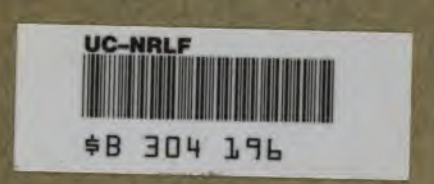
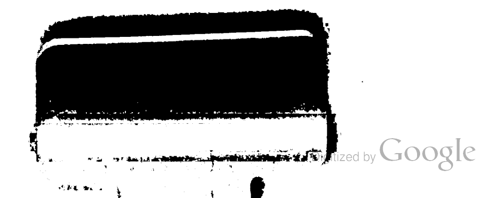

UC-NRLF
$B 304 196

HANDBOEK

VOOR DEN

NEDERLANDSCHEN TUINBOUW,

DOOR

T. F. UILKENS,
Predikant te Wehe en Zuurdijk.

TE GRONINGEN, BIJ
J. OOMKENS. J. ZOON.

1848.

VOORREDE.

QUIDQUID PRAECIPIES ESTO BREVIS.

Het is deze spreuk van HORATIUS, *waarop wij het oog hebben gehad bij het opstellen van dit Handboek over den tuinbouw, en waaraan wij vermeenen getrouw te zijn gebleven, zonder daardoor aan die volledigheid te hebben te kort gedaan, welke voor diergelijke werken eene volstrekte behoefte is. In hoe verre wij nogtans in eene gelukkige bewerking zijn geslaagd, mogen kundige beoordeelaars beslissen, die voorzeker met ons ook het moeijelijke zullen erkennen, hetwelk er in het daarstellen van dusdanige werken gelegen is, terwijl wij het èn in het belang van het algemeen, èn ook van ons noodzakelijk achten, omtrent sommige gedeelten van den inhoud het navolgende vooraf mede te deelen.*

1. Bij de rangschikking der boomen zijn wij het stelsel van TOURNEFORT *gevolgd, niet omdat wij dit voor het beste houden, maar alleen omdat hij in het bijzonder melding van de boomen maakt, en dus zijne wijze van beschouwing door het algemeen gemakkelijker konde gevolgd worden, dan de betere, doch ook meer uitgebreide plantenstelsels.*

2. De voornaamste soorten en verscheidenheden hebben wij bij de opgave der gewassen voor den vollen grond en in kassen door getalletters uitgedrukt, daar ons bestek niet gedoogde, dezelve bij name op te geven.

3. Het woordenboekje der Latijnsche kunstbenamingen heeft slechts ten doel, om onkundigen met die soorten en verscheidenheden van heesters en bloemen bekend te maken, welke daardoor veeltijds worden aangeduid; uit dat oogpunt en niet uit een botanisch dient het dus beschouwd te worden.

4. De plantbeschrijvingen heb ik in zoo verre geleverd, als het eene behoefte voor den tuinbouw was, zonder te dezen opzigte de stipte regels der botanie te zijn gevolgd.

5. De duurzaamheid der tuinzaden, door ons opgegeven, is volgens eene gemiddelde berekening, daar de standhouding van het levensbeginsel moeijelijk juist bepaald kan worden, naardien dit maar al te zeer van het zaad zelf en de wijze waarop het bewaard wordt afhangt.

De enkele drukfeilen, die er mogen gevonden worden, houde men ons ten goede, te meer daar de afstand de correctie veel vermoeijelijkt heeft, en hiermede bevelen wij dit ons werk het Nederlandsche publiek bescheiden aan, hopende dat het met welwillendheid ontvangen moge worden.

Wehe,
September 1848.

DE SCHRIJVER.

INHOUD.

5.

Over het voortkweeken der plantgewassen.

6.

Over de boomsoorten en derzelver behandeling.

7.

Over het uitroeijen en verplanten der boomen en het kappen der houtsoorten.

8.

Over het veredelen der vruchten en het voortteelen der boomgewassen.

9.

Over het entwas en de verbanden.

10.

Over het snoeijen.

11.

Over het aanbinden.

12.

Over het wieden en schoonhouden van den boomgaard.

13.

Over het gieten.

14.

Over het beveiligen van boomen en planten tegen de vorst.

15.

Over de ziekten der boomen en derzelver herstelling.

16.

Over het herstellen der gebrokene kruinen bij de boomen.

17.

Over het doen dragen van oude vruchtboomen of van die te welig groeijen.

18.

Over het beschermen van jonge boomen tegen de knaagdieren.

19.

Over het bewaren van moesgroenten, vruchten en boomgewassen tegen vogels, insecten als anderzins.

20.

Over het verdelgen van het ongedierte in de tuinen en boomgaarden.

25.

Opgave der meeste bekende vruchtboomen.

26.

Opgave der voornaamste sierboomen en heesters voor den vollen grond.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

1.

OVER DEN TUINBOUW IN HET ALGEMEEN.

GESCHIEDKUNDIG OVERZIGT.

De hovenierskunst of tuinbouw, eene afdeeling der *toegepaste kruidkunde* (botania applicata), is die wetenschap, welke ons leert, hoe men uit onderscheidene gronden met een goed gevolg verschillende vruchten kan teelen, en hoe deze vruchten vermeerderd en veredeld kunnen worden. Hoewel eene wetenschap op zich zelve, staat zij nogtans met den landbouw in het naauwste verband, en kan als een gedeelte daarvan beschouwd worden, makende alsdan het bedrijvigste van die groote wetenschap uit.

De tuinbouw is die van het land als op den voet gevolgd, en dagteekent van zeer vroeg, naardien deze wetenschap reeds door de inwoners aan de oevers van den *Indus* en *Gan-*

ges, door de *Chinezen*, *Egyptenaren*, *Perzen*, *Arabieren*, *Grieken*, *Romeinen* en *Galliërs* werd beoefend.

De eerste, welke getracht heeft de tuinen met meer smaak aan te leggen, was de kardinaal D'ESTE, in de zestiende eeuw.

Zijn voorbeeld werd door onderscheidene *Italiaansche* Prinsen gevolgd, en ging van daar naar *Frankrijk* over, alwaar FRANS I te *Villers-Coterets*, te *Chambord* en te *Fontainebleau* de tuinen in den *Italiaanschen* smaak liet aanleggen.

Hoe groot deze verbetering op zich zelve beschouwd ook mogt zijn, zoo overtrof LODEWIJK XIV hem in dit opzigt, die door den kundigen LE NÔTRE *Versailles* in den *Franschen* smaak op het prachtigste deed herscheppen.

Ten zelfden tijde, dat LE NÔTRE in *Frankrijk* door kunstgewrocht op kunstgewrocht zijnen naam vereeuwigde, werden in *Engeland*, onder de leiding van den vernuftigen KENT, *Chinesche* tuinen ontworpen.

Verschillende mannen stonden nu in de onderscheidene rijken op, welke den tuinbouw tot een vak van ijverige nasporing maakten, te meer, daar men zich door de ontdekking van *Amerika*, door VASCO DE GAMA en de vaart naar de *Indiën* in staat gesteld zag, uit beide gewesten planten en gewassen naar *Europa* over te kunnen brengen.

Deze overbrenging ging evenwel met vele moeijelijkheden gepaard, en naardien deze uitheemsche gewassen op vreemden bodem en onder eene andere luchtstreek of stierven of kwijnden, was men er reeds spoedig op bedacht, om warme kasten voor dezelve daar te stellen, terwijl het FERDINAND I was, die in 1591 te *Pisa* eene dusdanige inrigting tot stand bragt.

EURICIUS CORDUS te *Erfurth*, NORDECIUS te *Kassel* en KASPAR VAN GABRIËL te *Padua* waren in 1525 de eersten, welke uitsluitend voor de *botanie* hunne tuinen inrigtten, terwijl KOENRAAD GESNER in zijnen tuin te *Zurich* al datgene bijeen verzamelde, wat hij vreemds op zijne reizen konde magtig worden.

Mogt ook *Rome* zich toen ten tijde reeds op eenen botanischen tuin beroemen, door de bemoeijingen van PALCA en DELLA VILLA daargesteld, *Napels* boogde op dien van JAN VINCENT PINELLI, *Venetiė* op dien van den *Senator* HIERONYMUS CORNER, *Milaan* op dien van SCIPIO SIMONETTA, *Lucca* op dien van VINCENT MONTE CATTINO, *Augsburg* op dien van FUGGER en *Frankrijk* op dien van RENÉ VAN BELLAY, Bisschop van *Mans*.

De eerste openbare tuin tot onderwijs werd door COSMOS DE MEDICIS ten jare 1543 te *Pisa* daargesteld, hebbende *Padua* onder de leiding van PROSPER ALPINUS in 1593 en *Bologna* onder die van ALDROVANDE in 1568 hare openbare tuinen en leerscholen.

Ook in ons vaderland bleef men niet achter, aangezien men aan de universiteit te *Leiden* in 1577 eenen botanischen tuin toevoegde en dezen 22 jaren later met warme kassen voorzag. Veel heeft te dezen opzigte het vaderland aan BURMAN, GRONOVIUS, REINWARDT, BURGER, BENTING, RHEEDE, HERMANN, KUHL, VAN BAZEL, PIERROT, TEYSMANN, HASSKARL en anderen te danken, welke zich als om strijd beijverd hebben, de gewassen der vier werelddeelen naar ons over te brengen of te beschrijven, terwijl BOERHAAVE ons eene opgave van meer dan 6000 gewassen geleverd heeft, die er toen in den botanischen tuin te *Leiden* gekweekt werden.

Later werden ook de botanische tuinen te *Utrecht*, *Groningen* en *Franeker* van rijkswege verordend, welke laatste echter voor eenige jaren met het Atheneum weder is opgeheven.

Duitschland volgde *Holland*, en er werd te *Leipzig* in 1580 een botanische tuin aangelegd, in 1605 een te *Giessen*, in 1625 een te *Altorf* en in 1621 een te *Rinteln*, te *Regensburg* en te *Ulm*, terwijl in 1629 de hoogeschool te *Jena* met eenen werd begiftigd.

Het was HENDRIK IV, die in 1597 de tuinen te *Montpellier* en *Parijs* verordende, en LODEWIJK de XIII welke aldaar den *Jardin des Plantes* daarstelde.

Voor het overige kan men nog onder de voornaamste botanische tuinen rangschikken, die van *Messina* in 1638, *Koppenhage* in 1639, *Upsal* in 1657 (alwaar LINNEUS werkzaam was), *Amsterdam* in 1684, *Chelsea* in 1722, *Oxford* in 1640, *Madrid* in 1753 en *Coimbra* in 1773. Eindelijk legde de gouverneur van *Ceylon* J. G. LOTEN in 1750 eenen botanischen of kweektuin aldaar aan, welke tuinen heden ten dage ook op *Teneriffe*, te *Calcutta*, te *Cayenne*, te *Newyork*, te *Charles-Town* en in *Mexico* gevonden worden.

Men kan de tuinen naar hunne gesteldheid, doel of strekking in onderscheidene klassen verdeelen, van welke alle GABRIËL THOUIN in 1820 een beredeneerd plan heeft gegeven, hetwelk wij hier in het kort zullen laten volgen:

Verdeeling der tuinen in vier hoofdklassen.

MOESTUIN.	*Eenvoudige keukentuin.*	Leverende slechts de eenvoudigste groenten — of waarin zich ook nog broeiramen bevinden.
	Volledige moestuin.	Gewone of groote tuinen, voorzien van oranjeriën, meloenen- en ananasbakken.
BOOMGAARD.	*Boeren boomgaard.*	Waarin de boomen in rijen of over kruis zijn geplant.
	Welke onder snoei gehouden wordt.	Waarin zich piramiden, komstruik- en leiboomen bevinden.
BOTANISCHE TUIN.	*Medicinale.*	Voor de artsenijmengkunde tot oefening.
	Welke tot het onderwijs gebezigd wordt.	Slechts eene reeks van planten bevattende. Volkomene. Welke strekt tot voortkweeking van uitheemsche gewassen.

LUSTTUIN.

- *Regelmatig aangelegde.*
  - Stads tuinen.
  - Openbare dito.
  - Tuinen tot paleizen enz. behoorende.
  - *Hollandsche* tuinen.
- *Door kunst en smaak daargesteld.*
  - *Chinesche* / *Zwitsersche* / *Engelsche* } tuinen.
  - Naar bijzondere plannen ontworpen (fantastiques).
- *Waarin alleen de natuur is gevolgd.*
  - Tuinen, waarin planten, moesgroenten, bosch en koornakkers de hoofdpartij uitmaken (Champêtres).
  - Tuinen, waarin de hoofdpartijen in bergen, beken, bosschen, hutten enz. bestaan (Sylvestres).
  - Tuinen, waarvan de grond effen is en in weideland met vee en water met deszelfs gewassen en in kleine boschpartijen bestaat (Pastoraux).
  - Tuinen, waarin water, boomen, heesters, bloemen, tuinhuizen, grotten, priëlen, beelden enz. elkander afwissclen (Romantiques).
  - Tuinen, uit enkele parken bestaande (Parcs of Carrières).

Verdeeling der tuinen in drie hoofdklassen.

Tuinen enkel tot nuttige doeleinden aangelegd.

- *Moestuinen.*
  - Eenvoudige / Broei } tuinen.
- *Moes- en vruchttuin.*
  - Met Boomgaard.
  - Zonder.
- *Boomgaard.*
  - Enterij.
  - Gewone oofttuin.
- *Artsenijmengkundig.*
  - Tot oefening.
  - Tot gebruik.
- *Botanische.*
  - Tot beoefening.
  - Ter voortkweeking.

Tuinen, waarin zich het nuttige met het aangename vereenigt.	Moes-bloemtuin. Een met smaak aangelegde moestuin.	
Lusttuinen.	*Regelmatig aangelegde.*	Openbare. Eigene.
	Losse of landelijke.	Enkel natuur. Natuur en kunst.

Geenszins mag men deze opgave als overbodig beschouwen, daar derzelver kennis voor een iegelijk eene behoefte blijft, die met een goed gevolg in den tuinbouw wenscht werkzaam te zijn, aangezien het niet genoeg is, deze wetenschap *practikaal* te behandelen, maar ook het *theoretisch* gedeelte niet mag worden over het hoofd gezien, wil men in zijne verrigtingen wel slagen.

Nademaal dan nu in den tuinbouw alles wederkeerig op elkander werkt en als het ware eene schakel daarstelt, welke niet verbroken mag worden, zoo late men zelfs het oogenschijnlijk geringste niet onopgemerkt voorbijgaan, maar trekke ook daarvan zijn nut.

Wanneer de tuinbouw *goed* wordt ingerigt, wint hij in onkostbaarheid, dewijl er dan niets behoeft verloren te gaan, dat anders onvermijdelijk het gevolg moet worden. Om wel te hovenieren dient men zich én naar den grond én naar de luchtsgesteldheid te regelen, daar men in het tegenovergestelde geval zich veelal in zijne verwachting bedrogen zal vinden. — Dit geldt evenwel niet ten aanzien van de stand der maan of andere hemelteekens, waaromtrent men zich niet te bekommeren heeft, oefenende de éérste alleen eenigen invloed op het rijpen der vruchten, als *druiven* enz. uit.

Het is ondoenlijk, den juisten tijd van zaaijen en leggen in den vollen grond des voorjaars op te geven, als hangende dit in ons vaderland te veel van de wisselvallige gesteldheid des we-

ders af. Een iegelijk oordeele dus dienaangaande naar de omstandigheden, en make zich de aanwijzingen ten nutte, welke hier worden opgegeven, uit de beste bronnen en eigene ervaring ontleend.

2.

OVER DE AARDSOORTEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Het zal wel geen betoog behoeven, dat de aardsoorten met de lucht- en lichtsgesteldheid den meesten invloed op het groeijende rijk uitoefenen en met elkander in het naauwste verband staan.

Eveneens nu als men geleerd heeft de lucht den warmtegraad te doen erlangen, welken de verschillende plantgewassen vorderen, zoo kan men ook de aardsoorten dusdanig wijzigen, dat zij eene vruchtbare moeder voor hare stiefkinderen worden.

Aangezien dan hiertoe, 1. de kennis der aardsoorten noodig is, en 2. die der middelen, waardoor zulk eene wijziging kan worden daargesteld, zoo zullen wij hier terstond laten volgen de

Opgave der Aardsoorten.

Aardsoorten zijn op zich zelve beschouwd reukelooze zelfstandigheden. Zij zijn tegen het vuur bestand, onoplosbaar in het water en onvermengd wit van kleur, evenwel verschillende tinten aannemende, naarmate zij meer of minder met andere zelfstandigheden worden vermengd.

Er bestaan vier hoofdaardsoorden, als *aluinaarde*, *kiezelaarde*, *kalk-* en *bitteraarde*, welke ondereen vermengd weder andere vertakkingen daarstellen, terwijl de hoofdverdeeling der grondsoorten met derzelver onderafdeelingen volgens Prof. UILKENS deze is

Kleigrond,
Zandgrond,
Kalkgrond,
Veengrond,
Humus.

Kleigrond.	*Kalkgrond.*
Zandige kleigrond.	Kleijige kalkgrond.
Kalkige kleigrond.	Zandige kalkgrond.
Zandkalkige kleigrond.	Zandig kleijige kalkgrond.
Kalkzandige kleigrond.	Kleijig zandige kalkgrond.
Zandgrond.	*Veengrond.*
Kleijige zandgrond. Kalkige zandgrond. Kleijig kalkige zandgrond. Kalkig kleijige zandgrond.	Is meer of minder zandig, doch bevat geen klei of kalk in eene aanmerkelijke hoeveelheid.

Humus.

Kleijige humus.
Zandige humus.
Kleijig zandige humus.
Zandig kleijige humus.

Over de geaardheid der verschillende grondsoorten.

Kleigrond is de krachtigste van alle grondsoorten. Hij behoeft veel vocht, laat zich bij droogte of aanhoudende natte moei-

jelijk bewerken, eischt eene vlijtige omzetting en goed doorvriezen in den winter. — Hij is uitnemend geschikt ter verbouwing van *kool-* en *raapsoorten*, terwijl ook de *vruchtboomen* daarin wel tieren.

Zandgrond, hoewel op zich zelf dor en onvruchtbaar, kan nogthans door aanhoudende bemesting zeer goede vruchten voortbrengen, en is, bewerkt zijnde, inzonderheid ter verbouwing der fijnere *boonensoorten* geschikt. — *Dennen*, *sparren*, *taxis*, *hulst*, *eik*, *berk* en *braam* kan men ook zelfs in het gulle zand voortkweeken.

Kalkgrond heeft een zeer oplossend vermogen, waardoor dezelve bij droogte dor wordt; hij geeft eenen schielijken groei aan de planten, doch eischt daarentegen eene gestadige bemesting. Deze grond is het best voor *kortstondige* gewassen geschikt.

Veengrond, de ligtste der grondsoorten, is zeer los en onzamenhangend en levert, op zich zelf beschouwd, geen bouwgrond op. Na evenwel gebrand, met zand en stratendrek vermengd te zijn, verschaft hij eenen goeden teelgrond, doch is voor eene tweede vrucht veelal niet krachtig genoeg en van daar het minst voor de *koolsoorten* geschikt. — Als ondergrond verdient hij wegens zijne losheid de voorkeur.

Humus, de fijnste aarde en het best tot verbouwing onzer moesgroenten geschikt, is zwartachtig van kleur, ligt oplosbaar en vet, doch vordert bij aanhoudende bouwing eveneens herstelling harer verlorene krachten.

Over het toebereiden der aarde.

Hoe welvoedend en fijn de humus ook moge wezen, zoo heeft de ondervinding toch geleerd, dat dezelve tot de bloementeelt niet altijd de noodige geschiktheid had, weshalve ik hier vijf soorten van toebereide aarde zal opgeven, welke voor *bak-* en *potgewassen* te verkiezen zijn.

I.

Zware grond.

	deelen.
Oude bijna vergane koemest	20.
Dito paardenmest	5.
Dito schapenmest	4.
Goede tuinaarde (humus)	5.
Vergane boombladeren	10.
Zand	4.

Dit alles worde des najaars goed door elkander gewerkt, met een weinig salpēter en houtasch besprengd, en daarna op een hoop gezet, om des voorjaars te gebruiken. Des verkiezende kan het dan gezift worden.

II.

Ligte grond.

	deelen.
Oude bijna vergane paardenmest	20.
Dito koemest	5.
Dito schapenmest	2.
Dito boombladeren	10.
Beste tuinaarde	4.
Zand	6.

Behandeling als N°. 1.

III.

Veredelde tuingrond.

	deelen.
Oude vergane koemest	2.
Dito paardenmest	1.
Dito schapenmest	1.
Dito boombladeren	2.
Goede losse tuinaarde	2.
Rivierzand	2.
Salpeter	1 ℔.

Behandeling als N°. 1, zonder bijvoeging van meer salpeter of houtasch.

Voor *hiacinthen* kan men met een goed gevolg deze bereiding bezigen:

	deelen.
Oude vergane koemest	1.
Dito run	1.
Zand	2.

NB. In dezen grond is het [illegible] noodzakelijk eerst andere vruchten, als *groote boonen* enz., te teelen, ter tempering van de kracht, kunnende men dan veilig het volgende jaar daarin *hiacinthen* kweeken.

Voor *pelargoniums* of *geraniums:*

	deel.
Geheel vergane broeiaarde.	3/4.
Goede bladaarde	1/8.
Fijn wit zand	1/8.

Voor het overige diene ieder bekwaam tuinman en warmoezenier zijnen bodem naar de gewassen te regelen, welke hij verbouwen wil; terwijl ook te dezen opzigte de ondervinding de beste leerschool is.

3.

OVER DE MESTSOORTEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

De wijze Schepper heeft aan de aarde ook haar herstellingsvermogen toegelegd, en die middelen daargesteld, welke

men dient aan te wenden, om de stervende krachten van den grond te verlevendigen en te versterken.

Geene moeite voorwaar wordt beter beloond, dan die, welke men aanwendt ter vruchtbaarhouding en vruchtbaarmaking van den grond, zoodat de kennis dezer wetenschap eene volstrekte behoefte en noodzakelijkheid voor een ieder is, die met een gelukkig gevolg wenscht te bouwen, al bekleedt zij oogenschijnlijk eenen onaanzienlijken rang in de rij der wetenschappen.

Hebben wij gezien, dat de aardsoorten in hoedanigheid en kracht onderscheiden zijn, ook dit is met de mestsoorten het geval, zoodat men ook deze dient te kennen, om ze dáár aan te wenden, wáár zij gebezigd moeten worden, zullende wij ons nu éérst bepalen bij

Den mest in het algemeen.

De mest, welke in dierlijke en plantaardige onderscheiden wordt, en uit *koolstof*, *waterstof*, *zuurstof*, *stikstof*, *zwavel*, *phosphorus* en onderscheidene zouten bestaat, verschilt én in bestanddeelen én in verrotting.

Ter verkrijging van eenen goeden mest diene men 1. de dierlijke zelfstandigheden met de plantaardige te vermengen, daar beide heilzaam op elkander werken, om het voedende, opwekkende en versterkende daar te stellen, hetwelk eenen goeden mest kenmerkt; en 2. vooral letten op de inrigting der

Mestvaalt.

Deze vordert eene goede ligging en eene matige vochtigheid, dient omheind te wezen, opdat het buitenste gedeelte niet uitdrooge, en moet nu en dan met gier worden begoten.

Zij moet glooijend opgewerkt worden, doch eene te hooge opstapeling van mest is nadeelig, aangezien daardoor de on-

derste lagen verstikken, wordende eene gepaste hoogte op vijf of zes voet bepaald.

Hoewel een matige toevoer van lucht heilzaam op den mest werkt, zoo moet deze nogthans niet te veel verwerkt worden, aangezien gisting rust behoeft.

De voornaamste kenteekenen van eenen volgelegen mest zijn: *digtbezonkenheid*, waardoor de mest als het ware één ligchaam geworden is, *reukeloosheid* en *zwarte kleur*.

Broeikracht der onderscheidene mestsoorten.

	Graden REAUMUR.
Schapenmest kan den thermometer doen stijgen . .	60 tot 75.
Behoudt de warmte drie of vier maanden.	
Mest van *paarden*, *muilezels* en *ezels*	55 tot 60.
Behoudt de warmte ongeveer zes maanden.	
Run	35 tot 40.
Behoudt de warmte ongeveer zes maanden.	
Gewone mest, half met *drooge bladeren* vermengd .	40 tot 50.
Behoudt de warmte negen tot elf maanden.	
Drooge bladeren	35 tot 40.
Behouden de warmte een jaar.	
Poudrette (fabriekmest)	50 tot 60.
Behoudt de warmte een jaar.	
Draf van *appelen*, *olijven* en *noten*	25 tot 30.
Behoudt de warmte achttien maanden.	
Draf van *druiven*	40 tot 50.
Behoudt de warmte somtijds twintig maanden.	

Over de soorten van mest.

Deze zijn tweederlei voor den tuinbouw, als :

DIERLIJKE.	PLANTAARDIGE.
Paardenmest.	*Bladeren.*
Runderenmest.	*Eendenkroos.*
Schapen- en *bokkenmest.*	*Afval van groenten.*
Varkensmest.	*Stroo.*
Vogelenmest.	*Kaf.*
Secreetmest.	*Asch.*
Visch en *vischgrom.*	
Aas.	
Beenderenmeel.	
Urine.	

Over de bemesting.

Men kan de vruchtbaarmaking van den grond tweeledig noemen, als :

NATUURLIJKE,	KUNSTMATIGE,
door	door
Licht.	het aanwenden van *dierlijke* of *plantaardige* zelfstandigheden.
Warmte.	
Regen.	
Sneeuw.	
Vorst.	
Zelfbemesting.	

Kunstmatige bemesting in het algemeen.

A.

In het aanwenden van mest diene men met beleid te handelen, naardien niet alle grondsoorten denzelfden mest behoeven. Zoo vordert b. v. *koude kleijige grond* den mest van *paarden*, welke hem gloed en warmte verschaft, geheel in tegenstelling der *kalk-* en *zandgronden*, welke *runderenmest* verlangen, even als de *hooge* en *drooge* gronden daarmede verbeterd moeten worden.

B.

Men brenge op de akkers of tuinbedden zoo vele hoopen, als dienstig zijn, om uiteengeslagen eene geheele bemesting te kunnen daarstellen; vervolgens werke men die hoopen over den grond, ten einde bij iederen streek ondergehaakt te kunnen worden, doch men zorge, dat geen mest geslagen of ongeslagen aan zon en wind blootgesteld zij, noch bevrieze, waardoor de beste deelen vervliegen.

NB. De mest van *schapen* en *bokken* moet niet eerder dan tot het gebruik verwerkt worden, aangezien hij spoedig schimmelt.

In het bijzonder.

DIERLIJKE MEST.

Paardenmest (droog, scherp en ammoniakalisch), het best geschikt voor *kleigrond*, *vochtigen grond* en *broeibakken*.

Runderenmest (week, vochtig, langzaam rottend) het geschiktst voor *drooge gronden*, best voor *boomgewassen*, welke daarmede op vier voet afstand van den stam bemest moeten worden.

Schapenmest } (hard en scherp), het best geschikt voor *koude,*
Bokkenmest } *klei-* en *moerassige gronden.*

Varkensmest (waterig en koud), bij uitnemendheid geschikt voor *frambozen* enz.

Vogelenmest { Hoender-, Kalkoenen-, Duiven-, Guano- } (sterk, scherp en prikkelbaar) dient voor de verbouwing van *tabak, uijen, chalotten, prei, bieslook* enz. gebezigd te worden.

Secreetmest (de heetste, krachtigste en scherpste) oefent eenen heerlijken invloed op de boomgewassen, als *appelen-, peren-, aal-* en *kruisbeziënboomen*, uit, doch dient niet in onmiddelijk verband met de boomwortelen te worden gebragt, en is tevens uitnemend geschikt ter verbouwing van *kool.*

Visch, vischgrom, aas wordt door deszelfs voedzaamheid met een goed gevolg bij de *koolbouwing* gebezigd.

Beenderenmeel, het meest bij de landbouwers in gebruik.

Urine kan met een goed gevolg bij drooge, dorre gronden aangewend worden, doch is wegens derzelver *scherpheid* hoogst nadeelig voor de plantgewassen.

PLANTAARDIGE MEST.

Boombladeren, en wel inzonderheid die van den *eik*, leveren door rotting eenen zeer goeden mest en belóonen de aangewende moeite rijkelijk.

Eendenmoes of *kroos*, hetwelk zich bij menigte in onze grachten en slooten bevindt, is uitermate geschikt tot het verbouwen van *erwten.*

Te dien einde zamele men het in de maanden *Aug.* en *Sept.* op, zette het in eenen hoop, opdat het des winters doorvrieze en rotte, en strooije het vervolgens ter dikte van eenen halven duim in de voren, waarin de erwten gelegd zullen worden.

Afval van groenten oefent hetzelfde vermogen als de boombladeren uit, doch ontbindt zich schielijker en verliest daardoor in aanhoudendheid van kracht.

Stroo en kaf dienen met dierlijke meststoffen vermengd te worden, om veel waarde te hebben, aangezien beide op zich zelve de ontbinding inzonderheid in drooge gronden lang wederstaan.

Evenwel kan men *gerstekaf* met een goed gevolg tot het bemesten van oude en traag dragende *vruchtboomen* aanwenden, doch die moet alsdan ondergedolven worden.

Asch, hoewel mestdeelen in zich bevattende, ontwikkelt nogtans ook zeer den groei der *brandnetels*, terwijl eindelijk *zeepwater* (loog) zeer ter begieting der boomgewassen aan te raden is.

Wat eene sterke bemesting vordert of in het geheel niet bemest moet worden.

STERKE EN NIEUWE BEMESTING VORDEREN:	STERK, DOCH TEN VORIGEN JARE BEMESTEN GROND VORDERT:	NIET BEMEST MOETEN WORDEN:
De broeibak.	*Snijboonen.*	*Aardappelen.*
Andivie.	*Saladeboonen.*	*Aardperen.*
Aspersies (telken jare verwisselen van mest).	*Sellerij* (inzonderheid *Knolsellerij*).	*Aardakers.*
Augurken.	*Prei.*	*Groote boonen.*
Kool.	*Bloemkool.*	*Erwten.*
Koolrapen.		*Wortelen.*
Komkommers.		*Meiknollen.*
Radijs.		*Herfst dito.*
Spinagie.		
Uijen.		
Zuring.		

STERKE EN NIEUWE BEMESTING VORDEREN:	STERK, DOCH TEN VORIGEN JARE BEMESTEN GROND VORDEREN:	NIET BEMEST MOETEN WORDEN:
Aalbeziën.	*Druiven* (oude koedong).	*Kerseboomen.*
Kruisbeziën.	*Aardbeziën.*	*Abrikozen* } (of
Frambozen.		*Perziken* } overoude koedong).
Braambeziën.		
Mariolein.		
Thijm.		
Basilikum.		
Lavendel.		
Salie.		

Oude graslanden, tot tuinen of hoven gebezigd, behoeven in de eerste twee jaren niet bemest te worden, aangezien hier de zoogenaamde groene bemesting plaats heeft. Tuinen, waarover nieuwe aarde uit slooten of grachten gebragt wordt, hebben evenmin behoefte aan mest, naardien de nieuwe aarde in den beginne voedingsdeelen genoeg aanbiedt.

NB. Bij het aanwenden van nieuwe slootaarde, slijk of anderzins, bedenke men evenwel, dat zij een winter moet overleggen en doorgevroren zijn, daar zij als nieuw te koud voor de gewassen zoude wezen.

Tijd der bemesting.

Deze bepaalt zich hoofdzakelijk tot *voorjaar* en *herfst*, doch hangt van het bewerken des gronds af.

Zij, die drooge gronden hebben, en dus deze des *herfsts* omspitten, dienen ook dan te mesten; terwijl men in het tegenovergestelde geval zulks des *voorjaars* ten uitvoer brengt.

Wanneer men eene tweede vrucht bouwt (*knollen* uitgezonderd), is ook eene tweede bemesting aan te raden bij die gronden, welke dor en droog zijn.

Wat de *boomgewassen* aanbelangt, deze zoude men in zekere opzigten het geheele jaar, des *winters* uitgenomen, van mest kunnen voorzien.

4.

OVER HET BEWERKEN VAN DEN GROND.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Gelijk er in de natuur veel bestaat, hetwelk door bewerking verbeterd en veredeld wordt, zoo is dit ook allezins met den bouwgrond het geval, daar deze door omzetting aan licht, lucht, warmte, regen enz. wordt blootgesteld, — eene volstrekte behoefte, zullen de gewassen wel tieren.

Maar aangezien het op verre na niet hetzelfde is, hoe men daaromtrent handelt, zullen wij ook dit gedeelte van den tuinbouw in deszelfs bijzonderheden trachten uiteen te zetten, ons te dien einde het eerst bepalende bij de

Bewerking in het algemeen.

Er bestaan verschillende redenen, welke de bewerking van den grond noodzakelijk doen zijn, als: ter bereiking van andere doeleinden, ter vruchtbaarmaking, ter verkrijging eener goede ligging, ter aanwending van den overgebragten mest, ter wering van het onkruid enz.

Hetgeen men dan nu in den landbouw door den ploeg daarstelt, diene men in den tuinbouw door de spade te verrigten. Te dien einde steke men de spade of schoffel niet te schuins in den grond, omdat de bewerking alsdan te oppervlakkig zoude gedaan worden en haar doel missen. — Deze verrigting nu is op zich zelve niet anders, dan den bebouwden grond onder, den nieuwen boven te brengen, ter versterking van den groei der planten.

Over de bewerking in het bijzonder.

Woelen. Te dien einde grave men in het vierkant, of rond om den tuin, eene *grep* van vier of zes voeten breed en twee of drie voeten diep, naar gelang men nieuwe aarde behoeft en de bouwgrond diepte heeft. — Vervolgens brenge men deze aarde in regelmatige hoopen op den uitgemergelden bouwgrond, om later te zamen verwerkt te worden. De gemaakte grep kan vervolgens óf in eene glooijende rigting bijgewerkt worden, óf met vuilnis, steenen of anderzins worden gevuld.

Deze verrigting, als een gevolg van pligtverzuim en schaarsheid van mest, komt weinig in den tuinbouw voor.

Omspitten, Haken. Deze bewerking bestaat in de navolgende verrigting. — Men graaft op het einde van het bed, of bij het begin van het spitten, eene *voor*, ter diepte van een voet en ter breedte van het stuk, dat men aldus behandelen wil, brengt deze aarde naar die zijde, waarheen men spit, om daarmede op het andere einde de laatste *voor* te vullen, welke het anders aan grond zoude ontbreken, en werkt alsdan regelmatig voort.

Bij het spitten diene men op de navolgende punten te letten: 1. op het uitzoeken van *kweekgras*, hetwelk niet afgestoken, maar gerooid moet worden, 2. op het uitwerpen van steenen, wortelen enz., 3. op het gelijkmatig onderwerken van den mest, 4. op het bezigen van de spade ter zelfder diepte.

NB. Bij eene gewone bewerking is de diepte der spade voldoende.

Omzinken. Is dezelfde bewerking als het omspitten, met dit verschil, dat men zulks alsdan *twee steek diep* verrigt, ter losmaking van den ondergrond, om daardoor de vruchtbaarheid te bevorderen. Heeft nu de bouwgrond eene diepte van twee voet, dan brenge men vrijelijk den onder-

grond bogen, doch zoo dit het geval niet is, werke men zoo, dat telkenreize de benedengrond weder ondergebragt worde, daar men in het tegenovergestelde geval eerder verliezen dan winnen zoude.

Sommige vruchten, als: *scorsonéren*, *wortelen*, *fransche-rapen*, *pinksterraken* enz. vorderen eenen *twee steek diep* omgespitten grond.

Schoffelen is eene verrigting, welke noodzakelijk is ter verdelging van het onkruid en ter losmaking van den grond der paden, opdat deze beter geharkt kunnen worden. Men dient het altijd achterwaarts gaande te verrigten, opdat het losse niet onder de bewerking weder vastgetreden worde.

Harken geschiedt tot nut en tot versiering.

Tot *nut* door het verbreken der kluiten, het effenen van den grond of onderwerken van het gezaaide.

Tot *versiering:* door het bijeenverzamelen van alle onreinheid en het zuiveren der paden.

Digtslaan, *digttreden.* Is in sommige gevallen in den tuinbouw eene behoefte, en wordt na het zaaijen der *knol-* en *uijensoorten* het meest verrigt. Kleine bedden kunnen, na bezaaid te zijn, gemakkelijk met de spade geslagen worden — grootere trede men liever, zulks doende na kleine plankjes (trippen) onder de voeten gebonden te hebben.

Over het verwerken van den grond met betrekking tot het daarstellen van eenen moestuin.

Die eenen moestuin wenscht aan te leggen, lette, behalve op de inrigting van den grond, waarover later, 1. dat dezelve wel ter zonne ligge, 2. niet te laag zij, daar dan geene gewassen wel zullen tieren, 3. dat hij tegen de koude *Noorde-*, *Noordooste-* en *Noordweste*winden beschut worde.

De grond, welken men tot daarstelling eens moestuins bezigen wil, verdeelt zich van zelve in drie klassen, 1. *bedden*, 2. *groote paden*, 3. *kleine* dito.

Bedden (gewone). Deze behooren eene breedte van vier voeten te hebben en van het *Zuiden* naar het *Noorden* te loopen, opdat de zon hen in de lengte wel beschijne.

Bedden (erwte-) behoeven slechts drie voeten breed te zijn.

Bedden (tusschen-) slechts twee voeten. Deze dienen tusschen de *peul-*, *doperwten-* of *boonen*bedden gelegen te zijn, en met lage groenten te worden bezaaid, om zoo doende den toevoer van licht en lucht te bevorderen.

NB. Alle bedden dienen eene hangende rigting ter afwatering te hebben, en op zich zelve eenigzins rond gelegen te zijn. — Na de kanten der bedden met de spade effen te hebben geslagen, steke men dezelve naar de tuinlijn in eene schuinsche rigting af, hetwelk men *opmaken* noemt, en dat de netheid eens moestuins zeer bevordert.

Paden (groote). Bij uitgebreide tuinen dienen deze eene breedte van acht voeten te hebben, hetwelk men natuurlijk naar de uitgestrektheid des tuins wijzigen kan. Al te smalle tuinpaden voldoen echter nimmer.

Paden (kleine). Deze behoeven eene breedte van een of een en een halven voet, en moeten niet dieper dan een halven voet uitgegraven worden.

Over het verwerken van den grond met betrekking tot het daarstellen eens boomgaards.

Ook deze dient goed ter zonne en tegen de koude winden beschut en in akkers gelegd te worden, ter afloop van het water, alswanneer men de boomen in rijen van 25 of 30 voet afstand, of in kruis dient te plaatsen. Omwisseling

van boomen, gelijk de schrijver van het *Täglisches Tasschenbuch* zegt, is onnoodig en heeft geene waarde; men plaatse slechts de fijnste vruchtboomen op de warmste standplaatsen, terwijl de grovere en hooggestamde soorten achteraan dienen te worden geplaatst.

Wil men terstond den boomgaard op het *Engelsch* enz. aanleggen, dan schoeije men de plaatsing der boomen naar de paden, ten allen tijde den opgegeven afstand bewarende.

NB. Het bouwen onder jonge vruchtboomen benadeelt zeer den groei, te meer, daar door het veelvuldig omspitten de fijnere of vlaswortelen te veel worden beschadigd.

Over den tijd, wanneer men den grond bewerken moet.

Over het algemeen is daartoe de *herfst* te verkiezen, wanneer én weder én grond het maar eenigzins toelaten, aangezien dan sneeuw en vorst beter haren weldadigen invloed op den bodem kunnen uitoefenen.

Koude en *natte gronden* worden evenwel beter des *voorjaars* omgegraven.

Wanneer deze verrigting des *voorjaars* geschiedt, kieze men daartoe zoo veel mogelijk drooge en warme dagen, en spitte men dan den grond eerst kort voor het zaaijen om.

Het *onzinken* van tuinen worde evenwel ten allen tijde in den *herfst* verrigt en wel van af de maanden *October* tot *December*, terwijl het omzetten van grasland tot eenen moestuin in de maanden *October* of *November* dient te geschieden. Voor het overige is ook hieromtrent dikwerf het geval, dat de natuur ons van zelve telken jare daarvan den tijd aanwijst.

5.

OVER HET ZAAIJEN, LEGGEN, POTEN, PLANTEN EN AANAARDEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Worden in den *landbouw* de vruchten door zaaijing verkregen, ook dit is bij den *tuinbouw* veelal het geval, met dit onderscheid, dat vele der gezaaide vruchten later verplant moeten worden, en men het toevertrouwen der *erwten-* en *boonen*-soorten aan den grond *leggen* noemt. Wij zullen ons dan eerst bepalen bij het

Zaaijen.

Hoe eenvoudig het zaaijen, op zich zelf beschouwd, ook moge zijn, zoo behoort er én kennis én handigheid toe, zal men het wel verrigten.

Niet alle zaden toch laten zich even gemakkelijk zaaijen, en niet alle willen op dezelfde wijze behandeld zijn.

Bij de gewone zaden neme men eene kleine hoeveelheid zaad te gelijk in de hand, telkenreize daarvan tusschen duim en vinger een weinig uitwerpende, zorgende 1. dat het zaad regelmatig gestrooid worde, 2. dat het niet te digt worde gezaaid, daar dan de planten of verstikken of te spillig opgroeijen, 3. dat het goed worde ondergeharkt, 4. dat het met *erwtenrijs* of anderzins tegen de vogelen worde beschermd, 5. dat het in stil weder geschiede, om het voor verwaaijen te hoeden.

Blijkt evenwel bij het opkomen van het zaad, dat de jonge planten te digt staan, dan wiede men de overtollige voorzigtig uit.

Wil men nu *wortel-* of andere zamenhangende zaden zaaijen, zoo doet men het best, dit zaad met droog zand te vermengen, daar het dan gemakkelijker en regelmatiger uitgestrooid kan worden, daarna handelende als boven.

Scorsonéren wederom zaaije men op het halve bed, dat is, men scheppe eene laag aarde van het bed, hetwelk men er mede bezaaijen wil, strooije dan het zaad regelmatig, doch niet te digt, uit, en overdekke het vervolgens met de afgenomene aarde, aangezien het moeijelijk onder te werken is, en geen zaad zoo zeer door de vogelen wordt gezocht als dit.

NB. Bij aanhoudende droogte begiete men na de zaaijing de bedden.

Welke moesgroenten door zaaijing kunnen voortgekweekt worden.

Alle plantensoorten, waarvan zaad gewonnen wordt, kunnen ook gezaaid worden. Zie verder *opgave* der *tuin-*, *moes-* en *saladezaden*.

Welke groenten na de zaaijing verplant moeten worden.

Andijvie.
Aspersies } des verkiezende.
Artisjokken } des verkiezende.
Augurken (idem).
Beetwortel.
Boerenkool.
Boonen.
Kool (alle soorten).
Koolrapen.
Knolsellerij.
Komkommers (des verkiezende).
Kropsalade.
Prei (wordt door verplanten zwaarder).
Pieterseliewortel.
Pompoenen.
Rammenas.

Welke planten ter verkrijging van zaad niet te digt bij elkander geplaatst moeten worden.

Aangezien ieder goed hovenier ook voor de verkrijging van eigen zaaizaad dient te zorgen, is het van het grootste belang, de soorten te kennen, die in verwantschap tot elkander staan, opdat men dezelve alzoo plaatse, dat er geene overwaaijing der *pollen* (bevruchtigend stuifmeel) kunne geschieden.

Men plaatse aldus niet bij elkander.

Aardappelen, *Aardperen* en *Aardakers.*
Andijvie, *Kropsalade*, *Latuw*, *Cichorei*, *Artisjokken* en *Cardons.*
Doperwten, *Peulen*, *Erwten* en *Boonen.*
Koolrapen, *Radijs*, *Rammenas* en *Mosterd.*
Pieterselie, *Sellerij* en *Pinksternaken.*
Komkommers, *Augurken*, *Meloenen*, *Scorsonéren* en *Suikerwortel.*

Kunnende deze alle weder onderafgedeeld worden.

Tijd, wanneer men zaaijen moet.

In *bakken*, ook om later in vollen grond te verplanten, het geheele jaar door. — In vollen grond bij gunstig weder reeds in de maand *Februarij;* vervolgens *Maart*, *April*, *Mei*, *Junij*, *Julij*, *Augustus* en *September.*

Over het leggen van onderscheidene tuinzaden.

Boonen (Snij-). Deze legt men ten getale van vijf of zes, rondom de stokken, tegen welke men dezelve wil opleiden, en die anderhalf voet van elkander verwijderd moeten zijn, en bedekke dezelve daarna met een weinig aarde, aangezien zij oppervlakkig gelegd moeten worden. — De ondervinding heeft mij geleerd, dat de plaatsing der stokken op zich zelve

evenals bloemstokken, beter voldoet, dan door dezelve, hetzij in vier-, hetzij in driesprong te koppelen. Kunnende ook de enkele stokken den wind wederstaan, wanneer zij én niet te oud zijn én men vooraf met eenen anderen staak gaten in den grond slaat, om daarin de boonestaken te plaatsen.

Boonen (Salade-), *Boonen* (Princesse-). Evenzoo behandelen als de snijboonen; doch in plaats van stokken kan men ook *erwtenrijs* bezigen.

Pronkers, *Krombekken*. Handelen als boven, doch deze kunnen dieper worden gelegd.

Peulen. Deze kan men in rijen van een voet afstand leggen, of in gaten vier duim van elkander verwijderd.

In rijen gelegd, zorge men, dat het regelmatig geschiede, bedekke de erwten (indien men voor muizen vreest) met fijn gestooten glas of takjes van kruisbeziënboomen, en aarde de *voor* daarna aan.

In gaten, werpt men in ieder gat vier of vijf erwten, het gat daarna met aarde aanvullende. Bij vochtige gronden moeten de erwten niet te diep gelegd worden en is drie duim veelal voldoende; bij drooge en ligte gronden verdubbele men dat getal en aarde, indien het noodig is, in vervolg van tijd de jonge planten aan. Ter opleiding bezige men erwtenrijs.

Doperwten. Zie *Peulen*.

Graauwe Erwten. Legge men ten getale van vier of vijf in gaten, een half voet van elkander verwijderd, ter tusschenruimte van een voet voor iedere rij. Hiertoe moet het grootste erwtenrijs gebezigd worden.

Groene Erwten. Zie *graauwen*.

Boonen (groote). Deze legt men twee aan twee in gaten, ter afstand van een voet. Inkuilen en daarna verplanten bevordert de vruchtzetting.

Stamboonen. Legge men drie of vier in een gat, met een voet tusschenruimte.

Châlotten. Drie duim van elkander.
Chalons. Vier duim van elkander.

Tijd, wanneer men zaden leggen moet.

Bij gunstig weder reeds in *Februarij*, vervolgens *Maart*, *April*, *Mei*, *Junij*.

Over het poten.

Dit bepaalt zich, wat deze benaming aanbelangt, alleen tot de aardappelensoorten, waaromtrent men aldus handele:

Men late de vroegste soorten eerst in kaf uitkiemen, neme dezelve na ontbotting daaruit, om ze dan voorzigtig op een voet afstand te verpoten. Latere soorten diene men naar de geaardheid te plaatsen.

Tijd, wanneer.

Bij gunstig weder *Maart*, later *April* en in het begin van *Mei*.

NB. De vroeg gepote *aardappelen* zijn gewoonlijk het smakelijkste.

Over het planten.

Men late het gezaaide op dezelfde plaats staan, en verpote eerst de planten, wanneer zij vijf, zes of meer bladeren hebben.

Te dien einde neme men dezelve voorzigtig uit den grond, waartoe bij droogte eene voorafgaande gieting noodig is, opdat de vezelwortels niet beschadigd worden, dienende men bij de wortelgewassen te zorgen, dat de penwortel weder regtstandig geplaatst worde, en moetende bij droogte de gaten, waarin men de planten zetten wil, ook vooraf bevochtigd worden. Zijn de planten reeds ver in blad gevorderd, dan snij men het halve loof af, hetwelk men met *kropsalade*, *prei*, *sellerij* enz. veilig verrigten kan.

Afstand.

Deze hangt van de gewassen zelve af.

Kool b. v. 2 vt., dezelve plantende, dat zij naar het *Noorden* overhellen, als wanneer de zon de planten regt trekt, waardoor men de koolen korter op stam verkrijgen zal; of men plaatse de planten in gaten, om naderhand aan te aarden.

Koolraap 1½ vt., *Suikerwortel* ½ vt., *Kropsalade* 1 vt., *Beetwortel* 5 dm., *Boerenkool* 1 vt., *Prei* 3 dm., *Rammenas* bij zwaren grond 1 vt., *Sellerij* 5 dm., *Andijvie* 1 vt.

Over den tijd, wanneer men planten moet.

Bij donkere lucht of terstond na den regen des *morgens* en des *avonds*, in de maanden *Maart*, *April*, *Mei*, *Junij*, *Julij*, *Augustus* en *September*.

Over het aanaarden.

Aanaarden is het opwerken der aarde tegen de planten, en heeft een tweezijdig nut, daar het 1. geschieden kan, om de planten of voor uitdroogen te hoeden, of meer voedsel te verschaffen, 2. ter geelwording der plant, om de malschheid zoo doende te bevorderen. Eene verrigting, welke nimmer in nat weder geschieden moet.

Welke planten aangeaard moeten worden en wanneer.

Januarij, Sellerij (ter geelwording).
Erwten en Boonen ten vorigen herfst gelegd, (om ze tegen de vorst te beschermen).

Februarij, Erwten, evenals in Januarij.

Maart, Spruiten der Paardebloem (taraxacum) (ter geelwording).

April, Spruiten van Boerenkool (ter bevordering des groeis).

Mei,	ERWTEN en PEULEN bij droogte (ter bevordering des groeis).
Junij,	KOOL in soorten.
Julij,	SELLERIJ (om de malschheid te bevorderen).
Augustus,	Idem.
September,	CARDONS, hiervan dient men eerst de bladeren zorgvuldig zamen te binden, en dezelve dan tot 18 dm. aanaarden.
October,	Idem.
November,	ARTISJOKKEN (om tegen de vorst te bedekken).
December,	SELLERIJ (om tegen de vorst te bedekken).

NB. Nimmer aarde men de planten zoo hoog aan, dat de aarde in de harten gewerkt worde, daar dit den groei zoude beletten en de gewassen verstikken.

6.

OVER DE BOOMSOORTEN EN DERZELVER BEHANDELING.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

De boomgaard en deszelfs behandeling maakt in den tuinbouw geen onbelangrijk gedeelte uit, en eischt, evenals de moestuin, kennis, zorg en oplettendheid.

Hoe naauwgezetter men nu diesaangaande zijne pligten waarneemt, hoe meer hoop men voeden mag, dat de boomgaard onze moeite beloonen zal. Doch te dien einde is het in de eerste plaats noodig, dat men begaafd zij met de

Kennis der boomen (dendrologia).

Men kan de boomgewassen in drie hoofdklassen verdeelen, als: *Vruchtboomen*, *Boschboomen* en *Heesters*.

De *vruchtboomen* worden naar de *geaardheid* aldus weder verdeeld :

I.

KERNOOFTBOOMEN
(Pomiferae).

Appelen.
Peren.
Kweeën.
Mispelen.

II.

STEENOOFTBOOMEN
(Drupiferae).

Perziken.
Abrikozen.
Kersen.
Pruimen.
Kornoeilje.

III.

NOOTOOFTBOOMEN
(Nuciferae).

Amandelen.
Kastanjes.
Walnoten.
Hazelnoten.

IV.

BEIJE-OOFTBOOMEN
(Bacciferae).

Wijnstok.
Moerbeziën.
Aalbeziën.
Kruisbeziën.
Frambozen.

Naar den vorm.

Stamboomen.
Halve Stamboomen.
Stamleiboomen.
Halve Stamleiboomen.
Pyramiden.
Komboomen.
Struik- of *dwergboomen.*

Boschboomen, naar de geaardheid.

LOOFBOOMEN.		NAALDBOOMEN.
Eik.	*Eschdoorn.*	*Sparreboom.*
Beuk.	*Elst.*	*Zilverspar.*
Esch.	*Populier.*	*Wijmoutspijn.*
Acacia.	*Linde.*	*Taxis.*
Olm.	*Wilg.*	*Larix.*
Berk.		*Ceder.*

Naar de gestalte.

TREURBOOMEN.	KLEUR EN VORM VAN BLAD.
Beuk.	*Eschdoorn.*
Esch.	*IJpen.*
Wilg.	*Eik* enz. enz.
Haagdoorn. enz.	

De andere soorten zullen onder de gewassen voor den *lusttuin* worden opgegeven.

Heesters, naar den vorm en bloei van blad.

Welke alle op de naamlijst der *heesters* aangeduid zullen worden.

Verdeeling van TOURNEFORT.

I.

Bloembladlooze.

Bloembladlooze boomen en heesters, dat zijn die, welke geene bloemkroon hebben.

Deze boomen zijn of tweeslachtige (hermaphroditen) of eenhuizige, zooals vele kegeldragenden, enz. of tweehuizige, zooals de

Pistacheboom,

Mastiksboom, enz. enz. enz.

II.

Bloembladlooze.

Katjes dragende boomen. Bloembladlooze boomen, welker bloemen in een katje zijn geplaatst. Zij zijn eenhuizig, zoo als de
Eik enz.
Notenboom enz.; of tweehuizig, zoo als de
Wilgen enz.

III.

Eenbloembladige.

Boomen met eene regelmatige of onregelmatige *eenbladige bloemkroon*, zoo als de
Nagelboom.
Vlier.
Catalpa.
Haagappelboom.

IV.

Veelbladig regelmatigen.

Boomen of heesters met eene *veelbladige roosvormige bloemkroon*, zoo als de
Appelboom.
Perenboom.
Oranjeboom.
Kersenboom enz.

V.

Veelbladig onregelmatigen.

Boomen of heesters, welker *bloemkroon vlindervormig* is, zoo als de
Acacia.
Valsche Ebbenhoutboom.
Boom van Judea enz.

Welke grond het geschiktste voor den boomgaard is.

De *vruchtboomen* verlangen eenen besten zandigen hoogliggenden kleigrond, welke los, vruchtbaar en tot eene diepte van vier voeten doorgewerkt dient te wezen.

Zij verlangen bovendien goeden doorgerotten mest, hetwelk men evenwel, met uitzondering van de *pruimenboomen*, niet op de steenvruchten moet toepassen, welke men daarentegen nu en dan met nieuwe aarde moet voorzien.

Niets is nadeeliger voor de *vruchtboomen*, dan een lage waterachtige grond, daar deze hen zal doen kwijnen en mossen.

Hoewel het ook voor de *boschboomen* niet hetzelfde is, met welken grond zij worden gevoed, zoo behoeft men daaromtrent evenwel niet die zorg te koesteren, doch wake men slechts, dat de grond diep omgewerkt worde.

Wat de verschillende *heestergewassen* aanbelangt, hiernaar schoeije men zoo veel mogelijk den grond, daar zij anders zullen kwijnen.

Zoo vermenge men b. v. voor de *Erica's*, *Rhododendron's* en geënte *Hulsten* den grond met turfmolm, voor anderen wederom met zand, als *Duinroos*, *Braam*, *Gagel* (myrica gale) enz.

Over de plaatsing der boomsoorten in het bijzonder.

Appelboom, goede kleigrond, zonnige standplaats; ter wijdte van 25 of 30 vt.

Perenboom, diepe, doch niet te kleijige grond, warme standplaats, 25 of 30 vt.

Kweeappel, *Kweepeer*, } tieren in alle gronden, vrije zon, 10 vt.

Mispelboom, vochtige grond, schaduwachtige standplaats, 10 vt.

Kersenboom, goede tuingrond, wel ter zon, als stamboom 20 vt., als leiboom 20 vt.

Morellen (zure), dito, nemen eene noordelijke standplaats voor lief.

Pruimenboom, goede zware tuingrond, warme standplaats, 10 vt.

Abrikozenboom, drooge, losse, warme, zandige en vruchtbare grond, wel ter zon, zuid of oost, stamboom 10, leiboom 20 vt.

Perzikboom, grond als *abrikoos*, met een weinig klei vermengd, warme standplaats, liefst zuidwestelijk, 20 vt.

Kastanjeboom, eene weldoorvoede zandige grond, opene standplaats, 30 of 35 vt. Hij is schadelijk voor andere boomvruchten en planten.

Hazelnoot, zandige niet te drooge grond, vrije standplaats, 10 vt.

Moerbeziënboom, goede losse, zandige grond, wel ter zon, 30 vt.

Wijnstok, een met kalk en puin vermengde, doch losse en vruchtbare grond, zonnige standplaats, 30 vt.

Kornoeljeboom, welbemeste zandige grond, opene standplaats, 10 vt.

Aalbessen, zware drooge grond, zonnige standplaats, 4 vt.

Kruisbessen, dito dito.

Frambozen, losse en nieuwe grond, halve zon, 4 vt.

Braambeziën, zware vochtige grond, volle zon, 4 vt.

NB. Alle overschaduwing van hoogere *boschboomen* is voor de *vruchtboomen* nadeelig.

Boschboomen.

Eik, diepe, goede zandige en drooge grond, 50 vt.

Beuk, goede vochtige boschgrond, wat lommer, 50 vt.

Olm, diepe grond, om het even welke, 45 vt.

Esch, vochtige, matig zware grond, opene standplaats, 30 vt.

Berk, is de slechtste grond goed genoeg, doch heeft liefst eene opene standplaats, 25 vt.

Eschdoorn, drooge grond, schaduw, kan zelfs onder alle boschboomen voortgekweekt worden, 25 vt.

Populier, vochtige, middelmatige grond, opene standplaats, (Italiaansche tegen den wind beschutten), 10 vt.

Acacia, goede grond, vrije lucht, 20 vt.

Els, lage moerassige grond, opene standplaats, 14 vt.

Linde, goede losse grond, opene standplaats, 30 vt.

Wilg, vochtige grond, opene standplaats, 10 vt.

Vlier, onverschillig welke grond, kan onder alle boschgewassen opgroeijen.

Sparreboom, goede zandige, drooge grond, opene standplaats, beschutting tegen wind, 30 vt.

Zilverspar, dito.

Wijmoutspijn, dito.

Ceder, dito.

Larix, gemengde grond, liefst zandachtig, opene standplaats, 25 vt.

Heesters.

Deze dient men naar gelang van derzelver *grootte* te plaatsen, doch moeten ook de kleinsten nimmer digter dan 2 vt. worden geplant.

Zij verlangen over het algemeen eenen lossen en niet vochtigen grond en tegen den wind beschermd te zijn.

Tot beschuttingen en heggen.

Wanneer men *boschboomen* en *heesters* te dien einde bezigen wil, spreekt het van zelf, dat zij digter moeten worden geplaatst.

Zoo plante men b. v. *Linden* op 10 vt., *Populieren* op 8, *Wilg* op 6, *Els* op 4, *Eschdoorn* dito, en wanneer zij tot heggen moeten dienen, zoo als *Veerijpen*, *Lindeveren*, *Liguster*, *Haagdoorn* enz, op 1 voet van elkander.

De tijd, wanneer men verschillende boomen dient te planten.

Wildbosschen, *Harde boomen* en *Heesters* in September of Maart en April.

Vruchtboomen in October en November of Maart en April.

7.

OVER HET UITROEIJEN EN VERPLANTEN DER BOOMEN EN HET KAPPEN DER HOUTSOORTEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Gelijk er in den tuinbouw, op zich zelf beschouwd, niets gevonden wordt, hetwelk men overtollig noemen kan of dat onze aandacht en belangstelling onwaardig is, zoo ook verdient het uitroeijen en verplanten der boomen een welberekend overleg, evenzeer als het kappen der houtsoorten onze opmerkzaamheid overwaardig is.

Bepalen wij ons dan eerst bij het

Uitroeijen der boomen.

Bij het uitroeijen der boomgewassen zij men bedacht, dat inzonderheid de vlaswortelen niet beschadigd worden, daar deze juist de organen zijn, welke het voedsel uit den grond opnemen, weshalve men nimmer te digt aan den stam grave, doch integendeel den cirkel zoo groot neme, dat men, naar den stam toe werkende, denzelven ondermijnen kan. Zware *pen-* en *zij*wortels evenwel kappe men vrijelijk af.

Het is niet raadzaam te achten, den uitgeroeiden boom lang aan de buitenlucht bloot te stellen, naardien de vezelwortels daardoor veel te lijden hebben, inzonderheid wanneer zij door de zon worden beschenen, of wat nog erger is, aan vorst worden blootgesteld.

Kunnen de uitgeroeide boomen niet terstond geplaatst worden, dan kuile men dezelve liever in, dat is, bedekke men derzelver wortels met aarde, ter bewaring van de vochtigheid en het voedingsvermogen; doch zoo mogelijk moeten uitroeijen en plaatsen hand aan hand gaan.

Wanneer de uitroeijing en planting der boomgewassen met de noodige zorg wordt verrigt, zoo zoude men het geheele jaar door kunnen verplanten, al waren zij ook in volle blad, zonder bevreesd behoeven te zijn, dat zij sterven zullen.

Over het verplanten der boomen.

Voor dat men tot het planten der boomen overgaat, worden de gaten eenigen tijd te voren eens zoo wijd en diep gegraven, als de wortelen der boomen plaats schijnen te behoeven. Dit gedaan zijnde, plaatse men den boom daarin, na vooraf eenigen lossen en mullen teelgrond in het gat te hebben geworpen, spreide deszelfs wortelen in den natuurlijken vorm uit, dekke die vervolgens met goede losse aarde, en werke dezelve, door het opligten en schudden van den stam, tusschen de vezelwortels in. Heeft men sterke vorst te duchten, dan legge men over de wortelen wat stroo, steeds de omgewerkte aarde met graszoden of andere groenten dekkende, opdat dezelve niet uitdrooge.

Is de grond droog, zoo zal men het best doen, de gaten eerst te bevochtigen, als ook den boom in te slempen, hetwelk in vele gevallen aan te raden is.

Bij het planten van *nieuwe* of *jonge boomen* zij men bedacht, dat de zijde, waar zij of de minste takken of de min-

ste wortelen hebben, naar het *zuiden* worde geplaatst; doch zoo men *oude boomen* verplaatst, moeten zij weder in dezelfde rigting van *zuid* en *noord*, als zij gestaan hebben, geplant worden.

Nimmer evenwel plaatse men *jonge boomen*, waar *oude* zijn weggeroeid, terwijl, wanneer de nood dit vereischt, men den ondergrond moet uitgraven en nieuwen er voor in de plaats brengen.

Zijn de boomen, die men verplanten wil, zwaar van kroon, dan moeten zij regelmatig ingekort worden; beter nog is het, geheele takken van den stam af te nemen, aangezien men dan in vervolg van tijd voor minder wanstaltige boomen te duchten heeft.

Terstond bij het zetten van een boom plaatse men den staak of paal, waarmede hij bevestigd zal worden, in den grond, opdat alles te zamen digt werke, en men op die wijze niet behoeft te vreezen, de wortels te beschadigen, dat anders bij het later inslaan ligt het geval kan worden.

Men zorge intusschen, dat de nieuwgeplante *leiboomen* niet terstond worden aangebonden, daar zij eerst moeten bezinken, voor dat dit geschieden kan.

Altijd groenblijvende boomen, als *Dennen*, *Sparren*, *Ceders*, *Taxis*, *Boom des levens*, *Zevenboom*, *Jeneverbessen*, *Braam* en anderen, dienen met de *kluit* verplant te worden.

Tijd, wanneer men verplanten moet.

Wanneer de boomen de bladeren hebben laten vallen, kan men ze veilig verplanten.

Heeft men goeden mullen en droogen grond, zoo verpote men in het laatst van *October* of in het begin van *November*, opdat de boom nog kleine wortelen voor den winter schiete. — Is de grond evenwel vast, kleiachtig en vochtig, dan is het beter, dat zulks in *Maart* of *April* geschiedt.

Over het kappen van het hakhout.

Naardien zulks tot voordeel geschiedt, hoede men zich voor schade, die het gevolg wordt, wanneer men 1. het hout of te ver of te digt bij den wortel afkapt, wordende de maatstaf op een voet van den wortel bepaald; 2. wanneer zulks regtstandig gebeurt, daar dit het inwateren bevordert; 3. wanneer men bij het kappen den overblijvenden stam van een gedeelte der schors berooft. — Uit dien hoofde is het zagen meer dan het kappen aan te raden, hetwelk buitendien ook altijd zindelijker geschieden kan.

Het beste kaphout in onze streken is *Eik* (akkermaalshout), *Eschdoorn*, *Els*, *Berk* en *Wilg*, hetwelk men tot brandhout, bezems en erwtenrijs bezigen kan.

Over den tijd, wanneer men het hout vellen moet.

De beste tijd, om deze houtsoorten te hakken, is in den *winter*, van dat de boomen hunne bladeren hebben laten vallen, tot aan *Februarij* en *Maart* toe, daar dan het hout op het hardste is en het best geschikt, om verwerkt te worden — om weder op te slaan *April*, *Mei*.

Groenblijvende boomen, als *Dennen*, *Pijnen* enz., kappe men liever in het *voorjaar*, als bevorderende zulks den duur van dit hout.

NB. Welaangelegde *wildbosschen*, tot dat einde verordend, kunnen alle zes of acht jaren gekapt worden.

8.

OVER HET VEREDELEN DER VRUCHTEN EN HET VOORTTEELEN DER BOOMGEWASSEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Geene uitvinding voorzeker heeft meerderen invloed op de veredeling der boomvruchten uitgeoefend, dan het *enten*, geene meer de verscheidenheid bevorderd.

Niet alleen toch dat het enten eene onmisbaarheid bij het voortkweeken der vruchtboomen geworden is, maar ook is dit het middel, waardoor die verscheidenheid bij onze sierboomen en heesters wordt te weeg gebragt, welke thans onze tuinen opluistert en voor het oog eene aangename afwisseling daarstelt, weshalve ook die kunst ten volle geregtigd is, zich hier ter plaatse breeder ontwikkeld te zien.

Ik zal mij te dezen opzigte wel moeten bekorten, zonder juist het wetenswaardige te verzwijgen, hetwelk één ieder mij gereedelijk zal toestemmen, wanneer ik zeg, dat THOUIN ons 202 wijzen van *enten* heeft medegedeeld, waarvan die van JOUETTE, VITRY, GUETTARD, BRADELEY, CABANIS, LIÉBAULT, PEPIN, GIRARDIN, DUROY, NOËL, MONCEAU, BUFFON, LEMONNIER, RICHARD, SCHABOL, MUSTEL, MALHERBES, FORSYTH, DUHAMEL, DENAINVILLIERS, FOUGEROUX, ROZIER en anderen de voornaamste zijn.

I. *Enten.*

Deze verrigting, welke wij nader zullen omschrijven, kan met verschillende oogmerken geschieden, als 1. om eene meerdere verscheidenheid op eene soort daar te stellen, 2. om eene geheele wijziging der soort te verkrijgen, 3. om eenen boom

hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk te verjeugdigen, 4. tot herstelling van eene mismaakte kroon, 5. om de kracht des booms daardoor te versterken, 6. om eenen jongen boom vruchten te doen dragen, 7. om de hoedanigheid der vruchten te veredelen en dezelve te verzwaren, 8. om daardoor eene wonde bij de edele boomsoorten te herstellen.

Enten, als verrigting beschouwd, is het zóódanig vereenigen van eene afgesneden jarige loot met den tak of stam van eenen anderen boom, dat dezelve daarmede een geheel wordt, en de vruchten oplevert van den boom, van welken zij ontleend was. Deze verrigting kan nogtans zeer verschillend geschieden, gelijk uit de opgave blijkt, weshalve wij slechts die wijzen zullen omschrijven, welke het meest in ons vaderland beoefend worden, ten eerste handelende over het

A. *Enten in de spleet.*

De tijd van enten is niet juist te bepalen, aangezien dat zeer van de weersgesteldheid afhangt.

Wanneer de sappen der boomen beginnen te werken, kan men daarmede een aanvang maken, het eerst met de *steenvruchten* (hetwelk veelal in het laatst van *Februarij* of in het begin van *Maart* dient gedaan te worden), daarna de *Peren*- en vervolgens de *Appelboomen* (tot half *April*).

De vroegste soorten dienen in het algemeen het eerst geënt te worden.

De takjes om te enten moeten het jaar te voren gegroeid zijn, kortledig, met gezonde ronde oogen of botten, aan de zuidzijde des booms gesneden, omdat de loten (waaruit in het vervolg de geheele boom moet groeijen) het meest door de zon aangedaan wordende, het krachtigste zijn.

Men snijdt de enten pl. m. veertien dagen, voordat men ze gebruikt, af, steekt dezelve in dien tusschentijd in vochtig zand, op eene niet te drooge of te natte plaats, om ze in

dien tijd te spenen, ten einde zich alzoo beter met den stam te vereenigen.

Nimmer neme men enten van onvruchtbare boomen, noch van waterloten, want de ondervinding heeft geleerd, dat dusdanig geënte boomen in het vervolg meestal onvruchtbaar blijven.

Als men een stam, om te enten, heeft uitgekozen, snijdt men hem met een scherp snoeimes, eene handbreed, alwaar de stam het gladst is, schuins boven den grond af, latende de schuinsche zijde van boven iets plat. Dit gedaan zijnde, moet men het stammetje voorzigtig in het midden, ter lengte van ongeveer vier Ned. duimen, met het entmes opensplijten; daarna neemt men de bovengemelde gespeende takjes en snijdt daarvan enten met 3 of 4 knoppen, moetende het onderste eind een weinig beneden den ondersten knop aan weerszijden, gelijk een zeer schuins toeloopende wigge, geheel glad worden weggesneden, zonder evenwel het merg te raken of den bast te beschadigen. Vervolgens zet men een van de gesnedene enten in de gemaakte spleet, moetende de onderste bot naar buiten gekeerd zijn.

De dikste enten zet men op de zwaarste, de dunste enten op de teederste stammen, en men plaatst ze zóó, dat de stam al aanstonds met het ent vereenigd schijnt, terwijl dit de voornaamste kunst is, om de enten wel te doen groeijen, hetwelk ook zeer veel oplettendheid vereischt.

Wil nu de geënte stam door zich zelven niet genoeg toesluiten (hetwelk dikwerf het geval is), dan wordt dezelve met zeer dunne taaije bindwilgen of muscovische mat omwonden — waarna men alles met *entwas* dekt.

B. *Enten in de kroon*

kan op alle soorten van oude vruchtboomen worden toegepast en geschiedt aldus:

Nadat men de takken der kroon heeft afgezaagd, handele men als vroeger omschreven is.

Men kan op de dikste twijgen twee enten uit voorzorg plaatsen, onder dien verstande echter, dat in het volgende voorjaar altijd de slechtste wordt weggenomen, moetende die zijde dan schuins worden afgebeiteld ter bevordering van het omzoomen en overgroeijen.

Welke stammen men bij het enten der onderscheidene boomsoorten bezigen moet.

VRUCHTBOOMEN OP STAM.

APPELS op *Appels*.
PEREN op *Peren*.
KERSEN op *Krieken*.
MISPELS op *Mispels* of *Haagdoorn*.
KWEEAPPEL op / KWEEPEER op *Peren*, *Haagdoorn*, *Kweeën*.
HAZELNOOT op *Hazelnoot*.
PERZIKEN op / ABRIKOZEN op *Perzik*, *Pruim*.
PRUIM op *Pruim*.
MOERBEZIE op *dito*.

LEI-, KOM-, PYRAMIDE- en STRUIKBOOMEN.

APPELS op *Paradijzen*.
PEREN op *Haagdoorn* of *Kweeën*.
ABRIKOOS op *Pruimeboom*.
PERZIK op *dito*.

HEESTERS enz.

BONTE IJPEN op *IJp*.
BONTE EIK op *Eik*.
enz. enz. enz.
ZWARTE KLAVERB. op *Goud. regen*.
BLAAUWE GOUD. REGEN op *Goud. regen*.
MAANDROOS op *Provincieroos*.
VIRGILIA op *Sophora*.
BIGNONIA (radicans) op *Robinia* (*inermis*).

NB. Om bonte verscheidenheden te verkrijgen, is het oculeren nogtans het verkieselijkste.

BLOEMEN.

Pelargonium.
Anjelier.

Tijd, wanneer men enten moet.

In *Februarij*, *Maart*, *April*.

-II. *Oculeren*.

Niet van zulk eene oude dagteekening als het *enten*, hetwelk men reeds voor meer dan 2000 jaren verrigtte, en waarvan VIRGILIUS, in zijne *Georgica*, L. II vs. 49, 73 spreekt, terwijl het, volgens CICERO, eene bewerking was, waarin men veel behagen schiep, als zeggende hij: *Nec consitiones modo delectant, sed etiam insitiones, quibus nihil invenit Agricultura solertius*, is het oculeren.

Deze verrigting, om boomen te veredelen, is zeer aan te raden en thans veel in gebruik, kunnende het op 2 of 3 jarige stammen worden toegepast.

Ook in spoed heeft het *oculeren* veel boven het *enten* vooruit, aangezien een bekwaam hovenier wel tien boompjes kan oculeren, tegen een te enten, terwijl dit verschil bij het *zuigen* nog grooter wordt.

Doch ook deze kunstbewerking vereischt veel oplettendheid en eene voorzigtige behandeling.

De *oculatie* geschiedt op onderscheidene tijden en wordt het best terstond na den regen verrigt, aangezien dan de schors het gemakkelijkst loslaat. Zoude eene aanhoudende droogte het oculeren evenwel verhinderen, dan begiete men een paar dagen vooraf en den grond en de stammen der boomen, die men oculeren wil, doch nimmer verrigte men het onder den regen.

Er zijn twee wijzen van oculeren, 1. *met het wassend oog*, 2. *met het slapend oog*.

Oculeren met het wassend' oog.

A.

Dit geschiedt zoo vroeg, dat de knop denzelfden zomer nog

uitspruit en een schot maakt, en hetwelk dan op het laatste van *April* of in het begin van *Julij* geschieden kan.

Oculeren met het slapend oog.

B.

Dit noemt men, als de bewerking zoo laat geschiedt, dat het bot eerst in het volgend jaar uitschiet, hetwelk men doorgaans in de maanden *Augustus* en *September* doet, wordende deze laatste tijd voor den besten gehouden, omdat de éérsten wel doorgroeijen, maar het nieuwe hout niet de behoorlijke rijpheid en vastheid verkrijgt, om de *winter*koude te kunnen verdragen, en dus de bovenste toppen veelal wegsterven.

Hoedanig het oculeren geschiedt.

De scheuten der oculatie moeten, wat het oculeren in *April* betreft, van een vorig jaar zijn, doch die in *Augustus* of *September* op deze wijze veredeld zullen worden, moeten loten van hetzelfde jaar wezen.

Opdat de bewerking wel slage, kieze men de beste, gezonde, gezwollene oogen of botten, neme dan het rijs in de eene en het mesje in de andere hand, snijdt dan pl. m. een duim beneden en een duim boven het oog den bast met een weinig hout van het rijsje af, neemt dan het hout voorzigtig van den bast, wel zorg dragende, dat het *hartje* van het oog van binnen in den bast behouden blijve.

Als er een gaatje is, waar de kiem van het oog moet wezen, diene men het weg te werpen, want hoewel dezulken zich wel met den bast zullen vereenigen, kan de bot echter nimmer doorschieten. Men neme dus in dat geval een ander, er altoos den steel aan latende, als het namelijk in *Augustus* of *September* is (die van *April* toch hebben die niet), dezelve dan tusschen de lippen plaatsende.

Nu snijde men in den bast van het stammetje, dat men oculeren wil, en waar deze op het gladste is, eene snede over dwars, doch niet dieper dan de dikte van den bast, vervolgens eene andere snede naar boven, uit het midden der dwarssnede, ter lengte van ongeveer 3 Ned. duimen, welke twee sneden dan dezen vorm (⊥) zullen uitmaken.

Deze twee insnijdingen gedaan zijnde, neemt men het spateltje van het oculéermes, ten einde de omhooggaande snede, zoo zorgvuldig als mogelijk is, te openen; dan neemt men in de eene hand de oculatie, om met de andere hand door het spateltje de op- en neergaande snede open te houden, ten einde de oculatie er in te schuiven, en wel zóódanig, dat het met de beneden dwarse snede overeenkome.

De oculatie aldus gesteld zijnde, moet men die met muscovische mat of iets anders omwinden, het oog vrijlatende en het bindsel van boven iets naauwer toehalende, om daardoor de sappen bij het opklimmen te stremmen en meer naar de oculatie te drijven.

Bij de eerstgestelde oculatiën worden de toppen der boomen terstond na de oculatie eene kleine handbreed boven dezelve afgesneden, om daardoor de doorschieting van het oog te bevorderen. Met die van *Augustus* of *September* moet men evenwel wachten tot het volgende voorjaar.

Aangezien de oculatiën het meest aan de *noordzijde* des stams worden verrigt, om ze voor het schielijk uitdroogen te hoeden, diene men den top zóódanig af te snijden, dat de schuinsche snede aan den *zuidkant* des stams komt, om bij regen of dauw het afdruipen op de oculatie te voorkomen. De oculering kan geschieden met een *schild*, met een *fluit*, met een *pijp* en met een *buis*.

Welke boomen men gewoonlijk oculeert.

Abrikozen. *Perziken.*	Deze oculeert men dubbel, dat is, met een *hout-* en een *vrucht-oog*, op *Pruimen*stammen, en wel de laatste met een *slapend* oog.

Appelboomen.	*Lindeboomen.*
Perenboomen.	*Esschenboomen.*
Hazelnoot.	*Lijsterbessen.*
Pruimenboomen.	*Rozen* enz.
Kastanjes enz.	

Tijd der oculering.

Met het wassende oog gewoonlijk van af het midden der maand *Junij* tot aan het einde van *Julij.*

Met het slapende oog van af het midden der maand *Augustus* tot in *September.*

III. *Over het zuigen.*

Tusschen het *enten* in de *spleet* en het *zuigen* is geen ander onderscheid, dan dat het entrijsje niet aanstonds van den moedertak wordt weggesneden.

Men plant te dien einde een jaar vroeger bij den boom van denwelken men zuigen wil, eenen jongen gezonden stam, ter dikte van een duim, deze planting aan die zijde des booms bewerkstelligende, waar de bekwaamste takken tot het zogen gevonden worden, opdat men dezelve geschikt naar den stam ter inlegging kunne buigen.

Bewerking.

Men zaagt of snijdt het jonge stammetje op eene bepaalde hoogte, waar de bast het gladste is, af; dan splijt men hetzelve indiervoege op, dat de spleet naar den kant van den inteleggen tak komt, opdat het ent aldaar zonder veel dwang

kan worden ingelegd. Vervolgens neemt men een der uiterste takjes van den moederstam, snijdt aan beide kanten een gedeelte van de schors weg, ter lengte van ongeveer 2 Ned. duimen, doch de wegsnijding moet niet te diep geschieden en vooral niet in het merg plaats hebben. Dan buigt men het ent naar den stam toe en legt het zóódanig in de gemaakte spleet, als bij het enten is aangewezen, omwindt alsdan het ent en den stam met bindwilg of iets anders en besmeert het vervolgens met entwas. — Men moet vooral hiervoor zorgen, dat het ent door den moedertak niet bewogen worde, hetwelk men door steunsels dient te voorkomen.

Het gezoogde ent wordt het volgende jaar van den moedertak afgesneden en kan alsdan verplant worden.

Op deze wijze kan men verscheidene jonge boompjes te gelijk bij eenen moederstam veredelen.

Welke boomen gezogen worden.

Kerseboom, *Zwarte beuk*, *Treur esch*, *Treur beuk*, *Gouden regen*, *Amandelboom* enz.

Tijd, wanneer men zuigen moet.

Deze wijze van veredelen kan van half *Maart* tot half *April* verrigt worden.

IV. *Over het lasschen.*

Dit kan men of als eene op zich zelve staande bewerking beschouwen, of tot het enten terugbrengen, terwijl de bewerking in het navolgende bestaat.

Te dien einde snijde men en stam en loot zoodanig af, dat beide volkomen tegen elkander passen, kunnen te zamengroeijen en zich tot één geheel vormen. — Zijnde het *lasschen* in den *wortel* eene zeer voordeelige wijze, om het gewas te veredelen.

Welke boomsoorten men lasschen kan.

Op alle boomen, die *geënt* kunnen worden, kan men ook deze verrigting toepassen.

Tijd, wanneer men lasschen moet.

In het *voorjaar*, in den *herfst* en des *winters*.

V. *Over het inleggen.*

Inleggen is eene zeer gemakkelijke wijze van voortkweeking en laat zich op vele boomsoorten toepassen. Er bestaan, behalve de *gewone*, *gewurgde*, *gedraaide*, *gesneden* en *uitgesneden* inleggers.

Bewerking.

Te dien einde buige men eenen tak ter diepte van vier of zes duimen in den grond, overdekke het ingelegde gedeelte met aarde, en snijde denzelven na de wortelschieting af.

Welke boomen men inleggen kan.

Moerbeziën, *Wijnstok*, *Kweeën*, sommige *groene Heesters* en enkele anderen. *Lindeboom*, *Olm*.

Tijd, wanneer men inleggen moet.

Het geheele jaar door.

VI. *Over het stekken.*

Deze bewerking behoort voorzeker onder de eenvoudigste.

Men neme te dien einde jarige scheuten en snijde dezelve ter lengte van 16-24 Ned. duimen af. Daarna plaatse men de stekken tot op een paar duim na in de gemaakte gaten, dezelve daarna goed aantrappende, om alle indringing van

lucht te voorkomen. Onderafdeeling *stekken* met *kielen*, *spiraalvormige stekken*, *stekken* van *bladeren*, van *schubben*, *liggende stekken* enz.

Welke boomen door stekken voortgekweekt kunnen worden.

VRUCHTBOOMEN.

Appelen.
Peren.
Kersen.
Pruimen.
Kweeën.
Mispelen.
Wijnstok.
Hazelnoot.
Aalbessen.
Kruisbessen.
Vijgen.
Frambozen.

HEESTERS enz.

Populieren.
Beuken.
IJpen.
Wilg.
Vlier.
Platanus.
Boom des levens.
Zevenboom.
Taxis.
Spar.

Deze slagen op verre na niet altijd en moeten met de uiterste zorg behandeld worden.

BLOEMEN.

In heidegrond:

Pelargonium.
Cineraria.
Geranium.
Calceolaria.
Bengaalsche roos.
Fuchsia enz.

In mos vele soorten van:

Artocarpi.
Stravadiae.
Theophrastae.
Pandani.
Sciodaphylla.
Coccolobae.

Tijd, wanneer men stekken moet.

De gewassen in den vollen grond in de maanden *Augustus* en *September*.

VII. *Over het scheuren.*

Evenals het *stekken* is ook het *scheuren* eene zeer eenvoudige wijze van voortkweeking, aangezien het enkel in het verdeelen des wortels bestaat.

Welke boomen gescheurd kunnen worden.

Alle *boomen* en *heesters*, welke als het ware eenen stoel hebben, zeer rijk in vezelwortelen zijn en meer dan éénen stam hebben, kunnen *gescheurd* worden, zooals:

St. Janskruid.	*Berbaris.*
Witte Janswijn.	*Roos.*
Gele dito.	*Zilver regen.*
Chineesche framboos.	*Kamperfoelie.*
Regtop bloeijende dito.	*Colutea* enz.

Tijd, wanneer men scheuren kan.

In het *voorjaar* en in den *herfst.*

VIII. *Over de uitloopers of wortelspruiten.*

Deze zijn zoodanige scheuten, welke op eenigen afstand van den stam uit de wortels ontspruiten, en zeer gemakkelijk daarvan afgenomen kunnen worden. Er worden gevonden van de

Populier.	*Seringen.*	*Laurierkers.*
Lindeboom.	*Cornoelje.* (wilde)	*Rozen.*
IJpen.	*Vlier.*	*Jasmijn.*
Haagbeuken.	*Kweeën.*	*Radijsboom.*
Eschdoorns.	*Braambessen.*	*Gele acacia.*
Judasboom.	*Berberis.*	*Gouden regen.*
Peperboom.	*Platanus.*	*Zilver regen.*
Kamperfoelie.	*Palm.*	*Vogelkers* enz.

De spruiten geworteld zijnde, kan men dezelve ter bestemder tijd verplanten.

IX. *Over het stekken van wortelen.*

Ook deze wijze van voortkweeken is zeer aan te bevelen, daar dezelve zich gemakkelijk laat verrigten en over het algemeen wel slaagt.

Te dien einde neme men *wortelen*, ter dikte van een gewoon potlood, welke men van 3 tot 9 Ned. duimen lang in stukken snijdt. Deze stukken plaatst men in potten of in den vollen grond, naar gelang de gewassen eene meerdere of mindere naauwlettende verzorging behoeven, en wel op eene wijze, dat de wortel een weinig boven de aarde uitsteke. De uit deze wortels voortkomende scheuten neme men vervolgens, wanneer zij de lengte van 5 of 6 duimen bereikt hebben, daarvan af, om dan als gewone stekken behandeld te worden.

Welke gewassen door dusdanige stekken worden voortgekweekt.

Araucaria. (Cuninghamii)
Mactura. (Aurantiaca)
Paulownia. (Imperialis)
Pyrus. (Japonica,) enz.

Tijd, wanneer men de wortels leggen moet.

In de maand *Maart.*

X. *Over de voortkweeking door wortel-inlegging.*

Hieromtrent handele men als bij de *wortel-stekken* is opgegeven, met dit onderscheid, dat men de scheut niet van de wortel scheidt, maar deze daaraan laat blijven. Het spreekt van zelf, dat men bij het leggen der wortelen in beide gevallen bedacht zij, dat het oog of bot niet naar onderen maar naar boven geplaatst worde, terwijl in dit geval de wortels slechts eene luchtige bedekking behoeven.

Welke gewassen men op deze wijze voortkweeken kan.

Kerseboomen. | *Zoethout* enz.

Tijd, wanneer men de wortels leggen moet.

In de maanden *Maart* en *April.*

XI. *Over de voortkweeking door botten of oogen.*

Ook deze wijze van voortkweeking kan met een meerder of minder goed gevolg aangewend worden, en bestaat daarin, dat men de *botten* der gewassen met derzelver kiem uitsnijde, in den vollen grond of broeibakplaatse, dezelve luchtig met aarde dekkende. *Sappige* gewassen slagen het best; terwijl ook deze verrigting des *voorjaars* dient te geschieden.

XII. *Over het zaaijen.*

De navolgende en meer andere boomen kunnen uit *zaad* worden voortgekweekt, welke zaden, als die van *Appels*, *Peren*, *Beuken*, *Eiken*, *Castanjes* enz., men in den herfst in *zand* zet, om des voorjaars gezaaid te worden.

Harde zaden als *Perziksteenen*, die van *Abrikozen* enz. kneuze men vooraf een weinig, of vijle den harden bast daar een weinig af, waar de kiem moet ontspruiten, hetwelk de ontbotting natuurlijk bespoedigen zal; — komende buitendien vele harde zaden, als *Doorns* enz., eerst het tweede jaar op. *Harde zaden* van *Buitenlandsche gewassen* legge men in potten met eendenkroos gevuld, waarna men dezelve in eenen warmen runbak plaatst.

Welke boomen men door zaad voortkweekt.

VRUCHTBOOMEN.	HARDE BOOMEN enz.
Appelen.	*Eiken.*
Peren.	*Beuken.*
Walnoot.	*Olmen.*
Castanje.	*Elzen.*
Perziken.	*Acacia.*
Abrikozen.	*Esch.*
Pruimen.	*Berk.*
Amandelen.	*Eschdoorn.*
Kersen.	*Haagbeuk.*
Hazelnoot.	*Haagdoorn.*
Kweeën.	*Azerool.*
	Larix, *Den*, *Taxis* enz.

Tijd, wanneer men zaaijen moet.

In het *voorjaar* en in den *herfst.*

9.

OVER HET ENTWAS EN DE VERBANDEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Entwas is een toebereid mengsel, hetwelk men in de enterij bezigt, om daarmede de wonden der geënte of andere boomen te bestrijken, ten einde den invloed der lucht voor te komen. Men onderscheidt het in:

Zomer en Winter entwas.

Het verschil bestaat evenwel slechts hierin, dat het *Zomer* entwas wat stijver dan het *Winter* wordt toebereid, omdat, wanneer beide gelijkmatig bewerkt waren, het eene des zomers te week, het andere des winters te hard zoude zijn.

Hoe het bereid moet worden.

I.

Geel was	½ dl.
Hars	¼ dl.
Dikke terpentijn . .	½ dl.

Dit te zamen smelten.

II.

Versche koemest . .	½ dl.
Leem	½ dl.

Koehaar, twee handen vol.

Dikke terpentijn . .	½ ℔.

Dit te zamen verbinden.

III.

Harpuis	½ ℔.
Raapolie	2 onc.

Zamen smelten, warm gebruiken.

IV.

Hars.	1 ℔.
Was	4 onc.
Kaarsongel	1 ons.

Zamen smelten, warm gebruiken.

Boomzalf van Forsyth.

Koemest	16 dl.
Drooge kalk . . .	8 dl.
Houtasch	8 dl.
Fijn zand	1 dl.

Te zamen tot eene dikke zalf gekneed.

Eenvoudiger stoffen zijn: gewast linnen, pik, wagenloop en klei.

Over de verbanden.

Hoe wel de nieuwe wijze van *enten* het omwoelen overbodig maakt, zoo blijft het nog eene behoefte bij het *oculeren*, om op die wijze den gespleten bast weder aan te halen.

Wat men hiertoe bezigen kan.

Bindtouw, *Muscovische mat*, *Bast* van *Wilgen boomen*, enz.

10.

Over het snoeijen.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Welke zorg en naauwlettendheid vele afdeelingen des *tuinbouws* ook vorderen, geene eischt meerdere kennis en overleg dan het *snoeijen*, geene wordt over het algemeen slechter in beoefening gebragt.

Niet alleen toch, dat de onkundige snoeijer de boomen op zich zelve kan bederven en misvormen, maar ook is hij maar al te dikwerf de oorzaak, dat ook de beste boomen geene vruchten voortbrengen en verkwijnen. Geen wonder dus, dat deze wetenschap reeds door de *Romeinen* werd beoefend, welke PUTA als de godin daarvan vereerden. Weinigen nogtans worden er gevonden, die ons volledige werken over de *snoeikunde* hebben nagelaten, terwijl men daaronder die van QUINTINIE, KNOOP, FORSYTH al mede voor de uitvoerigsten houden mag, hebbende de beroemde BUTRET in 1795 zijne *Taille raisonnée des arbres fruitiers* uitgegeven, welk werk echter slechts over het snoeijen der *Perzikboomen* handelt.

Er bestaan vier gewigtige redenen, welke ons nopen, het snoeimes te bezigen.

1. Om aan boomen den vorm te geven, welken men verlangt.
2. Om daardoor de vruchtzetting te vervroegen.
3. Om op die wijze de vruchten te verzwaren.
4. Om den duur der boomen te bevorderen.

Ten einde nu deze wetenschap met een min of meer gelukkig gevolg te beoefenen, diene men eenigzins bekend te zijn met de kennis der

Takken,

welke men naar derzelver eigenaardigheden in acht soorten verdeelt, te weten:

1. *Hoofdtakken* noemt men de zoodanige, welke dadelijk uit den stam ontspruiten, en waaruit alle andere takken voortkomen.
2. *Zijtakken* zijn dezulke, welke zijwaarts uit de hoofdtakken ontspruiten.
3. *Moértakken* worden die genoemd, welke na de wintersnoeijing weder andere takken hebben voortgebragt.
4. *Houttakken* zijn de grove takken aan de boomen, welke geene vruchten dragen.
5. *Vruchttakken;* deze zijn duidelijk genoeg door den vruchtknop van anderen te onderscheiden.
6. *Spoorhout* is dat twee-, drie- of meerjarig hout, hetwelk als het ware met doorns is voorzien, op die plaatsen, waar anders gewoonlijk de bladknop zit. Ook is het zeer duidelijk bij sommige *pere-* en *pruimeboomen* op te merken.
7. *Magere takken* zijn die dunne spillige takjes, welke noch vrucht dragen, noch hout zetten en slechts de sappen der boomen na zich trekken.
8. *Waterloten* zijn weelderig groeijende takken met eenen gladden bast; doch zij brengen wegens de al te sterke groeikracht geene vruchten voort.

Algemeene wenken omtrent het snoeijen.

Men snijde de sterkste loten tot op zes duimen na af, terwijl men fijnere loten daarentegen geheel niet snoeijen moet, moetende men van de houttakken steeds maar éénen behouden.

Van de grovere takken neme men steeds de langsten weg, de kortsten daarentegen behoudende.

Ook kan men jonge nieuwe scheuten tot het vruchtdragen bekwamen, wanneer men dezelve in *Mei* of *Junij* voor een gedeelte afbreekt.

Bijzondere aanmerkingen hieromtrent.

Het is ook hier wegens de wijdloopigheid niet doenlijk, de 21 wijzen van snoeijen, ons door NOISETTE beschreven, te behandelen, weshalve wij ons slechts bij de navolgende zullen bepalen.

1. *Topsnoeijing* (Taille à racourcir) dient ter inkorting van het plantsoen; doch nimmer snoeije men de loot boven den vruchtknop af.
2. *Heele snoeijing* (Taille entière) is, wanneer de tak geheel wordt weggenomen, hetwelk zoo digt mogelijk bij den stam dient plaats te hebben.
3. *Daalders snoeijing* (Taille faite à l'épaisseur d'un écu) is, wanneer men den tak niet roerend bij den stam, maar hem ongeveer ter dikte van een daalder daaraan blijven laat, en dient, om de uitbotting op die plaats te bevorderen.
4. *Halve Daalders snoeijing* (Taille en talus) is dezelfde bewerking als No. 3, met dit verschil, dat men de dikte des overblijvenden taks tegen den stam van boven laat te niet loopen, opdat er van onderen eene uitbotting plaats hebbe.
5. *Ambligons snoeijing* (Taille en Ambligonne) geschiedt ter wegneming van de in het vorige jaar gegroeide takjes, welke te welig groeijen.
6. *Haaksnoeijing* (Taille en crochet) eene bewerking, welke zoo wel aan jonge als oude boomen geschieden kan, wanneer men holten in de kroon wenscht aan te vullen.

   Te dien einde snijde men den naastbij gelegen tak op een of twee duimen van den *moedertak* af, opdat dit gedeelte loten schiete en zoodoende de opening dekke.

7. *Terugsnoeijing* (Taille en moignon) is, wanneer men eenen enkelen jongen tak aan het einde van eenen *moedertak*, dien men ten vorigen jare zijne lengte gelaten heeft, digt aan den hoofdtak afsnoeit en geschiedt ter bevordering der vruchtzetting.

Wat den vorm der boomen aanbelangt, heeft men bij het snoeijen het navolgende in acht te nemen.

Halfstamde boomen. Van deze moet de stam slechts drie voeten hoog zijn, en de kroon hol worden uitgesnoeid.

Laagstamde boomen. Hiervan moet de kroon niet boven de vijf of zes voeten hoog zijn, en hol uitgesnoeid wezen.

Leiboomen. Derzelver stammen moeten niet boven de 6 of 8 duimen hoog zijn en aan weerszijden zoo veel mogelijk gelijke takken hebben.

Pyramiden. Deze korte men steeds zoo veel mogelijk in, nimmer evenwel den vorm uit het oog verliezende.

Komboomen. De stammen vier of zes duimen, en moeten steeds komsche wijze van binnen worden gesnoeid.

Struikboomen. Derzelver stammen eischen eene hoogte van zes tot acht duimen, doch de kroonen moeten niet zoo kort, als die der pyramiden gesnoeid worden.

Welke boomen weinig of niet gesnoeid moeten worden.

Kersen	niet, behalve *Leiboomen* en *Pyramiden.*
Kweeappel *Kweepeer*	niet, als dragende vrucht aan de uiterste takjes.
Kastanjeboom	niet, hieruit slechts het doode hout nemende.
Appelboomen *Pereboomen*	hoe minder hoe beter.

Pruimen niet, behalve *Leiboomen* en *Pyramiden.*
Zwarte Aalbessen niet, als dragende vrucht aan de einden der takken.

Over het snoeijen van den Wijnstok.

Ik zal te dezen opzigte de regelen van mijnen geachten *Vader* opgeven, die zegt: Geen boom hangt meer van uitwendige omstandigheden, als grond, luchtstreek, standplaats en behandeling, af dan de Wijnstok. De standplaats moet *warm* en *zuidelijk* zijn, daar anders zelfs de vroegste soorten in deze luchtstreek niet tot volkomene rijpheid komen, terwijl bij de behandeling de volgende hoofdregelen dienen te worden in achtgenomen.

I. Men zorgt, dat er van onderen ook hout, bladeren en vruchten gevonden worden, door van boven den wijnstok niet te veel toe te geven.

II. Men laat niet te veel hout blijven, opdat de trossen niet onder de bladeren als versmoren, en de jonge ranken plaats mogen hebben, om vrij aangebonden te kunnen worden, en de noodige rijpheid te verkrijgen. De ranken mogen wel 8, 10 en 12 duimen van elkanderen zijn.

III. Als de ranken wel rijp zijn geworden, behoeven zij niet onder den vierden of vijfden knop te worden afgesneden, maar zulks mag dan tot boven 10, 11 en 12den knop zelfs geschieden; doch hierbij moeten er zoo veel minder ranken aan den wijnstok blijven. Dubbele *pereldruiven* en *diamantdruiven*, die geene lange ranken geven, worden op 5, 6 of 7 oogen gesneden.

IV. De onderste ranken, die niet klaar zijn, worden op twee of drie oogen gesnoeid, om hiervan vervolgens weer zwaar hout te krijgen, dat de plaats der bovenste ranken vervangt, welke weggesnoeid worden daar zij vrucht gedragen hebben.

V. De ranken worden *slangvormig* aangebonden, als waardoor de beweging der vochten vertraagd, en de vruchtbaarheid grootelijks bevorderd wordt. Deze uitvinding van den beroemden W. FORSYTH is bij SERRURIER D. I, bl. 371 uitvoerig beschreven en op pl. X duidelijk voorgesteld.

VI. Wanneer de knoppen de grootte van eene erwt hebben, drukt men eene menigte met den vinger af, en wel die uit het oude hout voortkomen, als welke waterloten worden, alsmede den kleinen knop, die bij of naast eenen grooten zich ontwikkelt. Eene, zoo veel ik weet, nog niet voortgedragene handelwijs, die de uitmuntendste gevolgen heeft.

VII. De ranken, welke de wijnstok maakt, moeten vroeg aangebonden en digt aan den muur gehouden worden. Voort na den *langsten dag* of in het laatst van *Junij* kort men de ranken van boven, door eerst het hart met duim en vinger uit te knijpen; wanneer men, als de rank zijne leden uit elkander zet, naderhand nog een lid of twee kan afsnijden.

VIII. De druiven dienen zoodanig onder de bladeren te zitten, dat de zon dezelve bespelen kan; geheel blootgesteld aan de zon te zijn is voor dezelve even nadeelig als geheel door de bladeren bedekt te zijn.

Tijd, wanneer men snoeijen moet.

Januarij. *Zwakke* en *traag* groeijende boomen.

Februarij. *Perziken-*, *Abrikozen-*, *Lei-* en *Struikboomen.*

Maart. Idem.

April *Krachtig* groeijende boomen.

Mei. } *Wijnstokken*, alsdan de kleine en overbodige takjes
Junij. } wegnemende.

November. *Zwakke* boomen, *Aalbezien*, *Kruisbezien* en andere *vruchtboomen.*

December. *Wijnstok* en *Zwakke* boomen.

11.

Over het aanbinden.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Is het snoeijen een vereischte, om de boomen in vruchtzetting en sierlijkheid te doen winnen, ook het *aanbinden* is eene verrigting, welke daarmede hand aan hand moet gaan, en zeer de netheid der vruchttuinen bevorderd. Geenzins is het nogtans hetzelfde, op welk eene wijze zulks verrigt wordt, aangezien men daardoor even goed eenen boom bederven kan, als denzelven in waarde doen winnén, weshalve wij hier in het korte zullen opgeven.

Hoe men omtrent het aanbinden handelen moet.

I. Men buige de jonge takken niet te spoedig, om het afbreken voor te komen.

II. Nimmer hale men de takken te stijf tegen het latwerk of de schuttingen aan, daar dit den groei zou belemmeren.

III. Men neme geene twee of drie takjes bij het aanbinden te zamen, daar dit en nadeelig en wanstaltig is.

IV. Er mogen geene takken dan bij de uiterste noodzaak over elkander gebonden worden, daar dit veelal *kanker* veroorzaakt, en geheel tegen alle regelen inloopt.

V. Men binde de takken immer zóódanig aan, dat de boom eenen gelijkmatigen vorm behoudt.

VI. Het beste dat men tot aanbinden bezigen kan, zijn de dunne twijgen der *Bindwilg.*

Welke boomen aangebonden moeten worden.

Alle *Espalier* of *Leiboomen*, alsmede alle jong plantsoen in de kweekerijen, waarvan men dusdanige boomen vormen wil.

Tijd, wanneer men aanbinden moet.

Terstond bij het snoeijen des *voorjaars* en in den *herfst*, onder dien verstande, dat wanneer de fijne vruchtboomen reeds in bloei zijn, men liever tot de vruchtzetting wacht.

12.

Over het wieden en schoonhouden van den boomgaard.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Oefent zuiverheid en reinheid eenen weldadigen invloed op de diersoorten uit, bevordert het gezondheid en groei, het plantenrijk eischt hetzelfde, heeft ook daaraan geene mindere behoefte.

Het is waar, het zuiveren van *tuin* en *boomgaard* is niet het minste werkelijke, en behoort voorzeker mede tot de onaangenaamste verrigtingen, doch des al niet te min blijft het ieder beoefenaar des *tuinbouws* ten ernstigste aanbevolen.

Zal men hierin nogtans wel slagen, dan diene men niet geheel en al een vreemdeling in de kennis der planten te zijn, of zich althans eenigermate met die soorten te hebben bekend gemaakt, welke het meest schadelijk voor onze moes- en boomvruchten zijn, weshalve wij hier ter gemoetkoming het éérst zullen spreken over wat men door *onkruid* te verstaan hebbe.

Onkruiden zijn op zich zelve beschouwd zoodanige in het wild groeijende planten, welke zich tusschen of digt bij de

gezaaide gewassen plaatsen, dezelfde verdrukken en benadeelen, aangezien de onkruiden gewoonlijk van eenen sterkeren groei dan de andere planten zijn, of de zóódanige, welke zich op de planten of boomen hechten (parasiten) en derzelver groei ten hoogste benadeelen.

Zij zijn *gewone* planten, *varens*, *mossen*, *zwammen* en *schimmels*, welker verhouding en onderafdeelingen LINNAEUS ons heeft doen kennen.

Op welke wijze men het onkruid vernietigen kan.

Hoewel men in korte woorden zoude kunnen zeggen: »door het weg te nemen", zoo wijzigt het gewas evenwel deze verrigting. Over het algemeen kan het óf uitgewied óf weggeschoffeld worden. Op *zandige* gronden wiede men in *droogte*, op *klei*grond daarentegen bij *vochtig* weder, steeds zorgende, dat het geschiede vóór het zich tot zaad heeft gezet, en dat de wortel goed uit den grond gewerkt worde. Wil men het onkruid wegschoffelen, dan verrigte men het niet te oppervlakkig, daar alsdan de onkruiden zich spoedig weder zullen vertoonen.

Het *kweek*- of *hondsgras* vereischt evenwel meerdere moeite en omzigtigheid; hetzelve kan noch weggeschoffeld noch weggewied worden, doch dient te worden uitgeroeid door middel van eene *greep* (drietandige vork).

Men woele alzoo den grond, alwaar het zich bevindt, om, alle wortelen (welke geleed zijn) uitzoekende, aangezien één overblijvend *lid* voldoende is, om het weder voort te telen.

Men kan ook met een goed gevolg *boerenkool* zaaijen op die plaatsen, waar zich het *kweek* bevindt, zullende dit hetzelve verstikken, terwijl ook wel anderen het met stroo van *boekweit* dekken en het aldus verdelgen.

Voor welke onkruiden men zich inzonderheid dient te wachten.

Brand-netel of *Barn-netel.* (Urtica) Deze plant schiet uit den wortel, die vezelachtig en geel is en verre onder den grond voortkruipt, eenen vierkanten getakten steel ter hoogte van twee voet, waaraan hartvormige, langwerpige, puntige, gezaagde bladen tegen elkander over groeijen, welke bij aanraking een pijnlijk gevoel te weeg brengen. Aan de toppen der takken en uit de oksels der bladen komen lange dunne trossen met bloemen voort, die echter geen vrucht of zaad geven, komende aan andere vrouwelijke steelen spitse zaadhuisjes, die rond, plat en blinkend zaad bevatten.

Dit gewas groeit veelal naast heggen, oude muren en op de wegen.

Distel. (Carduus). Deze plant schiet eveneens den steel uit den wortel, welke niet zelden vier of vijf voeten hoog wordt, en waaraan lange, veersgewijze, diep ingesnedene bladen groeijen, van boven donkergroen, van onderen witachtig en stekelig. Uit het einde der steelen komen langwerpige ronde stekelige hoofden voort, waaruit kleine blaauwachtige en later witte bloempjes ontspruiten, welke wederom langwerpig platachtig zaad voortbrengen.

Doornappel. (Gemeene). (Datura stramonium). Deze plant heeft eironde, gegolfde, onbehaarde bladen, gedoornde regtstandige eironde vruchten, ter grootte van eene okkernoot, die bij openspringing acht celletjes met bruinachtig plat zaad doen zien. Hoewel de bloemen eenen zoetachtigen reuk verspreiden, zoo geeft deze plant nogtans eene onaangename geur wanneer zij gekwetst wordt.

Dit gewas wordt veel in tuinen en op mesthoopen gevonden.

Gouwe, Stinkende Gouwe, Schelkruid, Groot-oogenklaar, Zwalu-

wenkruid. (Chelidonium majus). Deze plant schiet uit den wortel ronde eenigzins getakte steelen, ter hoogte van twee voet. De bladen zijn uit vele kleine, aan den hoofdsteel zittende zamengesteld en gekarteld. Uit de oksels der bladen en takjes komen lange steelen voort, waaraan gele, vierbladige bloempjes, aan bijzondere steeltjes, kroontjeswijze zitten, op welke dunne houwtjes volgen, die klein geelachtig zaad bevatten.

Dezelve wordt bij heggen, staketsels en op onbeschaduwde plaatsen gevonden.

Hanekammen, Gele Ratelen. (Rhinanthus crista-galli). Deze plant schiet eenen dunnen regten stengel uit den wortel, ter hoogte van een voet, van boven eenigzins getakt. De takken paarsgewijze tegen over elkander staande. De bladen zijn ongesteeld, klein, langwerpig puntig fijn gezaagd, smal toeloopende. De bloemen gelipt, uit wijde blaauwachtige kelken voortkomende, die geel of wit van kleur zijn, waarna breede, platte zaadhuisjes volgen, welke als uit lapjes bestaan, die langwerpig platachtig bruin of geel zaad in twee celletjes voortbrengen, dat met een kort open vliesje, als een blaasje, bedekt is.

Hanepoot, Heers, Gerards-kruid, Angelica. (Angelica). Dit gewas heeft een steel, die van boven grijs en zachtharig is; de bladen, die dubbel gevind zijn, hebben eironde, spits gezaagde blaadjes, aan den voet bijna tweelobbig. De bloemen zijn witachtig, en de loopende wortels verspreiden zich spoedig.

NB. Naardien dit gewas zeer vroeg uitspruit en de jonge bladen gestoofd een heerlijken schotel opleveren, wordt het door sommigen onder de boomen niet uitgeroeid.

Hoefblad, Hoeflatuw, Paardeklauuw. (Tussilago). Deze plant schiet in het laatst van *Maart* of in *April* vele korte

holle stengen uit den wortel op, ter hoogte van een voet, welke rood wollig en met kleine spitse blaadjes bezet zijn, brengende elke steel eene schoone gele bloem voort, waarop een wollig hoofdje volgt, uit platte gepluimde zaden bestaande. De wortels zijn dun en lang en verspreiden zich verre.

Deze plant groeit op vochtige plaatsen en bij stroomende wateren.

Hondsgras, *Kweekgras*, *Lidgras*, *Lolijkgras*. (Agropyrum repens). Dit gewas heeft lange en puntige bladen, in breedte die van het gewone gras overtreffende en van onderen ruig. De halmen, die verscheidene knoopen hebben, elk van een blad voorzien, schieten somtijds tot eene hoogte van vier voeten op. De wortel van deze plant kruipt met lange witte geknoopte ranken onder den grond voort, en schiet wijd en zijd nieuwe spruiten uit.

Dit gewas wordt veel in nieuw aangelegde tuinen gevonden.

Hondstong. (Cynoglossum). Deze plant groeit met vele, breede, lange puntige bladen uit den wortel, die wolachtig grijs en zacht zijn. Tusschen de bladen schiet een ronde getakte steel op, ter hoogte van ongeveer twee voet, die met bloemen en kleine blaadjes bezet is; de bloemen eenbladig, in vijf bladjes gedeeld, purperachtig blaauw van kleur; op iedere bloem volgen vier aan elkander gehechte zaadhuizen ruw en stekelig, een glad en platachtig zaad bevattende.

Muur, *Hoenderbeet*, *Hoenderdarm*, *Vogelkruid*. (Alsine). Deze plant schiet vele dunne ronde geknoopte steelen uit den wortel op, ter hoogte van twee tot drie voeten, terwijl aan ieder knoopje twee bladen tegen elkander over voortkomen, die langwerpig hartvormig zijn. Aan het bovenste der steelen groeijen getakte bloemstengels met kleine witte bloempjes, als sterretjes uit eene in

vijven gedeelde kelk, welke deelen langer dan de bloembladjes zijn; hierop volgen lang ronde zaadhuisjes, die heel klein zaad bevatten.

Deze plant groeit overal en in alle gronden.

Paardebloem, *Leeuwentand*, *Papenkruid.* (Leontodon taraxacum). De plant heeft naakte holle stengels, welke ieder gele bloemen voortbrengen, waarna een wollig rond hoofdje volgt, uit pluimzaden bestaande; de bladen zijn schaafswijs uitgesneden, onbehaard, met lancetvormige en getande slippen.

Paardestaart, *Kannenkruid*, *Kwadernaad*, *Kwade-aard*, *Mulgoed.* (Equisetum arvense). Dit gewas schiet in de maand *Mei* vele dunne ruwe holle stengen op, ter hoogte van omtrent twee voet. Deze steelen, welke als in elkander gestoken schijnen, zijn met smalle, lange, ruwe, borstelvormige, straalswijze voortkomende bladdjes bezet, die hardachtig en gekarteld zijn, en bij opklimming kleiner worden. Voordat de bladstengel uitschiet, brengt de wortel korte geknopte steelen voort, van een katje voorzien, hetwelk en bloem en zaad voortbrengt. De wortel is geleed en verspreidt zich verre.

Deze plant groeit veelal op weiden en dorre zandgronden.

Reinvaren, *Wormkruid.* (Tanacetum). Deze plant heeft langwerpige geveerde bladen, welke diep ingesneden zijn; tusschen deze schieten regte steelen op, van boven eenige takken en bladen hebbende, uit dewelke wederom vele naakte bloemen in eene half bolronde schubachtige kelk, kroonswijze bij elkander, aan steeltjes voortkomen, die blinkende en geel van kleur zijn. De wortel is houtachtig en met vele vezelwortels bezet, welke verre onder den grond voortkruipen.

Deze planten groeijen aan de kanten der akkers, bij langs de wegen en onbebouwde plaatsen.

Scheefbloem, (Zand) *Herderstasch*, *Herdersbeurs*, *Teskenskruid*. (Iberis nudi caulis). Deze plant, welke klein is, heeft vele geveerde bladjes in een rond hoofdje bij elkander gevoegd en uit den wortel ontspruitende. Tusschen deze schieten dunne naakte steeltjes op, twee of drie duim hoog, waaruit kleine vierbladige bloempjes paarsgewijze voortkomen, waarop kleine platte hartvormige houwtjes volgen, klein rond zaad in twee celletjes bevattende.

Deze plant groeit in schrale zand- en steenachtige gronden, bij oude gebouwen enz.

Stalkruid, (Gedoornd) *Ezelskruid*, *Prangwortel*, *Stekelkruid*. (Ononis spinosa). Deze plant heeft eenen ruigen stengel, de bladen zijn drievoudig, ovaal, de bovenste eenzaam gezaagd, bijna onbehaard, de takken gedoornd, de bloemen bijkans paarsgewijze in de oksels geplaatst, terwijl het zaad, dat in eene dikke peul besloten is, eene niervormige gedaante heeft.

Het wordt veelal bij de wegen en op schrale weiden gevonden.

Tijdeloos, (Najaars) *Naakte vrouwtjes*, *Naakte mannetjes*, *Kloosterbloem*. (Colchicum autumnale). De bladen van deze plant zijn vlak, breed, lancetvormig, en komen eerst na het bloeijen voort.

Vuur-Ranonkel, *Egel-Ranonkel*. (Ranunculus flammula). Deze plant schiet een of meer getakte nederwaarts gebogene steelen op, waaraan smalle, langwerpige, puntige of lancetvormige, gesteelde bladen groeijen. Aan het einde der steelen en takken komen kleine vijfbladige gele bloemen op lange steeltjes voort, waarna ronde zaadhoofdjes volgen.

Deze plant wordt veelal op vochtige en moerassige plaatsen gevonden.

Water-Scheerling, *Dolle Kervel*. (Cicuta virosa). Uit den wortel komen in het voorjaar bladen met lange holle ronde stee-

len voort. De bladen zijn driewerf gevind, lang, spits en gezaagd. De steel regtstandig, hol, gegaffeld; de bloemschermen los met kleinere schermpjes zonder omwindsels.

Dit gewas groeit overal, zoo wel op vochtige als drooge plaatsen, doch meest bijlangs het water.

Wolfsmelk, Duivelsmelk, Groote Spargie. (Euphorbia). De kelk van deze plant is eenbladig, hetwelk een bolrondachtig klokje vormt; de bloemkroon vier- of vijfbladig op de kelk ingeplant. De zaaddoos is driehoekig, in drie zaaddoosjes verdeeld, in elk van welke een langwerpig zaadje besloten is.

Deze plant groeit veelal in bosschen en op andere beschaduwde plaatsen.

Zilverschoon, Zilverkruid, Ganzekruid. (Potentilla anserina). Deze lage plant schiet langs den grond met dunne ranken voort, die even als de aardbezien weder wortel schieten. De bladen zijn lang gevederd, gezaagd van boven, groen van onderen, zilvergrijs van kleur. Uit de oksels der bladen komen vijfbladige gele bloemen op lange steelen voort.

Deze plant groeit bijlangs de wegen en op vochtige plaatsen.

Tijd, wanneer men wieden moet.

Ten allen tijde, wanneer er onkruid aanwezig is, dient het gewied of geschoffeld te worden, inzonderheid des *voorjaars*, terwijl het *kweek*roden zich het best bij het spitten laat verrigten.

Over het zuiveren van den boomgaard.

Ten einde de boomen van *mos* en *onreinheid* te zuiveren, bediene men zich van een *houten schraper*, *heidebezem*, *kalkwater* of *gier*.

Met den eersten schrape men het mos voorzigtig van den stam en takken af, met den tweeden boene men de boomen zorgvuldig, met het derde witte men in den *herfst* de boomen, als wanneer des *voorjaars* de kalk van zelf met de onreinheid van de boomen valt, terwijl de begieting met versche gier de woekerplanten doodt.

Hoe men ook handele, ten allen tijde diene men te letten, dat de knoppen niet beschadigd worden.

Tijd, wanneer men de boomen zuiveren moet.

In den *herfst* nadat de bladeren zijn afgevallen, des *winters* bij open weder of zeer vroeg in het *voorjaar*, telkens bij nat weder of terstond na den regen, aangezien het mos bij droogte te vast aan de stammen en takken kleeft.

13.

OVER HET GIETEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Het is niet te ontkennen, dat het water, als bestaande uit 15 deelen *waterstof* (hydrogenium) en 85 deelen *zuurstof* (oxygenium) eenen zeer grooten invloed op het plantenrijk uitoefent, ja zelfs het vermogen heeft, verschillende gewassen van het noodige voedsel te voorzien.

Niet altijd is moeder natuur nogtans even mild in het uitdeelen van dat, voor plant en boom zoo verfrisschend voedingsmiddel, en vandaar, dat de kunst er op bedacht geweest is, die gaping aan te vullen, wanneer zij mogt ontstaan, door de gewassen te

Begieten.

Hoewel deze verrigting eenvoudig en algemeen bekend is, zoo kan dezelve desalniettemin op verschillende wijzen ten uitvoer worden gebragt, door namelijk de gewassen of met den gewonen *gieter* te besproeijen, of zulks door in het water gedompelde *twijgen* te doen.

Ook kan men *zuigers* bezigen in broeibakken en ten behoeve van zoodanige gewassen, welke eenen aanhoudenden toevoer van water noodig hebben, welke *zuigers* of *waterleiders* in *egge* of *zelfkant* bestaan, waarvan men het eene eind in verbinding met het gewas brengt, hetwelk men bevochtigen wil, het andere eind in een kom of bak met water leggende.

Mogen ook al deze wijzen van bevochtigen niet vreemd zijn, minder bekend evenwel zal het wezen,

Welk water men tot het gieten bezigen moet.

Het beste water ter begieting is dat, hetwelk de meeste voedingsdeelen in zich bevat en in aanraking met verrotte dieren en planten geweest is, waardoor dan eene zekere hoeveelheid *koolstof* en *stikstof* is ontwikkeld, zooals *gracht-* en *slootwater*, zullende evenwel water met onoplosbare deelen vermengd de planten schaden.

Ook het *regenwater* beantwoordt te dezen opzigte zeer goed aan het doel, als lossende de aardzouten gemakkelijk op, die dan, door haar medegevoerd, tot in de planten kunnen doordringen.

Lager staat het *puiwater*, hetwelk door deszelfs raauwheid den groei der planten eerder vertragen, dan bevorderen zal. Moet men het echter in nood gebruiken, dan plaatse men het eenige dagen te voren in de zon, om het dan later aan te wenden.

Men kan zich ook van *zamengestelde* of *kunstwateren* bedienen; doch daar derzelver aanwending de hoogstmogelijke

omzigtigheid vordert en zij bij ons te lande schaars worden gebezigd, zoo zal ik daarover niet verder uitweiden.

Hoe men bij het gieten dient te handelen.

Men begiete de planten nimmer dan bij den hoogsten nood, aangezien de *kunst* immer voor de *natuur* moet zwichten. Men storte niet te veel water in eens over de planten uit, maar bevochtige dezelve liever aanhoudend, terwijl het bij *teedere* planten meer aan te raden is den *grond*, dan het *gewas* zelf te bevochtigen. Telkens nadat men begoten heeft, make men den grond wederom los, daar dezelve anders korstig worden zal, tot groot nadeel der gewassen, omdat alsdan alle toevoer van lucht wordt afgesneden.

Welke planten men begieten moet.

Dezulken, waarvan de bladeren bij droogte beginnen te verflenzen, of wier kroonen slap beginnen neder te hangen.

Tijd, wanneer men begieten moet.

Des *voorjaars* begiete men de planten des *morgens*, maar des *zomers 's avonds*; doch nooit op den vollen middag bij sterken zonneschijn.

Over het bevochtigen van den boomgaard.

Hebben de planten somwijlen behoefte aan eene kunstvoeding, ook traaggroeijende boomen kan men door begieting opwekken.

Hiertoe bezige men het liefst *zeepwater* of *loog*, het rondom de stammen uitgietende.

Tijd wanneer.

Ten allen tijde, wanneer het voorhanden is.

14.

OVER HET BEVEILIGEN VAN BOOMEN EN PLANTEN TEGEN DE VORST.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Geen punt wekt meer de zorg en bekommering van den belangstellenden hovenier op, dan het beschermen zijner teedere gewassen tegen eene te strenge koude, daar deze maar al te dikwerf de beste verwachtingen verijdelt.

Niet alleen toch, dat eene ontijdige *winterkoude* en inzonderheid de *nachtvorsten* des *voorjaars* de teedere jonge planten doen verkleumen, maar ook lijden inzonderheid de *vruchtknoppen* daardoor, en wat nog erger is, wanneer deze reeds tot *bloemen* ontwikkeld zijn.

Niet alle gewassen laten zich echter even gemakkelijk tegen de *vorst* beschermen, hoewel men het op verschillende wijzen bewerkstelligen kan, weshalve wij éérst zullen spreken over het beschermen van boomen en planten tegen de

Winterkoude.

Groote heesters als anderzins omwoele men te dien einde met *stroo;* tegen *kleinere* daarentegen legge men *turfmolm* of *kaf*, of overdekke dezelve met eene *turfmand*, waarom *mest* gelegd wordt.

Leiboomen, welke de vorst niet kunnen tegenstaan, ontbinde men en legge ze vervolgens voorover, dezelve daarna met *stroo* of iets anders dekkende.

Ook heeft de ondervinding geleerd, dat *boombladeren* als

de *broeikracht* lang behoudende, een uitmuntend middel zijn om *boomen* en *planten* tegen de *vorst* te bewaren. Het zal niet noodig zijn aan te stippen, dat *potgewassen* vóór de vorst uit den grond genomen kunnen worden, om óf in *trekkasten*, óf bij gebreke van dien in *drooge* en *lichte kelders* te worden bewaard. Zijnde *vochtige* en *duistere* bewaarplaatsen voor de gewassen hoogst nadeelig.

In de tweede plaats diene men het *teedere* plantsoen niet minder te beschutten tegen de

Nachtvorst,

daar deze bij meerdere ontwikkeling der gewassen oneindig meer dan de gewone *winterkoude* te duchten is.

Te dien einde plaatse men voor de *leiboomen* nieuw wilgen of erwtenrijs; oud weert op verre na de vorst zoo goed niet af, of hange men strootouw (roopen) voor dezelve, de einden daarvan in een pot met water leggende, gelijk reeds DÜMLER in 1661 heeft opgegeven. Ook oefent een pot met water, doch welk water men iederen morgen dient te vernieuwen, vóór eenen boom geplaatst, eenen weldadigen invloed uit.

Stamboomen zijn nog moeijelijker te beschermen, waartoe ik dan ook geen ander middel weet, dan rondom den boom, dien men beschermen wil, lang nieuw erwtenrijs te steken, kunnende de jonge vruchttakjes het aanwenden van roopen niet verdragen.

Ook de jonge *plantgewassen* dekke men zoo veel mogelijk met erwtenrijs of kaf, terwijl ik, zoo dit niet mogt baten, de vertroostende woorden van mijnen vader bezig: *geen nood, er komt een zaaitijd weder.*

Ten einde de *bakken* tegen de koude te beveiligen, diene men dezelve met rietmatten en bij gebrek van die met iets anders te dekken.

Alle *dekking* dient met beleid en omzigtigheid te worden verrigt, ter voorkoming van het verstikken der gewassen; alle *ontdekking* vereischt hetzelfde en moet niet in eens, maar langzamerhand geschieden.

Gewassen, welke in onze tuinen tegen de winterkoude beschermd moeten worden.

PLANTGEWASSEN.	BOOMGEWASSEN.
Artisjokken.	*Vijgeboom.*
Cardons.	*Moerbezie* (bij sterke vorst).
Sellerij.	*Hortensia.*
Cichoreiwortel of opnemen.	*Maandrozen.*
Endijvie of opnemen.	*Fuchsia's.*
Knoflook of opnemen.	Andere heesters zijn nader in de opgave daarvan aangeduid.
Ramenas of opnemen.	
Dragon.	
Venkel enz.	

Gewassen, welke in onze tuinen tegen de nachtvorst beveiligd moeten worden.

PLANTGEWASSEN.	BOOMGEWASSEN enz.
Aardappelen.	*Abrikozenboom.*
Salade.	*Perzikenboom.*
Radijs.	*Amandelboom.*
Wortelen.	
Kool.	
Spinagie.	

Tijd, wanneer men de gewassen dekken en ontblooten moet.

Wanneer de groei is gestaakt en de boomen de bladeren hebben laten vallen, kan men met *dekken* een aanvang maken.

Het *ontdekken* hangt van de weersgesteldheid af, en geschiedt dan eerst het veiligst, wanneer men geene *nachtvorsten* meer te duchten heeft.

15.

OVER DE ZIEKTEN DER BOOMEN EN DERZELVER HERSTELLING.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Gelijk alle bewerktuigde ligchamen zijn ook de plantgewassen aan kwalen en ziekten onderhevig, welke hen óf zullen doen kwijnen óf doen sterven.

Hoewel nu derzelver kennis op het dadelijke gebied der *botanie* te huis behoort; zoo dient toch ieder hovenier min of meer daarmede bekend te zijn, opdat hij of de noodige voorbehoedmiddelen daartegen kunne nemen, of medewerken ter hunner herstelling.

Wij zullen te dezen opzigte WILDENOW volgen, welke ons de ziekten der planten op het naauwkeurigst beschreven heeft, terwijl ook CHRIST, FREIJER en FLOH daarover werken hebben in het licht gegeven.

Oorsprong der ziekten.

De ziekten der planten kunnen voortkomen uit 1 eenen ongeschikten grond, 2 tegennatuurlijke standplaats, 3 late nachtvorst, 4 aanhoudenden regen, 5 groote droogte, 6 hevigen storm, 7 parasitische planten, insecten of anderzins.

De ziekten verdeelen zich in twee klassen, in *uitwendige*

en *inwendige*, zijnde de eerste, door uitsnijding van het schadelijke, verandering van grond en graad van warmte, gemakkelijk te herstellen, hetwelk met de laatste het geval niet is, terwijl men de *tering* en *kanker* ook bij de plantgewassen voor ongeneeslijk houden mag.

Ziekten.

A.

Wond. (Vulnus). Deze kan op verschillende wijzen veroorzaakt worden, en dient of uitgesneden en met *entwas* gedekt, of enkel met *entwas* bestreken te worden, ter voorkoming van den schadelijken invloed van de lucht.

B.

Breuk. (Fractura). Deze wordt gemakkelijk geheeld, door alles op de behoorlijke plaats terug te brengen en weder vast te verbinden.

C.

Splijting. (Fissura). Om deze te genezen, moet men de wond met *entwas* bedekken, ten einde allen nadeeligen invloed van regen, sneeuw enz. te voorkomen.

D.

Tegennatuurlijke ontbladering. (Defoliatio notha). Hiertoe kunnen verschillende oorzaken bijdragen, als insecten, stof, aanhoudende droogte, enz. en zij kan slechts door eene zorgvuldige behandeling eenigzins weder hersteld worden.

E.

Bloeden. (Haemorrhagia). Dit kan, zoo het niet te erg is, evenals het *gommen*, weinig nadeel aan de boomen toebrengen, doch eene *vrijwillige* bloeding diene men zoo veel mogelijk door *entwas* tegen te gaan.

F.

Meeldauw (Albigo) is eene witte slijmachtige zelfstandigheid, die zich op de bladeren zet en het verwelken bevordert, het zij uit kleine planten, het zij uit insecten

voortkomende. Het afwasschen der bladeren met *tabakswater* is te dezen opzigte aan te raden.

G.

Honigdauw (Melligo) is een doordringend sap, dat bij heet weder op de bladeren gevonden wordt; het is zoetachtig en kleverig, wordt door *bladluizen* veroorzaakt, doet de bladeren en vrucht zamenkrullen en verflenzen. — *Tabakswater* en *rook* is ook hiervoor een herstellingsmiddel.

Als voorbehoedmiddel tegen den *honigdauw* geeft Prof. LUNDLEIJ van *Londen* het volgende op. Men legge het zaad voor de zaaijing 12 uren lang in *kalkwater*, en laat het dan droogen, waarna het uitgezaaid wordt.

H.

Roest (Rubigo) zijn bruine en gele vlakken op de bladeren en stengels, door kleine *zwammen* of *paddestoelen* veroorzaakt. Zij doen de planten uitteren en kunnen niet geweerd worden. Het eenige voorbehoedmiddel is, het *zaaizaad* eenigen tijd in *kalkwater* te zetten.

I.

Uitslag (Lepra) wordt aan stammen, bijzonder aan die van jonge boomen gevonden, en is een gevolg van te mageren grond, ongeschikte standplaats, van te veel droogte of te groote vochtigheid. De *uitslag* doet de boomen sterven, waarom men dezelve reinige, verplaatse en eenen beteren grond geve.

J.

Uitwas. (Tuber lignosum). Deze vindt men aan de stammen der boomen, doch dezelve schaadt hun niet.

K.

Luisziekte. (Phthiriasis). Bij deze ziekte is de geheele plant met kleine insekten bedekt, die haar alle sappen uitzuigen, de uitwaseming beletten, en de verdere ontwikkeling verhinderen. Daartegen wende men *zeepziedersasch*, *tabakswater* of *zwavel* aan.

L.

Tering (tabes) is eene geheele verkwijning der plant, uit onderscheidene oorzaken ontstaande, en eene kwaal, welke niet te genezen is.

M.

Zwakheid (debilitas) bestaat daarin, dat alle deelen, als steng, bladen en bloemen, slap neder hangen, hetwelk uit gebrek aan licht, aan vochtigheid of te sterk licht ontstaan kan. De geaardheid der kwaal geeft het geneesmiddel aan de hand.

N.

Miswas (suffocatio incrementi) is een schrale en zwakke wasdom, welke het te niet te gaan der plant ten gevolge heeft. — Parasitische planten, omwindende gewassen, bedompte standplaats, zijn daarvan veelal de oorzaak en doen ons het geneesmiddel kennen.

O.

Kanker (carcinoma arborum) ontstaat vooral bij vruchtboomen, wanneer zij te veel gom verliezen; — hoogliggende gronden schijnen daartoe veelal aanleiding te geven. Ter herstelling snijde men de kwade plaatsen uit en overdekke dan de wonde met de opgegevene *boomzalf* van FORSYTH.

P.

Drooge brand (Necrosis) is het zwart worden en verdroogen der bladeren of andere deelen der plant, en ontstaat uit late *nachtvorsten*, buitengemeen *harden winter*, *brandende hitte* of gebrek aan *voedsel*.

16.

OVER HET HERSTELLEN DER GEBROKENE KROONEN BIJ DE BOOMEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Wanneer een boom zijn *kroon* mist, is het sieraad er van verloren, wordt daardoor eene gedeeltelijke kwijning veroorzaakt, en ten allen tijde eene onaangename misvorming te weeg gebragt.

Er bestaan nogtans vele redenen, welke zoo iets kunnen veroorzaken, weshalve ik het niet overbodig geacht heb, daarvan met een enkel woord te gewagen, het éérst handelende:

over de oorzaken, waardoor de boomen hunne kruinen kunnen verliezen.

Harde wind, onvoorzigtige behandeling, kwijnende toestand, kwaadwilligheid, ziedaar oorzaken, welke voldoende zijn, om de boomen van hun schoonste sieraad te berooven.

Het is waar, vele er van kunnen voorgekomen worden, — en hiervoor zorg te dragen is ieder belanghebbende ten sterkste aan te raden, — doch daarom blijft het niet minder wetenswaardig, om bij voorkomende gelegenheden bekend te zijn met de wijze,

hoe men gebrokene kruinen herstellen kan.

Te dien einde snijde men dèn gebroken stam even boven den eerstvolgenden *moedertak* zoo schuins mogelijk af, vervolgens buige men gemelden tak langzaam, ter voorkoming van het knakken, naar boven, om denzelven aan eenen staak te binden welken men daartoe aan den stam heeft vastgemaakt.

Op deze zeer eenvoudige wijze kunnen de kroonen hersteld worden, en wel zóódanig, dat zulks na verloop van eenige jaren niet meer merkbaar is.

Welke kruinen aldus hersteld kunnen worden.

Alle boomen, waarvan het hout niet te bros is, kunnen aldus worden hersteld, inzonderheid *populier*, *spar*, *den*, *larix* enz., terwijl het ook van toepassing op de *pyramide-vruchtboomen* is.

Tijd wanneer.

Des *voorjaars* als de boomen beginnen te werken.

17.

OVER HET DOEN DRAGEN VAN OUDE VRUCHTBOOMEN OF VAN DIE TE WELIG GROEIJEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Niets is onaangenamer voor den tuinman, dan dat zijne *vruchtboomen* niet aan het oogmerk voldoen, en óf door ouderdom, óf door te veel groei weigeren vruchten voort te brengen.

Hoewel het laatste veel gemakkelijker, dan het eerste te herstellen is, zullen wij evenwel omtrent beide opgeven, wat de ondervinding ons diénaangaande geleerd heeft, in sommige gevallen van groot nut te kunnen zijn, en wel beginnende met datgene,

wat men aan te wenden heeft, om oude vruchtboomen weder te doen dragen.

I.

Men beroove te dien einde den stam van zijne kroon, opdat nieuwe scheuten mogen voortkomen, en waardoor de boom als het ware verjongd wordt. Wanneer dit niet mogt baten, of wanneer men liever een zachter middel wenscht aan te wenden,

II.

grave men de wortelen des booms bloot, ten einde te zien, of deze ook aangedaan zijn. Is dit het geval, dan snijde men het verrotte af, en voorziet men de overige wortels van goede *koedong*, waarna alles met vruchtbare aarde weder gedekt wordt. (*Oct. Nov.*)

III.

Wanneer de boomen door *kanker* aangedaan zijn en daardoor traag in het vruchtzetten worden, kan men het er veilig voor houden, dat én de grond én de standplaats daartoe medewerken; men verplante dus zulke boomen hoe eerder hoe beter.

IV.

Men kan ook oude en trage boomen door *gerstekaf* herstellen, dat over de wortels uitstrooijende, waarna dezelve weder met aarde bedekt worden.

V.

Het *witten* der boomstammen met *versch gebluschten kalk* oefent ook te dezen opzigte eenen weldadigen invloed uit — aangezien door den *kalk* niet alleen al het ongedierte en de mos vernietigd, maar ook de schors vernieuwd wordt.

VI.

Wortelscheuten, *mos* enz. zijn ook niet zelden de oorzaak, dat de boomen kwijnen en geene goede vruchten voortbrengen; — men were dus beide.

VII.

Is het weinig vruchtdragen een gevolg van *armoede*, dan diene men de boomen van betere aarde en mest te voorzien.

Hoe men jonge vruchtboomen tot vruchtdragen dwingen kan.

I.

Te dien einde snoeije men zoodanige boomen, die wel hout schieten, maar geene vruchten voortbrengen, zoo weinig mogelijk, omdat alsdan de sterke groei der houtbotten getempert wordt, welke door zwaar te snoeijen slechts bevorderd zoude worden.

II.

Schiet een boom te veel *waterloten* of zuigers uit, hetwelk veelal door eene te sterke groeikracht veroorzaakt wordt, dan buige men deze takken nederwaarts, om zoodoende den omloop der sappen te vertragen en daardoor den boom tot vruchtvoortbrenging te nopen. Baat ook dit niet, dan

III.

steke men de *hoofdwortels* af, om daardoor op eene krachtige wijze den al te sterken groei tegen te gaan, de boom dan tevens naar die verhouding snoeijende, daar anders de evenredigheid, die er tusschen de kruin en de wortels moest bestaan, te veel verbroken zoude worden, en de boom alsdan kwijnen.

IV.

Wanneer dat alles niet mogt baten, dan bore men de *hoofdwortels* door, het gat weder met eene pen van *groenen haagdoorn* vullende; en zoo ook dit niet aan het gewenschte oogmerk beantwoordt, roeije men den boom vrij uit.

V.

Een later opgegeven middel is, het ringen der boomen, eene verrigting, welke in het navolgende bestaat. Men snijdt

of zaagt, op een Ned. duim. boven elkander, twee ringvormige cirkels door den bast van den stam tot op het hout geheel in het rond, welke baststrook men dan met een beiteltje wegneemt. Zal deze verrigting zonder nadeel des booms wel slagen, dan diene men haar in *April* of *Mei*, zoodra de sappen in volle werking zijn, te bewerkstelligen.

18.

OVER HET BESCHERMEN VAN JONGE BOOMEN TEGEN DE KNAAGDIEREN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Zijn de teedere plantgewassen aan vernielende vogelen en insekten blootgesteld, welke maar al te dikwerf een geheel zaaisel bederven, ook voor jonge boomen heeft men te waken, daar de *knaagdieren* niet zelden treurige verwoestingen in de kweekerijen en oofttuinen kunnen aanrigten.

Wat hiertegen in het werk gesteld kan worden, is eenvoudig, doch verdient allezins onze opmerkzaamheid, terwijl het van groot nut voor de kweekers is, te weten:

Hoe men jong plantsoen tegen de knaagdieren beveiligen kan.

Men omwinde te dien einde de stammen der boomen met takken van *haagdoorn*, *kruisbezien* of *berbaris*, zijnde dit een uitmuntend middel tegen de *hazen*, *konijnen* als anderzins. Ook kan men de stammen der boomen daartegen met een mengsel van *hondendrek* en *water* bestrijken.

Moeijelijker is het, de boomen tegen de *grondratten* te beschermen, welke niet zelden den bast rondom afknagen.

Deze dus trachte men zoo veel mogelijk te dooden, of men legge, voor zoo verre zulks doenlijk is, ook scherpe takjes rondom de wortels.

Zijn nu de stammen reeds voor een gedeelte beschadigd, dan bestrijke men die plaatsen eenvoudig met *teer*, hetwelk voldoende is; terwijl men door het ophoogen van aarde tegen den stam ook nog zulke boomen behouden kan, waarvan de bast reeds rondom afgevreten is, hebbende ik zulks bij ondervinding, aangezien een zoodanige boom (*Zoete renet*) bij mij niet alleen behouden bleef, maar zelfs het volgende jaar meer vruchten dan gewoonlijk opleverde.

19.

OVER HET BEWAREN VAN MOESGROENTEN, VRUCHTEN EN BOOMGEWASSEN TEGEN DE VOGELS, INSEKTEN ALS ANDERZINS.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Het berooven van onze vruchten, door *vogels*, *wespen*, *oorwormen* enz., of het beschadigen van het plantsoen zelf is eene grieve des *tuinbouws*, en naardien inoogsten met verbouwen hand aan hand diént te gaan, zullen wij onze aangewende moeite beloond zien, zoo heb ik er geene zwarigheid in gevonden, omtrent het bovenstaande datgene op te geven, wat daartoe het geschiktst konde medewerken, het éérst mededeelende:

Hoe men het gezaaide tegen de vogelen beschermen kan.

De middelen hiertoe zijn eenvoudig, doch voldoen desalniettemin aan het oogmerk.

I.

Men legge op de gezaaide bedden *grof*, doch hol uitgespreid *erwtenrijs*, om het smarten der planten te voorkomen, en den groei niet te beletten; daarna dekke men die grove rijzen met kleine twijgen, en wel zóó digt, dat daardoor de vrije toegang der vogelen belemmerd wordt, en er evenwel lucht en licht genoeg voor de planten overblijft.

Deze wijze van handelen is dubbel nuttig, als werende de vogelen en de vorst gelijktijdig af.

II.

Men spanne *blaauw wollen garen* kruiselings over het bezaaide bed, en wanneer zulks niet te hol geschiedt, zal ook dit aan het oogmerk voldoen.

Hoe het gezaaide tegen de rupsen, insekten en muizen te beschermen.

A.

Aardvloo. Fijn stof, om het even wat, elken morgen zeer vroeg, wanneer de dauw nog op de bladeren ligt, op het jonge gewas uitgestrooid, waarborgt het gezaaide tegen dat vernielende insekt.

B.

Gieten met roetwater.

C.

Het bed bestrooijen met haardasch.

D.

Men smelte 13 lood zout in eene kan water. Na het zaaizaad eenige minuten in deze oplossing gelegd te hebben, bestrooije men hetzelve met fijn geziften ongebluschten kalk, waarna het zaad terstond wordt gebezigd. Zoodra het opkomt, begiete men het gewas herhaalde reizen, daartoe vier kannen gewoon water bezigende, waarin drie lood zout is opgelost.

Rupsen. Men zaaije rondom de bedden hennep, hetwelk de rupsen afweert. Langs dezen weg zoude men geheele velden met kool tegen dit knagend ongedierte kunnen beschermen.

Muizen. Leg het zaad 24 uren in *rattenkruid*water, voor en aleer het te zaaijen, waardoor deze dieren geweerd worden, zonder dat het gewas daardoor schadelijk wordt.

Hoe men de boomvruchten tegen de vogelen beveiligen kan.

I.

Men plante rondom den boomgaard *lariksboomen*, welker knoppen de vogelen verre boven die der *vruchtboomen* verkiezen. Deze wijze, ons door den heer VAN DER WAL opgegeven, schijnt mij evenwel en onvoldoende en zeer omslagtig toe.

II.

Het zekerste middel, om *kersen*, *aalbessen*, *frambozen* enz. tegen de vogelen te beschermen is, door die vruchtboomen zoodanig te plaatsen, dat alles door netwerk kan gedekt worden.

III.

Minder kostbaar is het, wanneer men eene plank aan eenen der *kerseboomen* vastmaakt, waaraan men van onderen eene lat spijkert, ter lengte der plank. Aan deze lat bindt men een touw, om daardoor zelfs binnenshuis met de lat tegen de plank te kunnen slaan, wanneer de vogels zich op de kerseboomen mogten willen zetten.

IV.

Klepperen (Ratelen), wanneer het bij aanhoudendheid geschiedt, zal ook de vruchten waarborgen, mits men daarmede reeds bij *zonsopgang* eenen aanvang make, aangezien dan juist de vruchten het meest worden geteisterd.

Hoe men de boomvruchten tegen de insekten beschermen kan.

I.

Wespen en *Oorwormen.* Ten einde de vruchten, als *Perziken*, *Druiven* enz, daar tegen in veiligheid te stellen, koke men gele wortelen in dunne siroop, steke dezelve hier en daar tusschen de takken der boomen, en het ongedierte zal, daarop azende, de vruchten ongeschonden laten.

II.

Voor zoo verre doenlijk, binde men papieren zakjes om de vruchten, hetwelk deze niet alleen waarborgen zal, maar ook derzelver rijpheid bevorderen.

Hoe men de boomen zelve tegen het ongedierte kan behoeden.

A.

Boomluizen. Om deze te verdrijven, bemeste men de boomen sterk met *varkensmest*, die haar verjagen en dooden zal.

B.

Wanneer men eenige handen vol *vlierbladeren*, 24 uren in een emmer met koud regenwater legt en de boomen eenige malen des daags met dat aftreksel besproeit, zal dit het ongedierte dooden.

Mieren. Wanneer men 1 deel *roet* en 1 deel dikke *drab* van *olie* goed dooreen mengt en daarmede den voet der boomen bestrijkt, kunnen de *mieren* daartegen niet opkruipen. Ook enkel *teer* is veelal voldoende.

Verschillende insekten. Neem 2 deelen *bloem* van *zwavel*, 2 deelen fijn *geziften kalk*, 2 deelen gemeene *snuiftabak*, 1 deel *schoorsteenroet;* en meng dit alles met *water*, *zeep* en *urine* dooreen, tot dat het een dikke verw wordt.

Hiermede bestrijke men des *voorjaars* de leiboomen, hetwelk de groeikracht niet alleen bevorderen zal, maar ook alle *insekten* van hen verdrijven.

A.

Rupsen. Men wassche van tijd tot tijd den stam der boomen met *water*, waarin *asch* en *roet* vermengd is.

B.

Wanneer de boomen bloeijen, is het niet ondienstig, onder dezelve *komforen* met *vuur* te plaatsen, waarin men *koedrek* brandt, daar ook dit de boomen van dat ongedierte zuiveren zal.

C.

Wanneer men hier en daar in den tuin een *Papenmuts* (evonymus vulgaris) plant, zullen de rupsen bij voorkeur daarop trekken.

Hoe men tuinzaden des winters tegen de rotten en muizen beveiligen kan.

Leg slechts rondom uwe *zaden* een wal of dijk van *snijboonen*, en uwe zaden zullen ongemoeid blijven.

20.

OVER HET VERDELGEN VAN HET ONGEDIERTE IN DE TUINEN EN BOOMGAARDEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Is de voorkoming van het kwaad in het algemeen beter dan de herstelling daarvan, zoo is het ook in den *tuinbouw*

van groot belang, die middelen aan te wenden, waardoor men zich van schadelijk en lastig ongedierte ontdoen kan, terwijl daartoe de navolgende opgaven strekken.

Mollen. Hiertegen kan men onderscheidene middelen met een goed gevolg aanwenden.

A.

Wanneer zij aan het wroeten zijn, hetwelk des *morgens* en des *avonds* gewoonlijk het geval is, nadere men hen zoo zacht doenlijk, en spitte men hen van achteren zoo behendig mogelijk uit den grond, waarna zij gemakkelijk te dooden zijn.

B.

Die het hiertoe aan behendigheid ontbreekt, plaatse *vallen* of *pompen*, welke genoegzaam bekend zijn, in de *loopen*, welke naar het water leiden en waarin zij het zekerst te vangen zijn.

C.

Mangelt het ook daaraan, dan werpe men *drek* of alles, wat kwalijk riekt, in de gaten, hetwelk hen verdrijven zal.

Rotten. Deze zijn uiterst moeijelijk zonder *vergif*, welks gebruik nimmer aan te raden is, te verdelgen. Evenwel kan men kleine stukjes *spons* in boter gebakken op die bedden, waar zij het meest woeden, leggen, en zal het gebruik daarvan hen doen sterven.

A.

Muizen. Hiertegen gebruike men ook in den tuin de gewone *val*, wat zeer goed aan de verwachting beantwoordt.

B.

Kokend water, in de muizegaten gegoten, verdelgt ook dat schadelijk ongedierte.

A.

Slakken. Wanneer men *versch gebluschten kalk* over den grond strooit, is dit een doodend middel.

B.

Men plaatse, op verschillende afstanden, eenige *dakpannen* op de tuinbedden, of in de voren; de *slakken*, die gedurende den nacht zich daaronder plaatsen, vindt men des morgens aan de *pannen* vastgekleefd, waarna men ze gemakkelijk dooden kan.

A.

Wormen. Deze kan men het best des *avonds* bij lantaarnlicht verdelgen, als wanneer zij dan veelal boven den grond zijn.

B.

Het strooijen van *fijnen*, *versch gebluschten kalk* over den grond verdelgt ook deze dieren.

NB. Men moet den *kalk* immer bij *droog weder* of terstond na den regen over den grond strooijen, aangezien hij nat geworden geene werking uitoefent.

Vlinders. Men hange in *teer* gedompelde *bosjes stroo* aan staken en steke het geteerde stroo in brand; deze vlam lokt de *kapellen* uit, en tijdens hare koppeling, komen duizende dezer vliegende insekten zich aan de vlammen branden en zijn dus vernield eer zij hunne larven, waar de rupsen uit voortkomen, gelegd hebben.

A.

Rupsen. Men legt des avonds *wollen lappen* over struiken, boomen en planten; des morgens vindt men dezelve vol rupsen, welke er onder kruipen, om zich tegen de nachtelijke vochtigheid en koude te beschutten, waarna men dezelve dooden kan.

B.

Door het *bespuiten* der boomen met *water*, waarin men *fijn roet* heeft opgelost, worden de rupsen spoedig gedood, terwijl het loof eene ongewone frischheid bekomt.

Mieren. De mierennesten kan men verdrijven door *keukenzout* daarboven te strooijen en dit dan te begieten, of door eene *begieting* met *water* en *olie.*

Meikever. Deze *schudde* men des *zomers* van de boomen, waarna zij gedood kunnen worden.

Houtluis. *Roet*, bij geringe hoeveelheden rondom de boomen gestrooid, verdelgt dat schadelijk gedierte.

21.

OVER HET INOOGSTEN DER VRUCHTEN EN HET BEWAREN DERZELVE.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Dient men den tijd van zaaijen en planten ter verkrijging van eenen goeden oogst te behartigen, die van het *inzamelen* dient evenmin verzuimd of misbruikt te worden, naardien de smakelijkheid der vruchten hiervan veel afhangt.

Het is dus van belang, dat men het onderscheidingsteeken van de *rijpheid* der verschillende vruchten kent, opdat deze ter juister tijd worden ingeoogst. Er worde dus op al datgene gelet,

Waaraan de rijpheid der vruchten te onderkennen is.

Aalbessen (roode). *Hoog rood* en *doorschijnend* van kleur zijnde, kan men ze voor rijp houden.

Dito (witte), *bleek wit* van kleur en *doorschijnend.*

Dito (zwarte), *git zwart* en *glanzend.*

Abrikozen zijn rijp *geelachtig rood* van kleur en *zacht* in het voelen, hetwelk nogtans zoo veel mogelijk vermeden moet worden.

Amandelen. Van deze moet de *groene* schil *smoddig bruin* zijn en beginnen te *splijten.*

Appelen. De rijpheid van deze vrucht wordt door de *kleur*, *aanraking* en *zwartheid* der pitten kenbaar gemaakt.

Berbarissen: zijn ze *schitterend rood* en *sterk gezwollen*, zoo dient men dezelve te plukken.

Bottels moeten *hoogrood* van kleur en *glanzend* zijn, hetwelk in *mat* en *donkerrood* verandert bij overbodige rijpheid.

Braambeziën zijn bij rijpheid *zwart* en *glanzend.*

Druiven. *Zachtheid* bij aanraking en de *donzige gloed* zijn hier teekenen van rijpheid.

Frambozen (roode); van deze wordt de rijpheid door de *hoog roode kleur* aangeduid.

Dito (witte). Deze zijn dan *bleek geel* van kleur en *glanzend.*

Hazelnoten. Derzelver *groene* schil verdort bij rijping en wordt even als de noot zelve *bruin* van kleur, terwijl bij aanraking de noot los laat.

Kastanjes laten bij rijpwording de *groene* schil los.

Kersen. Aangezien deze in kleur verschillend zijn, lette men inzonderheid op de *voldragenheid* der vrucht en het *zachte* bij drukking.

Kornoeljes. Wanneer deze *hoog schitterend rood* van kleur zijn, mag men ze veilig plukken.

Kruisbeziën. Wegens de groote verscheidenheid der vrucht doet de kleur hier niet ter zake; maar oordeele men naar het *gevoel*, en bij sommige soorten naar de *doorschijnendheid.*

Kweeappels. } Omtrent deze verlate men zich niet op het gevoel,
Kweeperen. } maar op de *kleur*, zijnde zij rijp *hooggeel.*

Mispels. Niet de weekheid, maar de *donker bruine* kleur waarborgt derzelver rijpheid.

Moerbeziën. Van deze wordt de rijpheid door de *gitzwarte* en *glanzende* kleur der vrucht gekenmerkt.

Peren. Dezelfde onderkenningsteekenen als bij de *appelen.*

Perziken. Wanneer deze rijp zijn, ligt er een *zachte donzige gloed* op en zijn zij *week* in het voelen, hoewel dit de vrucht spoedig doet rotten.

Pruimen. Hiervan is de kleur evenmin het zekere teeken, daar ook deze naar de vrucht verschillend is. Te dien einde sla men den *dauw* of het *waas* gade, waarmede de rijpe pruim overdekt is, en de *zacht weerstand biedende weekheid.*

Walnoten. Daarvan wordt de *groene* schil bij rijping *donker* van kleur en laat de noot los.

In welke maanden men de onderscheidene vruchten gewoonlijk oogsten kan.

Mei. Vroege *Kersen.*

Junij. *Kersen*, *Aalbeziën*, *Kruisbeziën*, *Frambozen.*

Julij. *Kersen*, *Morellen*, *Krieken*, *Appels*, *Abrikozen*, *Peren*, *Perziken*, *Pruimen.*

Augustus. *Moerbeziën*, *Appels*, *Abrikozen*, *Pruimen*, *Kruisbessen*, *Frambozen.*

September. *Moerbeziën*, *Appels*, *Peren*, *Pruimen*, *Kornoeljes*, *Kastanjes*, *Okkernoten*, *Hazelnoten* en *Druiven.*

October. *Peren*, *Bottels*, *Berbaris*, *Hazelnoten*, *Druiven*, *Braambeziën*, *Amandelen*, *Kweeappels* en *Kweeperen.*

November. *Peren*, *Mispels*, *Appels.*

Algemeene aanmerkingen omtrent het inoogsten van Appelen en Peren.

Wanneer men de *Appels* en *Peren* lang wenscht te bewa-

ren, moeten zij niet *geschud*, maar *geplukt* worden. Zulks verrigte men, wanneer de vruchten vooral niet meer dan rijp zijn, inzonderheid de *zomer-* en *herfstvruchten*, welke anders spoedig droog en smakeloos zullen worden, bij *droog weder*, doch niet op den *vollen dag*.

Over het bewaren der vruchten.

Aalbeziën. Wanneer de bessen bijna rijp zijn, omringe men den aalbessenboom, wiens vruchten men bewaren wil, met schoon roggestroo, waarna men deze met eene stroomat overdekt, zorg dragende, dat daarin geene opening blijft. Op deze wijze kan men tot aan de vorst toe de bessen bewaren.

Aardappelen. Tegen de vorst beschermen.

Appelen. Deze legge men eenige dagen na de plukking op eene luchtige plaats, om te kunnen uitzweeten. — Zoo dit behoorlijk is geschied, neme men eene kist, en strooije op den bodem óf droog fijn zand, óf boekweitdoppen. Op deze laag plaatse men eene van appels, welke weder door zand of doppen wordt gedekt, en zoo vervolgens naar omhoog, tot de kist gevuld is, welke dan luchtdigt dient gesloten te worden. Op deze wijze zal men de appelen niet alleen langen tijd goed kunnen houden, maar zullen zij ook den smaak niet verliezen.

Bloemkool. Idem als *doperwten*.

Boonekruid. Idem als *pietersélie*.

Doperwten. Deze worden gedopt en in kokend water geworpen, waarin men ze vijf of hoogstens zes minuten laat staan, naar gelang van hare grootte. Vervolgens giet men ze op een vergiettest en verkoelt ze schielijk met koud water. Na ze nu goed te hebben laten uitlekken, spreidt men ze op papier, op eene zeef, of op eene rietmat in eenen oven of in eenig warm vertrek uit,

waar ten hoogste eene warmte van 40 graden REAUMUR heerscht. Als zij droog zijn, worden zij in papier gewikkeld en op eene drooge plaats bewaard.

Dragon. Idem als *pieterselie.*

Druiven. Men doope de steelen der trossen in gesmolten was, of men lakke dezelve, waarna men ze in eene drooge plaats ophangt. — Anders. Men neme eene nieuwe ton of kist van wit hout, in welke men beurtelings eene laag in den oven gedroogde zemelen en eene laag vastgesloten druiventrossen legt.

Men zorge vooral, dat de druiven niet met het hout in aanraking komen. Men spijkere vervolgens de kist of ton luchtdigt toe, en zette dezelve op eene drooge plaats.

Endyvie. Deze kan men best in den grond bewaren. Te dien einde grave men eene grep van 25 duim diep, lengte naar willekeur, doch slechts zoo breed, dat de *endyvie* zijdelings tegen den vasten grond kan rusten, waarna men deze met de wortels naar boven daarin plaatst, en haar met aarde dekt.

Frambozen. Zie *moerbeziën.*

Groote boonen. Idem als *doperwten.*

Kersen. Dezelfde handelwijze als met de *druiven.*

Knollen. Idem als *doperwten.*

Knolselderij. In droog zand plaatsen.

Mispels. Deze bewaart men het langst tusschen roggestroo.

Moerbeziën. Doe de *moerbeziën*, vóór dat zij nog volkomen rijp zijn, in eene flesch, sluit deze goed luchtdigt, en plaats dezelve in eenen ketel of pot met koud water, en breng dit langzamerhand aan het koken. Neem, zoodra het kookt, het vuur weg, laat het bekoelen, en haal de flesch er na verloop van ¼ uur uit. Deze flesch behoort zeer naauwkeurig en met zorg gesloten te zijn.

Dit ook kan op de *kersen* en *aalbessen* worden toegepast.

Peren. Dezelfde handelwijs als de *appelen.*

Pieterselie. Droogen in de schaduw, niet in de zon.

Rammenas. In droog zand plaatsen.

Savoije kool. Ophangen aan de steelen, ter plaatse waar het niet vriest.

Snijboonen. Niet te jong zijnde, moeten zij als bij de *doperwten* omschreven is, behandeld worden.

Walnoten. Moeten in zand worden gezet.

Witte kool. Hiervan snijdt men de bladeren in groote stukken, spreidt dezelve luchtig uit en droogt ze in vier etmalen; bij het gebruik moeten zij vooraf in laauw water geweekt worden.

Wortels. Idem als *doperwten.*

22.

OVER HET INZAMELEN DER TUINZADEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

De ondervinding heeft ons geleerd, dat niemand zeker van het *zaaizaad* is, dan hij die het zelf wint. Niet alleen toch dat men dan weet, hoe oud het zaad is, maar ook kan men dan voor verbasterd zaad waken, hetwelk zoo dikwijls onze verwachting te leur stelt.

Het winnen van zaden maakt dus op zich zelf beschouwd eene afzonderlijke afdeeling des *tuinbouws* uit, en is als het ware het *fundament*, waarop het andere gebouw dient te worden opgetrokken. Ten einde niet wijdloopig te worden, zal ik daarom slechts de voornaamste punten opgeven, punten, die, wanneer zij wel behartigd worden, een veelzijdig nut zullen verspreiden. Lees dan:

Wat men in acht te nemen hebbe bij het opwinnen der zaden.

I.

Alle bedden ter opwinning van aanverwante zaden dienen zoo ver mogelijk van elkander verwijderd te zijn.

II.

Vorder nooit van denzelfden stam groenten voor uw gebruik en voorraad van zaad.

III.

Neem de zwaarste gewassen ter opwinning.

IV.

Zamel nimmer zaad in, dan na volkomen rijp te zijn, en bij droog weder.

V.

Win nimmer zaad van den *hartstengel*, maar snijd dezen bij de *kool*, *salade* enz. uit, het zaad van de *zijdstengels* inzamelende.

VI.

Oliezaden, oogenblikkelijk na de inoogsting gebruikt wordende, geven minder olie.

VII.

De zaden, over het algemeen genomen, laten zich niet onmiddelijk na de inoogsting zaaijen, naardien de beginselen van voortteeling dan nog niet genoeg ontwikkeld zijn.

Teekenen, waardoor ons de tijd tot de inoogsting van het zaad kenbaar wordt.

A.

Zaden, welke in *huisjes* of *vliezen* besloten zijn, moeten gewonnen worden, wanneer deze zich openen of gemakkelijk loslaten; als *snij-*, *saladeboonen*, *scorseneren*, *salade*, *uijen* enz.

B.

De rijpheid der zaden, welke van *bessen* gewonnen worden,

wordt door de *kleur* en *weekheid* daarvan gekenmerkt; als: *azerolen*, *kersen*, *lijsterbessen*.

C.

Het zaad van *vleeschachtige* vruchten kan men voor rijp houden, wanneer deze eene *ongewone kleur* aannemen, in plaats van *groen geel*, *violetkleurig* of *hoog rood* worden, als: *komkommers*, *meloenen*, *augurken*, enz.

D.

Andere zaden mag men voor rijp houden, wanneer de vruchten eene *bijzondere geur* van zich geven, als: *kweeappels*, *kweeperen*, enz.

Hoe men omtrent sommige zaden te handelen hebbe.

Augurken. Idem als *meloenen.*

Boonen. }
Erwten. } Dorschen; beter ontdoppen.

Komkommers. Dezelfde handelwijze als *meloenen.*

Meloenen. Dit zaad wassche men met zand of asch, waardoor men de pitten gemakkelijk van het slijm zuiveren kan.

Salade. Even als de *scorseneren.*

Scorseneren. Deze worden uitgepluisd en daarna gewreven.

Uijen. Uitwrijven.

Hoe men de zaden het best bewaren kan.

I.

Alle *zaden* dienen droog te worden bewaard, op plaatsen, waar eene zachte, koele en gelijke luchtgesteldheid is.

II.

Peulzaden houdt men het langst goed, door ze in de peulen zelve te bewaren.

III.

Meloen, *komkommer*, *augurke zaden* enz. moeten in droog zand bewaard worden.

IV.

Fijne zaden blijven zeer goed in *houtskool*, *stof* of *gruis*, waardoor de onmiddelijke aanraking met de lucht wordt voorgekomen.

V.

Zaden in fleschen, die luchtdigt toegestopt zijn, bewaard, verliezen al hunne goede hoedanigheden.

Hoe men het tuinzaad beproeven kan.

Men legge te dien einde het zaad gedurende een uur in een glas met water. Wat na verloop van dien tijd boven op het water drijft, werpe men weg, terwijl hetgeen zich op den bodem van het glas bevindt goed om te zaaijen is.

23.

OVER BLOEMSTOKKEN, BOONESTOKKEN EN ERWTENRIJS.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Zoo wel het goed gelukken van den oogst, als de netheid onzer tuinen vordert, dat men ook omtrent dit punt, hoe eenvoudig het zijn moge, niet onverschillig zij, te meer daar het wel behandelen dezer voorwerpen zeer derzelver onkostbaarheid bevorderen kan. Handelen wij dan eerst over de

Bloemstokken.

Deze dienen van goed greinen hout, zonder kwasten, vervaardigd te zijn, naar het gebruik in *grooten*, *middelmatigen*

en *kleinen* te worden verdeeld, wit geverwd, van onderen langzaam puntig toeloopende, van boven plat afgestoken en zuiver vierkant te wezen. — De dikte des stoks hangt natuurlijk van de lengte af.

Boonestokken.

Hiertoe kan men *eiken-* of *esschen telgen*, en des noods ook *elzen* bezigen, doch deze duren slechts één jaar. Zij moeten van de schors ontdaan worden, en van onderen spits toeloopen. De overbodige lengte kappe men af, daar deze slechts noodeloos wind zoude vatten, en allen daardoor eene gelijke lengte kunnen verkrijgen.

De fraaiste en doelmatigste boonestokken zijn de *Noordsche sparren*, niet de inlandsche, daar deze op verre na zoo regt niet zijn. De *sparren* moeten de schors behouden, als zeer dienstig om de slingerranken voor nederglijden te behoeden, zijnde men bij de andere stokken genoodzaakt, met Muscovische mat aan te binden. Dat ook deze uitgespitst dienen te worden spreekt van zelf.

Erwtenrijs.

Het beste en doelmatigste *erwtenrijs* is dat van *wilgen boomen*. Men bezigt hiertoe gewoonlijk 3 of 4 jarig gewas, hetwelk des *winters* gekapt en tot rijs geschikt gemaakt kan worden.

De rijzen dienen zoo veel mogelijk plat en waaijerachtig te zijn, en vooral eene goede kroon te hebben.

Men dient dezelve in drie soorten af te deelen, bezigende de zwaarsten bij het grootste gewas en zoo vervolgens. Het is inzonderheid van belang, dat men ook genoeg kleine rijsjes in voorraad hebbe, om deze het eerst kruiselings bij het jonge plantsoen te plaatsen, ten einde het opklimmen te bevorderen, want zoo men dit verzuimt, zullen de *erwten*

over den grond kruipen en niet weder tegen het grootere *erwtenrijs*, hetwelk men later bezigt, kunnen worden opgeleid.

Men kan de *stokken* en het *rijs* het best bewaren, wanneer men de punten gloeit, dezelve dan in *kokende teer* dompelt, en ze daarna in droog *fijn zand* steekt.

24.

OPGAVE EN BESCHRIJVING DER WERKTUIGEN, WELKE MEN TOT DEN TUINBOUW BENOODIGD IS.

TOT HET BEWERKEN VAN DEN GROND.

Greep (ook vork met drie tanden), eensdeels noodig bij het verwerken der meststoffen, anderdeels ter uitroeijing der vruchten en van het onkruid.

Kruiwagen. Gebruik bekend.

Schop. Met een gebogen steel, van voren met ijzer beslagen, dient zij tot het opnemen der paden.

Spade. Deze zijn zeer onderscheiden, en worden veelal naar de geaardheid van den grond vervaardigd.

Tuinhouweel. Dienstig bij het bewerken van harde gronden.

Tot het aanleggen van tuinen.

Maatlat. Tevens dienstig, om te ontdekken of de glooijingen regelmatig zijn.

Maatstok. Deze heeft dezelfde gedaante als eene hark, wordt van hout vervaardigd, doch heeft slechts twee tanden, aan ieder eind eene. Deze tanden zijn zoo verre van

elkander verwijderd, als men de paden breed verkiest, terwijl, wanneer men nu een perk gereed heeft, men met dezen maatstok die gedaante maar behoeft te volgen, zullende zich dan de breedte van het pad evenwijdig aan de tegenovergestelde zijde kenmerken.

Plakker. Een zwaar stuk hout met een schuinschen steel, noodig om de zoden, wanneer zij gelegd zijn, effen te slaan.

Tuinlijn. Deze moet aan ieder eind om eenen stok gewoeld zijn, en wordt bij het aanleggen gebezigd om cirkels te trekken.

Vork. (kleine). Dienstig bij het leggen der zoden.

Zodenmes en schoffel. Werktuigen, zeer dienstig, wanneer men eene groote hoeveelheid zoden benoodigd is.

Tot het zuiveren van den grond en de boomen.

Hak. Een naar binnen gebogen schoffel, dienstig tot het verdelgen van het onkruid.

Hark (houten). Ook rijf genaamd, wordt het meest gebezigd, om de zwaarste kluiten eerst te verbreken.

Hark. (ijzeren) kleine. Ten dienste der smalle paden, en om tusschen de planten te bezigen. Het is niet kwaad, dat de eerste tand eener hark plat geslagen en geslepen zij, om tevens tot schoffel te dienen.

Hark. (ijzeren). Ten dienste der bedden en paden.

Mosschrabber of *schrapers*, om de boomen van de woekerplant te zuiveren.

Rupsenschaar. Tot vernieling van dat ongedierte.

Schoffel. Ter verdelging van het onkruid, en zeer dienstig bij het leggen van erwten.

Schoffelploeg. Wordt op buitengoederen in plaats van handschoffel tot het zuiveren der paden gebezigd.

Tuinegge. Eveneens in plaats van eene hark.

Tuinrol. Wordt gebruikt tot slechting van oneffene partijen, paden en grasperken.

Tot het planten en verplanten.

Aardappelen poter. Een krukvormige pootstok, van onderen kegelvormig toeloopende en met ijzer beslagen.

Afzetpot. Ter legging van planten.

Bloemboor. Ten einde de bloeijende planten zonder beschadiging te verzetten.

Dubbele cilinder verplanter, idem.

Glazen klokken. Tot dekking van jonge planten.

Nijptangvormige verplanter. Hetzelfde gebruik als bloemboor.

Palmplanter. Geschikt tot het zetten van *lavendel*, *palm* enz.

Planthout. Eene lat van 2 dm. vierkant en een voet lang, waarin evenwijdig vier pennen ter dikte van een duim steken en puntig toeloopen, zeer dienstig, wanneer men iets in rijen planten wil.

Ramen van geolied papier. Deze zijn driehoekig, van latten gemaakt, en aan twee zijden met papier overtrokken, kunnende zij op de bedden geplaatst worden, ter afwering van vorst of om de planten meer te stoven.

Truffel. Met eenen langen steel, ten gebruike bij de planten.

Verplantguds. Een zaamgebogen schoffeltje, zeer gemakkelijk tot het opgraven van planten.

Tot het snoeijen, enten enz.

Bindwilg. Ten dienste der *kweekerijen.*

Boomschaar. Aan eenen langen staak verbonden, wordt dezelve met een touw toegetrokken, oefenende eene veer de tegenkracht uit, ten gebruike bij het snoeijen der boomen.

Entmes.
Entwas. } Ten dienste der *kweekerijen.*
Entzaag.

Etiquettes. Van hout, zink of blik, hangende en vaste.

Halve maan. Tot snoeijing van hooge boomtakken.
Handbijl. Deze dient ligt en scherp te zijn.
Hegschaar. Ter snoeijing van *heggen*, *aalbeziën*, *kruisbessen*, enz.
Muscovische mat. Ten dienste der *kweekerijen.*
Snoeibeitel. Om zware takken uit te beitelen.
Snoeiladder. Zijnde ligt en van baken voorzien.
Snoeimes. Ten dienste der *kweekerijen.*
IJzeren hamer. Van voren gespleten, ten einde tevens de plaats van nijptang te vervullen.

Tot het begieten.

Gieter. Slechts bij hoogen nood te bezigen.
Gieterspuit. Ten behoeve der *Oranjerie* enz.
Handpomp. Noodig om hooge boomen te zuiveren.

Tot het inzamelen van vruchten.

Appelhaak. Noodig bij hooge vruchtboomen.
Appelplukker. Zijnde eene lange staak, waaraan twee ronde beugels zijn bevestigd, beide met leder gevoerd voor het overige ingerigt als de boomschaar, dienstig tot het plukken van *fijn ooft* van hooge boomen.
Aspersiesteker. Zijnde een beitelvormig mes.
Kersenladder of *dubbele ladder.*
Moerbeziënplukker. Een lange staak, waaraan een koehoorn of blikken trechter, zeer gemakkelijk bij het inzamelen der *moerbeziën*, welke anders zeer moeijelijk van de *leiboomen* te plukken zijn.
Trap. Groote en kleine.

Tot vervoer van bak- en potgewassen.

Bloempotten.
Draagberrie.
Draaghaak.
Platte manden.
Platte kruiwagen.

Tot het verdrijven van ongedierte.

Molleval.
Molpomp.
Muizedooder.
Muizeval.
Wip.

Kleine tuingereedschappen.

Hangende étiquettes. Ten behoeve der vruchtboomen.
Kerfstokken. Ten dienste der *broeijerijen.*
Lijnschraagje. Ten einde lange lijnen voor het doorzakken te bewaren.
Nummerhoutjes.
Thermometer. Ten dienste der *broeijerijen.*

25.

OPGAVE DER MEEST BEKENDE VRUCHTBOOMEN.

I.

APPELBOOMEN.

A.

Hoogstamde, halfstamde en laagstamde kroonboomen.

ZURE.

A.

Aagt (blanke). Jan., Febr.
» (roode). Jan., Febr.
Angelier-appel, Dec., Jan.
Anijs-appel of *Venkel-appel*, Jan., Febr.
Apis. (Enkele en dubbele), Jan., Febr.
Appel van *Rosande*, de grootste der tot nog toe bekende appels.

B.

Bellefleur (Hollandsche). Dec., Jan.
Bellefleur (Westlandsche). Dec., Jan.
Bloemzure, *Blanke rabauw*. Sept., Oct.
Borsdorfferappel, *wittè Leipzigerappel*, *Reinette batarde*. Oct. Nov.
Brand-appel. Dec., Jan.

C.

Calville Zomer (witte). Aug., Sept.
» Winter (dito). Dec., Jan.
» Zomer (roode). Aug., Sept.
» Winter (dito) Dec., Jan.
Catalonier-appel. Febr., Maart.
Citroen-appel (Zomer). Aug., Sept.
» (Winter). Febr., Maart.
Courtpendu (Graauwe). Jan., Febr.,
» (Roode). Jan. Febr.
Cuissinot of *Kroon-appel*. Jan., Febr.

D.

Dantziger kant-appel. Sept., Oct.
Doeke-Martens. Sept., Oct.
Drap-d'or. Febr., Maart.

E.

Engelsche carolijn. Sept., Oct.
Enkhuizer-appel, *Enkhuizer aagtje*. Sept., Oct.
Erveling. Oct., Nov.
Eijer-appel. Oct. Nov.

F.

Fenouillet-, *Anijs-* of *Venkel-appel*. Jan., Febr.
Framboos-appel. Sept. Oct.
Fransche kroon. Nov., Dec.

G.

Glas-appel. Julij, Aug.
Guldeling (Gele) of *Goud-appel*. Dec., Jan.
» (Graauwe). Dec., Jan.

Guldeling (Dubbele graauwe). Dec., Jan.
» (Fransche). Aug., Sept.
» (Roode). Jan.

H.

Heer-appel. Nov., Dec.

J.

Jopen-appel. Oct., Nov.

K.

Kaasjes-zure of *Schijveling.* Jan., Febr.
Kantjes-appel. Jan., Febr.
Krappe-kruin. Dec. Jan.
Kroon- of *Aagt-appel.* Jan., Febr.
Kroon-appel (Roode). Jan., Febr.
» (Zomer). Aug., Sept.
Kruid-appel. Aug., Sept.
» (Juffers) en dubbele. Sept., Oct.
» (Louweris). Aug., Sept.
» (Witte). Aug., Sept.
Kruis-appel (Geldersche). Febr., Maart.
» (» roode). Febr., Maart.

M.

Mei-zuur. Maart, April.
Moscovische-appel. Aug., Sept.

N.

Nelguin. Febr., Maart.

O.

Oranje-appel. Dec., Jan.

P.

Paasch-appel. Febr., Maart.
Paradijs-appel. Julij, Aug.
» (Winter) enkele. Febr., Maart.
» » dubbele. Febr., Maart.
Parmain d'été. Sept., Oct.
» *d' Hiver.* Dec., Jan.

Parmain Roijal. Febr., Maart.
Pigeon. (Bonte). Nov., Dec.
» (Dubbele). Nov., Dec.
» (Enkele). Nov., Dec.
Pipping. Wit, blank Nov., Dec.; graauw Dec., Jan.; groen Maart, April.
» (Engelsche). Dec., Jan.
» (Goud). Dec., Jan.
» (Kent). Febr., Maart.
» (Konings).
» (Rood). Dec., Jan.
» (Wijker). Nov., Dec.
Pomme St. Adoré. Aug., Sept.
Pomme-dame. Dec., Jan.
Pomme-figue. (Vijg-appel). Julij, Aug.
Pomme-rose de France. Oct., Nov.
Post-appel. Febr., Maart.
Princes-appel. Nov., Dec.
Princesse-noble, of *Pieterselie-appel.* Nov., Dec.

R.

Renet van Aitsema. Jan., Febr.
» » *Ekenstein.* Nov., Dec.
» (Dubbel graauwe). Jan., Febr.
» *van Karelsveld.* Jan., Febr.
» » *Middelstum.* Jan., Febr.
» » *Praag.* Febr., Maart.
» » *Vilsiren.* Jan., Febr.
» » *Zorgvliet.* Jan., Febr.
Reinette-blancke (Witte renet.). Jan., Febr.
» *doré* (Goud renet). Jan., Febr.
Reinette-grise. (Graauwe renet). Jan., Febr.
Renette-Jaune (Gele renet). Jan., Febr.
» *rouge* (Roode renet). Febr., Maart.
» *verte* (Groene renet). Febr., Maart.

Roos-appel. Nov., Dec.

S.

Spaansche-zure. Febr., Maart.
Spiegel-appel. Febr., Maart.
Suiker-appel. Oct., Nov.
Sijpel-appel. Aug., Sept.

T.

Tulp-appel. Aug., Sept.

V.

Vanenburger. Oct., Nov.
Venkel-appel of *Fenouillet.* Jan., Febr.

W.

Wijn-appel (Witte). Oct., Nov.
» (Roode). Oct., Nov.

Y.

Yzer-appel of *Yzer-hard.* Jan., Febr.

Z.

Zon-appel of *Pootscheveling,* Dec., Jan.
Zijden-hemdje. Nov., Dec.

ZOETE.

B.

Benderzoete. (Dubbele) Dec., Jan.
Blankezoete. Nov., Dec.
Blanke peerzoete. Sept., Oct.
Bloemzoete of *Hollandsch-zoet.* Sept., Oct.
» (Witte). Sept., Oct.; (Winter) Dec., Jan.
Bellefleur. Jan., Febr.

C.

Courtpendu. Jan., Febr.

D.

Dolfijn. Dec., Jan.

E.

Erveling. Nov., Dec.

F.

Fenouillet douce of *Venkel-appel*. Jan., Febr.

G.

Goud renet. Jan., Febr.
Graauwe zoete. Jan., Febr.
Guldeling. Jan., Febr.
» (Dubbele). Jan., Febr.

H.

Holaard. Dec., Jan.

J.

Jopen (Roode). Oct., Nov.
» (Witte). Oct., Nov.

K.

Kantjes-appel. Jan., Febr.
Kleidaal. Febr., Maart.
Kroon-appel. Dec., Jan.

M.

Mei-zoet. Maart, April.
Mees-koops-zoete. Sept., Oct.

P.

Paradijs-appel. Julij, Aug.
Peer-zoete. Sept., Oct.
Pieterselie-appel. Febr., Maart.
Pomme-dame. Dec., Jan.
Prinses-appel. Dec, Jan.

R.

Rabauw (Graauwe). Dec., Jan.
Reinette grise musque (Zoete graauwe renet). Febr., Maart.
» *nonpareil* (Zoete gele renet). Jan., Febr.

S.

Schijveling of *Kaasjes-zoete*. Jan., Febr.
Spaansch-zoete. Oct., Nov.

V.

Veentjes. Maart, April.

W.

Wijker pipping (Pomme madame). Dec., Jan.

Z.

Zilverling (Witte). Dec., Jan.
» (Gele). Nov., Dec.
Zon-appel of *Pootscheveling.* Dec., Jan.

B.

Hoog- en laagstamde leiboomen, Pyramiden, Kom- en Struikboomen.

ZOMER-APPELS.

Citroen-appel.
Glas-appel.
Paradijs-appel.
Tulp-appel.

HERFST-APPELS.

Calville (Roode).
Framboos-appel.
Peppin germain.
Princesse noble.

WINTER-APPELS.

Calville (Witte).
» (Roode).
Goudrenet.
Paradijs-appel.
Pigeon (Roode).
» (Witte).
Pipping (Goud).
Pomme-dame.
Princesse noble.
Renet (Graauwe).
» van *Zorgvliet.*
» » *Vilsiren* enz.

II.

PEREN.

Hoogstamde-, halfstamde- en laagstamde kroonboomen.

A.

Amadonte. Dec., Jan.
Amboise of *Beurré.* Oct., Nov.
Ambrette. Dec., Jan.
Ananaspeer. Aug., Sept.
Angelique. Febr., Maart.

B.

Baron-peer. Jan., Febr. *Zomer.* Aug., Sept.
Belle et bonne. Jan., Febr.
Bergamot (Dubbele). Sept., Oct.
» *Sappig Groentje.* Nov., Dec.
Bergamotte Bugy. Febr., Maart.
» *Crassane.* Dec., Jan.
» *de Pâques.* Dec., Jan.
» *de Perton.* Dec., Jan.
» *Salaire.* Dec., Jan.
» *Suisse longue.* Sept., Oct.
» » *ronde.* Sept., Oct.
Bézy de Chaumontel. Febr., Maart.
» *d' Hery.* Nov., Dec.
Beurré d'Angleterre. Sept., Oct.
» *d'aout.* Aug., Sept.
» *blanc.* Sept., Oct.
» *blanc tardif.* Oct., Nov.
» *gris ou vert.* Oct., Nov.
» *rouge.* Oct., Nov.
Bestevaars-peer, Winter graciole. Febr., Maart.

Bon chrétien d'été, kaneel-peer. Sept., Oct.
» » *d'automne.* Nov., Dec.
» » *d'hiver.* Febr., Maart.
Brusselsche-peer. Sept., Oct.

C.

Calbas-Musquée. Nov., Dec.
Chair à dame. Aug., Sept.
Chassery. Dec., Jan.
Close (Doctor). Nov., Dec.
Clou Marceau. Dec., Jan.
Citron des carmes. Aug., Sept.
» *d'Automne.* Nov., Dec.
» *de Sirène.* Julij, Aug.
Colmar, Roskammer-peer. Febr., Maart.
Cuisse-Madame. Julij, Aug.

D.

Diamant-peer. Oct., Nov.
Dirkjes-peer. Sept., Oct.
Dubbele Keizerinne-peer. Julij, Aug.

E.

Epine d'hiver. Dec., Jan.
Eijer-peer. Aug., Sept.

F.

Foppenpeer. Jan., Febr.
Franc royal d'été. Aug., Sept.
» » *d'hiver.* Jan., Febr.
Fransche keizerinne-peer. Julij, Aug.

G.

St. Germain. Dec., Jan.
» » (Gele) Dec., Jan.
Gezegende-peer. Sept., Oct.
Goud-peer (Zomer). Aug., Sept.
» (Herfst). Oct., Nov.
Gracioli di Napoli. Sept., Oct.

Granaat-peer, *Bloed-peer*. Aug., Sept.
Grand Monarque, *Groote Mogol*, *Harmharkes*. Febr., Maart.

H.

Hallemine. Sept., Oct.
Hoe langer hoe liever, *Tijsjes-peer*. Sept., Oct.

J.

Jargonelle. Julij, Aug.
» *d'automne*. Oct., Nov.
Jut-peer. Aug., Sept.

K.

Kalmer-peer. Sept., Oct.
Kamper-venus. Jan., Febr.
St. Katharina-peer. Nov., Dec.
Kent-peer. Dec., Jan.
Keizerinne-peer. Julij, Aug.
» (Dubbele). Julij, Aug.
» (Fransche). Aug., Sept.

L.

Louise-bonne Dec., Jan.
Louwtjes-peer. Jan., Febr.

M.

Maagde-peer (Enkele). Febr., Maart.
» (Dubbele). Febr., Maart.
Mantjes-peer, *Manneke-peer*, Nov., Dec.
St. Magdalene-peer. Aug., Sept.
Markiezinne-peer. Oct., Nov.
Messire Jean, *blanc*. Nov., Dec.
» » *doré*. Nov., Dec.
» » *gris*. Nov., Dec.
Mooi-Neeltje. Julij, Aug.
Muscadelle rouge. Sept., Oct.
Muscat l'Allemand. Nov., Dec.
» *d'éte*. Aug. Sept.
» *fleury*. Oct., Nov.

Muscat (*petit*). Julij, Aug.
» *Robert.* Julij, Aug.

O.

Orange (Dubbele). Aug., Sept.
» *d' hiver.* Jan., Febr.
» *musquée.* Aug., Sept.
» *rouge.* Aug., Sept.
» *tulipée.* Aug., Sept.
» *verte.* Aug., Sept.

P.

Poire d'Angleterre. Sept., Oct.
» *Napoléon.* Dec., Jan.
» *de Pêche.* Sept., Oct.
» *Rousselet.* Aug., Sept.
» *Sans peau.* Aug., Sept.
» *Sans pepins.* Aug., Sept.
» *Seigneur.* Aug., Sept.
» *de Vigne.* Oct., Nov.
Prinse-peer. Aug., Sept.
Prinsesse-peer. Julij, Aug.
Pucelle d' Orleans. Dec., Jan.

R.

Riet-peer (Enkele). Sept., Oct.
» (Dubbele). Sept., Oct.
Robijn-peer. Aug., Sept.
Rood-wangetje. Julij, Aug.
Rousselet d' hiver. Jan., Febr.
» *de Reims.* Sept., Oct.

S.

Sucrée grise. Oct., Nov.
Suikerij (Vroege). Julij, Aug.
» (Graauwe). Aug., Sept.
» (Herfst). Oct., Sept.
» (Kortstelige). Aug., Sept.

Suikerij (Langstelige). Aug., Sept.
» (Winter). Jan., Febr.

V.

Virgouleuse. Dec., Jan.
Vijg-peer. Sept, Oct.

W.

Witte prinsesse-peer. Aug., Sept.
Wijn-peer. (Fransche). Sept., Oct.
» (Vroege). Julij, Aug.

Z.

Zuthania. Nov., Dec.

Hoog- en laagstamde leiboomen, Pyramiden en Struikboomen.

ZOMER-PEREN.

L'Avant-peer.
Bergamotte.
Jut-peer.
Kaneel-peer (Fransche).
Muscaat Robert.
Poire-Madame.
» *Sans peau*.
Riet-peer (Dubbele).
Royale d'été.
Roodwangetje.
Suiker-peer (Dubb. witte).

HERFST-PEREN.

Bergamotte Crassane.
Beurré (Witte).
» (Graauwe).
» (Roode).
Gezegende-peer.
Mouille-bouche d' automne.
Poire de Vigne.
Verte longue.
Rousseline.

WINTER-PEREN.

Ambrette.
Bon chrétien d'hiver.
Bezy de Chaumontel.
Colmar.
Echasserie.
St. Germain.
Petitoing.
Rousselet d' hiver.
Royale d' hiver.
Verte longue.
Winter-Gratiool.

III.

KWEEËN.

Halfstamde kroonboomen.

Kwee-appelen.
Kwee-peren.
van Angiers.
Portugalsche kwee.

IV.

MISPELEN.

Hoog- en laagstamde kroonboomen.

Zure.
Zoete.
Zonder steenen.
Spiegelmispel.

V.

PERZIKKEN.

Hoog- en laagstamde leiboomen.

Abrikoos-perzik.
Admirable (*Belle de Vitri*).
Avant-perzik (Dubbele witte).
» (Roode).
Bloed-perzik (*Sanguinole*).
Kale-perzik (Witte).
» (Gele).
» (Roode).
Lak-perzik (Groote).
Madelaine (Witte).
Melcaton (Vroege).
» (Late).
Mignonne (Vroege).
Montagne (Dubbele vroege).
» (» late).
Monstrueuse.
Nectarinen, Geel.
» Oranje (vroeg).
» Rood.
» Zwart.
» Wit.
Oranje-perzik (Dubbele).
» (Enkele).
Téton de Venus.
Zwolsche-perzik (Dubbele).

VI.

ABRIKOZEN.

Hoogstamde kroonboomen, Hoog- en laagstamde leiboomen.

Amandel-abrikoos.
Avant hatif.
Oranje Abrikoos (Dubbele).
Pêche.
Prinses-Abrikoos.
Tros-oranje-Abrikoos.
Hongaarsche-Abrikoos.
Van *Breda*.

VII.

KERSEN.

Hoog- en halfstamde kroonboomen, Hoog- en laagstamde leiboomen, Pyramiden en Struikboomen.

Agaat-kers.
Bigarreau Lauwerman.
» *Napoléon.*
» *noir.*
» *monstrueux de Mezel.*
Brusselsche bruine.
Gadorpsche kers.
Griotte (Dubb.) van den Broek.
» van Beijerland.
Groote Turksche.
» » zwarte.
Meikers (Dubbele).
» (Late).
Morel-kers (Dubbele zure).
» » zoete).
» (Zwarte zoete).
Muscadel-kers vroeg.
» Oranje.
Oranje-kers.
Rouaansche-kers.
Spaansche-kers (Dubb. bonte).
» (» gele).
» (» roode).
» (» zwarte).
» (» witte).
» (Enk. witte).
Undule Precoce, rijp in Mei.
Van Praag, late.
Van der Nat.
Weichsel, vroege roode.
Zwarte Jan de Ries-kers.
Zwarte puntkers.

VIII.

PRUIMEN.

Hoog- en halfstamde kroonboomen, Laagstamde leiboomen en Pyramiden.

Abrikoos-pruim (Bonte).
Amelia-pruim.
Blaauwe Fransche.
» Wijnpruim.
Boeren witte (Enkele).
» » (Dubbele).
Catharine-pruim.
Catalogne.
Damas-pruim, lange.
» » ronde.
Drap d'or.
Eijer-pruim, blaauw.
» » rood.
» » wit.
Mirabelle (Enkele groene).
Mirabelle (Dubbele groene).
» (Gele).
Notre Dame ambrette.
Oranje-pruim.
Perdrigon Violet.
Perzik-pruim.
Reine claude roode.
» » groene.
» » *de Bavay.*

KWETSEN.

Dubbele vroege.
Groene.
Leipziger.
Hongaarsche.

IX.

KORNOELJES.

Hoogstamde kroonboomen en Pyramiden.

Witte.
Roode.
Gele.

X.

AMANDELEN.

Hoog- en laagstamde kroonboomen.

Zoete.
Bittere.
Met harde doppen.
Met zachte doppen.

XI.

KASTANJES.

Hooystamde kroonboomen.

l'Égalade.
Virginische.

XII.

WALNOTEN.

Hooystamde kroonboomen.

Enkele.
Dubbele.
Virginische.

XIII.

HAZELNOTEN.

Halfstamde kroonboomen.

Zeeuwsche dubbele.
Met roode pit.
Met witte pit.
Spaansche.

XIV.

WIJNDRUIVEN.

Boeren blaauwe.
Diamant-druif.
Frankenthaler (Lange blaauwe).
» (Ronde ».
Lacrimae christi.
Leipziger (Witte).
Muscadel (Blaauwe)
Muscadel (Witte).
» (Bonte).
Paarl-druif (Blaauwe).
» (Witte).
Pieterselie-druif.
Witte van der Laan
» (Vroege).

CHASSELAS.

Witte.
Gele.
Van *Fontainebleau.*
Roode.
Konings.
Vroege roode.
Knappende.
Muskaat.
Pieterselie (Witte).
Paarl.
Nieuwe *Hongaarsche.*

MANSARDS.

Mansard.
Gros noir d'Espagne.
Blaauwe *Alicant.*
Gentil noir.
Druif van *Candole.*
La vigne Isabelle.

MUSKAAT.

Witte.
Grijze.
Roode.
Blaauwe.
Violette.
Zwarte.
Lange.

TRAMIN.

Gris rouge.
Ruland.
Zwarte *cleven.*
Witte »
Tokaijer grijze.
Teinturier.
Yverdun-druif.
Sauvignon-druif.
Pinquant Paul.

MALVESY.

Witte *Bloussard.*
Zwarte »
Gulden.
Witte.
Précoce de Lahn.
Muscatel du Lot.
Dolcedo.
Carniola di Roma.
Spaansche.
Witte of *Tokaijer.*

SYLVAINS.

Groene.
Blaauwe.
Zwitsersche.
Patrijsvoet.
Groote druif van *Corinthe.*

CIBÈBES.	GUIACHES.
Damas. Gr. wit.	Roode.
» » blaauw.	*Hengling* roode.
Maroccaansche blaauw.	*Duitsche* witte.
Cibèbes wit.	» roode.
» blaauw.	
Syrische.	
Saint Laurent.	
Orleans wit.	

XV.

MOERBEZIËN.

Hoog- en laagstamde kroonboomen, Leiboomen en Pyramiden.

Amerikaansche.	Witte.
» roode.	Zwarte.

XVI.

AALBEZIËN.

Pyramiden en Komboomen.

Witte.	Oranje.
Gele.	Zwarte.
Roode.	*Groseille Cerise.*

XVII.

KRUISBEZIËN.

Pyramiden en Komboomen.

Gewone Groene.	Lange gele.
Groote »	Roode.
Gewone witte.	Violette.
Groote »	Zonder doornen.

XVIII.

FRAMBOZEN.

Maandbloeijers.	Roode.
Engelsche Nieuwe roode.	Witte.
» » witte.	*Framboos* van *Falstoff.*

XIX.

BERBARIS.

Roode.	Violetkleurige.
Kleine roode.	van *Canada.*

XX.

BRAAMBEZIËN.

XXI.

VIJGEN.

Witte vijg, groote lange.	*Violetkleurige vijg*, groote lange.
» » » ronde.	*Zwarte* » » »
» » kleine »	van *Marseille.*

26.

OPGAVE DER VOORNAAMSTE SIERBOOMEN EN HEESTERS VOOR DEN VOLLEN GROND.

A.

STAMBOOMEN.

ACER arg. fol. variegat. Ahorn, met zilverbont blad.
» aur. fol. variegat., met goudbonte bladeren.
» *Laciniatum*, met klaauwvormig blad.

ACER *Rubrum*, met kleine karmozijn roode trosjes.
» *Striatum*, met gestreepten bast.
» *Saccharinum*, suikergevende.
» *Tartaricum*, met witte trosbloemen.
» *Negundo*, Virginische Ahorn (groen).
» *Creticum.*
» *Dasycarpon*, ruwe Eschdoorn.
» *Dissectum*, met diep ingesneden blad.
» *Monspessulanum*, Fransche.
» *Oblongum*, des winters bedekken.
» *Plantanoïdes*, fol. var. spitsbladige (bontblad).
» » Lobelii.
» *Trilobatum*, drielobbige.

AESCULUS *Hippocastanum*, gewone wilde Kastanje of Paarde-kastanje.
» Aur. fol. var., met goudbonte bladeren.
» » » » met zilverbonte bladeren.
» *Tortuosum*, kortledig en gedraaid.
» *Pavia Rubra*, Karolinische Kastanje, met roode bloemtrossen.
» *Pavia flava*, met licht gele bloemtrossen.
» *Ohioënsis*, met lange bloemtrossen.

AILANTHUS *Glandulosa.* Chineesche vernis- of Godenboom, prachtig gewas, regt opgaande takken, blad, groot, gevind, puntig ovaal; bloem: een tuiltje, groen van kleur.

ALNUS *Glutinosa* fol. var. Elzenboom met bont blad.
» *Lacineata*, Piramidale Els, met uitgesneden blad.
» *Grandifolia*, grootbladige.
» *Quercifolia*, met eiken blad.
» *Incana.*
» *Undulata.*

AMELANCHER *Botryapium.*

AMYGDALUS fol. var., Amandelboom, met bonte bladeren.

AMYGDALUS flore albo, met witte bloemen.
» flore pleno, met dubbele bloemen.

B.

BETULA *Alba*, gewone Berkenboom.
» *Laciniata*, met gesneden blad.
» *Pendula*, met nederhangende takken.
» *Nigra*, Zwarte Amerikaansche Berk.
» *Populifolia*, met populier blad.
» *Pubescens*, ruigachtige Berk.

C.

CARAGANA *Arborescens*. Siberische bastaard-Acacia.
CASTANEA *Vesca*, Kastanje met eetbare vruchten.
» Aur. fol. var., met goudbonte bladeren.
» *Heterophylla*. Eetbare Kastanje met ongelijke bladeren.
» *Americana*.
» *Cochleata*, gevouwdbladige.
CELTIS *Occidentalis*. Virginische Lotusboom, bloeijende aan lange steelen, groen van kleur, ovale kersvruchten van eene donkere purperkleur; des winters dekken.
» *Australis*, met goudbonte bladeren.
CERASUS *Padus*. Vogelkers, met witte nederhangende trosbloemen.
» *Mahaleb*. Welriekende Steenrotskers, met witte geurige bloemen.
CORNUS *Mascula*. Kornoeljeboom, met gele bloemen en hoogroode eetbare kersvruchten.
» fol. var., met bonte bladeren.
» *Alba*, met witte bloemen en witte bessen.
» *Nigra*, met zwarte vrucht.
» *Mascula* fol. arg. et aur. var., met goud- en zilverbonte bladeren.
» *Sanguinea*, roodtakkige met witte bloemen.
» *Alternifolia*. Pensylvaansche kornoelje, met overhoeksche bladeren, witte bloemen en violetkleurige bessen.

CORNUS *Florida.* Bloemrijke Kornoelje, bloemen groenachtig wit, enkel, rooskleurig, bloeijende zeer vroeg.

CORYLUS *Sativa.* Gewone Hazelnoot.

CRATAEGUS *Oxyacantha.* Haagdoorn met welriekende bloemen.

» » Celsiana.

» » flor. plen., met dubbele bloemen.

» » flor. plen., mutabilis, met veranderlijke bloemen.

» » flor. rubro, met roode bloemen.

» » fol. var., met bonte bladeren.

» » querci folia, met eikenblad.

» *Crusgalli*, bloeijende wit van tuiltjes, met groote scharlaken roode beziën.

» *Salicifolia*, met wilgen bladeren.

» *Tomentosa*, met wollige kruisbeziënbladen en groote gele vruchten.

» *Parvifolia*, met berkenboomblad.

» *Prunifolia*, met pruimboomblad.

» *Pyrifolia*, met pereboomblad.

» *Tanacetifolia*, met wormkruid bladen.

» *Azarolus*, Napelsche Mispelboom; heeft groote en donker roode vruchten.

» *Lucida*, Amerikaansche Haagdoorn, met schitterende glanzige bladeren, bloemen wit in trosjes.

» *Aria*, Italiaansche Haagappel-boom; een pyramidaal gewas, bladen groot, ovaal, evenwijdig geaderd, diep getand, van onderen wit en donzig, bloeit kroonsgewijze wit en geurig, bessen rood.

CITYSUS *Laburnum*, Gouden regen met gele bloemen.

» » querci fol., met eiken bladen, en lange gele trosbloemen.

» » fol. var., met bonte bladen.

» » pendulum, Treurgoudenregen.

» » flor. purpureo, met purperachtige bloemen.

F.

FAGUS *Sylvatica* aspleni folia. Varenbladige Beukenboom.
» » cristata, met hanekamvormige bladeren.
» » fol. var., met bonte bladeren.
» » pendula. Treurbeuk.
» » sanguinea. Zwarte beuk.
» » querci folia. Beuk met eikenbladen.

FRAXINUS *Excelsior*, fol. arg. var. Esschenboom, met zilver bonte bladeren.
» » fol. aur. var., met goud bont blad.
» » jaspidea, met goudgele schors.
» » pendula. Treuresch.
» » rotundi fol., met ronde bladeren.
» » juglandi folia. Walnootbladige Esschenboom.
» *Americana* alba. Esschenboom met witte schors.
» » nigra, met zwarte schors.
» *Ornuslage*. Pluimesch, met witte geurige bloemen.
» *Crispa*. Esch, met donker groene geplooide bladen.

G.

GUILANDINA *Dioica*. Een mooije boom, takken uitgebreid, blad dubbel gevind, bloeijende aan korte trosjes, aan het einde pijpachtig en wit.

J.

JUGLANS *Alba* adorata. Okker- of Walnotenboom, met welriekende bladen en witachtige vruchten.
» *Cinerea*, met lange zwarte vruchten.
» *Heterophylla*, met ingesneden blad.
» *Nigra*. Gewone Amerikaansche.
» *Regia*.

L.

LIQUIDAMBAR. *Styraciflua*. Styrax of Amberboom, vormende eene fraaije regelmatige kroon, bloeijende in gele trossen, blad aangenaam ruikende.
» *Orientale*.

LIRIODENDRON *Tulipifera.* Tulpenboom, een aanzienlijk gewas, groote, diep ingekerfde bladeren, zacht groen van kleur, bloemen nederhangend klokvormig, groenachtig geel, van binnen rood, met oranjekleurige meeldraadjes gevuld.

» *Flava.*

» *integri folia.* Effen randig.

M.

MESPILUS *vulgaris.* Gewone Mispelboom.

» *fr. major.* Mispelboom, met groote vrucht.

» *Cotoneaster.* Ruigbladige, met roode bessen.

» *Ameleancher.* Mispelboom, met groote, zwarte bessen, zeer zoet van smaak.

» *Canadensis.* Trosbloemige Mispelboom, met zwarte bessen.

» *Arbuti folia.* Aardbeziënbladige Mispelboom.

» *Rotundi folia.* Rondbladige Mispelboom.

» *Macrophylla.* Grootbladige.

» *Pyracanthos.* Altijd groene Doorn, bloeijende aan trosjes, wit met eene zachtroode tint.

» *Diffusa.*

» *fr. sine nucleo.*

MORUS *Papyracea.* Chinesche Moerbeziënboom, ronde kruin, ruwe bladeren, allen in vorm verschillende, vrucht kleine roode beziën.

» *Canadensis.*

» *Constantinopolitana.*

» *Indica.*

» *Tartarica.*

P.

PLATANUS *Orientalis.* Oostersche Plataanboom, met uitgebreide takken, groote diep ingesnedene bladeren van een aangenaam groen.

» *Occidentalis.* Westersche Plataanboom, bladeren groot

van onderen, met zeer fijn witachtig dons bedekt.

PLATANUS *Hispanica.* Spaansche Plataanboom, bladeren kleiner, dieper ingesneden en minder wollig.

» *Acerifolia*, met aborn blad.

» » *macrophylla.*

» *Cuneata*, wigvormige.

POPULUS *Alba* laciniata. Witte Populier, met ingesneden bladeren.

» *Tremula.* Bevende Populier.

» *Cordi folia.* Populier, met hartvormige bladeren.

» *Balsamifera.* Balsem gevende Populier.

» *Heterophylla*, met ongelijke bladeren.

» *fol. var.*, met bonte bladeren.

» *Angulata.* Hoekige.

» *Candicans.*

» *Dilatata.*

» *Graeca.*

» *Grandidentata.*

» *Laevigata.*

» *Macrophylla.*

» *Monilifera.*

» *Nigra.*

PRUNUS *Armeniaca*, fol. arg. var. Pruimboom, met zilverbonte bladeren.

» » fol. aur. var., met goudbonte bladeren.

» *Cerasus* flore pleno, met dubbele bloemen.

» » fol. arg. var., met zilverbont blad.

» » fol. aur. var., met goudbont blad.

» » pendula, met nederhangende takken.

» *Domestica.* Wilde of Kroosjespruim.

» » flore pleno, met dubbele bloemen.

» » fol. var., met bonte bladeren.

» *Mahalep.* Mahalebpruim.

PRUNUS *Mahalep*, fruct. luteo, met gele vrucht.
» *Padus* bracteata. Struikvormig.
» » fol. var. Vogelkers met bont blad.
» *Pensylvanica*.
» *Sinensis*.
» *Spinosa* flor. pleno. Dubbelbloemige Sleedoorn.
» *Virginiana*. Amerikaansche.

PYRUS *Communis* amygdalifolia, Pereboom, met amandelboomblad.
» » flore pleno, Pereboom, met dubbelen bloei.
» » fol. arg. var., met zilverbont blad.
» » fol. aur. var., goudbont blad.
» » Sanguinea, Bloed- of Granaatpeer.
» » Sativa. Trosvruchtige Muskaatpeer.
» *Malus* fol. arg. var., Kweeboom, met zilverbonte bladeren.
» » fol. aur. var., met goudbonte bladeren.
» » fructu nigro, met zwarte vrucht.
» » Siberica.
» *Nepalensis* van Nepal.
» *Salici folia*. Wilgbladige.
» *Spectabilis*. Dubbelbloemige appel.

Q.

QUERCUS *Vulgaris* fol. var. Gewone Eikenboom, met bonte bladeren.
» *Phellos*. Wilgbladige Eikenboom.
» *Rubra*. Roode virginische, ook scharlaken Eik genaamd, met langwerpige ovale bladeren, welke in den herfst rood worden.
» *Nigra*. Zwarte Eik, met lange breede bladen, van boven zwartachtig groen.
» » Latifolia, breedbladige.
» *Cuneata*. Eik, met spitse driehoekige bladen, hebbende zes insnijdingen.

QUERCUS *Castanea*. Kastanje bladige Eik.
» *Tinctoria*. Kleurgevende Eik, de bladen langwerpig ovaal, van onderen wollig.
» *Palustris*. Lage roode moeras Eik.
» *Triloba*. Drielobbige.
» *Heterophylla*, met ongelijke bladeren.
» *Aegilops*. Moseik.
» *Alba*. witte.
» *Banisteria*. zeegroene.
» *Bicolor*. Tweekleurige.
» *Calesbaei*. Carolinische. Zeer klein.
» *Cerrhis*, dentata. Bourgondische.
» » fol. var.
» *Coccinea*. Scharlaken roode.
» *Discolor*. Ongelijkverwige.
» *Falcata*. Scheefbladige.
» *Gramuntia*.
» *Laciniata*. Gescheurdbladige.
» *Leucumbeana*. Groenblijvende.

R.

RHUS *Typhina*. Virginische Sumach, bloeijende troswijze, geelachtig groen.
ROBINIA *Hispida*. Roodbloemige Acacia, bloeijende aan lange trossen.
» » Arborea.
» » Pubescens.
» *Pseudo acacia*. Bastaard Acacia, ook Sleedoornboom genoemd, de takken zijn bros en met zware doornen bezet, bladen uit een groot getal vinblaadjes zamengesteld, bloemen wit aan hangende trossen, ruikende naar oranje bloemen.
» *Pseudo acacia* crispa. Acacia, met gekrulde bladeren, bloeijende in hangende witte bloemtrossen.

ROBINIA *Pseudo acacia* caragana. Siberische Robinia, bloeijende in lange gele trosbloemen.
» » Chamlagu. Chineesche Robinia, met groote gele bloemen.
» » tortuosa. Een boom van eenen vreemden vorm, kortledige takken, gedraaid, bladgevind.
» » aurea. Goudkleurige Robinia.
» » spectabilis. Deze heeft fijnere takken, kleinere en meer gevulde bladeren.
» » macrophylla. Groot bladige Robinia.
» » heterophylla, met ongelijke bladeren.
» » fol. arg. var. Acacia, met zilverbonte bladeren.
» » fol. aur. var. met goudbonte bladeren.
» » pendula. Acacia, met nederhangende takken.
» *Viscosa*. Lijmige Acacia, met bleeke rooskleurige trosbloemen.
» » alba, met witte trosbloemen.

S.

SALIX *alba* variegata. Bonte Wilgenboom.
» *Babilonica*. Babilonische Treurwilg.
» *Laurifolia*. Laurierbladige Wilgenboom.
» *Crispa*. Krulwilg, hebbende opgerolde bladeren als een slakkenhuisje.
» *Caprea*. Geitenwilg, of Wilg met saliebladen.
» » fol. var. met bonte bladeren.
» *Pentandra*. Laurierwilg.
» *Violacea*. Violetkleurige.
SAMBUCUS *Canadensis*. Kanadasche Vlier, met oneven gevinde bladeren en groote zwarte bessen.
» *Nigra*. Gewone Vlierboom.
» » fol. arg. var., met zilverbonte bladen.

SAMBUCUS *Nigra* fol. aur. var., met goudbonte bladeren.
» » fruct alb. Vlierboom met witte bessen.
» » laciniata. Pieterselievlier, met zwarte bessen.
» » » fol. var. Pieterselievlier, met bonte bladeren.
» » monstrosa. Zwaard- of wanschapene Vlier.
» » rotundifolia, met ronde bladeren.
» *Racemosa*. Bergvlier, met witte trosbloemen en roode bessen.

SOPHORA *Japonica*. Japansche Sophora, bladen gevind, bloemen wit.
» » fol. var., met bonte bladen.
» » pendula. Sophora, met nederhangende takken.

SORBUS *Aucuparia*. Wilde Lijsterbessenboom.
» » fol. var., met bonte bladeren.
» *Domestica*. Tamme Lijsterbessenboom, bladen breeder, de nevenblaadjes langwerpiger, van onderen wollig, bessen peervormig en rood.
» *Hybrida*. Bastaard Sorbenboom, met onverdeelde bladeren, van onderen wollig, bloeijende wit aan kroontjes, groote bessen met eene roode tint.
» *Americana*. De takken van dezen staan regt, blad als van den wilden Sorbenboom, bloemen en kroontjes aan het einde der takken, dikke bessen, vermillioen rood van kleur.
» *Pendula*. Treur Lijsterbes.
» *Latifolia*. Breedbladig.
» *Nepalensis*.
» *Torminalis*. Rondbladige.

SYRINGA *Vulgaris*. Gewone blaauwe Sering.
» » alba. Witbloemige Sering.
» » fol. arg. var., met zilverbonte bladeren.
» » fol. aur. var., met goudbonte bladeren.

SYRINGA *Sinensis.* Chineesche Sering.
» » fl. roseo.
» » media. Tusschensoortige.
» *Josikaea.* Josikea Sering.
» *Persica.*
» » alba.
» » laciniata.
» » pterifolia.
» *Media.* Tusschensoortige.
» *Macrothyrsus.*
» *Duchesse de Nemours.*
» *Prince Notgar.*
» *Duchesse d'Orleans.*

T.

TILIA *Europaea.* Aurea. Goudbladige Linde.
» » Argentea. Zilverlinde, de bladen van onderen donzig en bloemen van eene sterke geur.
» » fol. var. Bontbladige Linde.
» » Pyramidata. Pyramidaalvormige Linde.
» *Americana.* Grandifolia. Grootbladige Linde.
» » Nigra. Zwarte Amerikaansche Linde, bloeijende witachtig groen.
» » Pendula. Lindeboom, met nederhangende takken.
» » Obliqua.
» » Pubescens.
» » Vitifolia.
» *Pubescens.* Leptophylla.

U.

ULMUS *Americana.* Amerikaansche Olm- of IJpenboom.
» » Pendula. IJpenboom, met hangende takken.
» *Campestris* fol. arg. var. IJpenboom met zilverbonte bladeren.

ULMUS *Campestris* fol. aur., met goudbont blad.
» » major. fol. var. Groote bontbladige IJpenboom.
» » minor. fol. var. Kleine bontbladige IJpenboom.
» » crispa. IJpenboom, met geplooide bladeren, donkergroen met geel gevlamd.
» » pyramidata. Slingerijp, met geplooide bladeren.
» » incisa.
» » viscosa.
» *Effusa* fol. var.
» *Fulva*, donkerbladige.
» *Microphylla* fol. var.
» » Pendula.
» *Suberosa* fol. var.

X.

XANTHOXYLON *Fraxinium*. Tandpijnhout. Een prachtige boom met korte zeer stekende doornen bezet, bladen gevind, ovaal puntig, bloemen klein bij bosjes, aan het oude hout peulen, rood en geurig.

Heesters, welke tot eene middelmatige hoogte groeijen.

A.

ACER *Campestre*. Spaansche Ahorn.
AESCULUS *Pavia hybrida*. Bastaard Pavia, zijnde een fraaije heester, met bleekroode bloemen.
» *Pavia macrostachya*. Kleine Pavia, bloeijende wit, aan lange piramidale trossen.
» *Discolor*, met veelkleurige bloemen.
AMORPHA *Fruticosa*. Bastaard Indigo, een fraaije heester, met gevinde bladen en paarskleurige bloemen.

AMORPHA *Angustifolia.* Smalbladige bastaard Indigo.
» *Fructicosa* lewisii. Smalbladige.
ANONA *Glabra;* des winters dekken.
ARALIA *Spinosa.* Gedoornde Angelica, een boompje met zamengestelde bladen, bloemen paarsgewijze in kleine kroontjes, witachtig en van eene aangename geur. Dezelve is op kleigronden moeijelijk voort te kweeken.
ASIMINA *Triloba.*

B.

BACCHARIS *Halinifolia.* Deze moet des winters gedekt worden.
BERBARIS *Vulgaris.* Gewone Berbaris of Sausenboom, met roode vruchten.
» *Vulgaris*, fl. albo. Berberis, met witte bloemen.
» » fl. violaceo, met violet kleurige bloemen.
» » asperrima. Zeer sterk bedoornde Berberis.
» *Canadensis*, Kanadasche Berberis, met zwarte vruchten.
» » fol. var., met bonte bladeren.
» *Asiatica*, deze des winters dekken.
» *Heterophylla*, des winter dekken.
» *Ilicifolia*, des winters dekken.
» *Nepalensis*, des winters dekken.
» *Sinensis.*
BIGNONIA *Catalpa*, Katalpenboom, een van de schoonste heesters, groote hartvormige bladen, bloeijende pluimsgewijze rood en geel van kleur.
» *Catalpa*, fol. var. Katalpenboom met bonte bladen.

C.

CALYCANTHUS *Floridus*, Specerij- of Meloenboombloemen, tulpswijze donkerpurperachtig, met de geur der meloenen; ook het hout zoowel dood als levend riekt zeer aangenaam.
» *Praecox.* Vroegbloeijende Meloenboom.
» *Inodorus.* Zonder reuk.

CALYCANTHUS *Asplenifolius.*
» *Longifolius.*
» *Glaucus.*
» *Laevigatus.*
CARAGANA *Altagana.*
» *Arborescens*, hooge.
» *Chamlagu*, des winters dekken.
» *Fructescens.* Heesterachtige.
» *Redowskii.*
» *Spinosa.* Gedoornde.
CARPINUS *Betulus.* Gewone Haagbeuk.
» » querci fol. Haagbeuk, met eiken bladeren.
» » fol. var. Haagbeuk, met fraaije bonte bladen.
» » asplenifolia. Haagbeuk, met steenvaren blad.
CERCIS *Canadensis*, Kanadasche Judasboom, met kleine vlinderachtige roodpurperkleurige bloemen.
» » fl. carneo, vleeschkleurige bloemen.
» *Siliquastrum.* Spaansche Judasboom, met bijna ronde groote bladen, onder welke trosjes van bloemen voortkomen, als die van de Turksche boon.
» » flore albo. Judasboom, met witte bloemen.
CHIONANTHUS *Virginica.* Sneeuwvlokboom, witte bloemen, met een kort pijpje en vier lange slippen, in losse trossen verdeeld.
» » latifolia. Breedbladige Sneeuwvlokboom.
» » maritima.
» » montana.
COLUTEA *Arborescens.* Linzen- of Blaasboom met gele bloemen.
» *Orientalis.* Blaasboom, met rood en geel gevlakte trosbloemen.
» *Cruenta*, met bloedroode bloemen.
CORYLUS *Americana.* Amerikaansche Hazelnoot.
» *Colurna.* Boomachtige Hazelaar.

CORYLUS *Rostrata.* Gesnuite Hazelaar.
» *Avellana* rubra. Hazelnoot met donkerbruine bladen.
» » laciniata, met gesneden blad.
» » alba.
» » purpurea.
CYDONIA *Sinensis.*
» *Japonica.* Een fraaije heester, met roode klokbloemen en kleine groene vrucht.
» » flore albo, met witte bloemen.

D.

DESMODIUM *Nutans*, des winters dekken.
DIOSPYROS *Lotus.* Bastaard Lotusboom, met bruinachtige vruchten.
» *Virginiana.* Amerikaansche Mispelboom, bloemen klein groenachtig, vruchten als eene abrikoos, welke door de vorst smakelijk worden.
» *Pubescens.* Zachtharige Italiaansche Dadelpruim.

E.

ELAEAGNUS *Angustifolia.* Wilde Olijfboom.
» *Macrophylla.*
EVONYMUS *Vulgaris.* Papenmuts, met rooskleurige bloemen.
» *Europaeus.* latifolius. Breedbladige, met groote donkerroode vruchten.
» » atropurpureus, met donker purperkleurige bloemen.
» » verrucosus, Papenmuts met gepokt hout.
» » fol. var. met bonte bladen.
» » fr. albo, met witte vrucht.

F.

FICUS *Carica.* Vijgenboom, des winters dekken.
» *Fr. albo;* des winters dekken.

G.

GINKGO *Biloba.* Japansche Notenboom, met vreemde lederachtige bladen.
GLEDITSCHIA *Sinensis*, Chineesche Boonenboom.

GLEDITSCHIA *Sinensis*, inermis. Ongedoórnde Boonenboom.
» *Horrida.* Grofgedoornde Boonenboom, donker geel van bloem.
» *Triacanthu.* Driedoornige Boonenboom, met witachtige bloemen.
» *Monosperma.* Eenzadige Boonenboom.
» *Subvirescens.* Groenachtige Boonenboom, met kleine doornen bezet.

GYMNOCLADES *Canadensis.*
» » fol. var.

H.

HALESIA *Diptera.* Tweewiekige Halesia, met hangende witte klokbloemen.
» *Tetraptera.* Halesia, met klokvormige witte trosbloemen, vierwiekige vrucht, welke eetbaar is.

HAMAMELIS *Virginica.* Tooverhazelaar, bloeijende geel aan trosjes en kleine vruchten.

HIBISCUS *Syriacus* fl. albo. Althea met witte bloemen, des winters dekken.
„ *Syriacus* fl. albo pleno. Althea, met dubbele witte bloemen; winters dekken.
„ „ fl. purpureo, met purperkleurige bloemen; winters dekken.
„ „ fl. purp. pl., met dubbele purperkleurige bloemen; winters dekken.
„ „ fl. rubro, met roode bloemen; winters dekken.
„ „ fl. rubro pleno, met dubbele roode bloemen; winters dekken.
„ „ fl. variegato, met bonte bloemen; winters dekken.
„ „ fol. maculato, met gevlakte bladeren; winters dekken.
„ „ fol. variegato, met bonte bladen; winters dekken.

HIPPOPHAE *Rhamnoïdes.* Duinbes, met grijze langè smalle bladen.
" *Canadensis.* Duinbes, met breede zilverachtige bladen.
" *Salicifolia;* des winters dekken.

K.

KOELREUTERIA *Paniculata.* Een fraaije heester, regte steng, gevinde bladen, en groote gele pluimsgewijze bloemen.

L.

LAURUS *Nobilis* undulata.
" *Sassafras.*
LEIOPHYLLUM *Buxifolium*, met palmboomblad.
" *Thymifolium*, met tymiaanblad.
LIGUSTRUM *Vulgare.* Gewone Liguster.
" " fol. var., met bonte bladeren, witte bloemen aan staande trossen.
" " foliosum.
" " italicum.
LONICERA *Tartarica.* Tartaarsche Hondskers, met rooskleurige bloemen.
" *Dirvilla.* Arkadische Hondskers, met gele bloemen.
" *Pyrenaica.* Pyreneesche Hondskers, met lichtroode bloemen.
" *Ciliata.*
" *Orientalis.*
" *Xylosteum.* Vroege.
LYCIUM *Europaeum.* Boksdoorn, een duntakkige heester, met kleine lichtroode bloemen.
" *Ruthenicum.*

M.

MACLURIA *Aurantiaca.*
MAGNOLIA *Glauca.* Blaauwbladige Beverboom, met groote langwerpige eironde bladen, bloemen wit, van eene zeer aangename sterke geur en schoone roode bessen.
" *Tripetala*, driebladige Beverboom, bladen groot,

lancetvormig, bloemen wit en uit negen blaadjes zamengesteld.

MAGNOLIA *Purpurea*, met klokvormige purperroode bloemen; winters dekken.

„ *Grandiflora*. Grootbloemige Beverboom, winters dekken.

„ *Macrophylla*. Grootbladige Beverboom.

„ *Acuminata*.

„ *Auriculata*.

„ *Conspicua*.

„ *Cordata*.

„ *Gracilis*. Slanke; winters dekken.

„ *Norbertiana*.

MALUS *Spectabilis*. Boeket of Chineesche Appelboom, met halfdubbele rooskleurige bloemen.

„ *fl. pleno*. Dubbele bloemsappel.

„ *Coronaria*. Geurige Appelboom, bloeijende aan tuiltjes, wit en aangenaam ruikende.

„ *Baccata*. Kers-appelboomtje.

„ *fr. nigr.*, Appelboom, met zwarte vrucht.

„ *fr. perenni*, Appelboom, met aanblijvende vrucht.

„ *Siberica*. Siberische Glas-appel.

N.

NYSSA *Aquatica*.

„ *Integrifolia*.

„ *Villosa*.

O.

ORNUS *Europaea*, fol. var.

OSTRYA *Carpinifolia*. Hopwielboom.

„ *Virginica*.

OXYCOCCUS *Macrocarpon*.

OXYDENDRON *Arboreum*; winters dekken.

P.

PHILADELPHUS *Coronarius*. Welriekende witbloemige Jasmijn.

„ „ flore pleno. Jasmijn, met dubbele bloemen.

PHILADELPHUS *Coronarius*, fol. var., met bonte bladen.
" *Floribundus.* Sterkbloeijende Jasmijn.
" *Inodorus.* Reukelooze, met groote witte bloemen.
PTELEA *Trifoliata.* Driebladige Lederboom, bloeijende aan tuiltjes, geelachtig groen van kleur, aangenaam ruikende.
" *Nigra.* Zwarte Lederboom.

R.

RHAMNUS *Cathartica.* Weegdoorn of Sapgroenboom.
" *Frangula.* Beziëndragende Sapgroenboom.
" *Glandulosa.* Klierachtige Sapgroenboom.
" *Alpina.* Alpische Weegdoorn.
" " latifolia.
" *Erythroxylon.*
RHODORA. *Canadensis.* Een lief heestertje, met heldere blaauwe bloemen.
RHUS *Glabra.* N. Amerikaansche gladbladige Sumach, bloeijende in groote regtopgaande trossen.
" *Cotinus.* Pruikboom, bloeijende in groote lichtgele trossen, die afgevallen zijnde een harigen steel overlaten, wordende de tros geheel vederachtig.
" *Copallina.* Gomcopaalboom, bloeijende in geelachtig groene trossen.
" *Vernix.* Vernisboom, met zamengestelde kleine ovale blaadjes, bloeijende aan een geel trosje.
" *Elegans.* Sierlijke Sumach, met uitgebreide takken, harig en purperroodachtig; scharlaken roode bloemen.
" *Albida.* Witachtige.
" *Aromatica.* Ruikende.
" *Radicans.*
" *Viridiflora.*
RUBUS *Odoratus.* Welriekende paarsbloemige Braamboos.
" *Moluccanus.*
" *Spectabilis.* Fraai bloemige.

STAPHYLEA *Pinnata.* Pimpernoot of wilde Muscaat, gevinde bladen en witte bloemen.

» *trifoliata.* Driebladige Pimpernoot, met groote witte bloemen.

» *Occidentalis;* des winters dekken.

STUARTIA *Malachodendron;* des winters dekken.

» *Pentagynia;* des winters dekken.

STYRAX *Officinalis;* des winters dekken.

T.

TAMARIX *Gallica.* Fransche Tamarisch, bloeijende aan aren, trosgewijze witachtig of met purper gekleurd.

» *Germanica.* Duitsche Tamarisch, blad zeegroen, bloem groot donker purper.

TAXODIUM *Distichum.* Cypressenboom met afvallende bladeren.

» » pendulum. Cypressenboom, met nederhangende takken.

V.

VIBURNUM *Lantana.* Europische Viorne, bloeijende wit in kroontjes, bessen eerst rood en daarna zwart.

» » fol. arg. var., met zilverbont blad.

» » fol. aur. var., met goudbont blad.

» *Pyrifolium.* Peerbladige Viorne, met witte bloemen.

» *Prunifolium.* Pruimboombladige viorne, witte bloem aan kleine kroontjes.

» *Lentago.* Kanadasche Viorne, met uitgebreide takken, bladen ovaal, puntig en getand, witte bloemen.

» *Opulus.* Vlakbloemige Watervlier, met heldere roode bessen in digte trossen.

» » roseum. Geldersche roos, met bolvormige witte bloemen, sneeuwbal.

» » fol. var., met bonte bladen.

» *Nudum.* Een mooije heester, met lancetvormige bladen, bloeijende aan witte kroontjes zonder loovertjes.

VIBURNUM *Dentatum.* Tandbladige Viorne met witte bloemen.
» *Cassinoïdes.*
» *Dahuricum.*
» *Edule.*
» *Laevigatum.*
» *Nitidum.*

VITEX *Agnus castus.* Kuischboom, met kleine vinblaadjes, bloeijende aan lange aren, lichtvioletkleurig.

X.

XANTHORRHIZA. *Apiifolia.* Een laag heestertje, bloeijende bruinachtig paars, in lange draadachtige trossen.

Kleine Heesters en struikgewassen.

A.

ANDROMEDA *Polifolia.* Rosmarijnbladige Andromeda, bloemen eirond, wit en rooskleurig.
» » major.
» » media.
» » minima.
» » varietates.
» *Calyculata.* Groot gekelkte witbloemige Andromeda.
» *Axillaris.* Laurierbladige Andromeda; bloemen wit, talrijk, digt bij elkander in trossen.
» *Paniculata*, met pluimsgewijze bloemen.
» *Acuminata.*
» *Arborea.*
» *Cassinefolia.*
» *Catesbaei.*
» *Globulifera.*
» *Mariana.*
» *Racemosa.*
» *Serratifolia.*

ANDROSAEMUM *Officinale.*

ARCTOSTAPHYLOS Arbutus. *Uva ursi.*

ARTEMISIA *Abrotanum.*

AZALEA *Calendulacea*, vroeg bloeijende; des winters dekken.

„ „ crocea. Idem.

„ „ grandiflora. Idem.

„ „ insignis. Idem.

„ „ nova. Idem.

„ „ speciosa. Idem.

„ „ splendens. Idem.

„ „ superba.

„ *Canescens.* Idem.

„ *Glauca.* 6. laatbloeijende.

„ *Macrantha.* Laatbloeijende.

„ *Nitida*; winters dekken; vroeg bloeijende.

„ *Nudiflora.* Idem.

„ *Carnea.* 15. winters dekken.

„ *Coccinea.* 3.

„ *Pontica.* 22. dekken.

„ *Viscosa.* 10. Idem.

„ *Hybridea.* 56. Idem.

B.

BENTHAMIA *Fragifera*; winters dekken.

BORYA *Ligustrina*; idem.

BUPLEURUM *Fruticosum*, met gele bloemen als rozen; winters dekken.

C.

CARAGANA *Pygmaea.* Kleine Caragana.

CASSANDRA *Calyculata.* Gekelkte Cassandra.

„ *Angustifolia.* Smalbladige.

CEANOTHUS *Americanus*; bloeijende met zeer kleine witte vijfbladige paarsgewijze bloemen.

„ *Microphyllus.* De kleinbladige Ceanothus.

„ *Roseus.* Roosbladige Ceanothus.

CEPHALANTUS *Occidentalis;* Kogelboom, bloemen wit en hoofdjes kogelvormig.

CLETHRA *Alnifolia.* Een heester met takkige stengen, blad als van een elzenboom, bloeijende aan lange aren wit en geurig. Des winters dekken.

„ *Tomentosa;* des winters dekken.

COLUTEA *Pocockii;* Blaasboom.

COMPTONIA *Asplenifolia.* Comptonie, met varenkruidblad.

CORIARIA *Myrtifolia.* Coriaria met mirtenblad.

CORONILLA *Emerus.* Een lief heestertje, met kleine gele vlinderachtige bloemen.

CYTISUS *Nigricans.* Zwart Kettingboompje, met geaderde gele bloemen, van eene aangename geur.

„ *Purpureus*, met purperroode bloemen.

„ „ albi flor., met witte bloemen.

„ „ flor. roseo, met roosroode bloemen.

„ „ erectus, paarsche bloem op stam.

„ *Sessiliflorus.* Klaverboom, met trosgewijze gele bloemen.

„ *Supinus.*

„ *Weldeni;* winters dekken.

„ *Capitatus.* Deze bloeit kroonsgewijze geel van kleur.

„ *Hirsutus.* Ruige Kettingboom, met groote goudgele bloemen.

„ *Elegans.* Sierlijk Kettingboompje.

„ *Albus;* winters dekken.

„ „ incarnatus; winters dekken.

„ *Alpinus.*

„ „ fragans.

„ *Argenteus;* winters dekken.

„ *Austriacus.*

„ *Biflorus.*

D.

DABOECIA *Polifolia;* winters dekken.

DAPHE *Mezereum,* fl. albo. Witbloemige Peperboom.

DAPHE *Mezereum*, fl. rubro. Roodbloemige.
„ „ fl. purpureo, met purperkleurige bloemen.
„ *Alpina.* Alpische peper, met oranjekleurige bessen.
„ *Altaica.*
DEUTZIA *Scabra.* Een heester met witte bloemen, naar oranjebloesem gelijkende.
„ *Undulata.* Jasmijnachtige Deutzia.
DIERVILLA *Canadensis.* Canadasche Diërvilla.
DIRCA *Palustris.* Lederboom, een Canadasche heester, met groenachtig witte bloemen.

E.

EPHEDRA *Distachya.*
EPIGAEA *Repens.* Kruipende Aardbeziënstruik.

F.

FOTHERGILLA *Alnifolia.* Een struikgewas, bloeijende aan witte aren en geurig; des winters dekken.
„ „ gardeni.

G.

GAULTHERIA *Procumbens*, bloem licht purper; bessen rood.
„ „ acuminata.
„ shallon.
GENISTA *Tinctoria.* Braam met vlinderachtige gele bloemen.
„ *Sagittalis.* Pijlbraam met schoone gele bloemen.
„ *Germanica.* Duitsche braam, met gele bloemen.
„ *Hispanica.* Spaansche braam, met lang aanhoudende bloemen.
„ *Lusitanica*; winters dekken.
„ *Rodopena*; idem.
„ *Triquetra*; idem.
„ *Anglica.* Engelsche.
„ *Florida.*
„ *Ovata.*

H.

HELIANTHEMUM *Vulgare*, album.

HELIANTHEMUM *Vulgare*, luteum.

" " rubrum.

HYDRANGEA *Hortensis*. Hortensia, met bolvormige rooskleurige bloemen; winters dekken.

" *Arborescens*. Een boomachtige struik, groote hartvormige bladen, bloeijende in een vergaarde kroon, rood en witachtig; winters dekken.

" *Nivea*. Vlakbloemige witte Hydrangea; winters dekken.

" *Quercifolia*, met eiken blad; winters dekken.

" *Cordata*.

" *Japonica*.

HYPERICUM *Calycinum*. Vruchtkelkig St. Janskruid, met groote schitterende gele bloemen; winters dekken.

" *Hircinum*. Veelbloemig St. Janskruid, de bladen van een afschuwelijken stank.

" *Kalmianum*. Amandelbladig St. Janskruid, bloeijende aan de toppen en zijden der takjes schoon geel van kleur; winters dekken.

" *Proliferum*, hooge.

I.

ITEA *Virginica*. Een lief heestertje, bloeijende aan lange witte aren.

IVA *Frutescens*; des winters dekken.

J.

JASMINUM *Fruticans*. Heesterachtige Jasmijn, met gele bloemen; winters dekken.

" *Humile*. Lage geelbloemige Jasmijn; winters dekken.

" *Hispanica*; fl. albo. Spaansche Jasmijn, met witte bloemen; winters dekken.

K.

KALMIA *Angustifolia*. Smalbladige Kalmia, met kleine bloemen; winters dekken.

KALMIA *Angustifolia* fol. var. Kalmia, met bont blad; winters dekken.

„ „ pumila. Lage Kalmia; winters dekken.

„ „ rubra, met roode bloemen; winters dekken.

„ „ glauca. Rosmarijnbladige Kalmia, groote bloemen, mooi rood van kleur; winters dekken.

KERIA *Japonica.* Een welig groeijend heestertje, met gele bloemen.

„ „ flore pleno, met dubbele bloemen.

L.

LAGONYCHIUM *Stephanianum;* winters dekken.

LAURUS *Bezoïn.* Bezoïnboom, met geelachtige bloemen en roode bessen, die eindelijk zwart worden.

LAVANDULA *Spica.* Lavendel, bloeijende in aren van eene schoone blaauwe kleur.

„ „ angustifolia. Smalbladige Lavendel.

LEDUM *Latifolium.* Een lage struik, met breede bladeren, bloeijende in kleine witte kroontjes.

„ *Palustre*, met smalle bladen, de bloemen wit in een vergaarde kroon aan het einde der takken.

„ „ angustifolium.

„ „ decumbens.

LEUCOTHOE *Mariana.*

„ *Spinulosa.*

LIGUSTRUM *Japonicum.* Japansche Liguster, een fraai gewas des winters dekken.

LONICERA *Alpigena.* Alpische Hondskers.

LYONIA *Ligustrina.*

M.

MAHONIA *Fascicularis;* winters dekken.

„ *Repens;* winters dekken.

MYRICA *Gale.* Inlandsche ruikende Mirt, met wasachtige beziën.

MYRICA *Quercifolia;* met eiken blad.

MYRICARIA *Germanica.* Duitsche Tamarisch; zeegroen blad, groote donker purperkleurige bloemen; winters dekken.

„ *Germanica taurica;* winters dekken.

O.

ONONIS *Fruticosa.* Een kruidachtig heestertje, met korte takjes, lancetvormige bladen, zaagswijze getand, bloeijende veeltijds drie bloemen op een steeltje rood van kleur.

„ *Rotundifolia*, met ronde bladeren.

OXYCOCCUS *Macrocarpon*, fol. var. Veenbes, bloem rood, alsmede de vrucht.

P.

PAEONIA *Arborea.* Heesterpaeon. Een sierlijk gewas, met groote vleeschkleurige bloemen; winters dekken.

„ *Papaveracea;* winters dekken.

„ *Rubra odorata;* winters dekken.

„ *Suffruticosa;* winters dekken.

PHYLLODOCE *Taxifolia.*

PIPTANTHUS *Nepalensis;* winters dekken.

POLYGALA *Chamaebuxus.* Melkkruid; vlindervormige bloemen.

POTENTILLA *Fruticosa.* Ganzerik, met gevingerde bladen en gele bloemen.

„ *Floribunda.* Sterkbloeijende Ganzerik.

PRINOS *Verticillatus.* Virginische Winterbezie, een mooije heester, witachtige bloemen, purperkleurige bessen.

„ *Lanceolatu.* Lancetbladige Alcannahulst.

„ *Deciduus.*

„ *Glaber.*

„ *Padifolius.*

R.

RHODODENDRON *Azaleoides.* Azaleaächtige Rozenlaurier, met afvallende bladeren en bleekroode bloemen.

RHODODENDRON *Azaleoides.* odoratum.
„ „ album.
„ *Ponticum.* Levantsche Rozenlaurier, bloeijende in groote trossen, open en violetachtig van kleur.
„ „ album.
„ „ atropurpureum.
„ „ 26.
„ *Maximum.* Amerikaansche groote Rozenlaurier, met bleeke rozen roode bloemen.
„ „ latifolium.
„ *Ferrugineum.* Alpische roestbladige Rozenlaurier, met rooskleurige bloemen.
„ „ fol. var.
„ *Hirsutum.* Alpische ruigbladige Rozenlaurier, met heldere roode bloemen.
„ *Chamaecistus.* Kleinbladige Rozenlaurier, met rooskleurige bloemen.
„ *Catabriense.*
„ „ albidum.
„ „ coeruleum.
„ „ erubescens.
„ „ liliaceum.
„ *Caucasicum.*
„ *Dahuricum.*
„ „ atrovirens.
„ *Macrophyllum.*
„ *Punctatum.* minus.
„ *Purshii.* maximum album.

RIBES *Fragrans.* Aalbes men schitterende trosbloemen, geel en rood geschakeerd.
„ *Sanguineum.* Aalbes met bloedkleurige trosbloemen.
„ „ fl. plen.

RIBES *Palmatum.* Geurige aalbes, met veranderlijke bloemen, eerst geel en daarna purperachtig.
„ *Alpinum.* Bergbes, oneigenlijk *Krenteboom* genaamd.
„ *Aureum.* Goudbloemige.
„ *Nigrum.* bacca viridi.
„ „ fol. var.
„ *Recurvatum.*
„ *Sanguineum.* atrosanguineum, donker roode.
„ „ praecox.
„ „ glutinosum.
„ „ malvaceum.
„ *Speciosum.* Schoonbloemige.
ROSA *Alba* 6.
„ *Agathea* 11.
„ *Alpina* 1.
„ *Centifolia* 15.
„ *Damascena* 3.
„ *Gallica* 147.
„ *Hybrida* 49.
„ *Lutea* 8.
„ *Muscosa* 2.
„ *Provincialis* 6.
„ *Semperflorens* 4.

Hoogstamde rozen, van drie tot zes voet.

ROSA *Centifolia* 12.
„ *Damascena* 14.
„ *Gallica* 23.
„ *Hybrida* 35.
„ *Indica* 17; winters dekken.
„ *Microphylla* 2.
„ *Multiflora* 1.
„ *Pimpinellifolia* 1.

RUBUS *Semperflorens* 9; winters dekken.
,, *Villosa* 2.
,, *Chamaemorus.*
,, *Pistillatus.*

S.

SALIX *Rosmarinifolia.* Wilg met rosmarijnblad.
SAMBUCUS *Ebulus.*
SAROTHAMNUS *Scoparius.*
,, ,, albidus.
,, ,, florè pleno.
,, ,, fol. var.
SPARTIUM *Junceum*; winters dekken.
,, ,, fl. pleno; winters dekken.
SPIRAEA *Acutifolia.* Puntbladige Spirea.
,, *Ariaefolia.* Hoog groeijende.
,, *Bella.* Fraai bloemige.
,, *Chamaedrifolia.* Druifjeswilg.
,, *Corymbosa.* Plat bloeijende.
,, *Crataegifolia*, met haagdoorn blad.
,, *Crenata.* Gekartelde Spirea, bloeijende tweemaal 's jaars.
,, *Decumbens.* Nederhangende Spirea.
,, *Hypericifolia.* Zilverkettingboompje, witte bloem, aan het einde der tandjes elkander als eene ketting opvolgende.
,, *Laevigata.* Gladbladige Spirea.
,, *Lancifolia.*
,, *Nutans.*
,, *Opulaefolia.* Geldersche roosbladige Spirea, met witte kroonsgewijze bloemen.
,, *Salicifolia.* flor. albo. Theeboompje, bloeijende wit in staande trossen.
,, ,, fl. rosea.
,, ,, fol. var.
,, ,, minor.

SPIRAEA *Sorbifolia.* Sorbenbladige Spirea, bloemen wit, in regt opstaande dikke trossen.

„ *Thaliotroïdes.*

„ *Tomentosa.* Spirea, met wollige takken en bladen, pluimswijze roodkleurige bloemen.

» » incarnata.

» *Triloba.* Spirea met drielobbige bladen.

» *Ulmifolia.* Olmbladige Spirea, bloemen wit aan lange steelen van 30—50 bij elkander.

SYMPHORICARPOS *Glomerata.* Radijsboom.

» » fol. var.

U.

ULEX *Europaeus.* Stekelboom; winters dekken.

» » fl. pleno; winters dekken.

V.

VACCINIUM *Arctostaphylos;* winters dekken.

» *Crassifolium;* winters dekken.

» *Myrtillus.* Bosbesch, bloeijende wit in hangende klokjes, bessen donkerblaauw.

» » vaccis albis, met witte bessen.

» *Ovatum;* winters dekken.

» *Uliginosum.*

VINCA *Minor.* Laagkruipende Maagdepalm; witte bloemen.

» » fol. arg. var.

» » fol. aur. var.

» » purpurea.

» » purpurea fl. pleno.

VITEX *Incisa.*

Z.

ZENOBIA *Racemosa;* des winters dekken.

» *Speciosa;* des winters dekken.

» » pulverulenta; winters dekken.

Altijd groen blijvende Boomen en Heesters.

A.

AUCUBA *Japonica;* des winters dekken.

B.

BERBERIS *Empetrifolia;* winters dekken.

BUXUS *Sempervirens.* Gewone Palmboom.

» » fol. arg. var. Palm met zilverbont blad.

» » fol. aur. var. met goudbont blad.

» » myrtifolia. Palm met mirtenblad.

» » » fol. var.

» » pendula, met hangende takken.

» » suffruticosa.

C.

CALLUNA *Vulgaris.* Sive ERICA *Vulgaris.* Paarsbloemige Heide.

» » alba. Dopheide, met witte bloemen.

» » flor. pleno, met dubbele bloemen.

COREMA *Alba.* Zwarte Besheide, een laag kruipend heestertje, witte bloemen.

COTONEASTER *Microphylla;* des winters dekken.

» *Rotundifolia.* Rondbladige Mispelboom; winters dekken.

CRATAEGUS *Pyracantha.*

CUPRESSUS *Sempervirens.*

» » horizontalis.

» » fol. var., met bont blad.

D.

DAPHNE *Cneorum.* Bergpeper, met rooskleurige welriekende bloemen; winters dekken.

» » fol. var.; winters dekken.

» » maximum; winters dekken.

» *Laureola.* Peperboom met laurierbladeren.

» » fol. var.

E.

ERICA *Ciliaris;* winters dekken.

» *Cinerea.* alba; winters dekken.

» » atropurpurea; winters dekken.

» » violacea; winters dekken.

» *Herbacea;* winters dekken.

» » rosea; winters dekken.

» *Tetralix.* Dopheide, met schoone roode bloemen; winters dekken.

» » alba, Dopheide met witte bloemen.

» » carnea, met vleeschkleurige bloemen.

EVONYMUS *Americanus.* Amerikaansche Papenmuts.

» *Japonicus;* winters dekken.

» » fol. arg. var.; winters dekken.

» » fol. aur. var.; winters dekken.

I.

ILEX *Vulgaris.* Gewone hulst.

» *Angustifolia.* Smalbladige hulst.

» » minor.

» » spin. aureis.

» *Aquifolium,* met steekpalmblad.

» » crassifolium.

» » ciliatum.

» » ferox.

» » ferox argenteum.

» » ferox aureum.

» » latifol. arg.

» » latifol. aur.

» » spin. albidis.

» » spin. argent.

» » spin. aur.

» » spin. aur. lucidis.

» *Balearica.*

» *Caroliniana.*

ILEX *Caroliniana* fol. aur. var.
» *Laurifolia.* Laurierhulst.
» » argentea.
» » aurea.
» *Echinata.* Egelhulst.
» *Ligustrina.*
» *Opaca.*
» *Salicifolia.*
» *Scotica.*

J.

JUNIPERUS *Communis.* Gewone Jeneverboom.
» *Suecica.* Zweedsche Jeneverboom, met vleeschige beziën, zwartachtig blaauw.
» *Oxycedrus.* Spaansche Jeneverboom.
» *Sabina.* Zevenboom (Stinkende).
» » cupressifolia, met cypressen blad.
» » fol. var., met bont blad.
» » tamariscifolia. Fijnbladige.
» *Virginiana.* Roode Virginische Cederboom.
» *Chinensis.*

K.

KALMIA *Latifolia.* Breedbladige Kalmia of Lepelboom. Een prachtige heester, zeer takkig, lange ovale bladen, klokvormige bloemen, aan trossen hoogrood van kleur; winters dekken.
» » Alba, met witte bloemen; winters dekken.

L.

LAURUS *Nobilis;* winters dekken.
» » angustifolia; winters dekken.
LEUCOTHOË *Acuminata.*
» » serratifolia.
» *Axillaris.*

M.

MAHONIA *Aquifolium*, met hulstblad; des winters dekken.

MYRICA *Cerifera.* Karolinische Was- of Kaarsboom.
» » Pensylvanica. Pensylvaansche ruikende Mirt.

O.

OXYCOCCUS *Palustris.*

P.

PHOTINIA *Glabra;* winters dekken.
PINUS *Abies* alba. Fijne Spar.
» *Sylvestris.* Wilde Pijnboom.
» *Balsamea.* Balsemspar.
» *Strobus.* Amerikaansche Ceder, Wijmouthspijn.
» *Abies.* clambrasiliana.
» » fol. var.
» » nigra.
» » rubra.
» *Americana* alba.
» *Banksiana.*
» *Canadensis.* Hemlok.
„ *Cedrus* libani.
„ *Cembra.*
„ *Cembra* helvetica.
„ *Fruseri.*
„ *Halepensis;* winters dekken.
„ *Maritima.*
„ *Morinda.*
„ *Mughus.*
„ *Pallasiana*
„ *Pendula.*
„ *Picea.* Zilver Den.
„ *Pinaster.*
„ *Taeda.*

Q.

QUERCUS *Ilex;* winters dekken.
„ „ oblonga; winters dekken.
„ „ serratifolia; winters dekken.

R.

RAPHIOLEPIS *Indica;* winters dekken.

RHAMNUS *Alaternus;* winters dekken.

,, » fol. var.; winters dekken.

RHODOTHAMNUS *Chamaecistus;* winters dekken.

RUSCUS *Aculeatus.* Muisdoorn of stekende Palm; winters dekken.

,, *Hypoglossum;* winters dekken.

,, *Racemosus;* winters dekken.

T.

TAXODIUM *Juniperoïdes;* winters dekken.

THUGA *Occidentalis.* Kanadásche boom des levens.

,, *Orientalis.* Chinesche boom des levens.

,, ,, stricta.

,, ,, Tartarica.

,, *Plicata.* Gevormd bladige.

,, *Wareana.*

V.

VACCINIUM *Vitis idaea.* Vosbessen struik, bloem roodachtig, bessen helder rood.

,, ,, major.

VINCA *Major.* Maagdepalm met lange stengen en groote blaauwe bloemen; winters dekken.

,, *Minor.* Lage kruipende Maagdepalm, geelbonte bladen en witte bloemen.

,, ,, fol. arg. var.

,, ,, fol. aur. var.

,, ,, purpurea.

,, ,, fl. pleno.

Klimmende of slinger heesters en gewassen.

A.

AMPELOPSIS *Hederacea.*

AZALEA *Arborea.* Groenblijvende; winters dekken.

A ALEA *Arborea*. fol. aur. var. groenblijvend; winters dekken.

ARISTOLOCHIA *Sipho*. Pijpbloem, hoog 10 Ned. el, blad groot hartvormig wollig, bloem donker purper.

„ *Tomentosa*.

ATRAGENE *Alpina*, blad ovaal lancetvormig getand, bloem helder blaauw.

C.

CALAMPELIS *Scabra*; winters dekken.

CELASTRUS *Scandens*. Bloeijende in trossen groenachtig wit en groene vrucht.

CLEMATIS *Viticella* purpurea. Wijnrankig Vuurkruid met paarsche bloemen.

„ „ rubro, met roode bloemen.

„ „ coeruleo, met blaauwe bloemen.

„ „ Pulchella.

„ *Crispa*, met omgekrulde bloemen.

„ *Virginiana*, met welriekende witte bloemen.

„ *Vitalba*, met witte bloemen.

„ *Erecta*.

„ *Flammula*.

„ *Florida*; winters dekken.

„ „ flore pleno; winters dekken.

„ *Glauca*. Zeegroen.

„ *Viorna*. Driebloemig.

D.

DECUMARIA *Sarmentosa* Blad dik, ovaal, bloem welriekend.

H.

HEDERA *Helix*. Groenblijvend Klimop.

„ „ fol. arg. var.; bontbladig Klimop.

J.

JASMINUM *Officinale*, met trechtervormige bloemen, wit en geurig; winters dekken.

„ „ fol. var.; winters dekken.

L.

LINNAEA *Borealis.*
LONICERA *Caprifolia.* Italiaansche Kamperfoelie.
" *Parviflora.* Zeegroenbladige Kamperfoelie.
" *Sempervirens.* Virginische, met schitterende roode bloemen.
" " coccinea.
" *Quercifolia* var., met bont eikenblad.
" *Flexuosa.*
" *Goldii.* Gele.
" " semiplena.
" *Nigra.* Donkerbladige.
" *Occidentalis.*
" *Periclymenum.*
" " fol. var.

P.

PASSIFLORA. Passiebloem; des winters in de orangerie.
PERIPLOCA *Graeca.* Syrische Slingerplant of Touwboom.

R.

RUBUS *Fruticosus.* Braambeziënstruik, met zwarte vruchten.
" " flor. pleno. Deze bloeit in talrijke bloemtrosssen, naar kleine dubbele roosjes gelijkende.
" " fol. var.
" " laciniatus.

S.

SMILAX *Rotundifolia*; winters dekken.
SOLANUM *Dulcamara.* Bontbladige Alfrank, met roode bessen.
" " fol. arg. var.
" " fol. aur. var.

T.

TECOMA *Radicans* sive BIGNONIA *Radicans.* Scharlaken Trompetboom met roode pijpvormige bloemen.
" " multiflora.

V.

VITIS *Laciniosa.* Kanadasche pieterseliebladige Wijngaard, met witte vruchten.

„ *Palmata.*

„ *Vulpina.* Virginische Vossendruif, met bleekroode druiventrossen.

„ „ cordifolia.

W.

WISTARIA *Chinensis;* winters dekken.

„ *Frutescens;* winters dekken.

27.

OPGAVE DER DEUGDZAAMHEID VAN DE HOUTSOORTEN BETREKKELIJK DE SIERBOOMEN EN HEESTERGEWASSEN.

BERBERIS. Het hout en de wortelen van dit struikgewas, droog of groen geraspt zijnde, geven eene vaste heldere gele verwstof, welke noch door zuur verbijt, noch door de lucht verschiet.

BUXUS. Palmboom. Dit hout is zeer hard, digt, glad, zwaar, geelachtig van kleur en nimmer wormstekig. Hetzelve is bij uitnemendheid voor kunstdraaijers en muzijkinstrumentmakers geschikt.

CARPINUS *Betulus.* Haagbeuk. Dit hout is bijzonder geschikt tot het vervaardigen van houten keukengereedschappen.

CERASUS *Mahaleb.* Welriekende Steenrotskers. Dit hout heeft eene rood- en graauwachtige kleur, is hard en zwaar, aangenaam ruikende, zeer geschikt voor lijstenmakers, schrijnwerkers en draaijers.

CERASUS *Padus*. Vogelkers. Dit hout is zeer ligt en buigzaam, en voor wagenmakers en timmerlieden geschikt.

CORNUS Kornoeljeboom. Dit hout is zeer hard en geschikt voor wieldraaijers.

CRATAEGUS. Haagdoorn. Dit hout is zeer hard, taai en vast, en voor molenmakers uiterst dienstig.

CYPRESSUS. Cypresboom. Dit hout is zeer hard, roodachtig, geel van kleur met donkere aderen, aangenaam ruikende en lang van duur, voor huismeubelen geschikt. Spaanders van dit hout bij de kleederen gelegd, bewaren dezelve tegen de mot.

CYTISUS *Laburnum*. Goudenregen. Dit hout is zeer hard, groenachtig gevlamd, en zeer tot draaijen geschikt.

EVONYMUS *Vulgaris*. Papenmuts. Dit hout is vrij hard en geelachtig van kleur; zeer voor fijn draaiwerk geschikt.

ILEX. Hulst. Dit hout is zeer hard, doch wordt weinig gebruikt.

JUNIPERUS, Jeneverboom. Dit hout is zeer hard, van binnen roskleurig, voor draaijers en schrijnwerkers geschikt. De spaanders, op kolen gelegd, verspreiden eene aangename geur.

LIGUSTRUM *Vulgare*. Haagliguster. Dit hout is hard en taai, en zeer geschikt tot het vervaardigen van kleine voorwerpen.

LIRIODENDRON *Tulipifera*. Tulpenboom. Dit hout is zacht, geel van kleur en evenaart in uitzetting en scheuring zeer het vuren hout; het is tot alle grof werk geschikt.

PLATANUS. Plataanboom. Dit hout is zacht en bros van aard, noch tot timmer- noch tot brandhout geschikt, doch kan tot lijstwerken gebezigd worden.

ROSA. Roos. Dit hout is hard en van eene fraaije roode kleur, doch slechts voor klein werk geschikt.

ROBINIA *Pseudo acacia*. Acacia. Dit hout is hard en wel geteekend en tot verschillend werk zeer geschikt.

SAMBUCUS. Vlierboom. Dit hout is zeer hard, en zeer dienstig voor draaijers, terwijl de schoenpennen ook van dit hout worden gesneden.

SORBUS *Aucuparia.* Wilde Lijsterbessenboom. Dit hout is hard en vast, en kan door schrijnwerkers zeer wel gebezigd worden.

SYRINGA *Vulgaris.* Sering. Dit hout is zeer vast en geschikt tot het vervaardigen van kleine snuisterijen.

TAXIS. Taxisboom. Dit hout is buitengemeen hard en vast, geelachtig ros van kleur, met fraaije aderen en knoesten doorgroeid. Het laat zich moeijelijk verwerken, doch is buitengemeen voor draaijers geschikt.

28.

OPGAVE VAN DE WAARDE DER BOOMSCHORS VAN SOMMIGE HEESTERS EN BOOMGEWASSEN.

BERKENBOOM. De schors van dezen boom, welke zich gemakkelijk schillen laat, kan tot verschillende einden gebezigd worden.

EIKENBOOM. *Noord-Amerikaansche.* Uit de schors van dezen boom trekt men de quercitron, hetwelk in de geelververijen gebezigd wordt. Inlandsche eikenschors wordt ook uitwendig in de geneeskunst gebezigd.

KASTANJE. *Wilde.* Hiervan heeft de bast dezelfde genezende eigenschappen als die der *wilg.*

KURKEBOOM. Zijne doode schors levert ons de zoo bekende kurk.

LINDEBOOM. Hiervan is de tweede schors zeer geschikt tot bindmat.

HULST. Uit de schors van dezen boom kan men vogellijm bereiden.

PEPERBOOM. Deze levert den zoo bekenden Garoubast.

WILGENBOOM. Zijne schors levert ons de inlandsche Kina, en is versch zeer dienstig, om als verband in de kweekerijen gebezigd te worden.

Aan Sir HUMPHRY DAVY hebben wij de volgende opgave te danken, waaruit ons blijkt, hoe veel *looistof* de onderscheidene boomschorsen in zich bevatten, ieder naar 100 pond berekend.

BERKENBOOM	. . .	$1\frac{2}{3}$	℔.
BEUKENBOOM	. . .	$2\frac{1}{12}$	»
EIKENBOOM	. . .	$6\frac{1}{24}$	»
»	*hakhout* .	$6\frac{2}{3}$	»
»	*herfst* . .	$4\frac{3}{8}$	»
»	*binnenschors*	15	»
ESSCHENBOOM	. . .	$3\frac{1}{3}$	»
HAZELAAR	. . . .	$2\frac{11}{12}$	»
KASTANJE	*Spaansche* .	$4\frac{3}{8}$	»
KASTANJE	*Wilde* . .	$1\frac{7}{8}$	℔.
LORKENBOOM	*in den herfst*	$1\frac{2}{3}$	»
OLMBOOM	. . . .	$2\frac{17}{24}$	»
POPULIER	*Lombardijsche*	$3\frac{1}{8}$	»
SLEEDOORN	. . .	$3\frac{1}{3}$	»
VIJGEBOOM	*Egyptische*	[illegible]/24	»
WILGENBOOM	*Gewone*	$2\frac{7}{24}$	»
»	*Leicestersche*	$6\frac{7}{8}$	»

29.

OPGAVE DER HEESTERS, WELKE SCHOONE EN EETBARE VRUCHTEN VOORTBRENGEN.

ARBUTUS *Uva ursi*. Beerendruif, vrucht aan trosjes, klein, rood en eetbaar.

CELASTRUS *Scandens.* Klimmend Stafhout, vrucht driehoornig, rood.

» *Buxifolius.* Palmbladige vrucht, langwerpig rond, oranjeriegewas.

COLUTEA *Arborescens.* Lombaardsche Linzen of Blaasboom; vrucht naar een vischblaasje gelijkende.

CRATAEGUS *Torminalis.* Sorbenboom, vrucht rood.

» *Latifolia.* Breedbladige, bessen oranjerood.

» *Amalanchier.* Vreemdsoortige, vrucht blaauwachtig zwart.

» *Aria.* Witbloemige, vrucht rood en eetbaar.

» *Racemosa.* Getroste, vrucht zwart.

DIOSPYROS *Virginiana.* Amerikaansche Mispelboom, vrucht langwerpig rond, geelachtig, eetbaar.

EPHEDRA *Monostachya.* Siberische Zeedruif, vrucht rood, zuuracbtig zoet, eetbaar; winters dekken.

EVONYMUS *Vulgaris.* Papenmuts, vrucht vierhoekig rooskleurig.

» *Latifolia.* Breedbladige, vrucht donker rood.

FOTHERGILLA *Alnifolia.* Amerikaansche Fothergilla, met openspringende vrucht.

GINKGO *Biloba.* Tweelobbige Ginkgo, of Japansche Notenboom; noot ovaal, vleeschachtig, pit eetbaar.

HALESIA *Tetraptera.* Viervleugelige Halesia, vrucht groot, vierwiekig, eetbaar.

ILLICIUM *Anisatum.* Anijsboom, vrucht starvormig, geurig.

MESPILUS *Oxyacantha.* Vrucht rood en geel.

» *Canadensis.* Vrucht zwarte bes.

» *Virginiana.* Virginische; vrucht blaauwe bes.

» *Cotoneaster.* Ruigbladige; vrucht roode bes.

» *Amalanchier.* Oostenrijksche; vrucht zwarte bes.

MYRICA *Pensylvanica.* Pensylvanische Wasboom, vrucht met eene laag groenachtig was bedekt, waarvan kaarsen vervaardigd kunnen worden.

PYRUS *Japonica.* Japansche Kwee; vrucht langwerpig rond, aangenaam groen, met een rood wangetje.

RAMNUS *Paliurus.* Weegdoorn; vrucht in de gedaante van een hoedje.

SYMPHORIA *Racemosa.* Getroste Symphoria; vrucht in trossen, wit, ter grootte van eene kers.

VACCINIUM *Myrtillus.* Boschbezie, vrucht zwartachtig blaauw, eetbaar.

ZANTHOXYLUM *Ramiflorum.* Tandpijnboom; peulvrucht rood, zaad glanzend zwart, welriekend.

30.

OPGAVE DER VOORNAAMSTE WOUDBOOMEN MET DERZELVER BESCHRIJVING.

ABEELBOOM, *Populus alba.* Blad bijna rond, bleekgroen, rondom getand, van onderen wollig wit, vrucht lange schillen, vol gepunte bladeren. — Hout wit, ligt, voor beeldhouwers en klompenmakers geschikt. De teerling voet weegt droog 24½ pond.

ACACIA, *Acacia communis.* Groeit spoedig, hoogte 20 voet, blad langwerpig bij paren aan eenen stengel, bloem fraai, wit, aangenaam ruikende. Zaad in den vorm eener nier. Hout hard, knobbelig.

BERK, *Betula alba.* Blad klein, groen getand, bloem langwerpig rond. Hout slechts tot branden geschikt. Van de rijsjes worden bezems vervaardigd.

BEUK, *Fagus sylvatica.* Blad ovaal rond, glad blinkend, bloem verschillend, vrucht klein, driehoekig, puntig, glad, bruin

van kleur, aangenaam van smaak. Hout hard, bruinachtig, uitmuntend aan den haard en voor wagenmakers geschikt, weegt 50½ pond.

…k, *Quercus*. Blad deels ingesneden, hebbende van voren meerdere breedte dan bij den steel, aangenaam groen en glanzend, bloei lange trosjes, vrucht langwerpig rond, door eene dunne harde schil gedekt. Hout hard, bruinachtig, tot verwerken zeer geschikt; weegt 46½ pond. Er zijn vier hoofdsoorten.

…s, *Betula alnus*. Blad rondachtig glad, geheel getand en klevend. Bloem langwerpig rond, zaad schilachtig, klein en bruin. Hout roodachtig effen en zacht. Dienstig om te branden.

…ch, *Fraxinus excelsior*. Blad lang geveerd en helder groen, bloei hangende tros, in helmstijltjes bestaande. Hout wit, glad, hard, buigzaam, ten gebruike der wagenmakers; weegt 42½ pond.

…chdoorn of ahornboom, *Acer pseudo platanus*. Blad groot, breed, met ingesneden hoeken, glad, donkergroen en van onderen grijsachtig, aan lange stelen en bij paren tegen elkanderen over; bloem lange tros, roosvormig en groenachtig wit; zaad klein en wit. Hout zeer wit, effen, taai, tot schrijnwerken geschikt; weegt 43½ pond. Volgens linnaeus tien soorten.

…agbeuk, *Carpinus betulus*. Blad langwerpig getand, glanzend; bloei in trossen; zaad in knopjes. Hout wit, hard, glad, taai en buigzaam, dienstig voor molen- en wagenmakers en ter vervaardiging van keukengereedschappen; weegt 50½ pond.

…stanje, *Castanea Sylvestris*. Blad groot, in drieën gespleten, donkergoen geribd; bloei in trossen, wit; vrucht rondachtig donkerbruin, met eene taaije schil omgeven. Hout hard, digt, fijn; dienstig voor schrijnwerkers.

…rix, *Pinus Larix*. Blad in bosjes, bloei rood, zaadhuisjes

ovaal. Hout hard, tot schrijnwerken geschikt; weegt 32 pond.

LINDEBOOM, *Tilia.* Blad groot, breed, rondachtig, puntig, glad, getand en van een zacht groen; bloei kleine trosjes, met vijfbladige roosvormige witte welruikende bloempjes, van binnen gele helmstijltjes; vrucht klein, rond en ruig. Hout wit, week, ligt en glad; dienstig voor beeldhouwers, en levert gebrand fijne houtskool op; weegt 29 pond. Hiervan zijn twee soorten.

LIJSTERBES, *Sorbus Aucuparia.* Blad langwerpig getakt, van onderen witachtig; bloei wit, klein, in trossen; vrucht bessen, welke eene schitterende roode kleur aannemen. Hout digt en vast; vijf soorten.

OLM, *Ulmus Campestris.* Blad tamelijk groot, breed, langwerpig, puntig, geribd, getand en donkergroen; bloei klein; zaad wit. Hout roodachtig, hard, taai, fijn van draad, zeer geschikt voor timmerlieden, schrijnwerkers en molenmakers; weegt 36½ pond. Vier hoofdsoorten.

POPULIER, *Populus.* Blad driehoekig, puntig, fijn getand, glad en van eene groene blinkende kleur; bloei vliezige peulen. Hout week, wat geler dan van den abeelboom; onderscheidene soorten.

SPARREBOOM, *Pinus Abies.* Blad klein, smal, eenigzins rond en zeer puntig; vrucht langwerpig, schubachtig, waartusschen het zaad. Hout van weinig waarde; weegt 31½ pond.

WILDE PIJNBOOM, *Pinus Sylvestris.* Blad bij vijven uit de scheede voortkomende. Hout duurzaam, tot timmerwerk geschikt; weegt 36⅔ pond.

WILG, *Salix.* Blad langwerpig, smal, spits, bleekgroen; bloei schubachtig; vrucht tweekleppig zaadhuisje; zaad gevlokt. Hout zacht, wit, voor beeldhouwers en klompenmakers geschikt; weegt 32 pond.

ZILVERPIJN, *Pinus picea.* Blad platachtig, stam glad, voor

het overige gelijk aan den gewonen spar; weegt $36\frac{2}{3}$ pond.

31.

OPGAVE VAN DEN WARMTEGRAAD, WELKEN VERSCHILLENDE HOUTSOORTEN BIJ VERBRANDING VERSPREIDEN.

De navolgende opgave hebben wij aan den Heer RUMFORD te danken, die na twee proefnemingen deze uitkomst verkregen heeft.

1 ℔	Eikenhout brengt	$29\frac{7}{10}$	℔ water	tot eene	hitte van	80 grad.	Reaum.
„ „	Olmenhout . .	$30\frac{3}{10}$	„	„	„	„	
„ „	Haagbeukenhout	$31\frac{8}{10}$	„	„	„	„	
„ „	Kerseboomenhout	$33\frac{3}{10}$	„	„	„	„	
„ „	Esschenhout .	$33\frac{7}{10}$	„	„	„	„	
„ „	Beukenhout . .	$33\frac{7}{10}$	„	„	„	„	
„ „	Dennenhout. .	34	„	„	„	„	
„ „	Lindenhout . .	$34\frac{4}{10}$	„	„	„	„	
„ „	Populierhout .	$34\frac{6}{10}$	„	„	„	„	
„ „	Berkenhout. .	$34\frac{8}{10}$	„	„	„	„	

180 □ vt.		Populierhout brengt	$94{,}241\frac{9}{10}$	℔ water tot eene hitte van 80 graden Reaumur.		
„	„	Dennenhout . . .	$127{,}748\frac{9}{10}$	„	„	„
„	„	Olmenhout . . .	$144{,}921\frac{5}{10}$	„	„	„
„	„	Lindenhout . . .	$148{,}102\frac{7}{10}$	„	„	„
„	„	Kerseboomenhout .	$169{,}714\frac{1}{10}$	„	„	„
„	„	Haagbeukenhout .	$173{,}908\frac{6}{10}$	„	„	„
„	„	Esschenhout . . .	$202{,}980\frac{5}{10}$	„	„	„
„	„	Beukenhout . . .	$204{,}614\frac{8}{10}$	„	„	„
„	„	Berkenhout . . .	$223{,}248\frac{9}{10}$	„	„	„
„	„	Eikenhout	$247{,}690\frac{8}{10}$	„	„	„.

32.

OPGAVE DER VASTE PLANTEN EN BLOEMEN VOOR DEN VOLLEN GROND.

A.

Abronia (1).
Acanthus (2).
Achillea (15).
Aconitum (15).
Acorus (1).
Actea (2).
Adonis (2).
Adoxa (1).
Aegopodium (1).
Agrostemma (5).
Ajuga (1).
Alchemilla (4).
Althaea (3).
Alyssum (1).
Ambrosinia (1).
Amsonia (3).
Anacyclus (1).
Anchusa (5).
Androsace (5).
Antennaria (4).
Anthemis (3).
Antirrhinum (2).
Apargia (3).
Aphyllanthes (1).
Apocynum (4).
Aquilegia (8).
Arabis (3).
Arenaria (4).
Aretia (4).
Arethusa (4).
Aristolochia (2).
Arnica (4).
Arnopogon (1).
Arthemisia (3).
Arundo (2).
Asarum (4).
Asperula (2).
Aster (3).
Astragalus (15).
Astrantia (4).
Atropa (1).

B.

Ballota (1).
Balsamite (1).
Baptisia (3).
Bellis (2).
Berardia (1).
Betonica (5).
Bidens (2).
Biscutella (1).
Boltonia (2).

Malva (2).
Mandragora (1).
Marica (3).
Marrubium (2).
Medeola (1).
Medicago (1).
Melilotus (1).
Melittis (1).
Mitella (2).
Molucella (1).
Momordica (1).
Monarda (6).
Muscari (5).
Myosotis (1).

N.

Narthecium (2).
Nuttallia (2).

O.

Oenothera (9).
Omphalodes (2).
Ononis (1).
Onosma (4).
Oplotheca (1).
Orobus (10).
Orontium (1).
Ortegia (1).
Oxybaphus (2).
Oxytropis (6).

P.

Pachysandra (1).
Panax (2).
Papaver (5).
Pardanthus (1).
Paris (1).
Parnasia (3).
Paronychia (2).
Paschalia (1).
Passiflòra (2).
Pedicularis (3).
Peganum (1).
Pelargonium (144).
Peltaria (1).
Penthorum (1).
Peplis (1).
Petalostemon (2).
Peucedanum (3).
Phaca (1).
Phalangium (3).
Philadelphus (1).
Phlomis (5).
Phlox (48).
Physalis (2).
Phytolacca (1).
Plantago (1).
Podophyllum (1).
Pogonia (3).
Polemonium (2).
Polygala (5).
Polygonatum (3).
Polygonum (2).
Polymnia (3).
Pontederia (2).
Potentilla (13).
Prenanthes (3).
Primula (16).
Prunella (2).
Psoralea (3).
Pulmonaria (3).

Puschkinia (1).
Pyrethrum (4).
Pyrola (3).

R.

Ramonda (1).
Reseda (2).
Rhaponticum (2).
Rheum (4).
Rhexia (3).
Rhodiola (1).
Rindera (1).
Rohdea (1).
Rubia (2).
Rudbeckia (9).
Ruta (1).

S.

Salicornia (1).
Salsola (1).
Salvia (12).
Sambucus (1).
Sanguisorba (2).
Sanicula (2).
Saponaria (1).
Saracha (2).
Sarracenia (4).
Satureia (2).
Saxifraga (21).
Scabiosa (6).
Scleranthus (1).
Scolymus (2).
Scrophularia (5).
Scutellaria (5).
Sedum (21).
Selinum (2).
Sempervivum (4).
Senecio (6).
Seridia (2).
Seseli (4).
Sibbaldia (2).
Sibthorpia (1).
Sideritis (3).
Silene (15).
Silphium (3).
Sisymbrium (2).
Smilacina (7).
Smirnium (2).
Solanum (1).
Soldanella (1).
Solidago (10).
Sonchus (3).
Spigelia (4).
Spiraea (3).
Stachys (4).
Statice (4).
Stellaria (4).
Stevia (5).
Streptopus (3).
Succisa (3).
Swertia (1).
Symphitum (4).

T.

Taxanthema (4).
Telephium (1).
Tellima (1).
Teucrium (5).
Thalictrum (13).
Thapsia (1).
Thermopsis (1).

Thesium (1).
Tlaspi (1).
Thymus (1).
Tormentilla (2).
Tradescantia (3).
Trientalis (1).
Trifolium (6).
Trillium (4).
Triosteum (2).
Trollius (3).
Tussilago (6).

U.

Uvularia (2).

V.

Vaccinium (1).
Valantia (1).
Valeriana (5).
Veratrum (3).
Verbascum (4).
Verbena (43).
Veronica (17).
Vicia (1).
Vinca (1).
Viola (62).

W.

Waldsteinia (1).

Z.

Zygophyllum (1).

Tweejarige gewassen en bloemen.

A.

Althaea (2).
Alyssum (1).
Anarrhinum (1).
Androsace (1).
Angelica (1).
Arthemisia (1).

B.

Borkhausenia (1).
Borago (1).

C.

Campanula (3).
Cardamine (1).
Carduus (1).
Carlina (1).
Carum (1).
Castilleja (1).
Caucalis (1).
Centaurea (1).
Coniza (1).

D.

Dianthus (1).
Digitalis (1).

E.

Echinops (2).
Erigeron (1).
Erysimum (2).

G.

Gentiana (2).
Gerardia (1).

H.

Hesperis (1).
Hyoscyamus (1).

I.

Iberis (1).

L.

Leonurus (1).

O.

Oenothera (5).
Onopordum (2).

P.

Papaver (1).
Pimpinella (1).

R.

Reseda (1).

S.

Saponaria (1).
Scabiosa (1).
Sisymbrium (2).
Smirnium (1).
Succisa (1).

T.

Thymus (1).
Trachelium (1).
Tragopogon (2).
Trigonella (2).

V.

Verbascum (5).

Eenjarige bloemen enz.

A.

Abutilon (2).
Adonis (2).
Aethusa (1).
Ageratum (5).
Aizoon (2).
Ajuga (1).
Alchemilla (1).
Allionia (1).
Althaea (4).
Alyssum (1).
Amaranthus (3).
Amethystea (1).
Anacyclus (1).
Anastatica (1).
Androsace (2).
Andryala (1).
Angelica (1).
Argemone (2).
Arnopogon (1).
Astragalus (2).
Athanasia (1).
Atriplex (1).
Axyris (3).

B.

Balsamite (1).
Bartsia (1).
Bellis (1).
Bellium (1).
Bidens (1).
Biscutella (4).
Biserrula (1).
Blitum (1).
Blumenbachia (1).
Boebera (1).
Borkhausenia (3).

Salsola (2).
Salvia (3).
Saponaria (1).
Scabiosa (2).
Schisopetalum (1).
Schizanthus (2).
Schkuhria (1).
Scleranthus (1).
Scolymus (1).
Sempervivum (1).
Sennebiera (1).
Senecio (1).
Seridia (2).
Seriola (2).
Sicyos (1).
Sideritis (2).
Sigesbeckia (2).
Silene (4).
Sison (2).
Sisymbrium (1).
Solanum (3).
Stellaria (1).
Stellera (1).

T.

Tagetes (4).
Thelygonum (1).
Tlaspi (1).
Tillaea (1).
Tolpis (1).
Tordylium (3).
Tradescantia (1).
Trifolium (1).
Trigonella (1).
Triptilion (1).
Tropaeolum (3).

V.

Vicia (1).

X.

Xamthium (2).
Xeranthemum (2).
Ximenesia (2).

Z.

Zinnia (4).
Ziziphora (1).
Zoegea (1).

Bol-, klaauw-, knobbel- en knolgewassen.

A.

Achymenes (24).
Agapanthus (3).
Albuca (6).
Allium (4).
Alstroemeria (11).
Amaryllis (152).
Anemone (100).
Anomatheca (1).
Antholyza (15).
Aristolochia (1).
Arum (3).
Asclepias (3).
Asphodelus (1).

B.

Babiana (3).
Barnardia (1).
Begonia (6).
Brodiaea (1).
Brunswigia (3).
Bulbocodium (2).

C.

Caladium (1).
Calliprona (1).
Calostemma (1).
Canna (6).
Cecropegia (1).
Chlidanthus (1).
Colburgia (2).
Colchicum (5).
Commelina (1).
Convallaria (3).
Corydalis (1).
Crinum (6).
Crocus (18).
Cyclamen (7).
Cypella (1).
Cypripedium (2).
Cyrthantus (1).

D.

Dahlia (1000).
Dichorisandra (1).

E.

Eranthis (1).
Erythrina (7).
Erythronium (5).
Eucomis (1).

F.

Ferraria (2).
Fritillaria imperialis (16).
» meleagris (25).
Fuchsia (2).
Fumaria (1).

G.

Galanthus (2).
Galaxia (2).
Gesneria (41).
Gethyllis (1).
Gladiolus (71).
Gloriosa (1).
Gloxinia (27).
Griffinia (1).

H.

Haemanthus (7).
Hemerocallis (2).
Hepatica (4).
Hyacinthus (646).
Hypoxis (3).

I.

Iris (44).
Ismene (3).
Ixia (50).

L.

Lachenalia (20).
Leucojum (2).
Lilium (57).

M.

Maranta (1).
Martagon (23).
Massonia (2).
Melantheum (31).

Mirabilis Jalapa (16).
Moraea (3).
Musa (2).

N.

Narasus Tazetta (31).
» Jonquilla (3).
Nerine (1).

O.

Oncidium (1).
Ophrys (11).
Orchis (1).
Ornithogalum (10).
Oxalis (4).

P.

Paeonia (11).
Pancratium (4).
Pentlandia (11).
Polyanthes (1).

R.

Ranunculus (100).
Rigidella (2).

S.

Salvia (1).
Sanguinaria (1).
Scilla (7).
Sprekelia (1).

T.

Tigridia (3)
Tritomanthe (2).
Tritonia (1).
Tropaeolum (3).
Tulipa (350).

V.

Vallota (1).
Veltheimia (1).

W.

Wachendorfia (1).
Watsonia (2).

Z.

Zephyranthes (1).

33.

OPGAVE VAN EENIGE BLOEMEN, DIE IN DE SCHADUW ONDER DE BOOMEN WILLEN GROEIJEN.

ACONITUM *Vulgare*. Gemeene Wolfswortel of Monnikskap.
ANAPODOPHYLLUM *Canadense*. Mei-appel.
ANDROSAEMUM *Maximum frutescens*. Heesterachtig St. Janskruid.

ANEMONE. Anemonen.

ASCYRUM *Magno flore.* St. Janskruid, met groote bloemen.

ASPERULA *Odorata.* Ruwkruid.

ASPHODELUS. *Affodil.*

BELLIS *Major.* Groote Madeliefjes.

» *Minor.* Kleine idem.

BETONICA. Betonie.

BUGLOSSUM *Sempervirens Latifol.* Altijd groen blijvende breedbladige Ossetong.

CAMPANULA *Major.* Groote Klokjesbloem.

» *Minor rotund. fol.* Kleine Klokjes.

CENTAUREA *Montana Latifol.* Groote Bergkroonbloem.

CONVALLARIA *Majalis.* Lelie van Dalen.

DENTARIA. Tandwortel.

DIANTHUS *Barbatus.* Duizendschoon.

DIGITALIS. Vingerhoedskruid.

DORONICUM. Wolverlei.

ELICHRYSUM *Americanum lat. fol.* Immer durende bloem.

EPIMEDIUM. Muiltjesbloem.

GERANIUM. Ooijevaarsbek.

HELLEBORUS *Niger.* Zwart Nieskruid.

HIERACIUM. Havikskruid.

HYACINTHUS *Vulgaris.* Gewone Hyacint.

» *Comosus.* Troshyacint.

IRIS. Lischbloem.

LILIUM *Crocum purp.* Oranje Lelie.

LYCHNIS. Konstantinopel.

NARCISSUS. Narcis.

ORCHIS. Standelkruid.

OROBUS. Wilde Erven.

PERVINCA. Maagdepalm.

POLYGONATUM. Salomonszegel.

PRIMULA *Veris.* Sleutelbloem.

PTARMICA. Wilde Dragon.

PYROLA. Winter-groen.

RANUNCULUS *Nemorosus.* Bosch-ranunkel.

SCABIOSA. Schurftkruid.

SMILAX. Struikwinde.

SOLANUM *Scandens.* Alfrank.

VALERIANA *Sylvestris.* Wilde Valeriaan.

VERONICA *Mas supina.* Gemeen Eerenprys.

VIOLA *Martia purp.* Maartviolen.

34.

OPGAVE VAN EENIGE HOOG GROEIJENDE BLOEMEN, ZEER GESCHIKT TOT DEKKING ONDER BOOMEN, WELKE NIET DIGT GEPLANT ZIJN.

ACONITUM. Monnikskap.

» *Luteum.* Gele Monnikskap.

ALCEA *Rosea.* Stokroos.

AQUILEGIA. Akelei.

ASPHODELUS *Ramosus albus.* Witte getakte Affodille.

» *Nonramosus albus.* Witte ongetakte dito.

» *Luteus.* Gele Affodille.

ASTER *Americana.* Amerikaansche Aster.

CENTAUREA *Magna.* Groote Santorie.

ECHINOPS *Major.* Groote Morgenster.

FRITILLARIA *Imperialis.* Keizerskroon.

GLADIOLUS. Zwaardbloem.

HELIANTHUS *Multiflorus.* Veelbloemige zonnebloem.

IRIS. Lisbloem.

LILIUM *Album*. Witte Lelie.

» *Martagon*. Krullelie.

LYSIMACHIA *Lutea*. Gele Wederik.

NARCISSUS. Narcissen.

POLYGONATUM. Salomonszegel.

RUSCUS. Muizedoorn.

SOLIDAGO *Aurea Americana*. Amerikaansche Guldenroede.

VALERIANA *Hortensis*. Tuin-Valeriaan.

VERONICA *Major*. Groote Eerenprijs.

35.

OPGAVE VAN EENIGE LAGE PLANTEN, WELKE OM PERKEN GESCHIKT ZIJN.

ALYSSUM *Saxatile*. Rotsige Tanddraadbloem, goudgeel, voortkweeking door scheuring.

ANTHEMIS *Odoratus*. Welriekende Kamille, bloem dubbel, wit, voortkweeking door scheuren.

BELLIS *Perennis*. Overblijvende Madelief, bloem wit, rood, bont, voortkweeking door scheuren.

CROCUS *Vernus* Voorjaars Krokus, bloem geel, paarsch, bont, voortkweeking door bollen.

FRAGARIA. Aardbezie.

GENTIANA *Acaulis*. Ongesteelde Gentiaan, bloem groot klokvormig, blaauw, voortkweeking door scheuren.

HEPATICA *Triloba.* Edel Leverkruid, bloem wit, blaauw of rooskleurig, dubbel en enkel, voortkweeking door scheuren.

IBERIS *Sempervirens.* Altijd groene Scheefbloem, bloem wit, voortkweeking door stek.

IRIS *Pumila.* Dwerg Lischbloem, bloem wit, geel, blaauw, violet, purperachtig of rood, voortkweeking door bollen.

ORIGANUM *Majoranoïdes.* Mariolein, bloem wit, aarvormig, voortkweeking door uitloopers, stekken en zaad.

PRIMULA *Veris.* Sleutelbloem, bloem in alle verscheidenheden, voortkweeking door scheuren.

» *Auricula.* Beerenoor, bloem welriekend in alle kleuren, voortkweeking door scheuren.

SAXIFRAGA. Steenbreek, bloem wit, voortkweeking door scheuren.

» *Umbrosa.* Lommerige, bloem wit, met roode stippen.

» *Cotyledon.* Genavelde, bloem wit.

» *Hypnoïdes.* Mosachtige, bloem wit.

STATICE *Armeria.* Strandkruid of Zeegras, bloem licht rood, of wit, voortkweeking door scheuren.

VIOLA *Tricolor.* Driekleurig Viooltje, bloem donker violet, met geel, voortkweeking door zaad.

» *Odorata.* Welriekende, bloem donker purper.

» *Palmata.* Gevingerde, bloem wit.

36.

OPGAVE DER WATERPLANTEN, DIENSTIG VOOR KOMMEN EN VIJVERS.

BUTOMUS *Umbellatus.* Zwanenbloem.
CALTHA *Palustris.* Water-boterbloem.
IRIS *Pseudacorus.* Gele Lisch.
LYCHNIS *Floscuculi.* Koekoeksbloem.
MYOSOTES *Scorpioïdes.* Watermuizenoor.
NYMPHAEA. *Alba et Lutea.* Witte en gele Plompen.

37.

OVER HET VERBASTEREN DER GEWASSEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Men noemt over het algemeen verbastering, wanneer een gewas hetzij geheel hetzij gedeeltelijk die eigendommelijkheden verliest, welke het eigen waren en waardoor het zich van eene aanverwante soort of verscheidenheid onderkennen deed, hoewel deze uitdrukking in vele gevallen onjuist is.

Zal men toch van een' vruchtboom kunnen zeggen, dat hij verbasterd is, wanneer hij later slechts middelmatige vruchten voortbrengt, alhoewel hij vroeger door overvoeding, door eene bijzondere verzorging, door eenen geschikteren grond en juisteren standplaats vruchten van eene buitengewone sap-

rijpheid en grootte opleverde? — eene bloem verbasterd kunnen heeten, die voorheen door eene sterke bemesting en kunstvlijt dubbele bloemen voortbragt, doch op wier stengels nu slechts enkelen prijken? Is eene mosroos verbasterd, wanneer haar bloemkelk, vroeger met een' naar mos gelijkenden uitslag bedekt, nu van denzelven ontdaan, frisch en welig tiert?

Juist het tegenovergestelde is waar, want men heeft de uitzondering voor den regel genomen.

Des alniettemin kan er eene geheele of gedeeltelijke ontaarding der gewassen plaats hebben, welke, door verschillende omstandigheden veroorzaakt wordende, wederom zeer onderscheidene afwijkingen daarstelt.

Hoe men te handelen hebbe, om eene verbastering der verschillende gewassen te voorkomen of tegen te gaan.

A.

EENJARIGE GEWASSEN.

Wat de ontaarding der *eenjarige gewassen* aanbelangt, zoo zoude men deze drieledig kunnen beschouwen, als bestaande 1°. in eene mindere hoeveelheid of in eene slechtere gehalte van het zaad; 2°. in de kleinere uitgebreidheid of in het geringere getal der bloemen of bloembladeren (petalum); 3°. in den beperkteren omvang der takken en bladeren.

Ten einde dit te voorkomen, verwissele men zoo veel mogelijk van grond of van zaaizaad, bijaldien gebrek aan ruimte eene noodige omwisseling niet mogt toestaan.

B.

BLOEMEN.

Eveneens als deze zijn ook de *bloemen* zeer aan verbastering onderhevig, te weten, dat zij van *dubbel*, *enkel* worden, hoewel dat woord hier zeer ten onregte gebezigd wordt, naardien die *verdubbeling* aan eene sterke voeding moet worden toegeschreven en geene natuurlijke eigenschap der bloemen is. Wil men nu diesaangaande eene ontaarding voorkomen, dan winne men steeds het zaad der meest volkomene bloemen, om het vervolgens in eenen grond te zaaijen, welke, zoo niet meer, althans zoo veel voedingsdeelen in zich bevat, als die, waarin de moederplant gekweekt was; zullende men, bij gebreke van dien, na verloop van twee of drie jaren ondervinden, dat de *dubbele* vorm weder in eenen *enkelen* is overgegaan en ook niet zelden, dat de schitterende gloed der bloemen is verflaauwd.

Vandaar, dat kundige bloemkweekers voor hunne gewassen die gronden zamenstellen, welke dezelve behoeven, om in volheid en gloed niet te verliezen, terwijl het inzonderheid de *Hyacinthen*, *Anjelieren*, *Crocus*, *Kievitseijeren*, *Ranonkels* enz. zijn, welke zulks behoeven. Niet altijd evenwel is de ontaarding der bloemen het gevolg eener verwaarloosde verzorging of van eenen ongeschikten grond, aangezien, gelijk alles hier op aarde, ook de bloemen slechts voor eene wijle tijds stand houden, zonder dat later de kunst vermag de verflaauwde levenskrachten wederom op te wekken. De *Anjelier* b. v., zal na acht of tien jaren ontaarden, de *Ranonkel* na twaalf of vijftien, de *Anemoon*, *Auricula* en *tulp* na dertig enz., en vandaar dat men op vele plaatsen ten platten lande niets dan *kleine*, *effene*, *lichtroode tulpen* aantreft, welke bloemen voor eene reeks van jaren in die tuinen waren geplant, zonder ooit van standplaats verwisseld te zijn.

C.

BOL-, KLAAUW-, KNOL- EN KNOBBELGEWASSEN.

Deze, steeds daardoor voortgekweekt, verbasteren zeer spoedig, wanneer de grond niet in allen deele aan de behoeften der plant beantwoordt of er, inzonderheid wanneer de grond vast en krachtig is, geene jaarlijksche verplanting plaats heeft.

Ten einde dus eene dergelijke ontaarding en verwelking der schitterende kleuren voor te komen, hernieuwe men het gewas nu en dan door *zaad* of neme men de bollen uit den grond, late dezelve droogen, om ze na verloop van tien maanden in eenen zandigen, niet te vetten, droogen grond te herplanten, de gewassen alsdan spaarzaam van water voorziende.

Deze wijze van handelen zal eene anders plaatsgrijpende ontaarding voorkomen en zelfs een nieuwen gloed te weeg brengen, al waren de vroegere kleuren ook geheel verflaauwd.

D.

OOFTBOOMEN.

Hoe onderhevig de opgegevene gewassen ook aan den invloed der luchtgesteldheid zijn, hoe zeer deze tot hunne ontaarding kan medewerken, bij geene evenwel brengt zij zulk eene verandering te weeg, als bij de *boomsoorten*, naardien een verkeerde stand vele malen voldoende is, om zoo iets daar te stellen.

Een boom toch, die de speling der *Noorde-* en *Noordwestelijke* winden door zijne takken verlangt, op eene beschutte en warme standplaats gepoot, zal altijd, om deze wijze van spreken te bezigen, gedrukt blijven, de takken zullen

zich slechts ten deele en op eene misvormde wijze ontwikkelen, de bladeren eene geelachtige kleur aannemen, de bloemen als het ware vóór het opengaan verflensen en de vruchten afvallen, voordat zij eene volkomene rijpheid erlangd hebben; wordende dit alles ook dan bewaarheid, wanneer die boomen in het koude *noorden* zijn geplaatst, welke eenen *zuidelijken* stand en eene *volle zon* behoeven.

Wij beweren daarom niet, dat de *grond* geen werkelijken invloed zoude uitoefenen; integendeel kan ook dit element eene verbazende omzetting te weeg brengen; want terwijl deze in eenen ligten, mageren, zandigen grond ontaarden, verbasteren wederom andere in eene vaste, kleijige, weldoorvoede aarde, en worden er gevonden, die, hoewel overal groeijende, nogtans alleen dáár vrucht geven, wáár zij oorspronkelijk te huis behooren.

Ook *droogte* en *vochtigheid* brengen vele malen niet weinig het hare toe, om eenen boom te doen ontaarden. — Nimmer b. v. zal men schoone *Mispelboomen*, *Kwee-appels* en *Kwee-peren* op *hooge*, *drooge* gronden kweeken, evenmin als de *Abrikoos*, *Perzik*, *Aalbes* en *Kruisbes* in *lage* vochtige gronden wel zullen tieren. Opmerkelijk is het, dat de *Beijen-ooftboomen*, zoo als de *Moerbeziën*, *Aalbeziën*, *Flambozen*, *Braambeziën*, enz., wat de *grootte* en *hoedanigheid* der vrucht aanbelangt, altijd ontaarden, wanneer zij oud worden, hetwelk wij vermeenen, dat aan eene te schielijke uitputting van den grond door dat gewas moet worden toegeschreven.

Hier diene dus eene *gestadige bemesting* als tegenmiddel gebezigd te worden, of, wat nog beter is, voor zoo verre doenlijk eene *hernieuwing* plaats te hebben, waarbij men dan steeds aan het nieuwe plantsoen eenen anderen, krachtigen grond geeft.

E.

SIERBOOMEN EN HEESTERS.

Wil men het verbasteren der *bonte verscheidenheden* onzer *sierboomen* en *heesters* (iets, waartoe steeds de natuur medewerkt) tegengaan, dan wachte men zich, diergelijk plantsoen in eenen *weldoorvoeden grond* te plaatsen, daar alleen een *magere* grond en *weinig vocht* die ontaarding het best kunnen tegengaan.

Inzonderheid zijn de *struikgewassen* met *dubbele bloemen*, en wel de *roos*, het meest aan verbastering onderhevig, iets, hetwelk men bezwaarlijk ten allen tijde voorkomen kan en waarom eene drie- of vierjarige *herenting* zeer aan te raden is, hetwelk ook op vele andere *bloemheesters*, behalve een welbemeste en naar de gewassen geëvenredigde grond, moet worden toegepast.

Ontaarden de bonte verscheidenheden of bloemheesters *gedeeltelijk*, te weten, dat slechts bij enkele takken die verbastering wordt opgemerkt, dan snoeije men deze uit, het gewas zoo doenlijk in eenen schraleren grond verplantende, om een' verderen teruggang voor te komen.

Uit welke opgave blijkt, dat het beste en afdoendste middel, om het *verbasteren der verscheidenheden* voor te komen, is, deze zoo dikwerf noodig te *hernieuwen*, en wat het *ontaarden der soorten* aanbelangt, dat zulks het best kan worden tegengegaan door de boomen steeds in *dien grond* te plaatsen, welken zij behoeven, en hun *dié standplaats* aan te wijzen, welke naar iedere soort in het bijzonder geëvenredigd is.

38.

OVER HET DAARSTELLEN DER VERSCHEIDENHEDEN, MET BETREKKING TOT DE VRUCHTBOOMEN, HEESTERGEWASSEN EN BLOEMEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Hoe veel de *Ooftboom-teelt* aan het *enten*, *oculeren*, *zuigen* en *lasschen* ook te danken hebbe, hoe heerlijk de uitkomsten zijn, welke zij steeds, wat het veredelen der vruchten aanbelangt, hebben opgeleverd, de zoo zeer gezochte *verscheidenheden* onzer gewassen daar te stellen, neen! dat vermogten deze kunstbewerkingen tot dus verre niet, en nogtans blijft het daarstellen van verscheidenheden, welke het oog boeijen of den smaak prikkelen, eene behoefte, zal de handel en de belangstelling van het algemeen ten dezen opzigte niet verflaauwen, ja, is het de rijke en onuitputtelijke mijn onzer *boomkweekers* en *bloemisten*, welke daarvan in eene zoo ruime mate partij kunnen trekken; om welke redenen wij het dan ook niet ondienstig hebben geacht, hierover in het breede uit te weiden, inzonderheid daar een ieder, die in het bezit van eenige soorten van *bloemen* of *boomgewassen* is, ook zelf vermag die *verscheidenheden* voort te brengen, wanneer hij zich het navolgende slechts wil ten nutte maken.

Er zijn er, die willen beweren, dat men door het *enten* eene geheele ontaarding zoude kunnen daarstellen en zoo doende nieuwe verscheidenheden voortbrengen, inzonderheid wanneer het door *toenadering* plaats had, dat is, door het eene ent op het andere te plaatsen; doch heeft men langs

dien weg ooit eene nieuwe verscheidenheid voortgebragt? Gaarne erkennen wij, dat het *enten* of *oculeren* de bestaande variëteiten bevestigt en meer volkomen maakt, doch niet, dat zij daardoor verkregen worden, aangezien *zaaijen* ten dezen opzigte het eenige middel is.

Hoe men te handelen hebbe, om nieuwe soorten of verscheidenheden te erlangen.

A.

OOFTBOOMEN.

Ten einde nieuwe soorten van *appels*, *peren*, *pruimen*, *kersen*, *abrikozen*, *perzikken* enz. voort te brengen, bezige men de pitten der meest voldragene vruchten, die men vinden kan, deze op dezelfde wijze zaaijende, als men gewoon is in de *kweekerijen* te doen. Heeft dit jong plantsoen eenen ouderdom van twee of drie jaren bereikt, dan onderzoeke een deskundige deze stammetjes met de hoogstmogelijke naauwkeurigheid, ten einde naar de schors en het blad van het gewas het besluit op te maken, of er ook onder zijn, van welke men eene billijke hoop koesteren kan, dat zij eene *nieuwe soort* zullen voortbrengen; welk getal over het algemeen gering is, vermits men zijne moeite wel beloond mag achten, bijaldien er onder de drie- of vierduizend dertig of veertig gevonden worden, die eene bijzondere verzorging waardig zijn, hoewel men natuurlijk de anderen later op de gewone wijze door het *enten* veredelen kan.

Het is waar, dat eene dergelijke keuze het meest van den beschouwer afhangt, doch een menschenleven zoude te kort zijn, om deze proefneming eenige malen te hervatten, bijaldien men den uitslag naar de *vrucht* wilde afmeten.

Het is daarom, dat men in de maand *Augustus* de oculatiën dier boompjes neemt, welke eene nieuwe soort schijnen

te zullen daarstellen, dezelve, wat de *appels* aanbelangt, op de *paradijzen* plaatst, die der *peren* op *kweestammen*, en der *kersen*, *pruimen*, *abrikozen* en *perziken* op dergelijke boomen; wordende deze stammen het volgende voorjaar een paar duimen boven de oculatiën schuins afgesneden en de opgeschotene botten aangebonden en gesnoeid, welke niet zelden het tweede jaar of op zijn langst met het vijfde jaar vruchten zullen dragen.

Vele malen gebeurt het ook nu nog, dat de uitkomst niet aan de verwachting beantwoordt, doch in dit geval herhale men de oculering, de boomen tevens eenen krachtigen grond verschaffende, terwijl, wanneer men zich in den beginne niet geheel bedrogen heeft, de moeite alsdan voorzeker beloond zal worden. Ook door het *hybridisme* (het vermengen van twee ongelijksoortige gewassen) kan men somtijds *nieuwe soorten* van vruchten erlangen, hoewel de kans daartoe veel onzekerder is. Zoo wordt er b. v. in het *botanisch etablissement* te Parijs eene *pruim-abrikozenboom* gevonden, die, wat vorm, blad en schors aanbelangt, geheel met den gewonen *pruimenboom* overeenkomende, desalniettemin vruchten voortbrengt, welke, hoewel in grootte op de *Mirabolan*-pruim gelijkende, nogtans eene fluweelachtige schil als de *abrikoos* hebben, eene donkere violetkleurige tint bezitten en van eenen smaak zijn tusschen dien van *abrikoos* en *pruim* in, terwijl de pitten in vorm zich wederom in niets van die der *pruimen* onderscheiden.

Deze *hybride* (vermengdslachtig gewas) werd gekweekt door middel van het uitzaaijen der steenen van eenen *pruimenboom*, welke door eenen *abrikozenboom* bevruchtigd was.

B.

SIERBOOMEN EN HEESTERS.

De *variëteiten* onzer *sierboomen* en *heesters* met *gevlakte*, *bonte*,

gekrulde of *ongelijkvormige* bladeren zijn daarentegen geen voortbrengsel der kunst, maar der natuur, en worden het meest door eenen ziekelijken toestand van het gewas veroorzaakt.

Merkt men nu eene diergelijke afwijking op, hetzij de geheele boom daardoor aangetast is of dat deze zich slechts tot een gedeelte bepaalt, dan make men zich (inzonderheid, wanneer die ontaarding schijnt stand te houden) van dat gedeelte meester, om het op andere stammen door *enting* of *oculering* te bevestigen en te volmaken, handelende men op dezelfde wijze, wanneer die afwijking in den vorm der takken, zoo als bij de *Acacia tortuosa*, of in de kleur van den bast, zoo als bij den *Acer striatus*, bestaat.

C.

BLOEMEN.

Wat de *verscheidenheden der bloemen* betreft, ook deze worden alleen door *zaaijing* verkregen, hoewel ten dezen opzigte het geduld vele malen wordt op de proef gesteld.

Het zijn de navolgende kunstmatige bevruchtigingen, welke wij zullen opgeven, te meer naardien dezelve met een weinig kennis van zaken gemakkelijk kunnen bewerkstelligd worden.

1o. Wanneer men twee soorten wenscht te vermengen, die een weinig verschillen, dan dient de kunstbevruchtiging door middel van het *ontmannen* plaats te hebben.

Te dien einde neemt men het oogenblik waar, dat de bloem zich opent, en wel voordat de *celletjes* van het *meelknopje* (anthera) losspringen, welke men alsdan door middel van eene lange, fijne, puntige schaar met hare *helmdraadjes* (filamentum) geheel en al uitknipt.

Vervolgens verzamelt men met behulp van een droog, zachtharig penseel het *stuifmeel* (pollen) dier plant, welke

men met haar wil doen kruisen, welk *stuifmeel* men met de uiterste voorzigtigheid op de *stempeltjes* (stigmata) dier bloem terug brengt, welke de ontmanning ondergaan heeft, wordende deze overbrenging van het *stuifmeel* acht of tien malen per dag herhaald, tot zoo lang het *vruchtbeginsel* (germen) zich gezet heeft, welk zaad later opgewonnen en gezaaid wordt.

Verschilt de bloeitijd van het eene gewas bij het andere, dan beware men het *stuifmeel* der eerstbloeijenden, om het vervolgens op de later ontluikenden over te brengen.

2°. Wanneer de bloemen der planten klein zijn, of zoo veelvuldig en opeengehoopt, dat de omschrevene kunstbewerking niet kan plaats hebben, dan blijft er geen ander middel over, dan het nemen van bloeijende takken van een ander gewas, om het *stuifmeel* (pollen) daarvan op de *stempeltjes* (stigmata) der eersten uit te schudden, hetwelk men eveneens onderscheidene malen op een dag herhaalt.

Ook zelfs kan men de *mannelijke* bloemen, om mij zoo uit te drukken, op de *vrouwelijke* tot eene zekere hoogte laten verwelken; wordende wederom van de *laatste* het zaad gewonnen.

Hoewel deze wijze van handelen veel onzekerder dan de eerste is, levert zij desalniettemin somtijds heerlijke uitkomsten op. Wij zelven zijn in het bezit eener *Dahlia*, die, wat de volheid der bloem en de pracht der schakering aanbelangt, niet voor den *Bisschop van Doornik* behoeft onder te doen, ja dezen in zekere opzigten overtreft, en welke langs dien weg uit eene *witte* getrokken is, welke door eene *donkerroode* bevruchtigd was.

3°. De eenvoudigste wijze om nieuwe verscheidenheden voort te brengen is, door verschillende variëteiten onder elkander te plaatsen en wel zoodanig, dat er eene natuurlijke kruising van het *stuifmeel* kan plaats hebben; wordende deze overgang van het *pollen* zeer bevorderd, wanneer men

gedurende den bloeitijd de gewassen herhaalde malen tegen elkander schudt.

Op deze wijze kan men, inzonderheid wat de *Riddersporen*, *Asters*, *Auricula's*, *Anjelieren*, *Primula-veris*, *Pelargonium's*, enz. aanbelangt, de heerlijkste verscheidenheden magtig worden.

D.

HYBRIDEN.

Deze worden door het kunstmatig bevruchten van aanverwante soorten voortgebragt, b. v. door het overbrengen van het *stuifmeel* (pollen) der *Haaklelie* (crinum) op de *Lelie narcis* (amaryllis), der *Ixia* op de *Lischbloem* (iris), der *Pyrus Aria* op de *Sorbus aucuparia*, der *Sorbus aucuparia* op de *Pyrus arbutifolia*, van den *Rhamnus alaternus* op den *Rhamnus alpinus* enz.

39.

OPGAVE DER GEWASSEN IN ORANJERIEN EN GEMATIGDE KASTEN.

Houtachtige gewassen.

A.

Acacia (44).
Actinotus (1).
Adelia (1).
Adenanthus (3).
Agathosma (7).
Aletris (2).
Aloë (16).
Alonzoa (3).
Aloysia (1).
Amellus (1).
Andersonia (1).

Anthocercis (1).
Anthospermum (1).
Anthyllis (4).
Aotus (1).
Araucaria (3).
Arbutus (2).
Arctotis (6).
Arduina (1).
Asclepias (1).
Ascyrum (2).
Asparagus (5).
Aspalathus (6).
Astelma (7).
Aster (12).
Astroloma (1).
Atraphaxis (1).
Azalea (2).

B.

Baccharis (3).
Beckea (2).
Banksia (14).
Bauhera (1).
Beaufortia (1).
Bejaria (1).
Berckheya (3).
Billardiera (3).
Borbonia (5).
Boronia (3).
Bosea (1).
Bossiaea (6).
Bouvardia (2).
Brachysema (2).
Brunia (5).
Brunnichia (1).
Bubon (1).
Buddleja (2).
Bulbina (2).
Burchellia (2).
Bystropogon (1).

C.

Cacalia (8).
Calceolaria (4).
Calendula (4).
Callicoma (1).
Callistachys (2).
Callistemon (5).
Calophyllum (1).
Calothamnus (2).
Calotis (1).
Calytrix (1).
Camellia (139).
Camphorosma (1).
Candollea (1).
Capraria (2).
Cassine (2).
Cassinia (2).
Casuarina (3).
Celastrus (8).
Ceratonia (1).
Chamaerops (1).
Chironia (6).
Chorizema (3).
Chrysocoma (3).
Cineraria (43).
Cistus (14).
Citrus (11).
Clematis (3).
Clethra (1).

Cliffortia (4).
Cluytia (4).
Cneorum (2).
Cobaea (1).
Colletia (2).
Conospermum (2).
Convolvulus (5).
Corraea (4).
Cotyledon (5).
Crassula (13).
Crowea (1).
Crucianella (1).
Cunonia (1).
Cussonia (2).
Cyclopia (1).
Cyrilla (1).

D.

Dais (1).
Daviesia (5).
Dianthus (1).
Digitalis (2).
Dillwynia (4).
Diosma (4).
Dorianthes (1).
Dryandra (4).
Dumasia (1).

E.

Ebenus (1).
Eccremocarpus (1).
Echium (3).
Edwardsia (3).
Elaeocarpus (1).
Elichrysum (4).
Emplevrum (1).
Encelia (2).
Enkianthus (2).
Entelea (1).
Epacris (5).
Ephedra (1).
Erica (156).
Eriobotrya (1).
Eriostemum (2).
Erodium (3).
Eucalyptus (10).
Euclea (1).
Euchilus (1).
Euphorbia (8).
Eustrephus (1).
Euthaxia (1).

F.

Fabricia (1).
Falkia (1).
Fuchsia (183).

G.

Galega (1).
Galenia (1).
Gastrolobium (1).
Gaura (1).
Gazania (1).
Geissomeria (1).
Gelsemium. (1).
Genista (3).
Geranium (3).
Gnidia (7).
Gomphocarpus (1).
Gompholobium (2).
Goodia (2).
Gordonia (2).

Mimulus (18).
Mirbelia (2).
Mirsine (3).
Montinia (1).
Murucuja (2).
Mylocarium (1).
Myoporum (3).
Myrica (4).
Myrtus (2).

N.

Nandina (1).
Nerium (1).
Nesaea (1).
Notelaea (1).

O.

Oedera (1).
Olea (5).
Opercularia (1).
Ophiopogon (1).
Origanum (2).
Osteospermum (3).
Osyris (1).
Othonna (8).
Oxylobium (4).

P.

Pachidendron (3).
Passerina (5).
Pelargonium (76).
Penaea (3).
Pentzia (1).
Persoonia (4).
Pharnaceum (2).
Phaenocoma (1).
Phycella (1).
Phylica (13).
Phytolacca (1).
Pimelea (3).
Pinckneya (1).
Pittosporum (6).
Platylobium (3).
Plectranthus (2).
Podalyria (6).
Podocarpus (3).
Podolobium (2).
Poinciana (1).
Polygala (11).
Pomaderris (3).
Portulacaria (1).
Poterium (2).
Prostanthera (2).
Protea (22).
Psoralea (10).
Pteronia (2).
Pultenaea (9).
Punica (2).
Pyrethrum (1).

R.

Rafnia (1).
Raphiolepis (3).
Reaumuria (1).
Reevesia (1).
Relhania (1).
Renanthera (1).
Rhipidodendron (1).
Roella (2).
Rondeletia (3).
Rosa (5).
Royena (5).

Ruellia (1).
Rulingia (2).
Ruta (3).

S.

Salvia (11).
Sarcococca (1).
Sarcophyllum (1).
Schinus (2).
Schizandra (1).
Schotia (3).
Sempervivum (10).
Senecio (2).
Serissa (1).
Serrucia (14).
Smilax (3).
Solanum (8).
Sparmannia (1).
Spartium (2).
Spenogyne (1).
Sphaerolobium (1).
Spielmannia (1).
Stenanthera (1).
Stenochilus (2).
Stobaea (1).
Struthiola (6).
Stylidium (3).
Styphelia (4).
Sutherlandia (1).
Swainsona (2).

T.

Tarchonanthus (1).
Tecoma (4).
Teedia (2).
Templetonia (2).
Tetragonia (2).
Tetranthera (2).
Teucrium (5).
Thomasia (3).
Thymbra (3).
Tristania (1).

V.

Veronica (1).
Vestia (1).
Viminaria (1).
Viola (1).
Virgilia (3).

W.

Westeringia (1).
Witheringia (1).
Witsenia (3).

Y.

Yucca (5).

Z.

Zanthoxylum (3).
Zygophyllum (5).

Vaste planten en die, welke langer dan twee jaren duren.

A.

Achillea (1).
Acrosticum (3).
Adiantum (2).
Agapanthus (2).
Agave (4).
Albuca (17).
Allium (5).
Aloë (4).
Alstroemeria (11).
Amaryllis (3).
Ammobium (1).
Anagallis (2).
Ancistrum (1).
Aneilema (1).
Anigozanthos (2).
Anomatheca (1).
Antennaria (2).
Antholyza (3).
Aprica (4).
Arctopus (1).
Arctotis (6).
Aristea (5).
Arthropodium (2).
Arum (3).
Asclepias (2).
Asparagus (1).
Atraphaxis (1).
Athrixia (1).

B.

Babiana (16).
Baccharis (1).
Blandfordia (2).
Bletia (1).
Bowiea (1).
Brodlaea (3).
Brunsvigia (11).
Bryonia (2).
Bulbina (7).
Bursaria (1).

C.

Cachris (1).
Calceolaria (70).
Calendula (1).
Calla (3).
Calostemma (3).
Campanula (2).
Canarina (1).
Celsia (1).
Ceresia (1).
Chlidanthus (1).
Commelina (1).
Convolvulus (4).
Coriaria (1).
Cotyledon (1).
Cuscuta (1).
Cyanella (4).
Cyrtanthus (7).

D.

Davallia (1).
Dendrobium (2).
Dianthus (1).

Tweejarige gewassen.

A.

Anagallis (2).
Anthyllis (1).
Arctotis (1).

B.

Bartonia (1).
Bubon (1).
Bulbina (1).

C.

Campanula (2).
Celsia (3).
Convolvulus (1).
Coris (1).
Crassula (1).

D.

Delphinium (2).

E.

Elichrysum (1).

G.

Gaura (2).
Gnaphalium (1).

H.

Humea (1).

I.

Iosephinia (1).

L.

Lopezia (1).

M.

Malope (1).
Matricaria (1).
Mesembryanthemum (2).
Michauxia (1).
Monsonia (1).

O.

Oenothera (2)

P.

Pelargonium (2).
Pollichia (1).

R.

Rafnia (1).

T.

Tetragonia (1).

V.

Verbena (1).

Eenjarige gewassen.

A.

Anthyllis (1).
Arctotis (1).

B.

Browallia (2).

C.

Campanula (1).
Capsicum (2).
Convolvulus (1).
Cosmea (1).

Crassula (1).

E.

Echium (1).

G.

Gorteria (1).

H.

Hebenstretia (1).
Helminthia (1).

L.

Lessertia (1).
Lobelia (1).
Luffa (1).

M.

Martynia (3).
Mesembryanthemum (4).
Mimulus (1).

P.

Pelargonium (1).
Plectranthus (1).

R.

Roella (1).

S.

Schizanthus (2).
Sphenogyne (3).

T.

Trichosanthes (2).

40.

OPGAVE DER GEWASSEN IN WARME KASSEN.

HOUTACHTIGE GEWASSEN.

A.

Abroma (2).
Abutilon (5).
Acacia (28).
Acalypha (2).
Achiranthes (3).
Achras (2).
Adansonia (1).
Adenanthera (2).
Aegiphila (3).
Aitonia (1).
Aleuritis (1).
Allamanda (1).
Andira (2).
Angelonia (1).
Anisomeles (1).

Anona (7).
Antidesma (1).
Apeiba (2).
Aphelandra (1).
Ardisia (11).
Areca (5).
Argyreia (7).
Aristolochia (11).
Artabotrys (1).
Artocarpus (2).
Arum (2).
Astrapaea (1).
Averrhoa (2).
Aylanthus (1).
Azima (1).

B.

Bactris (5).
Balanites (1).
Bambusa (2).
Banisteria (7).
Barlieria (7).
Barringtonia (1).
Bauhinia (12).
Beaumontia (1).
Begonia (7).
Besleria (5).
Bignonia (16).
Bixa (1).
Blakea (1).
Bocconia (2).
Bombax (3).
Bontia (1).
Borassus (1).
Brexia (2).
Bromelia (7).
Brucea (1).
Brunsfelsia (3).
Bryophyllum (1).
Bucida (1).
Bursera (1).
Buttneria (1).

C.

Cacalia (1).
Cactus (1).
Caesalpinia (3).
Caladium (6).
Calamus (3).
Calea (2).
Callicarpa (2).
Cameraria (1).
Canthium (2).
Capparis (6).
Capsicum (3).
Carica (2).
Carolinea (3).
Caryophyllus (1).
Caryota (1).
Cassia (10).
Cathartocarpus (4).
Catesbaea (2).
Cecropia (2).
Cedrela (2).
Cephaelis (1).
Cerbera (5).
Cercodia (1).
Cereus (11).
Cestrum (8).
Chamaedorea (2).

Chiococca (1).
Chrysobalanus (1).
Chrysophyllum (3).
Cinchona (2).
Cissampelos (1).
Cissus (6).
Cithaxerylum (4).
Cleome (1).
Clerodendron (8).
Clitoria (2).
Clusia (3).
Coccoloba (4).
Cocos (3).
Coffea (1).
Columnea (2).
Combretum (2).
Commersonia (2).
Comocladia (1).
Conocarpus (2).
Convolvulus (1).
Cookia (1).
Copaifera (1).
Cordia (5).
Cornutia (1).
Corypha (1).
Cossinia (1).
Coutarea (1).
Crataeva (1).
Crescentia (1).
Crossandra (1).
Crotalaria (3).
Croton (4).
Cryptostegia (1).
Cupania (1).
Cuphea (2).
Cycas (2).

D.

Dalbergia (2).
Dalea (1).
Dalechampia (1).
Datura (1).
Deeringia (1).
Dendrobium (3).
Desmanthus (1).
Desmodium (3).
Dichorisandra (1).
Dillenia (1).
Diospyros (4).
Dodonea (3).
Dombeya (2).
Dracaena (9).
Duhamelia (2).
Duranta (2).

E.

Echeandia (1).
Echites (3).
Ehretia (2).
Elaeodendron (1).
Elais (1).
Elate (1).
Epiphyllum (3).
Eranthemum (3).
Erithalis (1).
Erythrina (7).
Erythroxylum (1).
Eugenia (8).
Euphorbia (5).
Euphoria (2).

U.

Urania (1).
Urena (2).
Urtica (1).
Urvillaea (2).
Uvaria (2).

V.

Vanda (2).
Vanguiera (1).
Vanilla (2).
Verbesina (2).
Vernonia (3).
Vinca (1).
Visnea (1).
Vitex (3).
Volkameria (1).

W.

Waltheria (3).
Wedelia (2).
Wrightia (3).

X.

Ximenia (1).
Xylophylla (6).

Z.

Zamia (10).
Zizyphus (3).

Vaste planten en die, welke langer dan twee jaren duren.

A.

Aeranthes (1).
Aeschynomene (2).
Aglaia (1).
Agyneja (1).
Alpinia (9).
Alstraemeria (7).
Althea (1).
Amaryllis (19).
Amomum (5).
Angraecum (2).
Arum (7).
Aschepias (1).
Aspidistra (1).

B.

Basella (1).
Begonia (3).
Bletia (4).
Boerhaavia (3).
Bonplandia (1).
Brachystelma (2).
Brassia (2).
Bromelia (8).
Buttneria (1).

C.

Caladium (7).
Calanthe (1).
Calathea (4).
Callisia (1).
Camaridium (1).
Canna (13).
Catasetum (3).
Cattleya (2).
Ceropegia (1).

Tweejarige gewassen.

A.

Abutilon (1).
Althaea (1).

B.

Basella (2).
Begonia (1).

C.

Cassia (1).
Crotalaria (1).

D.

Dolichos (1).

F.

Flaveria (1).

G.

Gomphrena (1).
Gossypium (2).

H.

Hedisarum (3).
Hibiscus (2).
Hyptis (1).

P.

Passiflora (1).
Pentapetes (2).

R.

Ricinus (2).

S.

Selago (1).
Sida (1).
Spermacoce (1).
Stachytarpheta (2).

T.

Talinum (2).

Eenjarige gewassen.

A.

Abutilon (1).
Ambrosia (1).

C.

Cacalia (2).
Calystegia (1).
Cardiospermum (1).
Cassia (2).
Celosia (2).
Chloris (1).
Convolvulus (2).
Corchorus (1).
Cosmos (1).
Crotalaria (5).
Cuphea (1).

D.

Dolichos (2).

E.

Eclipta.

G.

Gisekia (1).
Gomphrena (1).

H.

Hibiscus (1).

Hippia (1).

I.

Indigofera (1).
Ipomea (6).

J.

Justicia (2).

L.

Lagascea (1).
Lantana (1).

M.

Malachra (3).
Martynia (1).

O.

Ocymum (2).

P.

Passiflora (1).
Pavonia (1).
Pectis (1).
Perilla (1).
Phaseolus (2).
Phyllanthus (1).
Portulaca (1).

R.

Redoutea (1).

S.

Scoparia (1).
Sesamum (2).
Sida (1).
Spermacoce (2).
Stachytarpheta (1).

T.

Tradescantia (1).
Trianthema (1).
Tribulus (1).
Triumfetta (1).
Turnera (1).

V.

Verbesina (1).
Vinca (1).

41.

OPGAVE DER VOORNAAMSTE WATERPLANTEN.

Vaste planten en die, welke langer dan twee jaren duren.

A.

Alisma (5).
Aponogeton (2).

B.

Butomus (1).

C.

Caltha (2).
Ceratophyllum (2).
Cyperus (3).

D.

Dionaea (1).
Drosera (2).

E.

Euryale (1).

H.

Hippuris (1).
Hottonia (1).
Hydrocharis (1).
Hydropeltis (1).

M.

Menyanthes (1).
Myriophyllum (2).

N.

Nelumbium (3).
Nuphar (4).
Nymphaea (13).

P.

Pinguicula (3).
Potamageton (2).

R.

Ruppia (1).

S.

Sagittaria (6).
Samolus (1).
Scheuchzeria (1).
Schoenus (2).
Scirpus (1).
Sparganium (3).
Stratiotes (1).

T.

Thalia (1).
Triglochin (2).
Typha (2).

V.

Vallisneria (1).
Villarsia (1).

Tweejarige planten.

L.

Limnocharis (1).

Eenjarige planten.

B.

Bulliarda (1).

C.

Callitriche (1).
Chara (3).

L.

Lindernia (1).

N.

Nayas (1).

T.

Trapa (1).

Z.

Zanichellia (1).

42.

OPGAVE DER MEDICINALE GEWASSEN ONZER TUINEN.

A.

ALANT, *Inula Helenium.* Eene vaste plant, van een walgelijk kamferachtigen reuk, doch versterkende kracht. (In te oogsten in Januarij).

ALSEM, *Artemisia Absinthium.* Een struikachtig gewas, bitter van smaak en bedwelmend van reuk (Junij).

AKKER-BREM, *Genista Tinctoria.* Een lange heester met gele bloemen, bitter van smaak (Junij).

B.

BALSEM Kleine, *Balsamita minor.* Een kruidgewas, met lange, smalle, fijn gezaagde bladeren en zeer sterken aangenamen reuk, even als de Munt (Junij).

BEEREN-AARDBEZIEN, *Uvae Ursi.* Een heestertje met eironde bladeren, met eenen zouthoutachtigen reuk, en bitteren smaak (Augustus).

BETONIE, *Betonica Officinalis.* Dit gewas heeft lange zachte gekartelde bladeren, purperkleurige, gelipte, aarswijze bloeijende bloemen. Zoowel bladen als bloemen worden gebruikt, (Mei).

BITTERZOET *Dulcamara.* Een heester van eenen bitteren, doch daarna zoeten smaak en verdoovenden reuk (Augustus).

BIJVOET, gemeene ALSEM, ST. JANSKRUID, *Artemisia Vulgaris.* Een welig groeijende plant (October).

C.

CITROENKRUID, *Herba Melissae.* Een heesterachtig gewas, van eenen aangenamen specerijachtigen reuk, scherp en bitter van smaak (Mei).

CORIANDER, *Coriandrum*. Dit gewas, hetwelk gesnippelde bladen heeft, geeft versch eenen zeer stinkenden reuk van zich, die in eene zeer specerijachtige geur overgaat, zoodra de plant en het zaad droog zijn. Hiervan wordt het zaad gebruikt (Augustus).

D.

DOLLE BESSEN, NACHTSCHADE, *Atropa*, *Belladonna*. Is eene vergiftige plant. De bladeren zijn vaal van kleur, eirond, en van achteren met haar bewassen — de reuk onaangenaam en bedwelmend, de smaak scherp en walgelijk (Augustus).

DOORNAPPEL, *Datura Stramonium*. Een éénjarige plant, vergiftig van aard, bladeren groot, eirond, puntig, hoekig, getand, gesteeld en geaderd. Het zaad heeft een walgelijken en verdoovenden smaak (Augustus).

DUIVEKERVEL, AARDROOK, *Fumaria Officinalis*. Een plantgewas zonder reuk, doch van eenen bitteren, eenigzins zoutachtigen smaak (Mei).

DUIZEND-GULDEN-KRUID, *Herba Centaurei*. Eenjarige plant, van eenen bitteren smaak (Julij).

E.

ENGELEN-WORTEL, *Angelica*. Is eene tweejarige plant, welke een sterken, doordringenden reuk en eenen scherp bitteren smaak heeft (September).

G.

GEZEGENDE DISTEL, *Carduus Benedictus*. Eene plant van onaangenamen reuk en bitteren smaak (Junij).

H.

HEEMST, *Althaea*. Een plantgewas met driehoekige zeer zachte, aschgraauwe bladeren, zonder reuk en van eenen flaauwen, zoetachtigen smaak (Augustus).

HERFST-TIJDELOOZE, *Colchicum Autumnale*. Een bolgewas van eenen onaangenamen sterken reuk, en meligen, bitteren, scherpen smaak (Junij — Augustus).

HYSOP, *Hysopus.* Een houtachtig plantgewas, met vele smalle langwerpige, puntige, donkergroene bladeren van eenen aangenamen reuk en welke gebruikt worden (Junij).

K.

KALMUS, *Calamus aromaticus.* Een plantgewas van eenen aangenamen specerijachtigen reuk en scherp bitter van smaak (Sept.).

KAMILLE, *Chamomilla.* Een plantgewas van eenen sterken specerijachtigen reuk en zeer bitteren smaak (Junij, Julij).

KERVEL (Dolle); GEVLAKTE SCHEERLING, *Cicuta terrestris, Conium maculatum.* Een tweejarige plant, blad gesteeld, drie- of vierdubbel gevind, van boven donker, van onderen bleek groen, van onaangenamen reuk, zoeten en scherpen smaak (Julij).

KLISSEN, *Arctium Lappa.* Een plantgewas zonder reuk, maar van eenen zoeten, bitterachtigen, slijmigen smaak (Augustus).

L.

LAURIERKERS, *Lauro-cerasus.* Een heestergewas met langwerpige, glanzende, aanblijvende bladeren (Junij — Julij).

LAVENDEL, *Lavendula Spica.* Een laag struikgewas met bloemen, van eenen zeer aangenamen reuk en eenen bitteren en heeten smaak (Junij).

LEPELBLAD, *Cochlearia Officinalis.* Een saprijke plant, rond, dik, glad, glanzend en van eenen scherpen en doordringenden smaak (Mei).

M.

MALROVE, *Marrubium Album.* Een plantgewas van eene aangename specerijachtige geur en zeer bitteren zoutachtigen smaak (Junij).

MALVE, *Malva Rotundifolia.* Een eenjarig gewas, waarvan en blad en bloem gebruikt kan worden (Julij).

MARIOLEIN, *Majorana Officinalis.* Een kruidachtig gewas, met kleine langwerpige, rondachtige, zachtharige bladen, die

grijs van kleur zijn en zeer aangenaam rieken; hiervan gebruikt men de bladen (Augustus).

MONNIKSKAP, *Aconitum.* Een plantgewas met donkergroene, glanzige, handvormige bladeren, zonder reuk, doch van eenen scherpen smaak (October).

MUNT, *Mentha.* Een plantgewas van eenen aangenamen en doordringenden reuk en eenen verwarmenden, specerijachtigen, bitteren smaak (Junij).

N.

NAGEL-KRUID, *Geum urbanum.* Een plantgewas, de wortel naar kruidnagelen ruikende en van eenen specerijachtigen, zamentrekkenden smaak (Augustus).

NIESKRUID (Zwart), *Helleborus niger.* Een plantgewas van eenen onaangenamen reuk en bitteren smaak (September).

O.

OSSENTONG, *Anchusa Officinalis.* Dit gewas heeft smalle, lansvormige, ruwe bladen; wortel, bloemen en bladeren kunnen gebruikt worden (Januarij).

P.

PEPERBOOM, *Daphne Mezereum.* Een heestergewas, fraai bloeijend, aangenaam van reuk en de korrels van eenen uiterst bitteren smaak (Junij).

R.

RHABARBER, *Rheum.* Een plantgewas, met groote hartvormige bladeren, witte bloem, onaangenaam ruikende (September).

ROSMARIJN, *Rosmarinus officinalis.* Een kruid van doordringenden reuk en specerijachtigen scherpen smaak (Junij).

S.

SALIE, *Herba Salviae.* Een houtachtig gewas, van eenen kamferachtigen reuk en bitterachtigen zamentrekkenden smaak (Junij).

SLAAPBOLLEN, *Papaver album.* Een reukeloos plantgewas, met verdoovende eigenschappen (Augustus).

SUMACH (Vergiftige), *Rhus Toxicodendron.* Een struikgewas, dat eene zeer vlugtige scherpte bezit (October).

V.

VALERIAAN, *Valeriana officinalis.* Een vaste plant, van eenen eigenaardigen reuk en onaangenamen, scherpen, bitteren smaak (October).

VALKRUID, WOLVERLEI, *Arnica.* Een plantgewas van eenen bijzonderen reuk en scherpen bitteren smaak (Julij).

VENKEL, *Foeniculum.* Een plantgewas van eenen sterken niet onaangenamen reuk (September).

VINGERHOEDSKRUID (Rood), *Digitalis purpurea.* Eene tweejarige reukelooze plant van eenen zeer bitteren, scherpen smaak (Julij).

W.

WATERKERS, *Nasturtium Aquaticum.* Eene waterplant, met oneven gevinde bladeren; hartvormig, rond, dik, saprijk en glad, en van aangenamen, specerijachtigen, bitteren smaak (Februarij).

WORMKRUID, *Tanacetum.* Een plantgewas van eenen onaangenamen specerijachtigen reuk en scherp bitteren smaak (Julij).

WIJNRUIT, *Ruta Graveolens.* Een laag kruidachtig heestertje, van een eigenaardigen sterken reuk en eenen specerijachtigen bitteren smaak (Julij).

ZEVENBOOM, *Sabina.* Een heestergewas van eenen onaangenaam bedwelmenden reuk en zeer bitteren, scherpen smaak (October).

ZOETHOUT, *Glycyrrhiza.* Een plantgewas, welks wortel een eenigzins scherpen, doch zoeten smaak heeft (Januarij).

43.

OPGAVE DER VERGIFTIGE BOOMEN EN PLANTEN.

BOOMEN.

DAPHNE *Mezereum.* Het zoogenaamde *Peperboompje.*
» *Gnidium.* Bergpeper met rooskleurige bloemen.
» *Laureola.* Altijd groene Peperboom met zwarte bessen.
» *Pontica.* Oostersche Peperboom.
» *Tartonraira.* Wit Peperboompje.
FICUS *Toxicaria.* Vijgenboom van Sumatra.
MENISPERMUM *Cocculus.* Amerikaansche Klimop.
RHUS *Coriaria.* Europische Sumach.
» *Radicans.* Klimmende Vergiftboom.
SOLANUM *Sodomeum.* Heesterachtige Nachtschade.
VIBURNUM *Tinus.* Wilde Laurierboom.

PLANTEN.

ACONITUM *Napellus.* Gewone Monnikskap, is eene bergplant, met rondachtige verdeelde bladeren, de bloemen uit vier bladeren, in de gedaante van een monnikskap, zamengesteld en van eene blaauwe, roodachtige, witte of bonte kleur. Elk van deze bloemen wordt later door drie of meer peulen vervangen, welke vele ruige zaden in zich bevatten. Deze plant, en inzonderheid de wortel, is zeer vergiftig.

» *Pardalianches.* Zie Ranunculus *Thora.*

AETHUSA *Cynapium.* Tuinscheerling of kleine Honds-pieterselie, ook Dolle kervel genaamd. Deze plant heeft gevinde, glanzige, platuitgespreide bladeren, eenen stengel van

3 tot 6 palm hoog, gestreept en paarschachtig van kleur, de bloemscherm is neergebogen, de vruchten zijn eirond, scherp, gepunt en geribd, zijnde de omwindseltjes lijnlancetvormig en langer, dan de bloemscherm; reuk zeer onaangenaam.

AGARICUS *Muscarius*. Paddestoel. Een gewas zonder blad, ook wel Vliegendooder genaamd, daar het niet alleen voor menschen, maar ook voor andere dieren schadelijk is.

» *Lactifluus*. Bezit dezelfde vergiftige eigenschappen; hij is door de grootte van den hoed, welke roodachtig en wit gevlekt is, te onderkennen.

ALISMA *Plantago*. Gemeene Water-weegbree. Deze waterplant heeft eironde, spitse bladeren, aan zeer lange steelen. De stengels, welke een tot twee voeten hoog worden, verdeelen zich in vele takken, die vijfbladige gele bloemen voortbrengen, terwijl de zaaddoozen zamengedrukt en 15—20 in getal zijn.

ANEMONE *Nemerosa*. Bosch-Anemone. Dit gewas heeft eene éénbloemige steng, met drievoudige en driewerf verdeelde stengbladeren, welker blaadjes lancetvormig, driespletig getand zijn; de bloemkroon is zesbladig en wit van kleur.

ANTHERICUM *Ossifragum*. Zie NARTHECIUM *Ossifragum*.

ARUM *Maculatum*. Gewone Aronskelk. Deze plant is wortelbladig, zijnde dezelve piekpijlvormig en dikwijls bruin gevlekt. De bloemscheede is groot, spits en van binnen gekleurd.

» *Vulgare*. Zie ARUM *Maculatum*.

ATROPA *Belladonna*. Doodelijke Nachtschade of besdragend Doodkruid. Dit gewas heeft eene kruidachtige steng, eironde, gaafrandige bladeren, eene vuile purperkleurige bloem, waaruit later zware zwarte bessen voortkomen, welke eene bedwelmende en doodelijke uitwerking hebben.

BIDENS *Cernua.* Nederbuigend Tandzaad. Een gewas met bijna zamengegroeide bladeren, welke eirond, lancetvormig en gezaagd zijn; brengende eindelingsche, eenigzins knikkende bloemen voort.

BOLETUS *Versicolor.* Kleurwisselende Zwam.

BRYONIA *Dioica.* Wilde Wijngaard of Heggerank. Dit gewas heeft eeltachtige gestippelde, ruwe bladeren, naar die van den wijnstok gelijkende, doch kleiner; de bloemen zijn trosvormend, klein en witachtig, en brengen kleine, eerst groene en daarna zwart wordende beziën voort.

BUTOMUS *Umbellatus.* Zwanenbloem. Dit gewas heeft eenen regten en naakten bloemstengel, met een eindelingschen bloemscherm, welke fraaije paarsche en somwijlen wit- of donkerpaarsche bloemen voortbrengt.

CALTHA *Palustris.* Waterboterbloem. Deze plant heeft regtstandige stengels en hart-niervormige bladen.

CHAEROPHYLLUM *Sylvestre.* Wilde Kervel. Dit gewas heeft eene gesleufde, gestreepte en onbehaarde steng, met bladen naar die van den Scheerling gelijkende, terwijl de bloemschermen eindelingsch, de steelen onbehaard en de omwindseltjes eirond zijn.

CHELIDONIUM *Majus.* Stinkende Gouwe. Dit gewas schiet uit den wortel ronde, eenigzins getakte stengen, ter hoogte van 1 à 2 voet, waaraan bladeren groeijen, die uit vele aan den hoofdsteel zittende blaadjes bestaan; de bloemen zijn klein, vierbladig, geel van kleur.

CICUTA *Virosa.* Waterscheerling. Deze plant heeft driewerf gevinde, langgesteelde, spitse, gezaagde bladeren, met eene regtstandige holle en gegaffelde steng, terwijl hare bloemschermen los, met kleinere schermpjes zonder omwindsel zijn.

CONIUM *Maculatum.* Gevlakte Scheerling. Heeft gevlakte bladstengen, die driewerf gevind zijn; de wortel is spilvormig, de steng regtstandig rond, van boven getakt met

purperachtige roode vlakken, de bloemscherm veelstralig, zaden eirond met vijf stompe ribjes.

CYNOGLOSSUM *Officinale.* Genezende Hondstonge. Deze plant heeft breede, lancetvormige, golvende bladen, aan weerszijden viltig, ongesteeld, een weinig bijeen geplaatst; de bloemen zijn veelal purperachtig blaauw, hoewel er ook witte gevonden worden.

DELPHINIUM *Consolida.* Veld-ridderspoor. Deze brengt bladeren uit den wortel aan lange steelen voort, die wederom verdeeld en harig zijn, hebbende veel overeenkomst met die der Monnikskap. De steng is regt, stijf, hol en paarschachachtig groen, met kleine bladeren bedekt. De bloemblaadjes zijn van buiten paarschachtig en ruig van binnen, schoon blaauw met groenachtige randen, terwijl de peulen langwerpig, rondachtig, driekantig en puntig zijn.

DIGITALIS *Purpurea.* Gemeen Vingerhoedkruid. De bladeren van dit gewas komen overhands uit de takken voort, zijn eirond of lancetvormig en gerimpeld; de bloem bestaat uit één blad, is pijpachtig en plat en aan den rand een weinig omgekruld. De bloemen zelve, die inzonderheid van binnen fraai van kleur zijn, vormen eene lange aar, en groeijen altijd aan de eene zijde der steel.

EQUISETUM *Palustre.* Moeras Paardestaart. Deze plant schiet verscheidene dunne, holle, ruwe stengen uit den wortel, veelal ter hoogte van anderhalf voet; uit de geledingen des stengels komen smalle, lange, zachte blaadjes voort, naar die der denneboomen gelijkende.

EUPHORBIA *Cyparissias.* Cypresbladige Wolfsmelk. De bladeren van deze plant zijn lijnvormig en bijeen geplaatst, de bloemscherm veelspletig gegaffeld, de schutblaadjes bijna hartvormig en de takken onvruchtbaar.

» *Palustris.* Moeras Wolfsmelk. Dit gewas heeft even-

eens onvruchtbare takken met lancetvormige, onbehaarde bladeren; de bloemscherm veelspletig, de schutblaadjes eirond.

NB. Alle soorten der in Europa groeijende *Euphorbia's* zijn min of meer vergiftig.

GLECHOMA *Hederacea.* Kruipende Hondsdraf. Deze plant heeft niervormige, gekartelde bladeren, de kelk gestreept, rolrond, vruchtdragende naakt.

HELLEBORUS *Hiemalis.* Winterwolfswortel of kleine Nieswortel. Dit gewas heeft rondachtige verdeelde bladen, naar die des gewonen Wolfswortels gelijkende; de bloemen, welke uit het midden der bladeren voortkomen gelijken zeer naar die van den Ranunkel.

LOBELIA *Tupa.*
» *Longiflora.*
} Deze warme kasplanten, welker dikke wortels en loof melk geven, zijn zeer vergiftig.

NARTHECIUM *Ossifragum.* Moeras Narthecium. Deze fraaije plant heeft zwaardvormige bladen en bijna ongesteelde gele bloemen in eene wijde aar.

OENANTHE *Crocata.* Druivebloem. Dit gewas, dat vergiftig is, heeft veel overeenkomst met de

» *Fistulosa.* Torkruid. Deze plant schiet uit den wortel dunne, holle, ronde, biesachtige stengen, van een tot twee voet, waaruit eenige weinige lange gevederde bladeren voortkomen, welke ribben dun en hol en de blaadjes heel klein zijn, zoodat de bladen somtijds op biezen gelijken. Boven uit de steng komen kleine kroontjes, met witte hartvormige en veelbladige bloemen voort, welke blaadjes wederom ongélijk groot en hartvormig zijn.

ORONTIUM *Aquaticum.* Eene vergiftige plant uit *N. Amerika.*

PEDICULARIS *Palustris.* Moeras Kartelblad of Kartelkruid. Deze plant heeft getakte stengen, gevinde bladeren, met lancetvormige, vindeelig - getande vinnen; de kelk eirond

opgeblazen, tweedeelig en kamvormig; de bovenlip der bloemkroon stomp, geknot.

RANUNCULUS *Sceleratus.* Blaartrekkende Ranunkel. Dit gewas heeft onbehaarde bladen, de onderste palmvormig en de bovenste gevingerd, terwijl de steng veelbloemig is en de vruchten langwerpig zijn.

» *Thora.* Deze inzonderheid is zeer vergiftig.

SELINUM *Palustre.* Moeras Melk-Eppe. Deze plant heeft eene rolrondachtige eenigzins kantige, getakte steng; hare bladeren zijn drievoudig, van boven tweewerf verdeeld, met tegenovergestelde blaadjes; de slippen lancetvormig met witte puntjes.

SERRATULA *Tinctoria.* Verwers Zaagblad. Dit gewas heeft scherp gezaagde, onbehaarde, aan den voet min of meer vindeelige bladen, terwijl de bloemtuil overal even hoog is.

SOLANUM *Nigrum.* Zwarte Nachtschade. Deze plant heeft kruidachtige, kantige stengen, met eironde, getande, bijna naakte bladen, de bloemen eene schermvormde; geven later zwarte bessen.

VERATRUM *Album.* Witte Nieswortel. Dit gewas heeft groote, breede, langwerpige, in de lengte geribde en geplooide bladeren, veel op die van Gentiaan- of groote Weegbree gelijkende, tusschen welke eene ronde, regte bloeisteng opschiet van drie of meer voeten hoogte en met verscheidene kleine bladen bezet. Deze steng brengt een langen, getakten, aarsgewijzen tros voort, met vele roosvormige bloemen, uit zes blaadjes bestaande, welke groenachtig wit van kleur zijn.

» *Nigrum.* Zwarte Nieswortel. Deze plant heeft vele stijve gladde bladeren, welke uit den wortel opschieten, en lang gesteeld zijn, terwijl tusschen deze verscheidene bloemen op steelen voortkomen, wier bloemstijltjes roos-

vormig, vrij groot en veelal eerst wit zijn, doch daarna rooskleurig of rood worden.

44.

RANGSCHIKKING DER MOESGROENTEN, VOLGENS HET GEBRUIK.

EERSTE AFDEELING.

Die, waarvan de bladeren, ribben of stengels eetbaar zijn.

EERSTE GEDEELTE.

Die, welke gekookt gebruikt worden.

1° *met en zonder Specerijen.*

Champignon, Aspergie, Hop, Postelein, Cardon, Selderij, Beet, Rhabarber, Kool, Latuw, Chicorij, Zuring, Spinagie, Malabarsche Spinagie, Zeekool, Vierhoekplant.

2°. *als Specerij.*

Champignon, Melde, Selderij, Cichorij, Latuw, Kool, Dragon, Zuring, Pieterselie, Beet, Postelein, Venkel, Boonkruid, Salie, Kervel, Prei.

TWEEDE GEDEELTE.

Die, welke raauw gebruikt worden.

1°. *als Salade.*

Selderij, Cichorij, Latuw, Kool, Bitterkers, Veldsalade, Bitterkruid.

2°. *als Toekruid.*

Selderij, Kervel, Hertshoorn, Bitterkers, Dragon, Mosterd, Trip-Madam, Pieterselie, Pimpernel, Postelein, Rakette, Basilicum, Lepelblad, Munt, Zeevenkel, Brasiliaansche Kers, Ongesteelde Klaver-zuring.

TWEEDE AFDEELING.

Die, waarvan de bloemen geheel of gedeeltelijk eetbaar zijn.

1°. *Gekookt.*

Artichok, Bloemkool, Brusselsche spruit en Broccoli.

2°. *Raauw en als Toekruid bij Salade.*

Oostindische kers, Bernagie, Ossetong.

DERDE AFDEELING.

Die, waarvan de vruchten eetbaar zijn.

EERSTE GEDEELTE.

Vruchten, vleezig en sappig.

1°. *Die, welke men raauw gebruikt.*

Ananas, Aardbezie, Meloen, Watermeloen, Komkommer, Spaansche peper.

2°. *Die, welke men gekookt gebruikt.*

Pompoen, Komkommer, Tomaat.

3°. *Die, welke in azijn worden ingelegd.*

Komkommer, Augurk, Meloen.

TWEEDE GEDEELTE.

1°. *Die, welke meelachtige zaden hebben.*

Boon, Snijboon, Linz, Waterkastanje, Maïs, Erwt, Wikke, Aardpistache, Latyrus.

2°. *Die, welke drooge en specerijachtige zaden hebben.*

Anijs, Coriander, Venkel, Mosterd.

VIERDE AFDEELING.

Die, waarvan de bollen, knobbels of wortels eetbaar zijn.

1°. *Bollen.*

Uijen, Chalot, Chalon, Knoflook, Bieslook, Prei.

2°. *Knobbels.*

Aardappel, Aardpeer, Truffel, Aardaker, Aardamandel, Aardnoot, Harlekijns Standelkruid.

3°. *Wortels.*

Pataat, Beetwortel, Wortel, Pastenaak, Koolraap, Knolselderij, Suikerwortel, Knol, Rammenas, Rapunsel, Radijs, Haverwortel, Schorseneer.

VIJFDE AFDEELING.

Specerijachtige gewassen.

1°. *Die, welke men als thee laat aftrekken.*

Alsem, Salie, Citroenkruid, Angelica, Hysop, Ganzevoet.

2°. *Die, welke men in suiker inlegt, of tot likeuren bezigt.*

Alsem, Engelwortel, Coriander, Munt, Venkel.

3°. *Die welke als specerij, of ter bereiding van spijzen gebezigd worden.*

Basilicum, Coriander, Lepelblad van Bretagne, Venkel, Boonkruid, Tijm, Salie, Anijs, Munt.

4°. *Die, welke tot gezondheidswateren gebezigd worden.*

Hysop, Lavendel, Citroenkruid, Rosmarin.

5°. *Die, welke eene bloedzuiverende eigenschap bezitten.*

Lepelblad, Waterkers.

45.

RANGSCHIKKING DER MOESGROENTEN,

NAAR HAREN AARD VAN VOORTKWEEKING.

EERSTE AFDEELING.

Planten, die van af de lente tot aan den winter gekweekt en geoogst worden.

EERSTE GEDEELTE.

Die, welke men door zaad voortkweekt.

1°. *Die in het water gezaaid moeten worden.*

Waterkastanje.

2°. *Die, welke op warme rabatten en in broeibakken gekweekt moeten worden.*

Champignon, Meloen, Ketmia.

3°. *Die, welke men eerst in broeibakken zaait, om later in den vollen grond verplant te worden.*

A. Standplaats zeer warm voor die planten, waarvan men de vrucht inoogsten wil.

Komkommer, Pompoen, Tomaat, Spaansche peper.

B. Standplaats gewoon voor die planten, welke opgebonden worden, en waarvan men slechts de bladeren inoogst.

Cardon, Selderij, Cichorij, Latuw, Zomerendivie.

C. Standplaats gewoon voor die planten, welke niet opgebonden worden.

Kool, Basilicum.

4°. *Die, welke men in den vollen grond los uit de hand zaait.*

A. Grond wel bewerkt, bij te digte zaaijing uitwieden.

Knol, Raap, Beet, Wortel, Pinksternaak, Suiker-wortel.

B. Los uit de hand; gewas, waarvan alleen het zaad geoogst wordt.

Mosterd.

C. In rijen of gaten regelmatig van elkander verwijderd. Klimmende gewassen, welke rijs of stokken behoeven.

Snijboon, Saladeboon, Erwt, Lins, Oostindische Kers.

D. In rijen of gaten regelmatig van elkander verwijderd. Planten, die geene klimmende ranken schieten, en oppervlakkig gezaaid moeten worden.

Kervel, Rakette, Kers, Postelein, Hertshoorn, Trip-Madam, Veldsalade, Melde, Beet, Spinazie, Look, Prei, Uijen, Bernagie, Bittterkruid, Brasiliaansche kers, Vierhoekplant, Aardpistache.

TWEEDE GEDEELTE.

Die, welke men jaarlijks door wortels of bollen voortkweekt.

1°. *Voor den vollen grond.*

A. Voortkweeking door kleine bollen.

Knoflook, Chalot, Chalon.

B. Voortkweeking door knobbels

Aardappel, Aardpeer, Aardaker, Aardamandel.

2°. *In broeibakken.*

Pataat.

TWEEDE AFDEELING.

Planten, die een of meer winters overblijven, doch eene bijzondere verzorging behoeven.

EERSTE GEDEELTE.

Gewone voortkweeking door wortels of uitloopers.

1°. *Die, welke men het geheele jaar door in bakken en kasten kweekt.*

Ananas.

2°. *Die, welke in den vollen grond verbouwd worden.*

A. Voortkweeking door wortels en zaad.

Aspergie, Buglos.

B. Voortkweeking door uitloopers.

Aardbezie, Artisjok.

C. Voortkweeking door stek.

Dragon.

TWEEDE GEDEELTE.

Gewone voortkweeking door zaad.

1°. *Overblijvende gewassen, of zij, die eenige jaren niet van standplaats verwisselen.*

Venkel, Pieterselie, Pimpernel, Zuring, Engelwortel, zeevenkel.

2°. *Die welke een of twee winters overstaan.*

A. Broeibak.

Malabarsche spinagie.

B. Volle grond.

Rhabarber, Rapunsel, Pinksternaak, Schorseneer, Haverwortel, Anijs.

46.

OPGAVE DER GEWASSEN EN VRUCHTEN, WELKE ONZE MOESTUINEN OPLEVEREN.

A.

AARDAKERS. Zijn zwarte, knobbelige gewassen, van binnen

wit, en van eenen eenigzins zoeten smaak. — Zij groeijen het best in zandige gronden, worden des *voorjaars* en in den herfst door de wortelen voortgekweekt, welke men alsdan in rijen op een voet afstand plaatst, ter diepte van drie vingeren. Zij staan doorgaans twee jaren.

AARDAMANDELEN. Zijn kleine knobbelachtige wortelen, van een aangenaam zoeten smaak, ter grootte van amandelen en welke raauw en gekookt gebruikt kunnen worden. — Zij behoeven eene warme standplaats, goeden lossen zandigen grond, moeten een half voet van elkander en ter diepte van twee of drie vingeren in het *voorjaar* gelegd worden. Wanneer het vriest moeten zij opgenomen en in zand bewaard worden.

AARDAPPELEN. Deze vorderen eenen diepen, lossen, zandigen, niet nieuw bemesten grond en drooge standplaats. De vroege soorten late men eerst in kaf ontkiemen, om ze zoo vroeg het weder zulks toelaat te pooten. Latere soorten worden ook later gezet. Zij worden op een voet afstand gepoot, de diepte van de grondsgesteldheid afhangende. Zijnde het verdorren van het loof het kenmerk der rijpheid.

AARDBEZIËN. Deze behoeven eenen welbemesten, vochtigen en lossen grond, en eenigzins schaduwachtige standplaats. Zij kunnen door zaad voortgekweekt worden, of door scheuring, hetwelk in *Augustus* of *September* moet geschieden.

AARDNOOTEN ook AARDKASTANJES genoemd. Zijn smakelijke ronde wortels van eene soort van wilden *Kervel.* Dezelve worden door zaad voortgekweekt, hetwelk men des *voorjaars* hol in eenen goeden, lossen, hoogen zandgrond zaait. Tegen den winter graaft men ze op, om even als de aardakers bewaard te worden.

AARDPEREN. Dit gewas komt veel met de *Zonnebloem* overeen, en heeft eenen stengel van 3 tot 6 voet, blad als dat eener *zonnebloem*, doch kleiner van vorm. De wortel, welke eetbaar is, bestaat uit vele knobbels, welke met vezelen, even als de *aardappelen*, aan elkander hangen. De voortkweeking geschiedt in het *voor-* en *najaar*, door de wortels of slechts gedeelten daarvan, welke men ter afstand van een voet dient te planten.

Dit gewas wederstaat de strengste winterkoude.

ANANASSEN. Deze zijn de fijnste aller vruchten; zij zijn van buiten rood, geel en bruin, het vleesch is geel en van eenen alleraangenaamsten smaak. — De plant heeft veel overeenkomst met de *Aloë*. De bladeren zijn lang, smal, puntig en blaauwachtig groen, aan de zijden met kleine doorns bezet. De vrucht komt uit eenen stengel voort, op de wijze als eene Artisjok, en heeft de dikte van een middelmatigen meloen. Zij moeten in stookkassen bewaard en in runbakken voortgekweekt worden.

ARTISJOKKEN. Zijn eene soort van distelen, met breede, diep ingesnedene bladeren, van eene groene aschverwige en witte kleur, ter lengte van anderhalven voet. Uit het midden dezer bladeren schiet een stam ter lengte van twee voet, welke eene schubachtige, doornige vrucht voortbrengt, die, hetzij raauw met olie en azijn, hetzij gekookt met eene saus, gebruikt wordt. Zij verlangen eenen zwaar bemesten grond, en worden door scheuring en zaad voortgekweekt, hetwelk des *voorjaars* geschieden moet. De planten moeten anderhalven voet van elkander verwijderd zijn en tegen de vorst beschermd worden.

APPELTJE DER LIEFDE is een jarige plant, met doornachtige gehaarde steelen, de bladeren oneven gevind, en de gesteelde vinblaadjes ingesneden; vrucht oranjekleurig, en,

kan in *September* of *October* worden ingelegd. De voortkweeking geschiedt door zaad, hetwelk men in *Maart* in een bakje zaait, waarna de planten in *Mei* of *Junij* in den open grond worden gezet.

ASPERGIES. Een welig groeijend gewas, hetwelk bij eene goede behandeling in het *voorjaar* mede een der eerste groenten is. Zij behoeven eenen diep omgewerkten, sterkbemesten, hoog liggenden lossen grond, en warme standplaats. In *October* snijdt men het loof af, de bedden elken *herfst* van mest voorziende, daartoe telkenreize zoo veel mogelijk andere soort bezigende, hetwelk men des *voorjaars* ondergraaft. Zij worden door twee- en driejarige stoelen of zaad voortgekweekt. — Tot aan den *langsten dag* mogen zij gestoken worden.

AUGURKEN. Een rankgewas met waterachtige vruchten. Om wel te slagen verbouwe men dezelve in eenen diepen welbearbeiden grond, welke wel door de zon beschenen kan worden. Buiten de bakken kan men dezelve niet voor *Mei* kweeken, hetwelk door zaad geschiedt, dat twee of drie jaren oud moet zijn. Zij kunnen wegens het schieten der ranken zeer hol geplaatst worden, te meer, daar men deze bij het tweede of derde lid wederom inleggen kan. Bij het verplanten zorge men, dat de wortel met de aarde verplaatst worde.

B.

BEETWORTEL. Een roodsappig zoet wortelgewas, dat men in goeden lossen, doch niet nieuw bemesten grond dient te verbouwen. Zij worden door zaad voortgekweekt, hetwelk men in *April*, ter diepte van 4 of 5 Ned. duimen, zaaijen moet, dienende de planten een voet van elkander te staan. De *donkerroodste* wortelen zijn de beste.

BIESLOOK. Een fijn grasachtig gewas met den smaak van *uijen*. Het bemint goeden vetten grond en lommerachtige

standplaats. De voortkweeking geschiedt in het *voorjaar* door scheuring.

BLOEMKOOL. De fijnste en teederste van alle koolsoorten, bemint eenen nieuwen, vruchtbaren, zwaren en vochtigen grond en warme standplaats. Zij wordt door zaad des *voorjaars* en in den *herfst* voortgekweekt, hetwelk ter diepte van 2 Ned. duimen gezaaid moet worden.

De planten moeten in gaten van 10 duimen diep en twee voeten van elkander verpoot worden. Hieromtrent kan men tweezins handelen, door óf de planten in gaten te plaatsen, welke van boven eene wijdte van 8 of 9 duimen hebben, en die men vijf of zes dagen met dunnen mest vult, om ze daarna met aarde te dekken, óf door de planten schuins en in de rigting naar het *noorden* te planten, wordende dezelve door de zon weder regt getrokken. Beide wijzen bevorderen de zwaarte der kool.

BOERENKOOL. Een bladrijk plantgewas, met regtopschietenden stengel, groene of bonte gekrulde bladeren. Daar dit gewas den winter verduurt, levert het alsdan eenen smakelijken schotel op.

Dezelve tiert in alle gronden wel, en neemt zelfs overschaduwde plaatsen voor lief. De voortkweeking geschiedt door zaad, hetwelk men des *voorjaars* of tegen den *herfst*, ter diepte van 2 Ned. duimen, zaait. De jonge plantjes worden op een voet afstand verpoot.

BOONEN *Groote*. Deze verlangen eenen stevigen, niet bemesten, maar wel zonnigen grond. Zij worden door de vrucht voortgekweekt, welke boonen men vroeg in het *voorjaar* bij tweeën, ter diepte van 8 of 10 Ned. duimen leggen moet. Ook kan men dezelve eerst inkuilen, en daarna de planten op anderhalven voet verpoten. Wil men tusschen de boonen *aardbeziën* aanléggen, *kool* of anders iets verbouwen, dan dienen de planten holler te

worden gezet. Zoodra de onderste bloesems open komen, breke men de toppen der planten af, welke eenen heerlijken schotel opleveren, hoewel daardoor de vruchtzetting niet bevorderd wordt, gelijk men veelal waant.

BOONEN *Snij-*. Een teeder klimmend gewas, met lange peulvruchten. De plant vordert eenen lossen, vruchtbaren, doch niet nieuw bemesten grond, en wordt door boonen voortgekweekt, welke men ten getalle van 5 of 6, ter diepte van 5 Ned. duimen, om de stokken legt, welke anderhalven voet van elkander verwijderd moeten zijn. Het leggen dezer boonen kan van *Mei* tot aan den *langsten dag* geschieden.

BOONEN *Stumsnij-*. Deze zijn niet zoo gevoelig voor de koude als de stoksnijboonen, en kunnen dus vroeger in rijen gelegd worden, naardien zij, als geene ranken schietende, de stokken niet behoeven.

BOONEN *Salade-*. Zie *Snijboonen*.

BOONEN *Stam-*. Zie *Stamsnijboonen*.

BRUSSELSCHE SPRUITKOOL. Dit gewas heeft veel overeenkomst met de *boerenkool;* het zet kleine kooltjes in de hoeken der bladeren, welke den winter verduren, en vordert eenen zwaren, weldoorwerkten en bemesten grond. De voortkweeking geschiedt door zaad, hetwelk men in *Mei* ter diepte van 2 Ned. duimen zaaijen moet, om de planten later op een voet afstand te verpoten.

B.

CARDONS of wilde *Artisjok*, is in vorm en blad veelal aan den gewonen Artisjok gelijk, doch brengt slechts zeer kleine, doornige vruchten voort. Men gebruikt de steelen en bladeren gestoofd, moetende de plant te dien einde in het *najaar* even als de *endyvie* zamengebonden en dan aangeaard worden. De voortkweeking geschiedt enkel door zaad. Hebbende men voor het overige de opgave bij de *Artisjokken* te behartigen.

CHALONS. Dit gewas behoeft eenen nieuwen, zandigen grond, welke vruchtbaar is, en wordt door de klisters voortgekweekt, aangezien het zaad bij ons niet rijp wordt. Men kan dezelve in den *herfst* of des *voorjaars* vroeg op eenen afstand van vijf vingers leggen. Het verdorren van het loof toont de voldragenheid der vrucht aan.

CHALOTTEN. Zie *Chalons*.

CHAMPIGNON. Is een plantgewas, dat op zekere tijden uit de aarde groeit, zonder bladen, met eenen dikken vleesachtigen, ronden steel, op welken zich de knop allengskens meer opent en uitbreidt. De voortkweeking geschiedt door de knobbels der oude planten, welke men in *September* op bedden plaatst, welke met nieuwen paardemest en broeiaarde krachtig zijn toebereid. Een diergelijk bed kan twee of drie jaren duren, doch de planten moeten tegen de sneeuw, natte en vorst beschermd worden.

CICHOREI-WORTEL. Dit wortelgewas, dat langwerpige, smalle, gesnippelde bladeu heeft en lange wortels, welke gestoofd eenen smakelijken en gezonden schotel opleveren, beminnen eenen goeden, lossen, diep bewerkten grond, inzonderheid eenen, welke zandig is. Het wordt door zaad voortgekweekt, dat men in het midden van *Junij* zaait, waarna de planten uitgedund worden. Zonder bedekking verduurt dit gewas onze winterkoude.

E.

ENDYVIE. Dit Salade gewas, waarvan de bladeren lang, breed of gekruld zijn, vordert eenen diepen, lossen en vruchtbaren grond. Men kweekt hetzelve door zaad voort, hetwelk in het midden van *Junij*, ter diepte van 5 of 6 Ned. strepen, gezaaid moet worden. De planten worden in het midden van *Julij* op een voet afstand verpoot, en later ter geelwording opgebonden.

ENDYVIE *Zomer-*. Deze groente zaaije men in *April*, de planten later verpotende. Zij behoeven niet opgebonden te worden. Men kan deze *Endyvie* alleen gestoofd gebruiken.

ERWTEN *Dop- enz.* Deze peulvrucht verlangt eenen nieuwen, goeden, doch niet onlangs bemesten grond. De voortkweeking geschiedt door *Erwten*, welke men tot aan het einde der maand *Mei* leggen kan. Zie verder Artikel Leggen.

H.

HAVER-WORTEL. Dit wortelgewas heeft zeer smalle, lange bladeren, naar die der Haver gelijkende, en purperblaauwe bloemen. De voortkweeking geschiedt door zaad, hetwelk in *Maart* of *April* dun in goeden, lossen, vetten zandigen grond gezaaid wordt, en wel op eene zonnige standplaats, hoewel deze plant veel vocht behoeft. Ofschoon onze winterkoude zonder bedekking kunnende verduren, dient men tot wintergebruik de wortels uit den grond te graven, ten einde deze in zand te bewaren.

De wortels kunnen, na geschrapt te zijn, gekookt, gestoofd en ook met olie en azijn gebruikt worden.

K.

KARWEI. Een tweejarig wortelgewas, dat gekookt gebruikt wordt. Voortkweeking door zaad, dat men in *Maart* in goeden lossen, maar niet te droogen grond zaait.

KARDONS. Zie *Cardons*.

KERS. Een jarig gewas, met zeer dunne, teedere, ongelijk gesnedene bladeren. Het bemint eenen lossen, vruchtbaren grond, en wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men in *Maart*, ter diepte van vijf Ned. strepen, zaait.

Bij droogte moet het gedurig bevochtigd worden.

KERVEL. Eene naar *pieterselie* gelijkende plant, doch wier bladeren fijner zijn en eene geelachtig groene kleur hebben. Dezelve wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men van *Maart* af, maandelijks tot *September* zaaijen kan.

KOOL. Is een tweejarig gewas, en wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men in den *herfst* of in *April*, ter diepte van 2 Ned. duimen, zaait, om de planten in *Mei* of *Junij* ter wijdte van 2½ voet te verpoten. Dit gewas eischt eenen vochtigen, welbemesten, niet te lossen grond en opene standplaats. Het aanaarden der koolplanten, wanneer men de handelwijze bij de *bloemkool* opgegeven niet volgt, is zeer nuttig.

KOOLRAAP. Dit knolgewas, dat geel, wit of blaauw van kleur is en boven of onder den grond groeit, wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men in *Mei*, ter diepte van 2 Ned. duimen, zaait. Daarna worden de planten op eenen afstand van 1½ voet in eenen goeden, doch niet zwaren grond verpoot.

KOMKOMMERS. Zie *Augurken*.

KNOFLOOK. Handelwijze, als bij de *Chalotten*.

KNOLLEN. Deze vrucht moet eenen zonnigen, lossen, zandigen en mageren grond hebben. De voortkweeking geschiedt door zaad; dat der *meiknollen* zaaije men ter diepte van 1½ Ned. duim in *Maart*; de *herfstknollen* daarentegen in *Augustus*. Na de zaaijing diene men den grond digt te treden en later, waar de planten te digt staan, dezelve uit te trekken.

M.

MELDE. Dit gewas heeft langwerpige, bijna driekantige, dunne zachte bladeren, naar die der spinagie gelijkende, en wordt door zaad voortgekweekt, dat men des *voorjaars* in eenen goeden vetten grond, even als de spinagie, dient te zaaijen, wordende het ook als deze plant gebruikt.

MELOENEN. Een rankig gewas, veel naar dat der *komkommers* gelijkende, met ronde vruchten, welke geel, groen of gevlakt zijn. Het vleesch is rooskleurig, sappig en van eenen zoeten smaak, eene eigendommelijke geur verspreidende. De voortkweeking geschiedt door zaad, het best niet nieuwer dan twee, niet ouder dan vier jaren. Deze plant eischt eene naauwkeurige verzorging.

P.

PATATEN. Dit bolgewas, welks knobbelige wortels eetbaar zijn, is eene soort van *klokjeswinde*, en is uit de beide Indiën afkomstig. De voortkweeking geschiedt door het leggen van kleine wortelen of derzelver gedeelten, welke eenen vochtigen grond behoeven en in kassen geplaatst moeten worden. De wortels kunnen op verschillende wijzen toebereid worden.

PATIENTIE. Dit plantgewas heeft hartvormige, langwerpige, puntige, hardachtige bladen, holle, ronde, knoopachtige stengels en kleine zesbladige bloempjes. Het wordt door scheuring of door zaad voortgekweekt, hetwelk men in het *najaar* of vroeg in het *voorjaar* niet te digt in goeden, lossen, vochtigen grond zaait, waarna de planten nog tot op twee voeten afstand uitgedund dienen te worden. De bladen van deze plant worden gestoofd gebruikt.

PEULEN. Zie *Erwten*.

PIETERSELIE. Deze smakelijke groente bemint eenen lossen vruchtbaren grond, en wordt ter diepte van 5 of 6 Ned. strepen, in de maand *Maart* en vervolgens gezaaid.

PINKSTERNAKKEN zijn eene soort van wortelen, wit van kleur en van bijzonder zoeten smaak. Zij beminnen eenen goeden, vetten, diep omgewerkten grond en worden door zaad, dat men ter diepte van 10 of 12 Ned. strepen

in de maand *Maart* zaait, voortgekweekt. Zij kunnen de vorst zeer wel verduren.

POMPOEN of CALBAS. Dit gewas heeft veel overeenkomst met de *komkommerplant*, doch is in alles grover. De vrucht is met eenen gelen, groenen of witachtigen bast overtrokken en kan eene zwaarte van 250—300 pond verkrijgen; het vleesch is sappig, wit en smakeloos, doch kan raauw niet gebruikt worden. De voortkweeking geschiedt door zaad, hetwelk men in eenen welbemesten grond, op eenen afstand van zes of acht voet, in de maand *April* of *Mei* zaait.

POSTELEIN. Is een welig, rankig gewas, met gele of groene bladeren. De voortkweeking geschiedt door zaad, dat men in de maand *Mei* luchtig over de aarde strooit, welke zeer vruchtbaar moet zijn.

Dit gewas zaait zich veelal zelf, en verspreidt zich zeer snel.

PREI. Dit gewas, hetwelk men in de grove en fijne soort verdeelt, bemint eenen zeer milden grond. Het wordt door zaad voortgekweekt, dat men in de maand *Maart*, ter diepte van 5 of 6. Ned. strepen, zaait. Later diene men de planten op eenen afstand van 4 vingeren te verpoten. Herhaalde verplanting verzwaart de vrucht.

R.

RAAPKOOL. Zijn jonge *koolzaad*-plantjes, welke men vroeg in het *voorjaar* of in den *herfst* zaait, en daarna afgesneden als *boerenkool* gebruikt, waarom het ook *snijmoes* genaamd wordt.

RADIJS. Dit knolgewas bemint eenen matig vochtigen, doch vetten grond; het wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men vroeg in het *voorjaar* en vervolgens ter diepte van 2 Ned. duimen zaait.

RAMMENAS. Een knolgewas, dat de *radijs* in bitterheid overtreft, en tot wintergebruik bestemd is. Het wordt door

zaad voortgekweekt en in de maand *Junij* ter diepte van 2 Ned. duimen in zwaren grond gezaaid. Even als bij de *radijs* is het dienstig, dat de grond getreden worde.

RAPEN *Fransche*. Dit gewas, hetwelk lange, witte wortelen van eenen aangenamen fijnen smaak heeft, wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men des *voorjaars* in eenen goeden, lossen, ongemesten, zandigen grond en op opene standplaats zaait, om later de planten tot op twee of drie duimen uit te dunnen. Die voor het wintergebruik worden in *Augustus* gezaaid en vochtig gehouden, om dezelve voor den winter uit te graven en op de gewone wijze te bewaren.

S.

SALADE *Krop-*. Deze salade eischt eenen welbereiden grond en opene standplaats. Zij wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men vroeg in het *voorjaar* ter diepte van 5 of 6 Ned. strepen zaait, tot aan het einde van *Junij*, de zaaijing alle veertien dagen herhalende. Wanneer het zaad gezaaid is, doet men wel, het bed digt te slaan of te treden. Later verzet men de jonge planten ter wijdte van een voet.

De *Snij-salade* wordt niet verplant.

SCORSONEREN. Zijn zwarte wortelen, welke gestoofd gebruikt worden. Zij verlangen eenen vruchtbaren, diep omgewerkten grond en worden door zaad voortgekweekt, dat men in de maand *Maart* en *April* zaait. De wortels houden het drie jaren in den grond uit, en behoeven niet tegen de vorst beschermd te worden. Zoo lang zij nog wit melkachtig vocht bezitten, zijn zij goed om gebruikt te worden.

SELDERIJ. Dit gewas, hetwelk zich in *lange* en *knolselderij* onderscheidt, behoeft eenen welbemesten, vochtigen grond, en wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men zeer

luchtig in de maanden *Febr.* en *Maart* zaait. Men doet het best, de planten ter wijdte van een half voet in voren te plaatsen, om daardoor het gedurig aanaarden gemakkelijker te maken.

SPINAGIE. Deze smakelijke groente bemint eenen welbemesten, lossen, zonnigen grond, en wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men in *Maart* en vervolgens, ter diepte van 9 of 8 Ned. strepen, zaait. *Engelsche* Spinagie, welke den winter verduren kan, moet later op een voet afstand verplant worden.

SUIKER-WORTEL. Dit gewas, welks wortels uit lange knollen bestaan, wordt door zaad en uitloopers voortgekweekt. Deze laatste worden des *voorjaars*, ter diepte van twee of drie duimen, en op een afstand van vijf of zes duimen, in een goeden, lossen, zandigen, vetten, doch niet nieuw bemesten grond gelegd, en behoeven bij eene opene warme standplaats veel vocht. Handelwijze en gebruik even als de Haver-wortel.

U.

UIJEN of SIJPELS vorderen eenen niet lossen, wel met schapen-, hoenderen- of duivenmest toebereiden grond, en zonnige standplaats. Zij worden door zaad voortgekweekt, hetwelk men in de maand *Maart*, ter diepte van 10 of 12 Ned. strepen zaait, waarna het bed digt getreden moet worden.

V.

VELDSALADE. Deze tiert het weligst op eenen zwaren grond en wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men van af de maand *Julij* tot in *November* zaait. Dit gewas verduurt de vorst zeer wel, en levert den geheelen winter door eene malsche salade op.

W.

WORTELEN. Deze smakelijke en gezonde groente bemint eenen diepen, lossen, vruchtbaren, doch niet nieuw bemes-

ten grond en wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men in *Februarij* of *Maart* ter diepte van 10 of 12 Ned. strepen zaait, daarna den grond vast digttredende. *Wortelen* tot wintergebruik worden later gezaaid.

Z.

ZURING. Is eene vaste plant, welke eenen vochtigen en eenigzins schaduwachtigen grond behoeft. De voortkweeking geschiedt door zaad en scheuren, moetende men dit gewas alle drie jaren in *Maart* of *October* verplanten.

47.

OPGAVE VAN WEINIG BEKENDE MOESPLANTEN.

DOPERWT, *Nec plus ultra*. Heeft veel overeenkomst met de Britisch Queen, geeft vroeger en wel van 4—5 weken.

» *Warner's early Emperor*. De vroegste soort, verdraagt de winterkoude, hoog vijf palmen, vrucht overvloedig.

» *Lee's dwarf Italian Marrow*. Dwergsoort, erwt groot, smakelijk, vrucht overvloedig.

» *Taire beards early surprise blue Marrow*. Hoogte een el, smakelijk, mild in het dragen.

» *Farner's royal green Marrow*. Tweede soort, toebereid zeer geurig, en van eene schoone kleur.

» *Queen of Dwarf*. De beste soort der dwergerwten.

» *Dancer's Monastery*. Is tusschen de vroege en late soorten in en draagt mild.

» *Prince Albert*. De vroegste bekende soort, geeft veel, erwten wit.

KOMKOMMER, *Van Hamilton.* Vrucht lengte van zes palmen.

» *Victoria.* Donkergroen met witte stekels, groeit welig, veel vrucht, lengte acht palmen.

KOOL, *Groote Pommersche.* Wordt zeer groot.

» *Bonte Savooije.* Zeer klein, smakelijk, laat.

» *Met roode steelen.* Bereikt in goeden grond van 12 tot 15 Ned. ponden.

» *Dwerg Savooije.* Klein en vast.

LATUW, *Nieuwe Turksche.* Groote krop, malsch, bruin zaad.

» *Dubbele.* Krop dubbel, groot, zeer smakelijk, zaad bruin.

PEULERWT, *Reusachtige.* Peulen zeer groot, vleezig, smakelijk, hoogte twee Ned. ellen, zaad grijs gemarmerd, bloemen purperrood.

RAAP, met *Artisjokbladeren.* Vroeg en goed van smaak.

SNIJBOON, *Nieuwe.* Bijzonder groote peul, fijner dan de gewone, draagt mild.

» *Grieksche zeer vroege kruip-.* Zeer goed en vroeg, peul lang en malsch, boon vleeschkleurig.

» *Een voor honderd.* Zeer vroeg, opbrengst overvloedig, peul lang en malsch, boon geel en smakelijk.

UIJEN, *Tripolitaansche.* In Augustus gezaaid wordende, verkrijgen dezelve in het volgende jaar eene buitengewone grootte.

48.

OPGAVE VAN DEN LEVENSDUUR ONZER TUINGROENTEN.

AARDBEZIËN. Drie jaren.

ARTISJOKKEN. Vier of vijf jaren.

ASPERGIES. Twaalf tot vijftien jaren.

BEETWORTEL. Omtrent negen maanden, d. i. van de zaaijing tot den herfst.

BERNAGE. Idem.

BOONEN, *Groote*. Vier of vijf maanden.

» *Snij* enz. Idem.

CARDONS. Omtrent negen maanden.

CHALONS. Het voorjaar en den zomer.

CHALOTTEN. Idem.

CHAMPIGNON. Idem.

DOPERWTEN. Zes of zeven maanden.

ERWTEN. Vier of vijf maand.

FRAMBOZEN. Acht of tien jaren.

KERVEL. Vijf of zes weken.

KOMKOMMERS en AUGURKEN. Het voorjaar en den zomer.

KOOL, *Sluit*. Omtrent negen maanden.

» *Bloem*. Idem

» *Witte*. »

» *Roode*. »

LATUW. Twee maanden.

LOOK, *Bies-*. Het voorjaar en den zomer.

MELOENEN. Idem.

PINKSTERNAKEN. Omtrent negen maanden.

POMPOENEN. Idem.

POSTELEIN. Vijf of zes weken.

RAPEN. Idem.

SUIKER-WORTEL. Omtrent negen maanden.

SUIKERIJ, *Witte*. Twee maanden.

SPINAGIE. Zomer- en winterplant.

UIJEN. Het voorjaar en den zomer.

VELDSALADE. Zomer- en winterplant.

WORTELEN. Omtrent negen maanden.

ZURING. Drie jaren.

49.

OPGAVE DER TOEKRUIDEN.

A.

ANETUM of DILLE. Dit gewas heeft fijne gesnedene bladeren, bleekgroen van kleur; uit de wortels schiet een stengel van bijna twee voeten hoogte, waaruit een krans van kleine gele bloempjes voortkomt, welke eironde platte zaden voortbrengen. Het wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk in het *voorjaar* hol gezaaid dient te worden. De zaadkroontjes met zaad bezigt men bij het inleggen van *Komkommers* en *Augurken*.

ANIJS. Heeft ronde, diepgekorvene bloeibladeren, die aan den opschietenden steel steeds smaller worden. De steel, welke bijna tot drie voeten groeit, brengt eenen krans met witte bloemen voort, waarop klein, grijsachtig groen zaad volgt. Het wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men des *voorjaars* in eenen goeden vetten, lossen grond, op eene warme standplaats zaaijen moet. De groene zaadkroontjes worden bij het inleggen van *Augurken* enz. gebezigd.

B.

BASILICUM. Hiervan zijn meer dan twintig soorten, en het is eene aangenaam ruikende, eenjarige plant. Dezelve wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men in *April* in eenen gematigden broeibak dient te zaaijen, om de planten in *Mei* op eene warme plaats in eenen goeden, lossen, vetten, zandigen grond te verpoten. Gebruik verschillend.

BERNAGE. Dit eenjarig gewas heeft lange, breede, ruwe bladeren en fraaije blaauwe, kleine bloemen. Voortkweeking door zaad des *voorjaars;* tierende dit gewas in alle goede, losse gronden. De bladeren kunnen in *groen moes* worden gebruikt, terwijl de bloemen tot toekruid bij de *Salade* dienen.

BOONEKRUID, KEULE of HOFKOM. Deze plant heeft smalle langwerpige bladeren, komende de bloempjes uit de oksels der bladeren voort, welke eenigzins purperachtig wit zijn, waarop zwartachtig zaad volgt. Voortkweeking door zaad, hetwelk men zaait als de *groote boonen* beginnen te bloeijen, in goeden, lossen, doch niet al te vetten grond. Hetzelve wordt bij *groote boonen* en anderszins in de keuken gebruikt.

BUGLOS of OSSETONG. Deze plant heeft smalle, lansvormige, scherpe raauwe bladeren; de stengel bereikt eene hoogte van twee voeten, en brengt kleine aarsgewijze groeijende bloemen voort, welke eerst blaauw zijn, doch daarna verschillende kleuren aannemen. Het zaad gerimpeld, langwerpig, graauw van kleur. Voortkweeking door zaad in het *voorjaar*, in eenen goeden, zandigen grond, daarna verplanten. Dit gewas, als lang levende, kan onze winterkoude zeer wel verduren. Gebruik als de *Bernage*.

C.

CHENILLE. Eene eenjarige zaaiplant, welke in de maand *April* in eene goede aarde, op eene warme, zonnige standplaats gezaaid wordt. De peulen, die als toekruid bij de *Salade* gebruikt worden, moeten voor haren vollen wasdom worden afgesneden.

D.

DOL-APPEL. Eene jarige zaaiplant, vrucht ovaal, lang, rond, violetkleurig of geel; voortkweeking door zaad, hetwelk in *Maart* in eenen broeibak gezaaid wordt, verplanten in

potten, welke tot *Junij* in de runbak moeten blijven.

DRAGON. Deze plant heeft kleine, smalle, lange, donkergroene bladeren. Uit de wortels schiet een dunne ronde steel van anderhalven voet op, aan de zijtakken wassen vele kleine ronde knopjes, die, opgaande, kleine goudgele bloempjes voortbrengen. De voortkweeking geschiedt door scheuring en wortelspruiten in *Maart* of in het begin van *April*, in een goeden, vetten, liefst vochtigen grond. Gebruik bij *Salade*, en ter bereiding van den zoo zeer gezochten *Dragon* azijn.

H.

HERTSTHOORN. Dit kruidgewas, dat eene soort van *Weegbree* is, heeft vele lange, smalle, harige, ruwe bladen, welke zich over den grond uitspreiden. Tusschen deze bladen schieten naakte, harige steeltjes op, ter hoogte van een halven voet, waaraan smalle, lange, aarswijze trossen groeijen. Dit gewas wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men in het *voorjaar* niet te digt moet zaaijen. Wanneer men deze tweejarige plant gedurig afsnijdt, kunnen zij drie of vier jaren overstaan. De bladen gebruikt men als *toekruid* bij *Salade*.

K.

KATTENKRUID of NIP. Dit gewas schiet uit den wortel een vierkanten houtigen steel, met takken van twee tot drie voeten hoogte; blad langwerpig, hartvormig, puntig, gezaagd aan steeltjes tegen elkander over; bloem als eene aar, witachtig van kleur. Het geheele gewas is wolachtig grijs. Voortkweeking door zaad, hetwelk men des *voorjaars* in goeden grond zaait, om daarna de planten op een voet afstand te verpoten. Ook kan de voortkweeking door scheuring geschieden. Men gebruikt de bladen tot *toekruid* bij de *Salade*, en ter toebereiding van *Kruiderwijn* en *bier*.

O.

OREGO of MARIOLEIN *Grove.* Dit gewas heeft eironde, grove, ruigachtige bladen, bij tweeën tegen elkander over. De stengel bereikt de hoogte van een voet, uit welks top kleine gelipte bloemen voortkomen, bleekrood of wit van kleur, waarna vier kleine, rondachtige naakte zaden. De kweeking geschiedt door scheuring in het *voorjaar*, wanneer men de jonge planten op 8 of 10 duim afstand in eenen zandachtigen grond plaatst. Dit gewas verdraagt zeer wel de winterkoude. Men gebruikt de Orego in plaats van *Peperwortel* bij den *Ansjovis.*

P.

PEPERWORTEL. Dit gewas heeft groote, breede, lange, puntige bladen, fraai groen van kleur. De stengel groeit anderhalf tot twee voeten, en is met kleine bladen bezet; bloem klein, wit, vierbladig, kruisvormig; zaad klein, roodachtig. De wortel is dik, lang, knobbelachtig, getakt, witachtig van kleur, en taai.

Voortkweeking geschiedt door stukjes van den wortel, waaraan een oog of bot is; deze plant men in het *voorjaar* met de botten naar boven, in rijen op 5 tot 6 duim afstand en ter diepte van 3 of 4 duim. In het *najaar* kan men zoo veel van den wortel uitgraven als men behoeft, welke stukken dan in den kelder in zand dienen bewaard te worden.

Geraspt gebruikt men dezen wortel bij *vleesch* en *visch.*

PIETERSELIE-WORTEL. Dit wortelgewas, dat eenen diepen, welbewerkten, goeden, zandigen grond bemint, wordt door zaad voortgekweekt, hetwelk men des voorjaars op eene beschaduwde plaats hol dient te zaaijen, naardien de wortel anders de noodige gehalte niet verkrijgen zal. Vóór den winter neemt men de wortels uit den grond, om ze in zand te bewaren, ten einde dezelve later bij het *Vleesch* of in *Soepen* te gebruiken.

PIMPERNELLE. Dit gewas heeft lange gevederde bladen, waarvan ieder bladje rondachtig getakt en donkergroen van kleur is. De stengel bereikt de hoogte van een voet, met kleine ronde, diep ingesnedene purperen bloempjes. Zaad klein, langwerpig. De voortkweeking geschiedt in het *voor-* en *najaar* door scheuring en wortelspruiten op een voet afstand in eenen goeden, lossen, zandigen grond. Ook door zaad kan deze plant vermeerderd worden. Men gebruikt de bladeren als *toekruid* bij *Salade* en ter bereiding van *kruiderwijn*.

R.

RAKETTE. Dit gewas heeft lange, smalle veerbladen, diep gekorven, glad en donkergroen van kleur; stengel anderhalf tot twee voeten hoog; bloem aan lange steeltjes, vierbladig, kruisvormig, geelachtig wit. Zaad klein, rond, bruin. De voortkweeking geschiedt door zaad des *voorjaars* of in *Aug.*, waarna de jonge planten op 5 of 6 duim afstand in eenen zandigen grond verpoot worden. Deze plant kan dan de winterkoude zeer wel verduren. De jonge zachte bladen worden als *toekruid* bij de *Salade* gebezigd.

RAPUNSEL. Is eene tweejarige zaaiplant, met donkergroene, gladde wortelbladeren. Voortkweeking door zaad, dat men des *voorjaars* en in den *herfst* in eene goede, zandige aarde en op lommerige standplaats zaait. De wortels worden tot *Soepen* en de bladeren als *Salade* gebruikt.

T.

THYM. Dit kruidgewas, dat houtachtige steelen heeft, wordt in *Maart* of *April* door scheuring en zaaijing voortgekweekt, en behoeft eenen steenachtigen grond en warme standplaats, om wel te tieren.

Het loof van dit gewas gebruikt men zoo wel groen als gedroogd bij *Sausen*, *Soepen* en *Vleesch*.

TRIP-MADAM. Dit gewas, dat tot het geslacht van de *Huislook*

behoort, wordt door wortelscheuring of stekken in *Maart* of *April* voortgekweekt. Het behoeft eenen goeden, zandigen, vochtigen grond en vrije standplaats. Deze plant wordt als *toekruid* bij de *Salade* gebezigd.

50.

OPGAVE DER TUINZADEN, MET DERZELVER DUURZAAMHEID.

A.

AARDAPPELEN *Bamberg*.
Witte vroege van *Algiers*.
Wit *Saksisch*.
Vroeg *Engelsch*.
Twee jaren.

ARTISJOKKEN. Groote *Engelsche*.
Spaansche (cardons).
Met gesneden blad.
Breedblad.
Tien jaren.

ASPERGIES. Tuin-.
Wilde.
Een jaar.

AUGURKEN. Kleine vroege.
Vier jaren.

B.

BEETWORTEL. Fijne donkerroode.
Twee jaren.

BLOEMKOOL *Asiatische.* Groote fijne N°. 1.
» » » N°. 2.
Cyprische. Vroege.
» Groote late.
Engelsche. Groote vroege.
Hollandsche. Groote.
Siciliaansche. Zwarte.
Vier jaren.

BOERENKOOL of WINTERKOOL; KRULKOOL. Ook *Moes* genaamd.
Bonte blaauwe.
» groene.
Hooge blaauwe, fijn gekruld.
» groene, » »
Eikel.
Vier jaren.

BOONEN. Groote of Roomsche.
Lange slagzwaarden.
Korte.
Hangelooren.
Windsor.
Welsche.
Stam groote boonen. *Magazan.*

BOONEN. Breede *Turksche.*
Vroege breede.
Stam snijboonen.
Salade.
Princesse.
Heeren.
Witte stamboontjes.
Zwarte Idem.
Bonte Idem.
Gele Idem.
Bruine Idem.
Twee jaren.

BROCCOLI. *Engelsch* blaauw.

» wit.

Twee jaren.

BRUSSELSCHE SPRUIT- of ROZENKOOL.

Twee jaren.

E.

ENDYVIE. Vroege breede volhard.

Late » »

Fijne krul.

Zomer.

Vijf à zes jaren.

ERWTEN. *Engelsche* doperwten, zeer vroeg. Hoogte 4 à 5 voet.

Bolschok, vroege . . . . 4, 5 »

Vroege *Mei* . . . . 6, 7 »

Raspenders . . . . 6, 7 »

Hooge *Capucijner* . . . . 6, 7 »

» *Folger* . . . . 6, 7 »

» graauwe . . . . 6, 7 »

» groene . . . . 6, 7 »

Lage groote groene *Capische* . . . . $2\frac{1}{2}$, 3 »

» *Fransche* . . . . $2\frac{1}{2}$, »

» Vroege . . . . 1, »

Ridder-erwten, zilvergrijs van kleur . . . 6, 7 »

Kroon-erwten . . . . 5, 6 »

Bloem-erwten . . . . 5, 6 »

Vier jaren.

K.

KAPPERKOOL.

KERS. Bitter.

» *Oostindische* bitter.

Vier jaren.

KERVEL.

Twee jaren.

KOMKOMMERS Groene *Hollandsche* korte.

KOMKOMMERS. Groene *Hollandsche* lange.
Witte » »
» » vroege.
Vier jaren.

KNOLLEN. *Meiknol*, vroege, gele platronde.
» » witte »
Herfstknol, ronde gele.
» », oranjekleurige.
» » witte.
» » zwarte.
Drie jaren.

KOOLRAPEN. Boven den grond, vroege blaauwe.
» » » » witte.
» » » fijnbladige witte.
» » » weener glass.
Onder den grond, gele.
Drie jaren.

KROMBEKKEN.

L.

LATUW. Zie *Salade*.
Twee jaren.

M.

MELOENEN. *Cantaloep*. Groote gele.
Suiker.
Groene.
Stekelige.
Water.
Zeven jaren.

P.

PEULEN.	Vroege *Engelsche*	. . . .	4 à 5 voet.
	» breede	. . . .	4, 5 »
	» Kwee	. . . .	4, 5 »
	» stam	. . . .	1 »
	» *wijker*	. . . .	4, 5 »

PEULEN. Hooge groene zomer . . . . 6, 7 voet.
Fransche stam . . . . 1½ »
Kleine dwerg . . . . 1½ »
Slier . . . . 6, 7 »
Monster-. Lengte der peul 5 à 6 duim . 6, 7 »

PIETERSELIE. Groene.
Krul.
Hamburger.

Drie jaren.

PINKSTERNAAK of PASTENAAK, groote dikke, lange witte *Saalfelder.*
Vroege.
Late.
Gendsche.

Een jaar.

POMPOEN of CALABAS. Groote.
Kleine groene, enz. enz.

Twee jaren.

POSTELEIN. Breede *Hollandsche* gele.
» » groene.

Zeven jaren.

PREI. Fijne winter.
Groote, dikke winter.
» » zomer.
Eeuwig durende.

Een jaar.

PRONKERS.

R.

RADIJS. Witte vroege.
Witte.
Rozenroode.
Violetkleurige.
Lange witte.
» rozenroode.

RADIJS. Lange violetkleurige.

Zes jaren.

RAMMENAS. Ronde zwarte.
Lange zwarte.
Witte.
Roode.

Zes jaren.

RAPEN. *Fransche.*

Drie jaren.

S.

SALADE. Gele vroege bakkrop.
Vroege groote gele.
Vroege banketkrop.
Prachtige boterkrop.
Groote mogol (voor den herfst).
Koningskrop.
Princessekrop.
Spaansche krop.
Haagsche blanke.
Krulkrop.
Berlijner krop.
Posteleinkrop.
Zwarte krop.
Doodskrop.
Forellen krop.
Bak.
Veld.
Snij.
Dunsel.

Vier jaren.

SAVOOIJEKOOL. Vroege gele.
Goudgele winter.
Groote gele.
Groote groene winter.

SAVOOIJEKOOL. Vroege groene krul.

Vier jaren.

SCORSONEREN.

Twee jaren.

SELDERIJ. Fijn gesneden blad.

Knol.

Dubbele knol.

Vier à vijf jaren.

SLUITKOOL. *Engelsche.*

Vier jaren.

SPINAGIE. Groot breed *Hollandsche.*

Rondblad.

Russische verduurt den winter.

Twee jaren.

U.

UIJEN. Groote bloedroode.

» gele.

» zilverwitte.

Lissabonsche.

Peer.

Kroon.

Twee jaren.

W.

WITTE KOOL. Vroege *Yorksche.*

» *Erfurter.*

Utrechtsche

Kleine *Hollandsche.*

Groote »

» platte *Brunswijker.*

» roode.

Kleine donkerroode.

Vier jaren.

WORTELEN. *Leidsche* gele.

Hoornsche bleeke.

WORTELEN. *Hoornsche* roode.
Frankforter lange.
» korte.
Winter gele.
» roode.

Drie jaren.

Z.

ZURING. Boeren zuring.
Spaansche.
Met gesneden blad.

Twee jaren.

51.

OVER HET INPAKKEN EN VERZENDEN VAN BOOMEN EN PLANTEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Er is geen punt in den tuinbouw, hetwelk over het algemeen meer veronachtzaamd en ruwer behandeld wordt, dan het inpakken en verzenden van boomen en planten, en van daar, dat zoo velen zich óf over een kwijnend plantsoen, óf over het herhaald sterven van het hun toegezondene hebben te beklagen.

In plaats toch, dat men de noodige voorbehoedmiddelen aanwendt, om hetgeen verzonden wordt zoo veel doenlijk tegen schade te waarborgen, stelt men veelal de gewassen niet alleen aan vorst en natte bloot, maar ook aan de ruwe behandeling van die menschen, welke er geen bezwaar in vinden, of een boom van deszelfs kruin of takken beroofd

wordt, zoodat men op deze wijze niet zelden eene zeer gehavende bezending ontvangt, die, al houden de gewassen ook nog het leven, jaren behoeven om zich te herstellen, doch ook niet zelden voor altijd den fraaijen vorm missen, welke hen vroeger zoo voordeelig deed uitkomen.

Bij eene luchtgesteldheid als de onze, diene men inzonderheid op eene goede inpakking bedacht te zijn, en althans de wortels zoo veel mogelijk tegen vorst als anderzins te vrijwaren; doch in plaats van dat, zijn het slechts enkele twijgen, die zoodanige bundels zamenhouden, welke men naar willekeur aan vorst, aan zonneschijn of aan natte blootstelt, en dat niet enkele dagen, maar somtijds geheele weken.

Welke tijd de geschiktste ter verzending is.

Alle gewassen, welke men verzenden wil, dienen niet eerder uit den grond genomen te worden, vóór dat de tijd der verzending daar is, welke door het afvallen der bladeren wordt aangeduid bij die gewassen, welke des winters hun loof niet behouden; terwijl voor het overige *October* en *November* de beste maanden ter verzending zijn.

Op welke wijze men de gewassen ter verzending inpakken moet.

A.

BOOM- EN HEESTERGEWASSEN.

Het inpakken der gewassen kan op verschillende wijzen plaats hebben, en regelt zich én naar het saizoen én naar den afstand, welken zij moeten afleggen, én naar de geaardheid der planten.

Wanneer men boomen en heestergewassen slechts eenige

uren ver verzenden wil, dan vereischt de inpakking, op zich zelve beschouwd, zoo vele voorzorgen niet, en bestaat enkel daarin, dat men de geroode boomen van hunne onreinheid zuivere, hun de overbodige takken ontneme, de wortels van de aarde ontdoe, en ze, na dezelve met nommerhoutjes voorzien te hebben, door middel van teenen tot bundels binde, die door één persoon gemakkelijk gedragen kunnen worden.

Worden de uren van verzending daarentegen dagen, dan vordert het gewas eene meerdere naauwlettendheid, welke des te minder afwijking gedoogt, naarmate het klimaat kouder wordt.

In plaats van nu het plantsoen open te verzenden, wikkele men in de eerste plaats de wortels in droog stroo, hetwelk met teenen bevestigd wordt. Dit gedaan zijnde, binde men de takken zoo digt sluitend mogelijk te zamen; vervolgens omwinde men met lang stroo den bundel, en wel met de aarzijde naar boven, welk omkleedsel weder door twijgen wordt vastgebonden.

Deze bedekking herhale men op dezelfde wijze tot zoo lang het geheele plantsoen omhuld is, waarna het stroo, van boven zamengedraaid zijnde, weder met een twijg omwonden wordt.

Gewassen, dusdanig ingepakt, kunnen gedurende eene maand eene vrij strenge koude verduren, en zijn langs dien weg tegen alle beschadiging gewaarborgd.

Dienen de boomen of planten op eenen verren afstand verzonden te worden, en heeft men voor toenemende koude te vreezen, dan verdubbele men het eerste omkleedsel, de wortels zorgvuldig in droog mos en gehakt stroo pakkende, en daarmede tevens alle openingen sluitende, welke er bij de wortels of takken mogten gevonden worden.

Wordt het ingepakte des voorjaars verzonden en heeft men voor de nachtvorsten niet meer te vreezen, dan bezige men

ter inwikkeling der wortels vochtig, in plaats van droog mos.

Alle gewassen, welke met de *kluit* verzonden moeten worden, diene men zorgvuldig te omwikkelen, opdat de aanwezige aarde, waarin de wortels vervat zijn, niet verloren ga, waardoor verreweg de meeste zullen kwijnen en sterven.

Sommige tuiniers hebben de verkeerde gewoonte, om de wortels hunner boomen, vóórdat zij die verzenden, vierentwintig uren in mestwater te leggen of in eene meer of minder dikke zelfstandigheid, waarna zij deze, met eene soort van lijm overtogen zijnde, in vochtig mos of gehakt stroo wikkelen, ten einde eene voortdurende bevochtiging te onderhouden. Wanneer nu evenwel het verzondene aan eenige vorst wordt blootgesteld, zullen door die indompeling de wortels met ijzel bedekt worden, die dezelve ten eenenmale vernielt, of zoo, in het tegenovergestelde geval, zij aan den invloed van de warmte onderhevig zijn, zullen zij langzamerhand rotten en bederven.

B.

ENTEN EN LOTEN.

Deze verzendt men het best in blikken doozen, inzonderheid de enten in de spleet, bestaande het grootste bezwaar dáárin, om dezelve tegen uitdroogen te bewaren.

Om dit voor te komen, kan men ook zeer vochtigen kleigrond bezigen, waarin men de loten steekt, welke grond vervolgens met vochtig mos omwikkeld wordt, om zoodoende alle uitdrooging tegen te gaan. Anderen bezigen in plaats van aarde een' *raap* of *beetwortel*, hetwelk dikwijls zeer wel voldoet.

C.

BLOEMEN.

Deze worden het best in platte manden verzonden, waar-

in de potten naast elkander worden geplaatst en door mos als anderzins bevestigd, beschermende men het gewas alsdan door twijgen, welke uit de mand voortkomende van boven worden zamengebonden. Dat deze afschutting naar de gewassen geëvenredigd moet zijn spreekt van zelf.

Ook enkele potten kunnen op deze wijze door twijgen beschermd worden, doch de meeste bloemen der *vetplanten* verflensen, wanneer zij aan eene langdurige schudding, hoe zacht die ook zij, worden blootgesteld.

D.

BOL-, KLAAUW, KNOBBEL- EN KNOLGEWASSEN

worden het best in boekweitdoppen of droog zaagsel verzonden.

E.

FIJNE ZADEN

verzendt men het doelmatigst door dezelve bij verren afstand met steenkoolgruis of droog zand te vermengen.

Hoe men te handelen heeft met die boomen, welke onder het verzenden door de vorst geleden hebben.

Hoewel de behartiging van het opgegevene het plantsoen tegen eenen nadeeligen invloed der koude behoeden zal, zoo zal het nogtans niet ondienstig zijn, de handelwijze van den Heer DAUVESSE mede te deelen, hoe men met dat gewas te handelen hebbe, hetwelk óf door onachtzaamheid óf door eene buitengewone koude onder het verzenden door de vorst geleden heeft. Diergelijke bezendingen dan ontpakke men niet, doch, in plaats van dat, brengt men dezelve in eene overdekte plaats, waar eene gematigde luchtgesteldheid ge-

vonden wordt, hetzij in een' kelder of anderzins, terwijl, wanneer de grond niet te hard bevrozen mogt zijn, het nog oneindig beter is, het geheele plantsoen te begraven en zoo lang onder de aarde te laten, totdat er eene geheele ontdooijing heeft plaats gehad.

Is deze genoegzaam kennelijk, dan grave men de bundels wederom op, dezelve als nu ontbindende, om het plantsoen, hetwelk tot deszelfs natuurlijken toestand wedergekeerd is, daar te plaatsen, wáár men zulks verkiest.

Hoe eenvoudig deze handelwijze ook zij, zoo heeft zij des te meerdere waarde, naardien zij door de ondervinding bevestigd is, en er kwalijk een ander middel gevonden zal worden, waardoor men bevrozene boomen in het leven behouden kan.

Wanneer de takken en wortels der boomen, die men ontvangt, *rimpelig* zijn, hetwelk veel bij de *herfst-verzendingen* plaats heeft, inzonderheid, wanneer het plantsoen lang ingepakt moest blijven, dan dompele men zulke boomen terstond na de ontpakking in het water, dezelve daarin eenige uren latende verblijven vóór en aleer ze te planten.

52.

WOORDENBOEK DER LATIJNSCHE KUNSTBENAMINGEN.

A.

Abbreviatus.	Verkort.
Acaulis.	Ongesteeld.
Acerosus.	Naaldvormig.
Acetosus.	Zuringbladig.

Aciculatus.	Stekelig, naaldvormig.
Acinaciformis.	Kromsabelig.
Aconitifolium.	Monnikskapbladig.
Aculeatus.	Stekelig.
Acuminatus.	Langgepunt.
Acutus.	Elsvormig.
Adnatus.	Aangewassen.
Adpressus.	Aangedrukt.
Adscendens.	Opklimmend.
Adulterinus.	Grijsachtig.
Aequalis.	Even lang.
Aeruginosus.	Spaansch groen.
Aestivus.	Zomer.
Aggregatus.	Geschaard, getropt.
Alaris.	Vlerkachtig.
Alatus.	Gevleugeld.
Albidus.	Witachtig.
Albus.	Wit.
Alnifolium.	Elzenboombladig.
Alternatim pinnatus.	Afwisselend gevind.
Alternus.	Ongelijkparig.
Althaeifolium.	Althaeabladig.
Alutaceus.	Witachtig geel.
Amabilis.	Beminlijk.
Amathystinus.	Amathistkleurig.
Ambiguus.	Twijfelachtig.
Americanus.	Amerikaansch.
Amethysteus.	Amathistkleurig.
Amplexicaulis.	Stengomvattend.
Ampullaceus.	Blaasachtig.
Anceps.	Tweesnijdend.
Androsaemus.	Heesterachtig.
Angulatus.	Hoekig.
Angustifolium.	Smalbladig.

Annulatus.	Geringd.
Annuus.	Eenjarig.
Anomalus.	Onregelmatig.
Anthracinus.	Koolzwart.
Apendiculatus.	Met aanhangsels.
Apetalus.	Bloembladloos.
Aphyllus.	Bladeloos.
Apice dehiscens.	Aan het einde opengaande.
Apicifolium.	Pieterseliebladig.
Apiculatus.	Stekelig.
Aquelegifolium.	Akeleibladig.
Arachnoideus.	Spinnewebachtig.
Arboreus.	Houtachtig.
Argentifolium.	Zilverbont.
Argophyllus.	Gemuskeerd, naar muskus ruikende.
Aristatus.	Genaald.
Armeniaceus.	Oranjeachtig geel.
Armillaris.	Roodbloemig.
Articulate pinnatus.	Lidswijze gevind.
Articulatus.	Lidvormig.
Ater.	Zwart.
Atramentarius.	Inktzwart.
Atropurpureus.	Hoog purperrood.
Atrovirens.	Zwartgroen.
Attenuatus.	Verdund.
Aspergilliformis.	Kwastvormig.
Aurantiacus.	Oranjekleurig.
Aureus.	Goudkleurig, goudgeel.
Auriculatus.	Geoord, oorvormig.
Aurifolium.	Goudbont blad.
Auritus.	Geoord.
Australis.	Zuidelijk.
Autumnalis.	Herfst.

Avenius.	Ongeaderd.
Axillaris.	Okselig.
Azaleoïdes.	Azaleabladig.
Azureus.	Lazuurblaauw.

B.

Badius.	Kastanjebruin.
Banduncus.	Karmozijnkleurig.
Basalis.	Aan den voet geplaatst.
Belgicus.	Belgisch.
Biduus.	Tweedaagsch.
Biennis.	Tweejarig.
Bifidus.	Tweedeelig, tweespletig.
Biflorus.	Tweebloemig.
Bigeminatus.	Dubbel tweevoudig.
Bilabiatus.	Tweelippig.
Bilobus.	Tweelobbig.
Bilocularis.	Tweehokkig.
Bipartitus.	In tweeën gedeeld.
Bipinnatifidus.	Wederzijds half gevind.
Bipinnatus.	Dubbel gevind.
Biserialis.	Tweereijig.
Biternatus.	Dubbel drietallig.
Bivalvis.	Tweekleppig.
Blattarius.	Wollig.
Bombycinus.	Glanzend als zijde.
Brachiatus.	Gearmd.
Bracteatus.	Schutbladig.
Bracteus.	Met schutblaadjes.
Brunneus.	Donkerbruin.
Bulbocodius.	Klokbolachtig.
Bullatus.	Robbelig.
Burgundiacus.	Bourgondisch.

Buxifolium.	Palmbladig.
Byssaceus.	Schimmelachtig.
Byzantinus.	Levantsch.

C.

Caducus.	Broos.
Caesius.	Lavendelblaauw.
Caespitosus.	Zodeachtig.
Calatinus.	Grootbekerig.
Calcareus.	Kalkwit.
Calceolus.	Vezelig.
Calendulaceus.	Goudsbloemkleurig.
Calycinus.	Grootkelkig.
Calyculatus.	Gekelkt.
Calyptratus.	Mutsachtig.
Campanulatus.	Klokvormig.
Canadensis.	Kanadaasch.
Canaliculatus.	Gesleufd, gegroefd.
Cancellatus.	Tralievormig.
Candidus.	Wit.
Canescens.	Witgrijsachtig.
Caninus.	Hondsch.
Canus.	Witgrijs.
Capensis.	Kaapsch.
Capillaris.	Haarvormig.
Capitatus.	Getrost, gekopt.
Capituliformis.	Hoofdvormig.
Cardinalis.	Scharlaken rood.
Carinatus.	Kielvormig.
Cariosus.	Uitgevreten.
Carnescens.	Vleeschkleurig.
Carneus.	Vleeschkleurig.
Carnosus.	Vleezig.

Carolinianus.	Karolinisch.
Cartilagineus.	Kraakbeenig.
Caryophyllaceus.	Anjelierbloemachtig.
Catabiensis.	Catesbysch.
Caudatus.	Gestaart.
Caulescens.	Gesteeld.
Cauliformis.	Stengachtig.
Cavus.	Hol.
Celcianus.	Celsch.
Centifolium.	Honderdbladig.
Centralis.	Middelpuntig.
Cerinus.	Wasgeel.
Cernuus.	Bukkende, omgebogen.
Chamlagu.	Chineesch.
Chrysanthemifolium.	Crysanthbladig
Chrysanthus.	Geelbloemig.
Chrysophyllum.	Geelbladig.
Cibrosus.	Zeefvormig.
Cicatrisatus.	Gelidteekend.
Ciliatodentatus.	Wenkbraauwachtig getand.
Ciliatus.	Randharig, gewenkbraauwd.
Cinereus.	Aschgraauw.
Cinnamomeus.	Kaneelkleurig.
Circinatus.	Slakvormig omgerold.
Circumscissus.	In de rondte opengaande.
Cirrhiferus.	Klavierdragend.
Citreus.	Citroengeel.
Citriodorus.	Citroengeurig.
Clausus.	Ingesloten.
Clavatus.	Knodsvormig.
Clusianus.	Clusiaansch.
Coadnatus.	Zamengegroeid.
Coarctatus.	Zamengedrongen
Coccineus.	Scharlakenrood.

Cochleatus.	Spiraalvormig, als een slakkenhuisje opgerold.
Coeruleus.	Blaauw.
Colorans.	Schitterend.
Coloratus.	Gekleurd, geverwd.
Comaureus.	Goudbloemig.
Communis.	Gewoon.
Comosus.	Wollig gekroond, gekuifd.
Compositus.	Zamengesteld.
Compressus.	Zamengedrukt.
Concavus.	Holrond.
Concolor.	Eenkleurig.
Conduplicatus.	Verdubbeld.
Confertus.	Getropt, gedrongen.
Conglobatus.	Balsgewijze.
Conicus.	Kegelvormig.
Conjugato pinnatus.	Parig gevind.
Conjugatus.	Gepaard.
Connatus.	Zamengegroeid, vergroeid.
Conspicuus.	Aanzienlijk.
Continuus.	Voortloopend.
Convexus.	Gewelfd.
Convolutus.	Gedraaid, omgerold.
Coracinus.	Ravenzwart.
Cordatus.	Hartvormig.
Coriaceus.	Lederachtig.
Corifolium.	Dikbladig, lederachtig.
Coriophorus.	Rood.
Corneus.	Hoornig.
Corollaceus.	Kelkloos.
Coronarius.	Gekroond.
Cortilatus.	Schorsachtig.
Corymbosus.	Tuilbloemig.
Costatus.	Geribt.

Cotinifolium.	Sumachbladig.
Crassus.	Dik.
Crenatus.	Gekarteld.
Cretaceus.	Kalkwit.
Creticus.	Kretisch.
Crinitus.	Langharig.
Crispus.	Gekruld.
Cristatus.	Gekamd.
Crocatus.	Crocusachtig, saffraankleur.
Croceus.	Saffraangeel.
Cruciatus.	Met kruisvormige bloemen bezet.
Cruciformis.	Kruisvormig.
Crustaceus.	Korstachtig.
Cucullatus.	Huikvormig.
Cuneiformis.	Wigvormig.
Cupreus.	Koperkleurig.
Curviflorus.	Krombloemig.
Cuspidatus.	Fijn spits.
Cyalinus.	Hemelsblaauw.
Cyaneus.	Korenblaauw.
Cyathiformis.	Bekervormig.
Cylindraceus.	Holvormig.
Cylindricus.	Rolswijze holrond.

D.

Daedaleus.	Veelvormig.
Damascenus.	Damasceensch.
Daphnoides.	Daphneachtig.
Dealbatus.	Bleekend.
Debilis.	Zwak.
Deciduus.	Afvallend.
Declinatus.	Neergebogen.

Decompositus.	Dubbel zamengesteld.
Decorticatus.	Huidloos.
Decumbens.	Nederliggend.
Decurrens.	Afloopend, zeer kort.
Decussatus.	Kruisbladig, kruislings.
Deflexus.	Neergebogen.
Dehiscens.	Opengaande.
Dehiscens irregulariter.	Onregelmatig opengaande.
Deltoides.	Delta (Δ) vormig.
Demersus.	Onder water groeijend.
Dendroides.	Boomachtig.
Dentato crenatus.	Tands gewijze gekarteld.
» dehiscens.	» vormig scheurend.
Denticulatus.	Getand.
Depauperatus.	Verarmd.
Dependens.	Afhangende.
Depressus.	Neergedrukt.
Dextrorsus.	Regtsom.
Dichotomus.	Gegaffeld.
Didymus.	Dubbeld.
Difformis.	Wanstaltig, verschilbladig.
Digitato pinnatus.	Vingerschewijze gevind.
Digitatus.	Gevingerd.
Dilatatus.	Uitgerekt.
Dimediatus.	Gehalveerd.
Diosmaefolium.	Diosmabladig.
Dipetalus.	Twee(bloem)bladig.
Diphyllus.	Tweebladig.
Dipterigius.	Tweevleugelig.
Dipterius.	
Dipyrenus.	Tweepittig.
Disciformis.	Schijfvormig.
Discoïdeus.	Pijpvormig.

Discolor.	Ongelijkverwig.
Disparius.	Valschparig.
Dissimilis.	Ongelijkvormig.
Distans.	Verwijderd.
Distichus.	Tweereijig.
Diurnus.	Dagreikende, twaalf uren durende.
Divaricatus.	Wijd uitgespreid gemerkt.
Divergens.	Afwijkend.
Diversifolium.	Verschilbladig.
Divisus.	Gedeeld.
Dolabriformis.	Houweelvormig.
Dorsalis.	Ruggelings.
Duplicato dentatus.	Dubbel getand.

E.

Eborinus.	Ivoorwit.
Ebracteatus.	Schutbladeloos.
Eburneus.	Ivoorwit.
Echinatus.	Puisterig.
Elegans.	Sierlijk.
Ellipticus.	Lang rond.
Emarginatus.	Uitgerand.
Emersus.	Boven water.
Enervius.	Ongeribd, ongenerfd.
Enodus.	Ongeknoopt.
Ensifolium.	Seizenvormig.
Ensiformis.	Zwaardvormig.
Ephemerus.	Eendaagsche.
Equestris.	Zadelvormig.
Equinus.	Paarde.
Equitans.	Rijdend.
Erectus.	Regtstandig.

Ericifolium.	Heidebladig.
Ericoïdes.	Heidebladig.
Eriocephalus.	Wollig.
Erosus.	Uitgebeten.
Erubescens.	Roodkleurig.
Europaeus.	Europeaansch.
Exasperatus.	Scherp.
Excapus.	Stengelloos.
Excavatus.	Uitgehold.
Exsculptus.	Uitgehouwen.
Exstipulatus.	Stoppelloos.
Extra foliaceus.	Onderbladig.
Exsuccus.	Sappeloos.
Exterius dehiscens.	Van buiten opengaande.

F.

Fabaefolium.	Gevleugeld.
Fagifolium.	Beukenbladig.
Falcatus.	Sikkelvormig.
Farctus.	Vol, opgevuld.
Farinosus.	Meelachtig.
Fasciculatus.	Gebundeld.
Fastigiatus.	Even hoog, getopt.
Favosus.	Honiggraatachtig.
Fenestratus.	Kantvormig, venstervormig.
Ferax.	Vruchtdragend.
Ferox.	Sterk gedoornd.
Ferreus.	Roodbladig.
Ferrugineus.	Roestkleurig.
Fibrillatus.	Vezelachtig.
Fibrosus.	Vezelig.
Filiformis.	Draadvormig.
Fimbriatus.	Gefranjede.

Fissus.	Gespleten.
Fistulosus.	Pijpig.
Flabelliformis.	Waaijervormig.
Flaccidus.	Slapstengig.
Flagelliformis.	Zweepvormig.
Flameus.	Vuurrood.
Flaxuosus.	Gebogen.
Flavovirens.	Geelgroen.
Flavescens.	Geelwordend.
Flavidus.	Geelachtig.
Flexilis.	Buigzaam.
Floralis.	Dat bij de bloem zit.
Florentinus.	Florentijnsch.
Florescens.	Bloeijend.
Floribundus.	Gebundeld.
Floridanus.	Floridasch.
Flos compositus.	Zamengestelde bloem.
Flos plenus.	Dubbele bloem.
Flos simplex.	Eenvoudige bloem.
Fluitans.	Drijvend.
Foemineus.	Vrouwelijk.
Foleaceus.	Bladig.
Foliaris.	Op de bladen zittende.
Foliosus.	Gebladerd.
Forficatus.	Schaarachtig.
Formosissimus.	Zeer schoon.
Formosus.	Schoon.
Fragilis.	Broos.
Fruticans.	Vruchtdragend.
Fructicosus.	Heesterachtig.
Fruticulosus.	Heesterachtig.
Fugax.	Kortdurend.
Fulgidus.	Schitterend.
Fuligineus.	Roetkleurig.

Fulvus.	Blond.
Fumeus.	Rookgraauw.
Furfuraceus.	Zemelachtig.
Fuscatus.	Bruinbladig.
Fuscus.	Leverbruin.
Fusiformis.	Pen- of spilvormig.

G.

Galeatus.	Helmvormig.
Galegiformis.	Galegabladig.
Gallicus.	Fransch.
Gelatinosus.	Geleiachtig.
Geminatus.	Gepaard, dubbel.
Gemmiformis.	Knopvormig.
Geniculatus.	Geknobbeld.
Gibbosus.	Gebult.
Gilvus.	Isabelle-geel.
Githagineus.	Groenrood.
Glaber.	Glad.
Glabratus.	Glad.
Glandaceus.	Eikelbruin.
Glandulosus.	Met kliertjes.
Glaucus.	Blaauw-groen, zeegroen.
Globosus.	Kogelvormig, kogelrond.
Glochidiatus.	Angelvormig.
Glutinosus.	Kleverig.
Gracilis.	Rank, duntakkig.
Gramineus.	Grasbladig.
Grandiflorus.	Grootbloemig.
Granulatus.	Korrelig.
Griseus.	Paarlgrijs.
Grossulariafolium.	Bessenbladig.
Grumosus.	Kruimelig.

Guttatus. — Gestippeld.
Gypseus. — Kalkwit.
Gyratus. — Ronddraaijend, slangswijze gekronkeld.
Gyrosus. — Ronddraaijend, slangswijze gekronkeld.

H.

Hamosus. — Hakig.
Haematiticus. — Bruinrood.
Halimifolium. — Breedbladig.
Hastatus. — Piekvormig.
Heisterius. — Heistersch.
Helvolus. — Grijsgeel.
Hemisphaericus. — Halfrond.
Hepaticus. — Leverbruin.
Herbaceus. — Kruidachtig.
Heterophyllum. — Ongelijkbladig.
Hirtus. — Stekelig.
Hispidus. — Ruig, borstelig, stekelharig.
Holosericeus. — Zijdeachtig.
Horarius. — Een uur durende.
Horisontalis. — Waterpas.
Hyalinus. — Doorzigtig.
Hybridus. — Bastaard.
Hydrangeaeformis. — Hortensiaächtig.
Hypocrateriformis. — Trompetswijze.
Hyssopifolium. — Hysopbladig.

I.

Ignescens.	Vuurkleurig.
Igneus.	Vuurrood.
Imbricatus.	Geschubt.
Impari pinnatus.	Oneven gevind.
Inaequalis.	Ongelijk.
Incanus.	Witgrijs.
Incarnatus.	Vleeschkleurig.
Incisus.	Ingesneden,
Incumbens.	Opliggend.
Incurvatus.	Omgekromd.
Incurvus.	Gekromd.
Indicus.	Indisch.
Indigoticus.	Indigo blaauw.
Inermis.	Ongedoornd, weerloos.
Inferus.	Onder den kelk.
Inflatus.	Opgeblazen.
Inflexus.	Bovenwaarts omgebogen.
Infundibuliformis.	Trechtervormig
Inquinans.	Stinkend.
Insignis.	Sierlijk.
Iridiflorus.	Irisbloemig.
Irregularis.	Onregelmatig.
Isopetalus.	Smalbloembladig.
Ithmis interceptus.	Met vernaauwingen gevind.

J.

Janthinus.	Violetblaauw.
Japonicus.	Japansch.
Junceus.	Rietachtig, biesbladig.
Juniperinus.	Jeneverboombladig.

K.

Kermesinus.	Conchenillerood.

L.

Labiatus.	Gelipt.
Lacerus.	Gescheurd.
Laciniatus.	Gescheurd.
Lacteus.	Wit.
Lacunosus.	Gegroefd.
Laetus.	Levendig.
Laevigatus.	Glad.
Laevis.	Gelijk.
Lanatus.	Wollig.
Lanceaefolium.	Lansvormig blad.
Lanceolatus.	Lancetbladig.
Laniger.	Woldragend.
Lanuginosus.	Wollig.
Lapideus.	Steenachtig.
Laricifolium.	Lariksbladig.
Lateralis.	Zijbloemsteel.
Laterifolium.	Ter zijde zittend blad.
Lateritius.	Steenrood.
Latifolium.	Breedbladig.
Lauriolus.	Zwart.
Laxus.	Slap.
Lepidotus.	Schubbig.
Leporinus.	Bont.
Lignosus.	Houtachtig.
Ligtu.	Hellende.
Liliaceus.	Lelieachtig.
Liliastrus.	Leliebloemig.
Liliflorus.	Leliebloemig.

Linguiformis.	Tongvormig.
Lingulatus.	Tongvormig.
Liniaris.	Lijnvormig.
Linifolium.	Vlasbladig.
Lobatus.	Gelobt.
Loculosus.	Met hokjes of gaatjes.
Longiflorus.	Langbloemig.
Longifolium.	Langbladig.
Longior.	Langer.
Lophanthus.	Gekuifd.
Lopsadianus.	Geruit.
Loreus.	Riemvormig.
Lucidus.	Glansrijk.
Lugens.	Bruinkleurig.
Lunatus.	Maanvormig.
Lupinoïdes.	Lupinusachtig.
Luridus.	Vuilbruin.
Lutescens.	Geelachtig.
Luteolus.	Bleekgeel.
Luteus.	Geel.
Lyratus.	Liervormig.

M.

Macranthon.	Groot.
Macrocarpon.	Grootvruchtig.
Macrophyllum.	Grootbladig.
Maculatus.	Gevlekt.
Majestueusus.	Vorstelijk.
Major.	Grooter.
Maliformis.	Appelvormig.
Marcescens.	Verwelkend.
Marginalis.	Op den rand der bladen zittende, randmakend.

Marginatus.	Gekelkt.
Masculus.	Mannelijk.
Medullosus.	Mergachtig.
Mellinus.	Geel.
Membranaceus.	Vliesachtig, huidachtig
Memnonius.	Beenzwart.
Menstrualis.	Éénmaandsche.
Microcarpon.	Kleinvruchtig.
Microphyllus.	Kleinbladig.
Militaris.	Lansvormig.
Miniatus.	Vermillioenrood.
Minor.	Kleiner.
Mixtus.	Gemengd.
Mobilis.	Bewegelijk.
Mollis.	Week.
Moluccanus.	Moluksch.
Monophyllus.	Eenbladig.
Monopterigius.	Eenvleugelig.
Monospermus.	Eènzadig.
Monstruosus.	Monsterachtig.
Moreanus.	Gemoréde.
Moriliformis.	Rozenkransvormig.
Mucronatus.	Stekelig.
Multiceps.	Veelhoofdig.
Multifidus.	Veelspletig of takkig.
Mutiflorus.	Veelbloemig.
Multilocularis.	Veelhokkig.
Muricatus.	Zacht stekelig.
Murinus.	Muisgraauw.
Mutabilis.	Veranderlijk.
Muticus.	Ongewapend.

N.

Nanus.	Dwergachtig.
Napiformis.	Raapvormig.
Natans.	Drijvend.
Nebulosus.	Rookgraauw.
Nervosus.	Generfd.
Neuter.	Geslachteloos.
Nidulans.	Nestgewijze.
Nigritus.	Zwart geworden.
Nitidus.	Glanzend.
Niveus.	Sneeuwwit.
Nobilis.	Edel.
Nocturnus.	Nachtreikende, een nacht durende.
Nodiflorus.	Geknoopt.
Nodosus.	
Nudus.	Naakt.
Nutans.	Knikkend, voorover hangend.

O.

Obcordatus.	Omgekeerd hartvormig.
Oblique-cordatus.	Scheef hartvormig.
Obliquus.	Schuins, gedraaid, scheefbladig.
Oblongus.	Langwerpig.
Obscurus.	Donker.
Obtusus.	Stomp.
Ochraceus.	Okergeel.
Ochroleucus.	Geel geaderd, witachtig okergeel.
Octonus.	Achtvoudig.
Odoratissimus.	Zeer welriekend.

Olivaceus.	Olijfgroen.
Omphalodes.	Gesnaveld.
Opacus.	Dof.
Oppositi florus.	Tegen de bloem over.
Oppositi folium.	Tegen het blad over, paarbladig.
Oppositi pinnatus.	Tegenovergesteld gevind.
Orbiculatus.	Cirkelrond.
Orientalis.	Oostersch.
Osseus.	Beenachtig.
Ovatus.	Eirond, ovaalbladig.
Oxoniensis.	Groen geelbladig.

P.

Paleaceus.	Stoppelig, vliezig.
Pallens.	Bleek.
Palmatus.	Handvormig.
Palustris.	Moerassig.
Pandurae formis.	Vioolvormig.
Paniculatus.	Gepluimd.
Papilius.	Vlindervormig.
Papillosus.	Getepeld.
Papulosus.	Puistig, geklierd.
Parabolicus.	Worplijnvormig.
Paradoxus.	Onregelmatig.
Parasiticus.	Plantplantig.
Pari pinnatus.	Afnemend gevind.
Parvifolium.	Kleinbladig.
Patens.	Wijd uitgebreid.
Patentissimus.	Zeer wijd.
Patulus.	Uitgebreid.
Pavonius.	Paauwkleurig.
Pectinatus.	Kamvormig.

Pedati fidus.	Voetspletig.
Pedatus.	Voetsgewijze, voetbladig.
Pedicellatus.	Gesteeld.
Pedunculatus.	Gesteeld.
Pelegrinus.	Regtstandig.
Peltatus.	Schildvormig.
Pendulus.	Hangend.
Penicilli formis.	Penceelvormig.
Pentagonus.	Vijfzijdig.
Perennis.	Overjarig, overblijvend.
Perfoliatus.	Bladdoorborend.
Peronatus.	Gesokt.
Persicus.	Persisch.
Persistens.	Blijvend.
Personatus.	Grijnsbloemig.
Peruvianus.	Peruaasch.
Petaloideus.	Bloembladvormig.
Petiolaris.	Bladstelig.
Petiolatus.	Gesteeld.
Phoeniceus.	Granaatrood.
Piceus.	Pikzwart.
Pictus.	Bont beschilderd.
Pignus.	Traag.
Piliferus.	Haardragend.
Pilosus.	Gehaard.
Pimpinelli formis.	Pimpernelbladig.
Pinnati fidus.	In vinnen gedeeld.
Pinnatus.	Gevind.
Pinnatus bijugus.	Tweeparig gevind.
Pinnatus pinnis confluentibus.	Met zamenvloeijende blaaderen gevind.
Placenti formis.	Koekvormig.
Plantae acaules.	Ongesteelde planten.
Plantae caulescentes.	Gesteelde planten.

Plantagineus.	Plantagobladig.
Planus.	Vlak.
Plicatus.	Geplooid.
Plumbeus.	Loodgrijs.
Plumosus.	Gevederd.
Poëticus.	Fabelachtig.
Polyanthos.	Veelbloemig.
Polygonus.	Veelzijdig.
Polymorphus.	Verschilbladig.
Polypetalus liliaceus.	Veelbladig lelieachtig.
Polyphyllus.	Veelbladig.
Polystachius.	Veelarig.
Populifolium.	Populierbladig.
Porphyreus.	Roodbruin.
Praealtus.	Hoog groeijend.
Praecox.	Vroeg.
Praemorsus.	Afgeknaagd.
Princeps.	Uitmuntend.
Prasinus.	Grasgroen.
Procumbens.	Liggend.
Profundus.	Donker.
Prolifer.	Kroontakkig, kinderend.
Proprius.	Eigen, bijzonder.
Prostratus.	Laag, liggend.
Provincialis.	Provincie.
Pruinosus.	Bedaauwd.
Psittacinus.	Papegaaikleurig.
Pubescens.	Zachtharig.
Pulchellus.	Schoon.
Pulverulentus.	Stofachtig.
Pulvinatus.	Kussenvormig.
Pumilus.	Dwergachtig.
Punctatus.	Gestippeld.
Pungens.	Stekend.

Puniceus.	Granaatkleurig, karmijnrood.
Purgans.	Purgerend.
Purpurascens.	Purperachtig.
Purpureus.	Purperrood.
Pygmaeus.	Dwergachtig.
Pyrenaicus.	Pyreneesch.
Pyridatus.	Doosvormig.

Q.

Quadrangularis.	Vierhoekig.
Quadricarinatus.	Vierdubbel kielvormig.
Quadrifariam imbricatus.	Vierreijig geschubd.
Quadrifidus.	Vierdeelig.
Quadrilobus.	Vierlobbig.
Quadriternatus.	Viertallig.
Quadruplicato pinnatus.	Viervoudig gevind.
Quaternus.	Viervoudig.
Quercifolium	Eikenbladig.
Quinatus.	Vijftallig.
Quinquangularis.	Vijfhoekig
Quinque alatus.	Vijfvleugelig.
Quintuplinervus.	Vijfdubbel geribd.
Quinus.	Vijfvoudig.

R.

Racemiflorus.	Trosbloemig.
Racemosus.	Trosachtig.
Radiatus.	Radbloemig, straalbloem.
Radicalis.	Wortelstelig, wortelstandig.
Radicans.	Wortelend.
Radulus.	Ruw.
Ramentaceus.	Schubachtig.

Ramis deflexis.	Met nederhangende takken.
Ramosissimus.	Zeer getakt.
Ramosus.	Takkig.
Ranunculoides.	Ranunkelachtig.
Rarus.	Van elkanderen afstaande.
Reclinatus.	Neergebogen.
Rectus.	Uitgestrekt, regt.
Reflexus.	Neergebogen.
Refusus.	Stompbladig.
Remotus.	Ruim zittend.
Reniformis.	Niervormig.
Repandus.	Uitgeschulpt.
Repatrix.	Kruipende.
Repens.	Kruipende.
Resupinatus.	Omgekeerd.
Reticulato venosus.	Netswijze geaderd.
Reticulatus.	Netvormig.
Retusus.	Stompbladig, ingedrukt.
Revolutus.	Terug gedraaid, achter omgerold.
Rhizomatoïdeus.	Wortelstokkig.
Rhombeus.	Ruitvormig.
Rhomboïdeus.	Ruitvormig.
Ribifolium.	Geribd blad.
Rigidus.	Stijf, onbuigzaam.
Rimosus.	Spletig.
Ringens.	Gelipt, gapend.
Roridus.	Berijpt.
Rosaceus.	Roosachtig.
Roseus.	Rooskleurig.
Rosmarinifolium.	Wijnruitblad
Rotatus.	Radervormig.
Rotundifolium.	Rondbladig.
Rubellus.	Roodachtig.

Ruber.	Rood.
Rubicundus.	Donkerrood.
Rubicaulis.	Roodstengig.
Rubiginosus.	Bruinrood.
Rubro-cyaneus.	Blaauwrood.
Rufescens.	Rosachtig.
Rufus.	Roskleurig.
Rugosus.	Rimpelig.
Runcinatus.	Geschaard.
Rutaefolium.	Wijnruitbladig.
Rutilans.	Roodglanzend.

S.

Saccharinus.	Suikergevend.
Sagittatus.	Pijlvormig.
Salicinus.	Wilgbladig.
Salignus.	Wilgbladig.
Sambucinus.	Vlierachtig.
Sanguineus.	Bloedrood.
Sarmentosus.	Rankenschietend.
Saturatus.	Hoog gekleurd.
Scaber.	Raspachtig, ruw, ruwbladig.
Scandens.	Klimmend.
Scariosus.	Scherpschubbig, als verdroogd.
Scorpioides.	Schorpioenachtig.
Scutiformis.	Schildvormig.
Scrobiculatus.	Groevig.
Secundus.	Naar de eene zijde gekeerd.
Securiformis.	Bijlvormig.
Semicylindricus.	Half rolrond.
Semiradiatus.	Ten halve gestraald.
Semireticulatus.	Half netvormig.
Semiteris.	Halfrond.

Semitrilobus.	Half drielobbig.
Semperflorens.	Altijd bloeijend.
Sempervirens.	Altijd groen blijvend.
Sensitivus.	Gevoelig.
Septemfidus.	Zevenspletig.
Septuplinervus.	Zeven dubbel geribd.
Sericeus.	Zijde, fluweelachtig.
Serotinus.	Laat.
Serratus.	Zaagvormig.
Sessilis.	Vastzittend.
Sessilefolium.	Ongesteeld blad.
Setaceus.	Borstelig.
Sexflorus.	Zesbloemig.
Sibericus.	Siberisch.
Siccus.	Droog.
Simplicissimus.	Zeer enkel.
Simplex.	Enkel.
Sinistrorsus.	Linksom.
Sinuatus.	Bogtig.
Siphiliticus.	Pokkig.
Sisurynchius.	Dubbel bollig.
Smaragdinus.	Smaragdgroen.
Solidus.	Vast.
Solitarius.	Eenzaam, enkel.
Solubilis.	Broos.
Solutus.	Loszittend.
Spadiceus.	Glanzend.
Sparsus.	Verstrooid.
Spathaceus.	Bloemscheedig.
Speciocissimus.	Allerprachtigst.
Speciosus.	Sierlijk.
Spectabilis.	Aanzienlijk.
Spicatus.	Aarvormig.
Spinosus.	Gedoornd.

Spiralis.	Spiraalbladig.
Splendens.	Schitterend.
Spongiosus.	Zwammig.
Sporealis.	Stippelbladig.
Sqalens.	Veelkleurig.
Squamosus.	Geschubd.
Squarrosus.	Rappig.
Stamineus.	Groothelmstijlig.
Staminiformis.	Meeldraadvormig.
Stellatus.	Starvormig.
Stenopetalus.	Smalbladig.
Sterialis.	Onvruchtbaar.
Stipitatus.	Gestamd, gestronkt.
Stipulaceus.	Stoppelbladig.
Stoloniferus.	Wortelloofdragend.
Stramineus.	Stroogeel.
Striatus.	Gestreept.
Strictus.	Regt, regtstandig, strak.
Strigosus.	Borstelig.
Strumulosus.	Geklierd.
Stupeus.	Werkachtig.
Suaveolens.	Welriekend.
Subdimidiatus.	Scheef.
Suberosus.	Kurkachtig.
Subglobulosus.	Rondachtig.
Subrotundus.	Rondachtig.
Subulatus.	Elsvormig.
Succosus.	Sappig.
Suffultus.	Onderstut.
Sulcatus.	Gesleufd.
Superans.	Uitstekend.
Sylvestris.	Wild.

T.

Tenax.	Taai.
Tenuifolium.	Kleinbladig.
Terebinthinaceus.	Terpentijngeurig.
Tetragonus.	Vierkantig.
Tetraphylla.	Vierbladig.
Tetrapterus.	Viervleugelig.
Thyrsiflorus.	Tyrsbloemig.
Thyrsioïdes.	Tyrsvormig.
Tigridus.	Getijgerd.
Tigrinus.	Getijgerd.
Tomentosus.	Wollig.
Torosus.	Uitpuilend.
Tortilis.	Gedraaid.
Tortuosus.	Gedraaid.
Torulosus.	Opgezwollen.
Toxicarius.	Vergiftig.
Transversus.	Dwarsloopend.
Trapeziformis.	Scheef ruitvormig.
Triangularis.	Driehoekig.
Tribulosus.	Pijpachtig.
Trichotomus.	Driegaffelig.
Tricoccus.	Driehokkig.
Tricuspidatus.	Driepuntig.
Tridentatus.	Drietandig.
Triduus.	Driedaagsch.
Trifariam imbricatus.	Driereijig geschubd.
Triflorus.	Driebloemig.
Trigeminatus.	Drie dubbel tweevoudig.
Trigonus.	Driezijdig.
Trigynus.	Driestijlig.
Trinervius.	Drieribbig.
Tripinnatus.	Drie dubbel gevind.

Triplicato pinnatus.	Drievoudig gevind.
Triplinervus.	Driedubbel geribd.
Triquestrus.	Driekantig.
Tristachyos.	Drie-arig.
Tristis.	Treurig, mat.
Triumphans.	Zegepralend.
Truncatus.	Afgeknot.
Tuberculatus.	Knobbelig.
Tuberosus.	Knobbelwortelig.
Tubiflorus.	Buisvormig.
Tubulosus.	Pijpachtig.
Tunicatus.	Gerokt.
Turbinatus.	Drijftollig.

U.

Umbilicatus.	Navelvormig.
Umbonatus.	Navelig.
Umbraculiferus.	Schermdragend.
Umbrinus.	Schaduwbruin.
Uncinatus.	Haakvormig.
Ungulatus.	Gegolfd.
Uniflorus.	Eenbloemig.
Uniformis.	Gelijkvormig.
Unilateralis.	Eenzijdig.
Unilocularis.	Eenhokkig.
Uninervus.	Eennervig.
Univalvis.	Eenkleppig.
Urceolatus.	Kruikvormig.
Urens.	Brandende.

V.

Vaginatus.	Scheedevormig.
Vagus.	Verstrooid.
Variabilis.	Veranderlijk.
Variegatus.	Bontkleurig.
Varius.	Verscheiden, bont.
Velutinus.	Fluweelachtig.
Venoso nervosus.	Aderachtig generfd.
Venosus.	Geaderd.
Ventricosus.	Buikig, opgeblazen.
Venustus.	Bevallig.
Vermicularis.	Wurmvormig.
Vernus.	Voorjaars.
Verrucosus.	Wratachtig.
Versatilis.	Beweegbaar.
Versicolor.	Bontkleurig, tweekleurig.
Verticalis.	Loodregt.
Verticillatus.	Gekransd, kranswijze.
Vescus.	Eetbaar.
Villosus.	Vlokkig, wollig, viltig.
Viminalis.	Taaitakkig.
Vimineus.	Duntakkig.
Violaceus.	Violetkleurig.
Virens.	Groenachtig.
Virgatus.	Roedevormig, getakt.
Viridiflorus.	Groenbloemig.
Viridis.	Groen.
Virifolium.	Groenbladig.
Viscidus.	Smerig, kleverig.
Vitellinus.	Dojergeel.
Vittatus.	Gestreept.
Volubilis.	Windend, klimmend.

W.

Wellsianus.	Wellsche.

X.

Xerampelinus.	Nagelrood.

Z.

Zeylanicus.	Ceylonsch.
Zonalis.	Gordelbladig.

53.

VERKLARING DER DATUMS, WELKE GEWOONLIJK IN KUNSTTERMEN GEBEZIGD WORDEN.

Langste dag, den 21 Junij.
St. Jan, den 24 Junij.
St. Jacob, den 25 Julij.
St. Michiel, den 29 September.
St. Maarten, den 11 November.

54.

THERMOMETERSCHALEN TEN BEHOEVE DER BROEIJERIJEN.

100 Gradige			Beaumur.			Fahrenheit.		
boven 0	50	graden	boven 0	40	graden	boven 0	122	graden
	45	»		36	»		113	»
	40	»		32	»		104	»
	35	»		28	»		95	»
	30	»		24	»		86	»
	25	»		20	»		77	»
	20	»		16	»		68	»
	15	»		12	»		59	»
	10	»		8	»		50	»
	5	»		4	»		41	»
	0	»		0	»		32	»
	5	»	onder 0	4	»		23	»
onder 0	10	»		8	»		14	»
	15	»		12	»		5	»
	20	»		16	»	onder 0	4	»
	25	»		20	»		13	»
	30	»		24	»		22	»

55.

BLOEMEN-BAROMETER.

De ANAGALLIS *Arvensis*, Basterdmuur, de barometer der armen bijgenaamd, welke in onze koornlanden, hoven en in de duinen gevonden wordt, is voor de minste

weersverandering zoo gevoelig, dat hare bloemen eenige uren voor den regen zich sluiten. Gewoonlijk sluiten zij zich des nademiddags, om den volgenden dag tegen 8 uur weder te ontluiken.

De VERONICA *Chamaedrys*, Gamanderlijn Eerenprijs, welke in onze heggen en beschaduwde plaatsen overvloedig gevonden wordt, sluit bij op handen zijnden storm hare blaauwe bloemen, om dezelve weder te openen, zoodra dezelve weder gestild is.

De LACTUCA *Sylvestris*, wilde Latuw, welke veel in zaailanden groeit, sluit zich des avonds, wanneer het den volgenden dag schoon weder zal zijn, terwijl als haar bloemkrans daarentegen open blijft er een donkere bewolkte dag volgen zal.

De CALENDULA, Goudsbloem, na 7 uur in den morgen gesloten blijvende, zal er regen komen.

De TRIFOLIUM, Klaver, deszelfs bladeren over den dag zamentrekkende, zal het sterk beginnen te regenen.

De STELLARIA *Media*, Gemeene muur, behoudt zijne bloemen in eene opgehevene rigting, van af 9 uur in den morgen tot aan den middag toe, doch sluit dezelve terstond, wanneer het regent, blijvende zij na den regen neergebogen.

De ARENARIA *Rubra*, Rood zandkruid, sluit, wanneer de minste regen aanstaande is, hare bloemen.

De CHRYSANTHEMUM, Chrysant, doet hetzelfde.

De TRAGOPOGON *Pratense*, Beemd boksbaard, houdt hare bloembladeren bij eene donkere lucht gesloten.

De NYMPHAEA, *Alba* en *Lutea*, Witte en Gele Plompen, openen bij fraai weder hare bloemen, welke des nachts gesloten zijn.

56.

UURWIJZER VAN FLORA,

OF TAFEL VAN HET UUR, WAAROP EENIGE BLOEMEN TE *UPSAL* IN *Zweden* OP 60° NOORDER BREEDTE ONTLUIKEN EN ZICH SLUITEN.

UREN VAN HET OPENGAAN DER BLOEMEN.	NAMEN DER WAARGENOMENE PLANTEN.	UREN VAN HET SLUITEN DER BLOEMEN.	
s' morgens.		s'morg.	s'avonds.
3 à 5	TRAGOPOGON, *Pratense*	9 à 10	
4 » 5	LEONTHODON, *Tuberosum*		3
4 » 5	PICRIS, *Hieracioïdes*		
4 » 5	CICHORIUM, *Intybus*	10	
4 » 5	CREPIS, *Tectorum*	10 » 12	
4 » 6	PICRIDIUM, *Tingitanum*	10	
5	SONCHUS, *Oleraceus*	11 » 12	
5	PAPAVER, *Nudicaule*		7
5	HEMEROCALLIS, *Fulva*		7 à 3
5 » 6	LEONTODON, *Taraxacum*	8 » 10	
5 » 6	CREPIS, *Alpina*	11	
5 » 6	RHAGADIOLUS, *Edulus*	10	1
6	HYPOCHOERIS, *Maculata*		4 » 5
6	HIERACIUM, *Umbellatum*		5
6 » 7	HIERACIUM, *Murorum*		2
6 » 7	HIERACIUM, *Pilosella*		3 » 4
6 » 7	CREPIS, *Rubra*		1 » 2
6 » 7	SONCHUS, *Arvensis*	10 » 12	
6 » 8	ALYSSUM, *Utriculatum*		4
7	LEONTODON		3
7	SONCHUS, *Lapponicus*	12	

UREN VAN HET OPENGAAN. DER BLOEMEN.	NAMEN DER WAARGENOMENE PLANTEN.	UREN VAN HET SLUITEN DER BLOEMEN.	
s'morgens.		s'morg.	s'avonds.
7	LACTUCA, *Sativa*	10	
7	CALENDULA, *Pluvialis*		3 à 4
7	NYMPHAEA, *Alba*		5
7	ANTHERICUM, *Ramosum*		3 » 4
7 à 8	MESEMBRYANTHEMUM, *Barbatum*		2
7 » 8	MESEMBRYANTHEMUM, *Linguiforme*		3
8	HIERACIUM, *Auricula*		2
8	ANAGALLIS, *Arvensis*		
8	DIANTHUS, *Prolifer*		1
9	CALENDULA, *Arvensis*	12	8
9 » 10	ARENARIA		2 » 3
10 » 11	MESEMBRYANTHEMUM, *Crystallinum*		2 » 4
s'avonds.			
5	MESEMBRYANTHEMUM, *Noviflorum*		3
	NYCTAGO, *Hortensis*		
6	GERANIUM, *Triste*		
9 à 10	CACTUS, *Grandiflorus*		12

57.

ALPHABETISCHE OPGAVE VAN WAT ER IN IEDERE MAAND DIENT VERRIGT TE WORDEN.

JANUARIJ.

Moestuin.

ARTISJOKKEN, bedekt houden.
BOONEN, die den vorigen herfst gelegd zijn, aanaarden.
BROEIBAKKEN aanleggen.
CHAMPIGNON, op nieuw met stroo dekken.
ERWTEN, die den vorigen herfst gelegd zijn, aanaarden.
GROND, omspitten en bemesten.
SELDERIJ, aanaarden ter geel wording.

Vruchttuin.

BOOMEN bij nat weder van mos zuiveren.
» leiden en vastbinden.
» *(appel)*, die zwak en traag zijn, snoeijen.
» *(peren)*, evenzoo.
» *(vrucht)*, van het doode hout ontdoen.

Kweektuin.

BOOMEN *(Jonge vrucht)*, tegen de knaagdieren beschermen.
GROND, omspitten en ter planting van jong plantsoen, door bemesting toebereiden.

Bloemtuin.

ANEMONEN, dekken.
ANJELIEREN, idem.

AURIKELS, nazien en zuiveren.
BLOEMPERKEN, bemesten.
CROCUS, dekken.
FERRARIA'S, idem.
GLADIOLUSSEN, idem.
HYACINTHEN, idem.
KEIZERSKROON, idem.
LELIE'S, idem.
LELIENARCISSEN, idem.
LISCHBLOEMEN, idem.
NARCISSEN, idem.
RANUNKELS, idem.
TULPEN, idem.

Lusttuin.

BOOMEN *(Bosch)*, vellen en snoeijen.
GROND, omwerken.
HEESTERS, snoeijen.
PADEN, opnemen.

Oranjerie en Stookkas.

De warmte volgens den Thermometer blijven onderhouden.

ABRIKOZEN, bij droogte en zonneschijn bevochtigen en zoo mogelijk van versche lucht voorzien.
DRUIVEN, vorderen hetzelfde.
PERZIKKEN, hetzelfde.
PLANTEN (de) en GEWASSEN van dorre bladeren en schimmel zuiveren, van tijd tot tijd begieten, hetwelk bij kleine hoeveelheden geschieden moet, en zoo mogelijk van versche lucht voorzien.

Trekkas.

BOOMEN, nazien en zuiveren.
PLANTEN (de), zuiveren en gieten.

Runbak.

AARDBEZIËN, in potten daarin plaatsen.

FEBRUARIJ.

Moestuin.

AARDBEZIËN, bemesten.

BOONEN (*groote*), die in den vorigen herfst gelegd zijn, aanaarden, nieuwen leggen.

CHAMPIGNONS, zorgvuldig tegen het ongunstige weder beveiligen.

ERWTEN (*dop*), zie *groote boonen.*

PEULEN, zie *groote boonen.*

WORTELEN, zaaijen.

Voor het overige handelen als in *Januarij.*

Vruchttuin.

AALBEZIËN, snoeijen.

ABRIKOZEN, idem.

APPELEN (*lei- en struik*), snoeijen.

FRAMBOZEN, snoeijen.

KRUISBEZIËN, idem.

PEREN (*lei- en struik*), snoeijen.

PERZIKEN, snoeijen.

PRUIMEBOOMEN, snoeijen.

WIJNSTOK, snoeijen, doch beter in December.

Kweektuin.

BOOMEN (*appel*), bij gunstig weder enten.
» (*pere*), idem.
» (*kerse*), idem.
» (*pruime*), idem.

ENTRIJS, snijden en op eene vochtige plaats in zand bewaren.

KROONEN der stammen, die den vorigen zomer geoculeerd zijn, bij gunstig weder afsnijden.
WILGENTEENEN, snijden en in het water bewaren.

Bloemtuin.

Handelen als in *Januarij*, doch bij zacht weder de dekkingsmiddelen verminderen.

Lusttuin.

Handelen als in *Januarij*, en de verschillende houtsoorten kappen.

Oranjerie en stookkas.

ORANJEBOOMEN (*zieke*), alle takken op eene lengte van een palm van af den stam afsnijden, van nieuwe aarde voorzien, en op eenen beschaduwden stand plaatsen.
PLANTEN (*uitgebloeide*), verpoten.
» (*uitlandsche*), zaaijen.
» (*vet*) als *aloë's* enz., spaarzaam van water voorzien.
Voor het overige handelen als in *Januarij*.

Trekkas.

Als in *Januarij*.

Runbak:

Dezelve bij vermindering van warmtegraad van nieuwe run voorzien, en nieuwe bakken voor *Abrikozen*, *Perzikken* en *Druiven* aanleggen.

Broeibak

zorgvuldig tegen de vorst dekken.

Plant- en koude bak

aanleggen ter vervroegin der gewassen.

MAART.

Moestuin.

AARDAKERS, poten.

AARDAMANDELEN, poten.

AARDAPPELEN (*vroege*), poten.

AARDBEZIËN, aanleggen en wieden.

ANIJS, zaaijen.

ARTISJOKKEN, bij gunstig weder scheuren.

ASPERGIES, de bedden luchtig omspitten, ten einde er mest onder te brengen.

BERNAGE, zaaijen.

BOONEN (*groote*), leggen.

BUGLOS, zaaijen.

CARDONS, zaaijen.

CHALONS, leggen.

CHALOTTEN, leggen.

DILLE, zaaijen.

DRAGON, scheuren.

DUNSEL, zaaijen.

ERWTEN, leggen.

HAVERWORTEL of SALSIFIE, zaaijen.

HERTSHOORN, zaaijen.

HONDSTONG, aanaarden ter geel wording.

KABOTSEN, zaaijen.

KARWEI, zaaijen.

KATTEKRUID, zaaijen.

KERS (*bitter*), zaaijen.

KERVEL, zaaijen.

KLOKKEN (*glazen*), over weeuwtjes *salade* en *bloemkool* geplaatst, tegen het einde der maand wegnemen.

KNOFLOOK, leggen.

KNOLLEN (*Mei-*), zaaijen.

LAVENDEL, zaaijen, scheuren.

LATUW, zie *Dunsel.*

LEPELBLAD, zaaijen.

LOOK (*bies-*), scheuren, om zaad te winnen, en zaaijen.

MARIOLEIN, zaaijen, scheuren.

MATER, zaaijen, scheuren.

MELDE, zaaijen.

OREGO, scheuren, zaaijen.

PEPERWORTEL, scheuren.

PIETERSELIE, zaaijen.

PIETERSELIEWORTEL, zaaijen.

PIMPERNELLE, scheuren.

PINKSTERNAAK of PASTENAAK, zaaijen.

PREI, zaaijen.

RAAPKOOL, zaaijen.

RADIJS, zaaijen.

RAKETTE, zaaijen.

RAPUNSEL, zaaijen.

SALEI, scheuren.

SCHORSENEREN, zaaijen.

SELDERIJ, zaaijen.

SNIJSALADE, zaaijen.

SPINAGIE, zaaijen.

THYM, zaaijen.

TRIPMADAM, scheuren.

UIJEN, zaaijen.

VENKEL, zaaijen.

WORTELEN, zaaijen.

WIJNRUIT, zaaijen.

ZURING, zaaijen.

Wat het verwerken van den grond aanbelangt, handelen als in *Februarij.*

Vruchttuin.

BOOMEN (*vrucht*), verplanten.

BOOMEN (*lei*), snoeijen.
» (*struik*), snoeijen.
» (*abrikoze*), snoeijen en tegen nachtvorsten beschermen.
» (*perzik*), snoeijen en tegen nachtvorsten beschermen.
» (*pruime*), snoeijen.
MORELLEN, snoeijen.

Kweektuin.

BOOMEN, zuigen, lasschen, inleggen, scheuren.
» verplanten.
» (*altijd groenblijvende*), zaaijen.
» (*vrucht*), enten, met de vroegste soorten beginnende, om met de *Appelboomen* te eindigen.
ENTRIJS, snijden, eenige dagen vóór het gebruik.

Bloemtuin.

AURIKULA's (*zaailing*), in de schaduw plaatsen.
» (*fijne*), met zorg behandelen.
BLOEMEN (*éénjarige*), zaaijen.
COLUTEA (*Ethiopische*), zaaijen, mits in eene broeibak.
GEWASSEN, die tegen de winterkoude gedekt waren, langzamerhand ontdekken.

Lusttuin.

BLOEMSTOKKEN, plaatsen, en de *slapstengige* gewassen aanbinden.
GRASPERKEN, rollen en afsteken.
GRASBANDEN, rollen en afsteken.
LUSTTUINEN, aanleggen.
SIERBOOMEN en HEESTERS, verplanten.
TUINSIERADEN, naar buiten brengen of ontdekken.
De *gewassen*, die gedekt zijn, langzamerhand beginnen te ontblooten.

Oranjerie en stookkas.

ABRIKOZEN, bij sterken zonneschijn en guur weder zorgvuldig behandelen, en ten minste alle veertien dagen begieten.
DRUIVEN, zie *Abrikozen.*
GEWASSEN, scheuren, potten en verpotten.
LAURIERBOOMEN, } Zoo de kroonen haveloos zijn, van dezelve
LAURUSTINUSSEN, } berooven, ter uitschieting van nieuwe.
MIRTEBOOMEN, zie *Laurierboomen.*
PERZIKKEN, zie *Abrikozen.*

Bij fellen zonneschijn de ramen met rijs dekken, de gewassen tegen de vorst beschermen, voor het overige als in *Februarij.*

Trekkas.

AARDBEZIËN, in dezelve plaatsen.

De kassen, welke nog niet van ramen voorzien zijn, thans daarmede dekken.

Runbak.

De warmte in dezelve onderhouden.

Broeibak.

BLOEMEN (*Eenjarige*), zaaijen.
BLOEMKOOL, zaaijen.
DAHLIA's, ter ontkieming in dezelve plaatsen.
KOMKOMMERS, zaaijen.
KROPSALADE, idem.
MELOENEN, idem.
STAMSNIJBOONEN, leggen.
WORTELEN, zaaijen.

Plant- of koude bakken.

KOOL, zaaijen in soorten.
SALADE, zaaijen.

APRIL.

Moestuin.

Behalve het in *Maart* opgegevene, kan men in deze maand *zaaijen*, *leggen* en *scheuren*:

APPELTJE DER LIEFDE, zaaijen in eene broeibak.

AARDAPPELEN, poten.

AARDNOTEN, idem.

ALSEM, scheuren.

ARTISJOKKEN, scheuren en planten.

ASPERGIE (*Stoelen*), planten.

AUGURKEN, zaaijen op eene warme standplaats; anders in *Mei*.

BASILICUM, zaaijen in eene broeibak.

BEETWORTEL, zaaijen.

BOERENKOOL (*Struiken van*), ter bevordering den grond aanaarden.

BETONIE, scheuren.

BOONEN (*Groote*), leggen.

» (*Stamsnij-*), } leggen.
» (*Stam-salade-*), }

BOONEKRUID, zaaijen, gewoonlijk wanneer de *groote boonen* beginnen te bloeijen.

CAPSICUM, zaaijen op eene gematigde broeibak.

CARDONS, zaaijen op eene warme standplaats.

CITROENKRUID, zaaijen.

CONSILIE DE GREIN, zaaijen.

CORIANDER, zaaijen.

DRAGON, scheuren.

ERWTEN (*Dop-*), leggen.

KERLE, zie *Boonekruid*.

KOMKOMMERS, zaaijen, warme standplaats.

KOOL (*in soorten*), zaaijen.

LAVENDEL (*Uitloopers van*), planten.

MARJOLEIN, zaaijen, } op eene warme standplaats.
MIERIKSWORTEL, zaaijen, }
NASTURTIUM, zaaijen.
OREGO, zaaijen.
PATATEN (*Wortels van*), in eene broeibak leggen.
PATIENTIE, zaaijen.
PEULEN, leggen.
PIETERSELIE, zaaijen.
PIMPERNELLE, scheuren.
PINKSTERNAKEN, zaaijen.
POMPOENEN, idem.
POSTELEIN, idem.
PREI, idem.
RADIJS, idem.
SALADE (*Krop-*), idem.
SALIE, scheuren.
SELDERIJ, verplanten.
SPINAGIE, zaaijen.
SUIKERWORTEL, verplanten.
THYM, scheuren.
TRIP MADAM, idem.
VENKEL, zaaijen.
WIJNRUIT, idem.
ZOMER ENDYVIE, idem.
ZURING (*Klaver-*), zaaijen op eene warme standplaats.

Vruchttuin.

BOOMEN, verplanten.
» (*Vrucht-*), krachtig groeijende snoeijen.
» (*Fijne vrucht-*), tegen de nachtvorsten dekken, van overtollige vrucht ontdoen.
» (*Vijge-*), beginnen te ontdekken.
» zuiveren van rupsennesten.

Kweektuin.

BOOMEN, enten, zuigen en lasschen.
» verplanten.
» (*Altijd groenblijvende*), verplanten en zaaijen.
ZAAILINGEN, bij droog weder gieten.

Bloemtuin.

AFFODILLE, scheuren en planten.
AFRICANEN, zaaijen.
AKELEI, idem.
ASTER, idem.
BALSAMINE, zaaijen in broeibakken.
BILSENKRUID, zaaijen.
BOSCH ANEMONE, zaaijen.
CAMILLE (*Roomsche*), zaaijen in broeibakken.
CHRYSANT, zaaijen.
CONDRILLE, zaaijen.
DAL-LELIE, zaaijen.
DOORN APPEL, zaaijen in broeibakken.
DUIZENDBLAD, scheuren.
EIJERPLANT, zaaijen in broeibakken.
ESSCHENKRUID, zaaijen.
FLUWEELBLOEM, zaaijen in broeibakken.
GEELBLOEM, zaaijen.
GENTIAAN, zaaijen.
GOUDSBLOEM, zaaijen.
GOUDEN APPEL, zaaijen in broeibakken.
GULDEN ROEDE, zaaijen.
HUISLOOK, zaaijen.
JALAPPE, zaaijen in broeibakken.
JANSKRUID (*St.*), scheuren en planten.
JODENKERS, zaaijen in broeibakken.
JUFFERS IN 'T GROEN, zaaijen.
KARDINAALSBLOEM, scheuren.
KERS (*Spaansche*), zaaijen.
KLOKJESBLOEM, scheuren.
» (*Dubbele*), zaaijen.
KLOKJESWINDE, zaaijen.
KNOOPKRUID, zaaijen.
KOOTKRUID, zaaijen.
KOORNBLOEM, zaaijen.
LEVERKRUID, scheuren en planten.
LATHERUS, zaaijen.
LEEUWENBEKKEN, zaaijen en stekken.
LUPINEN, zaaijen.

MADELIEFJES, zaaijen.
RANUNKELS, leggen.
RIDDERSPOREN, zaaijen.
SCHURFTKRUID, zaaijen.
SLEUTELBLOEM, planten.
STOKROZEN, zaaijen.
VARKENSBROOD, planten.
VINGERHOEDEN, scheuren.
VIOLEN, zaaijen.
VIOLETTEN, zaaijen.
WOLVERLEI, zaaijen en scheuren.
ZONNEBLOEM, zaaijen.

Voor het overige wijzen zich de verrigtingen als van zelve aan.

Lusttuin.

De reeds opgegevene werkzaamheden vervolgen.

Orangerie en Stookkas.

Orangerie.

ANJELIEREN, AURIKELS, CERATONIA'S, CISTUSSEN, GRANATEN, LAURIEREN, MELIANTHUSSEN, MIRTEN, OLEANDERS, OLIJVEN, PHLOMIS, TEUCRIUM'S, bij gunstig weder buiten plaatsen.

Dekmiddelen verminderen, ramen bij zacht weder openzetten, de gewassen sterker begieten, verpotten, en kwijnende van nieuwe aarde voorzien.

Stookkas.

BLOEMEN (*Buitenlandsche*), zaaijen.
CAMLLIA, CITROEN, pitten leggen.

HEESTERS, afleggen, zuigen, plukken, enten, oculeren.

» , ten vorige jare geënt, snoeijen.

ORANGE (*Pitten*), leggen.

PLANTEN (*Vaste*), scheuren.

Het stoken langzaam verminderen, bij zonneschijn luchten, de gewassen tegen felle zonhitte beschermen.

Trekkas.

Bij gunstig weder dikwijls van versche lucht voorzien, en bij sterken zonneschijn dekken.

Runbak.

ANANASSEN zorgvuldig verzorgen, zoo veel mogelijk versche lucht geven, des nachts dekken, dikwijls begieten, de jonge planten in potten overbrengen.

Broeibak.

De nieuwe aangelegde behoeven thans eene mindere hoeveelheid mest, moeten dikwijls gelucht worden, en vorderen voor het overige dezelfde verzorging, als vroeger opgegeven is.

Plantbak.

Hierin plaatse men op nieuw *Bloemkool*, *Komkommers*, *Kropsalade* en *Stamboontjes*.

MEI.

Moestuin.

AARDBEZIËN, van hare overtollige ranken zuiveren en wieden.

APPELTJE DER LIEFDE, verplanten tegen latwerk.

ARTISJOKKEN, van hare zijsteelen ontdoen, ten einde den groei der kroon te bevorderen. Zoo de plant te welig opschiet, zonder zich tot vrucht te zetten, ontneme men haar de onderste bladeren, en zoo dit niet baat, steke men de vezelwortels af.

AUGURKEN, zaaijen.

BASILICUM, verplanten.

BOONEN (*Groote*), kunnen nog gelegd worden, doch behoeven thans om wel te tieren een meer vochtigen grond.

» (*Klimsnij-*), } leggen.
» (*Princesse* en *Salade*), }

BLOEMKOOL (*Herfst- en winter*), zaaijen.

BROCCOLI, } zaaijen.
BRUSSELSCHE SPRUITKOOL, }

CAPSICUM, planten op eene warme standplaats.

CHAMPIGNON (*bedden*), aanleggen.

ENDYVIE, zaaijen, beter in *Junij*.

ERWTEN (*Dop*), leggen, vroegere gelegde bij droogte aanaarden, en dezelve zorgvuldig eerst van klein en daarna van groot rijs voorzien.

GROENTEN, vele der reeds vroeger opgegevene om de veertien dagen zaaijen.

KOMKOMMERS, zaaijen.

KOOL (*in soorten*), verplanten.

» (*Winter-*), zaaijen.

KOOLRAPEN, zaaijen.

ONKRUID, zorgvuldig uitwieden.

PATATEN, verplanten.

PEULEN, zie *doperwten*.

PLANTEN, waar dezelve te digt staan, uitdunnen.

POSTELEIN, zaaijen.

RADIJS, verplanten om zaad te winnen.

SINOCHIA, zaaijen.

TOMATEN, zie *Appeltje der liefde*.

UIJEN, verplanten voor zomergebruik.

Vruchttuin.

ABRIKOZEN, uitdunnen, wanneer de vrucht zich te veel opeen gestapeld heeft.

PERZIKKEN, uitdunnen, wanneer de vrucht zich te veel opeen gestapeld heeft.

WIJNSTOK, aanbinden, de overbodige takjes wegnemen.

Kweektuin.

APPELEN (*Late*), kunnen nog geënt worden.

BOOMEN, ten vorigen jare geoculeerd, derzelver stammen een weinig boven de oculatie afsnijden.

HEESTERS, enten, zuigen, inleggen.

ENTEN, hiervan kan het entwas, de leem of het verband afgenomen worden; de scheuten te welig zijnde, diene men ze door aanbinding voor knakken te hoeden.

ZAAILINGEN, deze moeten zorgvuldig gewied, en bij aanhoudende droogte begoten worden, zullende bij gebrek daarvan vele verloren gaan of te enkel opschieten.

Bloemtuin.

AMARANTEN, verplanten.

ANEMONEN (*Bloeijende*), op het heetst van den dag tegen de zon beschermen.

ANJELIEREN, } verplanten.
» (*Gras*), }

BALSAMINEN, verplanten.

BLATTARIA of MOTTEKRUID, zaaijen.

BLOEM VAN CONSTANTIJN, zaaijen.

BLOEMEN (*Bol*), uitgebloeid, opnemen.
» (*Eenjarige*), zaaijen.
» (*Tweejarige*), verplanten.

COREOPSIS, verplanten.

DAHLIA, bollen leggen.

DUIZENDSCHOON, zaaijen.

STOKROZEN, verplanten.

Voor het overige de bloemen rein en netjes houden.

AUGURKEN, zaaijen.
BASILICUM, verplanten.
BOONEN (*Groote*), kunnen nog ... randen en perken afste-
thans om wel te tier ... anbinden, terwijl nu alle
» (*Klimsnij-*), ... moeten worden.
» (*Princesse* en
BLOEMKOOL (*Herfst-*
BROCCOLI,
BRUSSELSCHE SP
CAPSICUM, pl
CHAMPIGNO
ENDYVIE
ERWTE
G

... en Stookkas.

Oranjerie.

... verplanten, en bij gunstig weder buiten plaatsen.
(*Oranjerie*), zaaijen en steken.
(*Vet*), eerst in het laatst der maand buiten brengen.
Voor het overige veel van het vroeger opgegevene blijven behartigen.

Stookkas.

AFWASSEN, zogen en inleggen.
Het stoken langzamerhand beginnen te staken.

Trekkas.

ABRIKOZEN, luchten en van tijd tot tijd met zeepwater begieten.
PERZIKKEN, zie *Abrikozen.*
WIJNSTOK, luchten en van zijne overbodige ranken ontdoen.

Runbak.

ANANASSEN, verplanten, ter voortbrenging van vrucht in het volgende jaar.

De broeijing steeds onderhouden.

Broeibak.

De planten luchten, tegen felle zonnehitte beschermen, en steeds van het noodige water voorzien.

Plant- of koude bak.

"van moeten nu de ramen op het eind der maand en worden, ter voorkoming van het schieten der 'n bevindende planten.

JUNIJ.

Moestuin.

ASPERGIES, steken tot den 24 *Junij.*
BASILICUM, inzamelen.
BOONEKRUID, idem.
BOONEN (*Snij*), } kunnen nog gelegd worden.
» (*Salade*), }
CARDONS, planten.
CICHOREIWORTEL, zaaijen.
CITROENKRUID, inzamelen.
CHALOTTEN en CHALONS, opnemen.
ENDIVIE, zaaijen.
ERWTEN (*Dop*), welke rijp zijn, inzamelen.
KOOL (*In soorten*), verplanten.
KROPSALADE, zaaijen.
LAVENDEL, inzamelen.
MARIOLEIN, } inzamelen.
MUNT, }
PEULEN, rijp zijnde, inzamelen.
POSTELEIN, zaaijen.
PREI, verplanten.
RADIJS, } zaaijen.
RAMMENAS, }
SALIE, inzamelen.
SELDERIJ, zaaijen en verplanten.
SPINAGIE, zaaijen.

Vruchttuin.

VRUCHTEN (*Fijne*), welke te digt op een gestapeld zijn, uitdunnen.

Het zal niet noodig zijn, telken reize te herinneren, dat de tuinen behoorlijk gewied en onderhouden moeten worden.

Kweektuin.

VRUCHTEN (*Steen*), met het wassende oog oculeren.

Bloemtuin.

BLOEMEN (*Eenjarige*), uit de broeibakken verplanten.
» (*Uitgebloeide*), de stengels afsnijden.
BLOEMBOLLEN (*Uitgebloeide*), opnemen.
GEWASSEN (*Haarwortelige*), verplanten en door inleggers vermenigvuldigen; bij droogte des morgens gieten.

Lusttuin.

HEGGEN, scheren.
WATERPARTIJEN, zuiver houden.

Oranjerie en stookkas.

Oranjerie.

ORANJEBOOMEN (*Bloeijende*), dikwijls ter vruchtzetting van water voorzien.

Uit de *Oranjerie* zijn thans de meeste gewassen opgeruimd.

Stookkas.

PLANTEN (*Vet*), stekken.
Met stoken eindigen.

Trekkas.

Waaruit de vruchten geoogst zijn, van hare ramen ontdoen

Runbak.

ANANASSEN, dikwijls begieten, bij felle warmte van versche lucht voorzien.

Broeibak.

Met zorg behandelen.

JULIJ.

Moestuin.

BLOEMKOOL, aanaarden.

BOONEN (*Groote*), kunnen voor het laatst gelegd worden; die rijp zijn inzamelen.

ENDIVIE, verplanten.

ERWTEN, inzamelen.

KERVEL, zaaijen.

KNOFLOOK, inzamelen.

KOOL, voor het volgende jaar zaaijen.

» verplanten.

KROPSALADE, zaaijen en verplanten.

LOOK, opnemen.

PEULEN, inzamelen.

ROCAMBOLE, zie *Knoflook*.

SELDERIJ, verplanten, aanaarden.

SPINAGIE, zaaijen voor den winter.

Vruchttuin.

BOOMEN, van hunne uitloopers ontdoen.

DRUIVEN, zomer-snoeijen en van overtollige vrucht ontdoen.

Kweektuin.

HEESTERS, oculeren.

ROZEN, idem.

VRUCHTEN (*Steen*), oculeren.

Bloemtuin.

ANJELIEREN, afleggen.
BLOEMEN (*Tweejarige*), zaaijen.
» (*Bol*), uitgebloeid opnemen, en de hier geacclimateerde veertien dagen later weder zetten.
» (*met dubbele bloem*), stekken.
» (*Zaad*), verzamelen.
» (*Pot*), bij droogte gieten.
» (*Haarwortelige*), verplanten.

Lusttuin.

HEGGEN, snoeijen.
ORANJEBOOMEN, van overtollige vrucht ontdoen.
PADEN, } afsteken.
PERKEN, }

Oranjerie en stookkas.

Stookkas.

PLANTEN (*Teedere*), naar buiten brengen.
» (*Warme kas*), enten, stekken.
» (*Vet*), stekken.
» (*Buitenlandsche*), van onreinheid en ongedierte zuiveren.
» (*Buitenlandsche*), hiervan het zaad winnen.
STAPELIA'S, in de kas houden.
» (*uitgebloeid*), buiten brengen.

De kas zoo veel mogelijk open zetten, en des nachts niet meer dekken.

AUGUSTUS.

Moestuin.

AARDBEZIËN, planten.
ARTISJOKKEN, van uitloopers ontdoen.

AUGURKEN, gieten.
BROCCOLI, verplanten.
CHALONS, }
CHALOTTEN, } inzamelen.
ENDIVIE, zaaijen, verplanten, opbinden.
HYSOP, bloeijende stengels afsnijden.
KERVEL, zaaijen.
KEULE, de bloeijende stengels afsnijden.
KOMKOMMERS, gieten.
KNOFLOOK, inzamelen.
KOOL (*Witte*), }
» (*Bloem*), } gieten en tot weeuwtjes zaaijen.
» (*Savooije*), verplanten.
KROPSALADE (*tot weeuwtjes*), zaaijen.
LAVENDEL (*Bloeijende*), stengen afsnijden.
LEPELBLAD, zaaijen.
PIETERSELIE, zaaijen.
PLANTEN (*Welriekende*), stekken.
RAPEN (*Winter*), zaaijen.
ROSMARIJN (*Bloeijende*), stengels afsnijden.
SCORSONEREN, zaaijen.
SELDERIJ, aanaarden, verplanten.
SINOCHIA, aanaarden.
UIJEN, zaaijen om in het voorjaar te verplanten.
VELDSALADE, zaaijen.

Vruchttuin.

ABRIKOZENBOOMEN, snoeijen.
BOOMEN, zuiveren van uitloopers.
PERZIK-BOOMEN, snoeijen.
WIJNSTOK, uitknippen.

Kweektuin.

ABRIKOZENBOOMEN, oculeren met het slapend oog.

OCULATIËN (*Vroege*), ontbinden.
PERZIK-BOOMEN, oculeren met het slapend oog.
STEKKEN, steken, van onderscheidene boomen en heesters.

Bloemtuin.

BLOEMEN (*bollen*), uitgebloeide opnemen.
» (*vaste*), scheuren.
» (*zaad*), verzamelen.
» (*uitgebloeide*), afsnijden.

Lusttuin.

ZUIVER houden.

Oranjerie en Stookkas.

Oranjerie.

PLANTEN (*Oranjerie*), verpotten.
» » scheuren en afleggen.

Stookkas.

ORANJEBOOMEN, enten op *citroen*-stammetjes.
PLANTEN (*Kas*), inleggen, zogen, enten.
» (*Teedere sappige*), weder in de stookkas brengen.
De stookkas des nachts weder met matten beginnen te dekken.

Runbak.

Zie *Julij.*

SEPTEMBER.

Moestuin.

AARDBEZIËN, aanleggen.
ARTISJOKKEN, aanaarden.
ASPERGIES, het loof afsnijden.

BLOEMKOOL, zaaijen.
BOONEN (*Staken*), bergen.
BROCCOLI, verplanten.
CARDONS, aanaarden.
CHAMPIGNON (*bedden*), aanleggen.
ENDIVIE, opbinden.
ERWTEN, leggen.
» (*rijs*), bergen.
GEWASSEN (*Welriekende*), verplanten.
KERVEL, zaaijen.
KOOL (*Spruit*), verplanten.
RAPUNSEL, zaaijen.
SALADE, verplanten.
SELDERIJ, aanaarden.
SPINAGIE (*Winter*), zaaijen.
VELDSALADE, zaaijen.

Vruchttuin.

AALBEZIËN, verplanten.
ABRIKOZEN, snoeijen, verplanten.
APPELEN (*Zomer*), verplanten.
FRAMBOZEN, verplanten.
KERSEN, } verplanten.
KRUISBEZIËN, }
PEREN (*Zomer*), verplanten.
PERZIKKEN, snoeijen, verplanten.
PRUIMEN, verplanten.

Kweektuin.

BOOMEN (*Bosch*), verplanten.
» (*Jonge vrucht*), verplanten.
HEESTERS, verplanten.
STEKKEN, steken, van onderscheidene boomen en heesters, welke nu beter dan des voorjaars zullen tieren.

Bloemtuin.

ANJELIEREN, bij nat weder dekken.
AURIKELS, zaaijen, bij nat weder de planten beschermen.
BLOEMEN (*Bol*), in den grond brengen.
» (*Tweejarige*), verplanten.
» (*Vaste*), scheuren.
» (*Harde haarwortelige*), scheuren en verplanten.
» (*Zaad*), winnen.
» (*Tuin*), aanleggen.
PRIMULA (*veris*), zaaijen.

Lusttuin.

PADEN, zuiver houden.
PERKEN, afsteken.

Oranjerie en Stookkas.

Oranjerie.

ORANJEBOOMEN, bergen.
PLANTEN, die uit de potten en bakken genomen zijn, wederom daarin plaatsen.
» (*Uitlandsche*), scheuren.
» (*Oranjerie*), stekken.

Stookkas.

PLANTEN (*Warme kas*), bergen, zuiveren.

De stookkas des nachts dekken en des daags bij gunstig weder luchten.

Runbak.

Zoo daarin *ananassen* zijn, de warmte regelmatig onderhouden.

OCTOBER.

Moestuin.

AARDAKERS, inoogsten.

AARDAMANDELEN, } inoogsten.
AARDAPPELEN, }

AARDBEZIËNBAKKEN, aanleggen.

APPELTJE DER LIEFDE, inoogsten.

ARTISJOKKEN (*Spaansche*), met de kluit opnemen.

» (*Gewone*), vruchtstengen afsnijden.

ASPERGIES, afsnijden, met paardemest voorzien, ten einde later daarop de bakken te plaatsen.

BEETEN, inoogsten.

BOONEN (*Groote*), leggen.

BROCCOLI, aanaarden.

CARDONS, zie *Artisjokken* (*Spaansche*).

CHAMPIGNON, voor nat en vorst beschermen.

ENDIVIE, opbinden, inoogsten.

ERWTEN (*dop*), leggen.

KNOLLEN, inoogsten.

KOOL (*Witte*), } inoogsten.
» (*Winter, bloem*), }
» (*Roode*), }

» verplanten.

MIERIKWORTEL, uitgraven.

PEULEN, leggen.

PATATEN, opnemen.

PIETERSELIEWORTEL, inoogsten.

PREI, inoogsten.

RAMMENAS, inoogsten.

RAPEN, inoogsten.

SELDERIJ, aanaarden.

» (*Knol*), inoogsten.

UIJEN, inoogsten.

WORTELEN, inoogsten.

ZADEN, inzamelen.

Vruchttuin.

BOOMEN, (*Vrucht*), verplanten.
WIJNSTOK, stekken.

Kweektuin.

BOOMEN (*Alle soorten van*), verplanten.
» (*Zaden*), zaaijen, pitten leggen.
» stekken.
» inleggen.

Bloemtuin.

ANEMONEN, leggen.
ANJELIEREN, afleggen.
» (*Pot*), bergen.
BLOEMEN (*Eenjarige*), zaaijen.
» (*met knobbelwortels*), verplanten.
» (*Zaden*), inzamelen.
» (*Stokken*), bergen.
CROCUS, leggen.
DAHLIA's, opnemen.
GEWASSEN (*Teedere*), bergen.
GLADIOLUSSEN, leggen.
HYACINTEN, leggen.
IRIS, leggen.
JONQUILLES, leggen.
NARCISSEN, leggen.
PRIMULA (*Veris*), zaaijen.
RENONKELS, leggen.
STEEKPALM, planten.
TULPEN, leggen.

Lusttuin.

BLOEMSTOKKEN, bergen.
PADEN, afsteken en opnemen.
PERKEN, afsteken.

Oranjerie en Stookkás.

Oranjerie.

PLANTEN (*Oranjerie*), daarin brengen, zulks steeds bij droog weder verrigtende. Zoo lang mogelijk dient men de gewassen in het gebouw aan de buitenlucht bloot te stellen.

Stookkas.

ANANASSEN, daarin overbrengen, en in het laatst der maand de teedere buitenlandsche gewassen, welke in de oranjerie waren overgebragt, wijders dezelve voor *perzikken* en *abrikozen* in gereedheid brengen.
GEWASSEN (*Tropische*), stekken.

Runbak.

RUN, vernieuwen.

Broeibak

aanleggen voor:

AARDBEZIËN, KROPSALADE enz.

Plantbak

in gereedheid brengen voor:

MOLSALADE of HONDSTONG.

NOVEMBER.

Moestuin.

Zoo de vorst niet reeds ingevallen is:

AARDBEZIËN, zuiveren.
ARTISJOKKEN, aanaarden, dekken.
BLOEMKOOL, aanaarden, des nachts dekken.
BOONEN (*Groote*), leggen.
BROCCOLI, aanaarden.
ERWTEN (*Dop*), leggen.

GROND, omspitten en bemesten.
KROPSALADE, dekken.
PEULEN, leggen.
PINKSTERNAKEN, inoogsten.
SELDERIJ, aanaarden.
SPINAGIE (*Winter*), zaaijen.
WORTELS, opnemen.

Vruchttuin.

AALBEZIËNBOOMEN, snoeijen, bemesten.
BOOMEN (*Vrucht*), verplanten.
» (*Zwakke*), snoeijen.
FRAMBOZEN, snoeijen, bemesten.
GROND, omspitten, bemesten.
KRUISBEZIËNBOOMEN, snoeijen, bemesten.
VIJGEBOOMEN, van vrucht ontdoen en dekken.
WIJNSTOK, snoeijen.

Kweektuin.

BOOMEN, } verplanten.
» (*Vrucht*), } verplanten.
HEESTERS, verplanten.
GROND, bemesten.

Bloemtuin.

BLOEMEN (*Bollen*), dekken.
» (*Uitgebloeide*), afsnijden.
PLANTEN (*Vaste*), dekken.

Lusttuin.

BOOMEN (*Woud*), verplanten.

Oranjerie en Stookkas.

Oranjerie.

BLOEMEN (*Oranjerie*), welke nog buiten zijn daarin plaatsen.

GEWASSEN (*De*), om de 14 dagen nazien, zuiveren en spaarzaam van water voorzien. De *Oranjerie* zoo mogelijk luchten en des nachts dekken.

Stookkas.

GEWASSEN (*De*), sterker gieten dan in de *Oranjerie*.
Het stoken volgens den thermometer regelmatig onderhouden.

Runbak.

ANANASSEN, daaruit nemen en in de stookkas plaatsen.

Broeibak

aanleggen voor:
DOPERWTEN, GROOTE BOONEN, PEULEN enz. enz.

DECEMBER.

Moestuin.

ARTISJOKKEN, dekken.
BOONEN (*Groote*), leggen.
CHAMPIGNON's, dekken.
ERWTEN (*Dop*), leggen.
GROND, omspitten, bemesten.

Vruchttuin.

PEULEN, leggen.
SELDERIJ, aanaarden.
BOOMEN (*Zwakke*), snoeijen.
» zuiveren van mos.
GROND, omspitten, bemesten.
WIJNSTOK, snoeijen, zoo de vorst dit niet belet.

Kweektuin.

GROND, bemesten en omspitten.

Bloemtuin.

Bedekkingsmiddelen goed onderhouden.

Lusttuin.

BOOMEN (*Teedere*), dekken.
» (*Woud*), kappen.

Oranjerie en Stookkas.

Handelen als vroeger opgegeven is.

Broeibak.

BOLLEN (*Kaapsche*), zorgvuldig behandelen.
GEWASSEN (*Opvolgende*), daarin zaaijen.

58.

OVER HET AANLEGGEN VAN BROEIJERIJEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Het voortkweeken van teedere en uitheemsche gewassen, het bewaren daarvan, of het vervroegen der vruchten, behoort zonder tegenspraak tot het moeijelijkst gedeelte van den *tuinbouw*, als waartoe én de noodige kennis én de meest mogelijke zorg en oplettendheid vereischt wordt. Niet enkel evenwel hangt het welgelukken daarvan af, naardien ook de broeijerijen zelve zoodanig dienen ingerigt te zijn, dat zij aan de noodige vereischten voldoen, weshalve ik trachten zal, de hoofdinrigtingen daarvan mede te deelen, alles zoo beknopt en duidelijk mogelijk voorstellende.

A.

Oranjeriën.

I.

De inrigting hiervan hangt geheel en al van den daarstel-

ler af, kan van eene eenvoudige bewaarplaats tot een prachtig gebouw opklimmen, en met zeer veel smaak op onderscheidene wijzen daargesteld worden. Deze vormen zal ik hier, om alle wijdloopigheid te vermijden, evenwel niet behandelen, slechts datgene opgevende, wat ten allen tijde bij het bouwen eener *Oranjerie*, hoedanig dezelve ook zijn moge, moet worden onder het oog gehouden.

II.

De *Oranjeriën* moeten naar de gewassen, welke men daarin plaatsen wil, worden ingerigt, en altijd zoo ruim zijn, dat men de planten als het ware niet op elkander behoeft te stapelen, hetwelk haar verstikken zoude. De hoogste gewassen dienen de zoldering nimmer te raken, maar men zorge, dat er althans zoo veel tusschenruimte zij, dat de lucht ook eene vrije doorstraling boven de gewassen behoude.

III.

De grond, waarop men de *Oranjeriën* bouwt, dient vooral droog te zijn, waarom het in de meeste gevallen aan te raden is, deze van binnen op te hoogen, met eenen flaauwen afloop naar den ingang, aangezien een trap veel te hinderlijk bij het in- en uitbrengen van zware bakgewassen zoude zijn.

IV.

De *Oranjeriën* moeten welgesloten wezen, opdat de vorst er niet den minsten invloed op kunne uitoefenen, en van daar, dat men, hoewel het niet volstrekt noodzakelijk is, dikwijls steenen gewelven in plaats van houten zolderingen bezigt, over welke laatste men evenwel eene dikke laag drooge bladeren dient te brengen.

V.

De gebouwen moeten het uitzigt naar het *zuiden* hebben, en zoo weinig mogelijk of naar het *oosten* of naar het *westen* gekeerd zijn, hoewel bij nood het *oosten* weder boven het

westen te verkiezen is. — De ramen moeten zoo doenlijk de volle hoogte der *Oranjerie* hebben, dewijl zij nimmer te licht kunnen zijn.

VI.

De *Oranjeriën* worden het best door warmteleiders verhit, of door kagchels, doch deze plaatse men niet in het plantenvertrek, maar buiten hetzelve, de warmte door pijpen verspreidende.

VII.

Ten einde zoo veel gewassen mogelijk te bergen en alle van licht te voorzien, make men trapsgewijze schragen, de grootste gewassen en die, welke bladerloos worden, achteraan plaatsende, en zoo vervolgens. Nimmer evenwel zette men de planten zóó, dat de eene de andere hinderen kan.

VIII.

Van steen opgetrokkene *oranjeriën*, diene men vóór het gebruik uitermate droog te stooken, omdat de kalkachtige uitwaseming anders hoogst nadeelig op de planten zoude werken.

IX.

Wat den warmtegraad der *Oranjeriën* aanbelangt, zoo zorge men, dat de thermometer, welk er dient aanwezig te zijn, nimmer boven de 5 of 6 graden klimme.

X.

De ware tijd, om de gewassen naar de *Oranjeriën* over te brengen, is, wanneer de groeikracht der planten schijnt gestaakt te zijn, doch nooit wachte men de eerste vorst af.

XI.

Heeft men deze niet te duchten, dan late men het gebouw eerst dag en nacht open, later alleen bij dag, om vervolgens geheel gesloten te worden, alles natuurlijk van het klimaat afhangende.

XII.

Nimmer begiete men de aarde der gewassen meer, dan om

hen slechts voor verdorren te hoeden, welk besproeijen natuurlijk niet op vaste tijden, noch bij alle in eene en dezelfde mate geschieden kan, als hangende dit van de geaardheid der planten af.

XIII.

De gewassen dienen dagelijks nagezien, gezuiverd en van verrotte of verdorde bladeren ontdaan te worden.

XIV.

De tijd, wanneer men de planten wederom buiten plaatsen kan, wordt door de werking der gewassen aangeduid, — het geschiede evenwel niet te vroeg, noch in eenmaal, maar men voorzie vooraf de *Oranjeriën* van tijd tot tijd van meer versche lucht.

B.

Stook- en trekkassen.

Deze zijn zeer verschillend naar het doel, waartoe men dezelve bezigen wil, ingerigt, doch met daarlating van alle die onderafdeelingen zullen wij alleen van de twee navolgende soorten spreken.

a.

I.

Hoewel in vorm en kostbaarheid verschillende, dient ook hier toch die regel te worden bewaard, welken ons de ondervinding als den meest doelmatigen heeft leeren kennen.

II.

Dezelve worden gewoonlijk van steen gebouwd.

III.

Wanneer men den achtermuur eener stookkas 11 voet hoog optrekt, den voormuur 3, en er eene binnenruimte van 8½ voet is, zullen de ramen eene helling van 45 graden (als de beste) verkrijgen. — Wordt dus de kas verbreed, dan dient zij ook verhoogd te worden, ten einde die helling te behouden, en zoo omgekeerd.

IV.

Rondom de *stookkas* make men eene bekisting van steen of planken, ter hoogte van 3 voet, en ter behoorlijke breedte. Deze tusschenruimte vulle men telken jare in het begin van *October* met paardemest, voor een derde deel met drooge bladeren vermengd, hetwelk men weder met nieuwe *run*, ter dikte van 8 duim dekt, zulks, wanneer de omstandigheden het niet vroeger vereischen, in *Maart* herhalende.

V.

De *kas* wordt evenals de *Oranjeriën* door glazen gesloten, welke sterk met ijzer beslagen moeten zijn, opdat men zonder zorg dezelve kunne openen en sluiten.

VI.

Heeft de *kas* die hoogte, dat de glazen moeijelijk zouden te openen zijn, dan make men dubbele ramen, namelijk kleine beweegbare, boven de vaste glazen, om dáárdoor de kas nu en dan van versche lucht te kunnen voorzien.

De deur, welke tot ingang dient, moet van een portaal voorzien zijn, opdat er bij het in- en uitgaan de buitenlucht niet dadelijk indringe.

VII.

De dekking der *kassen* geschiedt door rolmatten.

VIII.

De warmte wordt door *kagchels*, *Engelsche lampen* of *stoom* aangebragt en naar den thermometer berekend. In heete kassen dient zij des *nachts* 10 graden en des *daags* 15 te teekenen.

IX.

Het water, waarmede men de gewassen wil begieten, zette men vooraf vijf of zes dagen in de kas.

X.

De rangschikking der gewassen geschiedt als in de *Oranjeriën*.

XI.

Wanneer de thermometer buiten 14 of 15 graden aanduidt, kan men de gewassen zonder zorg van versche lucht voorzien.

XII.

In drooge en warme dagen plaatse men de gewassen buiten, ten einde dezelve te zuiveren, en met door de zon verwarmd water te wasschen.

b.

Eene tweede inrigting is deze: men plaatse de onderramen der kas regtstandig of een weinig hangend, doch die van boven daarentegen sterk achteroverhellend, waardoor deze *kas* dit boven de andere vooruit heeft, dat de gewassen hierin eene regtstreeks vrije lucht en perpendiculair nedervallende zonnestralen opvangen. Deze *kassen* zijn uitmuntend geschikt ter vervroeging van vruchten.

C.

Kas, waarin niet gestookt wordt.

I *a.*

Deze worden gewoonlijk van hout vervaardigd, van onderen ter diepte van 2 voet, en van boven 5 of 6 duim, op eene hoogte van 6 of 8 voeten, de breedte afhangende van de boomen, welke men aldus koesteren wil; doch zelden bezigt men meer dan vijf of zes ramen, ieder ter breedte van 3 of $3\frac{1}{2}$ voet.

II.

Ook deze worden door glasramen gesloten, welke beweegbaar moeten zijn.

III.

Men zorge, dat, wanneer de *kas* voor de boomen geplaatst is, alle openingen, waardoor stammen of takken ingelegd zijn, zorgvuldig worden digt gemaakt.

IV.

De dekking dezer *kassen* geschiedt mede door rolmatten.

I *b*.

Men kan ook eene *koude kas* op de wijze als de *warme* daarstellen.

II.

In eene zoodanige leide men den wijnstok op een voet afstand in de schuinsche rigting tegen de ramen op, om denzelven daardoor beter te stoven.

III.

Aan de binnenzijde der *kas* tegen den kleinen muur legge men een *rabat* aan, ter voortkweeking van verschillende gewassen, terwijl men tegen den hoogen of achtermuur *perzikken*, *abrikozen*, *vijgen* of andere *vruchtboomen* plaatsen kan.

D.

BAKKEN.

a.

Gewone broeibak.

I.

Deze kunnen naar willekeur van steen of hout worden vervaardigd, van onderen gevloerd worden, of in *dubbele bakken* bestaan.

II.

De standplaats eener *broeibak* dient zoodanig te zijn, dat dezelve van den morgen tot den avond de vrije zon hebbe, voor koude winden beschut zij, en aan geen toeloop van regen of water bloot sta.

III.

Van hout vervaardigd wordende, moet de buitenbak van goed greenen hout met pin en gat in elkander gezet worden, van achteren hooger dan van voren zijn, en naar het *zuiden* neigen.

IV.

In deze *buitenbak* plaatse men de *binnen-* of *kleine bak*, op dezelfde wijze vervaardigd, op den mest, welken men te dien einde vooraf in de groote bak gebragt heeft, de tusschenruimte met *mest* of *run* aanvullende.

V.

De *kleine bak* wordt met glazen zonder dwarsregelen, even als die der *trekkassen*, gedekt, terwijl in den buitenrand openingen worden gemaakt, opdat het water zich daardoor kunne ontlasten.

VI.

De *paardenmest*, waarmede de bakken des *voorjaars* vroeger of later gevuld worden, moet versch zijn, los uit elkander geschud, doch bij elke laag weder digt getreden worden, hangende de hoeveelheid van de warmte af, welke men benoodigd is.

VII.

De aarde, die men op den mest brengt, moet los, zeer vruchtbaar en van onkruid gezuiverd zijn, terwijl zij onderscheiden zwaar en geil moet wezen, naar de gewassen, welke men er in wil voortteelen.

VIII.

Door de sterke uitdamping van den mest is het noodig, de bakken des daags iets te openen, als ook de te groote warmte te matigen, terwijl de ramen des nachts door *rolmatten* gedekt worden.

IX.

Bij *sterken zonneschijn* dekke men inzonderheid de *meloenbakken* ook op het heetst van den dag.

X.

Men *zaaije* niet eerder voor dat de sterke uitdamping van den mest over is, welke gewoonlijk 6 of 8 dagen duurt.

XI.

De aarde, welke het best voor broeijerijen geschikt is,

bestaat in verwerkten, belegenen *gracht* of *slootmodder*, *blad-aarde*, *mest* enz.

XII.

De hoeveelheid aarde regelt zich naar de gewassen. Voor *wortelen*, *radijs* 8 duim, voor *meloenen* 4 duim, *komkommers*, *augurken*, *salade* 6 duim, en zoo vervolgens.

b.

Runbak.

I.

Deze wordt van steen gemetseld, in den vorm eener *broei-bak*, doch dieper, en met ramen gedekt. In deze bakken brengt men zoo veel *run*, dat er eene sterke broeijing plaats heeft, waarna men de *Ananas-potten* in de maand *April* uit de stookkas tot aan den rand toe daarin plaatst.

II.

Bij *fellen zonneschijn* moeten deze bakken een weinig gelucht worden, en bij regenachtig koud weder met *matten* worden gedekt.

III.

Dezelfde inrigting kan men ook bezigen bij *platgeleide wijn-stokken*, *perzikken*, *abrikozen* enz. — Wordende de broei der *run* dan naar die gewassen getemperd.

c.

Koude bak.

I.

In vorm aan de gewone *kleine broeibak* gelijk, doch in plaats van *mest* vulle men dezelve ter hoogte van drie voeten met *droog boonen-*, *erwtenstroo* of *riet*, waarover men een voet beste *tuinaarde* brengt, en het met een raam dekt.

E.

Papieren dekkers.

Deze vervaardigt men van *latwerk*, ter lengte van 4 of 6 voet, en ter hoogte van een voet, terwijl de breedte anderhalve voet dient te zijn. De latten, alzoo driehoekig zamengesteld, beplakke men met *geolied papier*. — Waarna men deze dekkers naar willekeur op de *tuinbedden* kan plaatsen, ter koestering van het jonge plantsoen en ter afwering van de koude.

F.

Glazen klokken.

Glazen klokken; hiervan is het gebruik genoeg bekend, en lette men slechts van dezelve bij vollen dag een weinig aan de eene zijde op te ligten, ten einde den toevoer van versche lucht te bevorderen, of de plant van de te groote warmte te ontdoen.

G.

Warme rabatten.

Deze dienen in eene *glooijende rigting* naar het *zuiden* op die plaatsen tegen schuttingen of muren te worden aangelegd, waar zij het meest tegen den *noordewind* zijn beschut, en van *broeijenden mest* voorzien te worden.

H.

Koude rabatten.

Deze worden even als de warme aangelegd, doch ontleenen hunne warmte alleen van de beschutte standplaats der zon.

59.

OVER SCHUTTINGEN, MANTELS EN HEGGEN.

A.

Steenen ringmuren.

Hiervan moeten de fondamenten 6 palm in den grond opgemetseld worden, in aanleg ter dikte van drie steen, met gelijke *versnijdingen*, tot op de hoogte van den grond, wanneer het fondament eene dikte van 1½ steen moet hebben, hetwelk van *mondsteen*, met zand ingewasschen, vervaardigd kan worden. Op dit fondament trekke men van *graauwen* steen ter dikte van ½ steen in kalk, met ⅓ cement, ter hoogte van 1.7 el op. Voorts metsele men aan de achterzijde op den afstand van 4 ellen pilaren, even zwaar en diep als de muur zelf, onder dien verstande, dat dezelve op de hoogte des muurs te niet loopen. De muur zelf moet van boven scheef naar achteren worden afgewerkt en met eene rollaag van twee steen breed worden gedekt. Vervolgens bevestige men aan de voorzijde drie *greenen* raamlatten, een twee palm van boven, de andere in het midden en de derde drie palm van onderen, waaraan de latten tot leiding van het plantsoen, ter dikte van 2 en 3 dm., op eénen afstand van 8 dm., gespijkerd kunnen worden. Verw naar verkiezing.

B.

Houten staketsels.

De palen, hiertoe benoodigd, dienen van *greenen-* of *eikenhout* te zijn, 5 en 7 dm. zwaar, en eene lengte van 2.8 el te hebben, om op eenen afstand van 2 el, 1.2 el diep in den grond te worden geplaatst.

Tusschen deze palen metsele men steens muurtjes, van *mondsteen*, ter diepte van 6 palm, welke men van boven

met eene rollaag dekt. Hierop plaatse men 3 duims vuren planken, waarvan de bovenkanten afgerond en de onderkanten uitgehold zijn, dezelve aan de palen bevestigende.

Van boven werke men het staketsel scheef af en dekke hetzelve met eene plank ter breedte van 25 dm.

Het latwerk, als bij de *ringmuren* is opgegeven.

C.

Staketsels van tegelpannen.

De palen ter lengte en zwaarte als boven is opgegeven, latten, *greenen* raamlat, welke onderste men zoo laag aan de palen hecht, dat de *tegelpan* half in den grond wordt gezet. Vervolgens spijkere men op ieder pans hoogte twee latten tegen de palen, een boven en een onder, ten einde de pan op den *nok* te kunnen hangen, terwijl hij van onderen op de andere pan komt te staan, wordende deze *tegels* met twee spijkers aan de latten gehecht. Ook dit staketsel werke men scheef af en het worde door eene plank van 25 dm. gedekt.

D.

Staketsels van dakpannen.

Palen als voren, met dito latten, waarop de pannen worden gehangen, welke 7 dm. over elkander moeten schieten. Aan de voorzijde spijkere men om de andere pan eene lat, tegenover die aan de achterzijde, aan welke zijde de pannen met *cementkalk* worden aangestreken. Van boven handelen als reeds opgegeven is.

E.

Staketsels van riet.

Eerst handelen als bij de houten staketsels is opgegeven, doch in plaats van planken, spijkere men op gelijke afstanden vier raamlatten aan de palen, waaraan het *riet* met roo-

pen of kabeltouw wordt vastgenaaid. Van boven afwerken als bekend is.

NB. De belegging der ringmuren en staketsels met *leijen* zal het rijpen der vruchten zeer bevorderen.

F.

Grachten.

Deze dienen eene breedte van 20 tot 30 voeten te hebben en zoo diep te zijn, dat dezelve immer water houden, zoodat men zich te dezen opzigte naar de ligging van den grond moet schikken. — De wallen grave men zoo hellend mogelijk, om alle inzakking te voorkomen, terwijl het zeer dienstig is, een paar voet boven den bodem een *bank* van twee of drie voet te laten blijven, als *fondament* der glooijing. Wil men tegen alle inglijding gewaarborgd zijn, dan zette men de wallen met *zoden* op, welke telkenreize een weinig naar achteren hellende gelegd moeten worden, waarna men de overstekende zijden met eene scherpe spade zindelijk afsteke.

G.

Slooten

moeten als de *grachten* worden ingerigt, doch zijn minder diep en hebben slechts eene breedte van 8 tot 12 voet.

H.

Aarden wallen.

Waar de hooge ligging van den grond het behouden van water in *grachten* en *slooten* onmogelijk maakt, werpt men *aarden wallen* of *dijken* op. De voet van zulk eenen wal dient ten minste eene breedte van tien voet te hebben, terwijl de hoogte van vijf of zes vt. veelal voldoende is, inzonderheid wanneer men aan de buitenzijde eene *drooge sloot* graaft, waardoor natuurlijk de overklimming van het vee bemoeijelijkt wordt.

Deze *wallen* moeten en ter meerdere beveiliging en ter bevestiging van den grond met kreupelhout beplant worden.

I.

Boschmantels.

Hiertoe kan mèn bezigen:

Abeelboomen. Deze boomen groeijen spoedig, hebben zware kroonen, wederstaan de sterkste winden, doch spreiden ook hunne wortels heinde en verre uit, waardoor zij veel voedsel uit den grond trekken.

Berk. Deze boomen zijn uitmuntend voor boschmantels geschikt, als verdragende de grootste koude. Zij groeijen in alle gronden, benadeelen niet het minste het andere plantsoen, doch worden niet zeer hoog.

Beuk. Een prachtige boom, welke tot eene verbazende hoogte groeit, doch 150 jaren behoeft, om deszelfs vollen wasdom te erlangen. Uit dien hoofde wordt bij heden ten dage tot *boschmantels* minder gebezigd.

Els. Uitermate dienstig tot beschuttingen, hetzij als *stamboomen*, hetzij als *kaphout*; groeit spoedig tot eene aanmerkelijke hoogte, doch wederstaat den wind niet zoo goed als de *Eschdoorn*, even min als hij den druk van andere boomen kan verdragen.

Esch. Groeit spoedig en hoog, doch put den grond uit en is uit dien hoofde bij hooge drooge gronden niet aan te raden.

Eschdoorn. Bij uitnemendheid tot *betuiningen* geschikt, groeit spoedig, bereikt eene aanzienlijke hoogte en schroomt noch wind, noch koude, noch den druk en schaduw van andere boomen.

Linden. Hoewel op zich zelve beschouwd een sierlijk gewas, raken deze hoe langs zoo meer in onbruik en worden nog enkel tot *lanen* en als *vleugelboomen* achter de staketsels gebezigd. Dezelve zijn van langen duur, groeijen welig en schielijk, laten zich gemakkelijk leiden, botten zeer vroeg

uit, doch worden daarentegen ook vroegtijdig bladerloos. Wegens het welige van den groei hebben zij veel van de winden te verduren.

Populier (Italiaansche). Deze zijn van eene sierlijke *pyramidale* gestalte, bereikende eene verbazende hoogte, worden evenwel niet zeer oud, erlangen in 15 jaren den vollen groei, doch wederstaan geene sterke winden.

Olm. Groeit tot een zeer zwaren boom, is tak- en bladrijk en beschut zeer goed tegen den wind.

Wilg. Zeer geschikt tot dekking van *jong plantsoen*, groeit welig, is bladrijk en kan aan de uiterste zijden geplaatst worden; niet gekapt wordende groeijen zij tot hooge schoone boomen op.

J.

Heggen.

Ten einde deze daar te stellen grave men eenen *greppel*, ter wijdte en diepte als het plantsoen vordert. Vervolgens plaatse men palen, ter wijdte van 8 of 10 vt. en hoog naar gelang men de *heg* wenscht te hebben, regtstandig in den *greppel*, en wel zóódanig, dat zij alle daardoor eene gelijke lengte erlangen. Hieraan spijkere men gewone latten, een of uiterlijk twee vt. boven elkander, waarna men het jonge plantsoen in den *greppel* plaatst en met aarde, ter dikte van één duim, dekt. De boompjes alzoo regelmatig ter wijdte van een of twee voet naar gelang het gewas geplaatst zijnde, vulle men den geheelen *greppel* met aarde. Vervolgens snoeïje men de takken tot op een duim breed af, opdat zij nieuwe loten schieten, welke men alsdan door elkander dient te vlechten. Men zij inzonderheid bedacht, de heggen niet te spoedig te laten opschieten, daar zij dan van onderen nimmer digt zullen worden, terwijl men steeds naauwlettend zorg moet dragen, de jonge takjes telkens dáár aan de latten te binden, waar nog de meeste opening mogt zijn. Men dient de heggen tweemaal des jaars te snoeijen, vorderende enkele plantsoenen het zelfs driemalen.

Hiertoe kan men bezigen:

Berbaris (Berbaris vulgaris). Een zeer struikig heestergewas van middelmatige grootte, rondom met scherpe doorns bezet, blad klein getakt. Dit gewas is bij uitstek tot heggen geschikt, als werende, goed geplant, ook zelfs het kleinste dier af.

Brem, stekende (genista spinosa). Heestergewas, takken dun, groen, rijsachtig, zeer scherp, wordt niet hoog, kan geene sterke koude verduren, doch is anders zeer dienstig tot heggen.

Cornoelje, wilde (cornus). Een zeer twijgachtig struikgewas, groeit spoedig en tot eene middelmatige hoogte, blad glad, breed, langwerpig, puntig, lichtgroen, de twijgen laten zich gemakkelijk leiden, doch tot heggen gebezigd, dient men ijverig het snoeimes te bezigen.

Hulst (ilex). Groeit tot eenen kleinen boom, blad langwerpig, grof getand, hoekig, scherp, glanzend groen en aanblijvend, kan eene sterke vorst wederstaan, doch verliest door snoeijing veel van zijne pracht.

Haagbeuk (carpinus betulus). Deze groeit zeer digt, kan eene hoogte van 20 vt. bereiken, houdt bij ouderdom deszelfs geslotenheid niet, doch heeft dan bij uitroeijing veel waarde.

Haagdoorn (crataegus). Een zeer struikig gewas, met scherpe doorns bezet, blad klein, stomp, getand, glad en glanzend groen. Deze boom heeft veel van de rups te lijden, welke hem des zomers menigmalen ontsiert.

Kruisbezie (ribes spinosa). Hoewel niet sierlijk, vormt deze evenwel eene goede schutbare heg, van 4 tot 5 vt., is zeer schielijk in blad, doch wordt bij verzuim spoedig hol.

Liguster (ligustrum). Een boomachtige heester met vele regte takken, blad klein, smal, langwerpig, donker groen; hij kan tot heggen van 5 of 6 voeten gebezigd worden, wast schielijk en is gemakkelijk voort te kweeken.

Rhijnbezie (rhamnus catharticus). Een boompje van 12 tot 16 vt. hoogte, met scherpe doorns bezet, blad klein, breed, langwerpig, gepunt, donker groen en blinkend; het vormt eene digte en levendige heg.

Roos (rosa). Ook deze kan men tot sierheggen bezigen, doch zij vereischen veel oppassing, zullen zij aan het doel beantwoorden en fraai zijn.

Sleedoorn (prunus sylvestris). Een takkig gewas, met puntige doorns, blad als van den gewonen pruimenboom. Zij vermeerdert zeer sterk, zoodat de voortkweeking eerder dient *gestuit* dan *bevorderd* te worden.

Taxis (taxus). Om tot heggen gebruikt te worden bedient men zich van *taxisveeren*, welke van 12 tot 16 voet hoog worden; blad plat, sparvormig, donker groen. Wel behandeld, vormen zij fraaije, digte heggen, maar dienen maar eenmaal, gelijk alle groenblijvende heggen, geschoren te worden.

IJpenveeren. Dit zijn jonge ijpen boompjes, wier stammen men op een paar duim boven den grond heeft afgesneden, ter verkrijging eener nieuwe loot, welke men slechts de zijtakken heeft laten houden. Welgevlochten leveren zij uitmuntende heggen op, kunnen van 10 tot 12 voeten hoog worden, doch dienen niet te spoedig op te wassen.

60.

OVER HET AANLEGGEN VAN LUSTTUINEN.

ALGEMEENE BESCHOUWING.

Hoewel het aanleggen van *lusttuinen* eene zaak is, welke niet op *mathematische* of *bouwkundige* gronden rust, doch en-

kel van de meerderen of minderen *smaak* van den ontwerper afhankelijk is, zoo zijn er desalniettemin punten genoeg, welke men bij elken aanleg dient in acht te nemen, wil men geene geheel verkeerde uitkomsten verkrijgen.

Dit werk gedoogt evenwel niet, om in al hare deelen en onderafdeelingen de wijze te beschrijven, hoe men bij de verschillende aanlagen te handelen hebbe, daar dit buiten plaatwerk ook slechts zeer gebrekkig zoude kunnen geschieden, weshalve ik mij bij de hoofdpunten bepalen zal, welker behartiging bij geenen aanleg verzuimd mag worden.

Over het aanleggen in het algemeen.

Ten einde dit goed te verrigten, moet men én de *ligging* van den grond én het *gebouw*, waarbij de aanleg moet geschieden, in aanmerking nemen, aangezien dit een verbazend groot verschil maakt.

Moet het *gebouw* uitkomen en door den aanleg verfraaid worden, dan werke men van hetzelve af, dat is, beginne men met de partijen het éérst bij het huis aan te leggen, en zoo opvolgender wijze. Hierbij moet evenwel weder onder het oog worden gehouden, of de tuin geheel ingesloten is, dan wel het uitzigt op eenen weg, plein of straat heeft. Is dit het geval, dan beware men dat gezigt, zonder de losheid des aanlegs er voor op te offeren, hetwelk zeer goed geschieden kan, en zoo niet, dan werke men zoodanig, dat het gezigt immer op afwisselende partijen stuite, zonder dat men ooit dadelijk de *grens* kunne zien.

Dient het *huis* daarentegen gedekt te zijn, dan beginne men op den versten afstand, steeds naar het huis toewerkende, opdat de perken zóó kunnen worden ingerigt, dat er de meeste dekking door plantsoen kan plaats hebben.

De groote kunst van aanleggen bestaat hierin, dat men zich naar de omstandigheden weet te schikken, van alles partij weet

te trekken, en kleine ruimten zóódanig weet aan te leggen, dat het terrein daardoor oogenschijnlijk vergroot wordt.

Ten allen tijde dient de aanleg met het gebouw in harmonie te zijn, opdat beide op elkander kunnen werken en zich niet weerspreken.

Engelsche aanleg.

A.

Over den grond.

1.

Dezen dient men vooraf van al het plantsoen te ontdoen, voor zoo verre dit namelijk maar eenigzins met het welbegrepen eigenbelang overeenkomt, aangezien het aanleggen daardoor zeer veel vergemakkelijkt wordt.

2.

Men werke denzelven regelmatig om, ter verkrijging van een effen *terrein.*

3.

Men zorge bij het verwerken van den grond, dat dezelve tegen het *huis* opgewerkt worde, nimmer duldende, dat de grond naar het gebouw toehelle.

4.

Moet de grond in zware glooijingen, hetwelk bij *Zwitsersche aanlagen* het geval is, bewerkt worden, dan brengt men den *bouwgrond* op hoopen, om later weder over de perken gebragt te kunnen worden.

5.

Dit dient bij het graven van *vijvers*, *kommen* en *grachten* in acht genomen te worden, daar anders de onvruchtbare koude aarde zoude boven gewerkt worden, en het plantsoen doen kwijnen.

6.

Is de grond met *zwaar geboomte* bezet, hetwelk bewaard moet blijven, dan veroorzaakt zulks een groot verschil in het verwerken, en late men dien bodem rusten, tot het tijdstip der aanlegging zelve.

B.

Perken.

1.

Hieromtrent zijn weinige vormen, die voldoen, terwijl, wat men ook beproefd hebbe, om andere te scheppen, men immer tot het *ovaal*, den *cirkel*, den *peervorm* of dien eener *nier* moest terug keeren, welke evenwel voor eenige wijzigingen vatbaar zijn.

2.

Hoe kleiner terrein, hoe meer zorg men aan den *vorm* der perken moet besteden, latende uitgestrekte aanlagen willekeurige vormen toe, mits men zorge, dezelve niet te kunnen overzien.

3.

De *grootte* der perken hangt geheel van de uitgestrektheid des gronds af, doch welke gedaante zij mogen hebben, alle moeten immer tot elkander in verhouding staan.

4.

Alle *spitse punten* in perken dienen zoo veel mogelijk vermeden te worden.

5.

Nimmer late men de perken als het ware *in elkander sluiten*, daar dit wel eenen *stijven* maar geen *lossen* aanleg geeft.

6.

Men trachte zoo veel mogelijk van vorm te verwisselen, en ontwerpe geene gelijke perken bij elkander.

7.

De perken dienen alle in *dezelfde rigting* te worden aangelegd, dat is, zij mogen nimmer tegen elkander inloopen.

8.

Zij moeten zóó gelegd worden, dat de paden niet slingerend doorloopen, maar steeds dáárop stuiten, en zich dan weder verdeelen.

9.

Het daarstellen der perken geschiedt enkel door met eene *spade* den vorm te trekken. Dit gedaan zijnde, steke men *stekken* op een paar voet afstand op de gemaakte streep, om daarnaar den vorm te kunnen afsteken, herhalende men dit zoo lang, totdat het perk de behoorlijke ronding en gedaante verkregen heeft.

10.

Den *cirkel* trekke men door middel van een touw, plaatsende als dan eene staak in het midden, waaraan men eene lijn met een oog hecht, aan het andere eind eenen stok of spade bindende, waarmede men den omtrek afbakent, steeds zorgende, dat het touw altijd even gespannen blijve.

11.

Het *ovaal* kan door twee *cirkels* worden daargesteld.

12.

Wanneer de perken alzoo ontworpen zijn, steke men de getrokkene lijnen af, en scheppe men met eene *scherpe schop* de aarde rondom op, deze op de perken werpende, waarna vervolgens het geheele perk wordt opgehoogd met de aarde, welke de paden opleveren, en zoo dit niet toereikende is, met de aarde, welke men op hoopen gebragt heeft.

13.

De *helling* der perken moet naar den vorm zijn. *Cirkel* in het midden het hoogst, flaauw naar alle zijden afhellende. *Peervorm* het hoogst, waar deze het breedst is, met langzame glooijing naar de punten, steilere naar de ronde zijde.

Ovaal midden het hoogst, langzame helling naar de einden, sterkere naar de zijden. *Niervorm* even zoo.

14.

De *glooijing* der perken moet afwisselend zijn, dat is, men moet geene flaauwe hellingen bij elkander brengen, maar deze weder tegen eene steilere over plaatsen.

15.

Hebben de perken de noodige hoogte, dan ontwerpe men *kleinere* in de grooten, hetwelk zeer naauwkeurig geschieden moet.

16.

Deze perken moeten weder afwisselend zijn, en naar de grootte van het hoofdperk geschoeid worden. In groote perken voldoen *drie* kleinen het best, b. v. in eenen *peervorm* bij de groote ronding een *cirkel*, in het midden naar de eene zijde gekeerd een *ovaal*, bij de punt de *peervorm* in het klein enz.

17.

De tusschenruimten, welke er dus ontstaan, worden door *graszoden* aangevuld of met *klaverzaad* bezaait.

18.

De *zoden* naar de glooijing van het perk gelegd zijnde, brengt men weder aarde op de kleine figuren, om dezelve daarmede op te hoogen.

C.

Paden.

1.

Deze moeten naar het terrein worden geschoeid en met de perken in verhouding staan.

2.

Wanneer de uitgestrektheid van den grond het maar eenigzins toelaat, moeten zij niet smaller dan acht voeten zijn.

3.

Bij uitgestrekte aanlagen klimme men tot 24 voet op.

4.

Zij dienen zoodanig hellend gelegd te worden, dat daardoor eene noodige afwatering kan plaats hebben.

5.

Zij worden het best door dat werktuig (*maatstok*) daargesteld, hetwelk ik onder de *tuingereedschappen* heb opgegeven.

6.

Zij moeten nimmer *hol*, maar altijd eenigermate *bol* zijn.

7.

Nimmer geve men aan de paden te *vele* of te *scherpe* kronkelingen, aangezien de *flaauwste* en *regelmatigste* bogten het best voldoen.

8.

Vele paden en *vele* perken ontsieren eenen aanleg.

9.

Wil men dezelve met *run*, *turfmolm*, *zand*, *kiezel* of *schelpen* dekken, dan dienen zij dieper uitgegraven te worden, daar anders de dikte der *graszode* voldoende is.

D.

Bergen.

1.

Deze zijn in vorm zeer onderscheiden, en kunnen, wanneer zij trotsch zullen zijn, alleen bij groote aanlagen gebezigd worden.

2.

De *regt opgaanden* voldoen het minst.

3.

Zij moeten, welken vorm men ook aanneme, immer *zacht glooijende* zijn en als het ware uit den grond zelven opkomen.

4.

Bij losse gronden, als zand en anderzins, dient men de steile zijden met *graszoden* op te zetten.

5.

Zullen de bergpartijen grootsch zijn, dan moet de geheele aanleg er naar geschoeid worden.

6.

Kleine *heuvels* kan men hier en daar in hoeken of ter dekking meer willekeurig ontwerpen.

7.

Wanneer de *bergen* en *heuvels* bijna voltooid zijn, brenge men ook daarop goeden *bouwgrond*, ter voortkweeking van het plantsoen.

E.

Kommen, vijvers, enz.

1.

Waterpartijen, mits niet te menigvuldig, versieren eenen aanleg.

2.

De inrigting daarvan hangt van de ligging van den grond af.

3.

Welke vormen men bezige, altijd moeten de wallen zoo *zachtglooijend* mogelijk zijn, en paden en perken daar naar toe hellen.

4.

De *glooijingen* dienen vooral zuiver te wezen, aangezien het water het minste vergrijp aantoont.

5.

Bij het graven eener *kom* beware men het middenpunt, totdat dezelve geheel voltooid is.

6.

De *glooijingen* moeten met *graszoden* belegd worden of met *klaverzaad* worden bezaaid.

7.

Zijn die *hellingen* uitgestrekt, zoo legge men daarin *bloemperken* aan, deze echter nimmer ophoogende.

8.

Laat de hooge ligging van den grond niet toe, dat men *vijvers* enz. grave, zoo bezige men *graskommen*, waardoor de partijen meer zullen uitkomen, ook hierin perken zonder ophooging ontwerpende.

9.

Is men aan *grachten* verbonden, dan wijzige men die zoo veel doenlijk tot *vijvers*, door de wallen meer te laten glooijen en in flaauwe bogten te brengen.

10.

Bij *uitgestrekte waters* mag men alleen eilandjes bezigen, welke steeds door *tuinversierselen* en, zoo doenlijk, door zwaar geboomte opgeluisterd moeten worden.

11.

Heeft de grond die uitgebreidheid, dat men onderscheidene *waterpartijen* bezigen kan, zoo stapele men dezelve niet op een, mogende men van het eene water niet voetstoots op het andere zien.

12.

Bij eene zoodanige uitgebreidheid verbinde men altijd eene *waterpartij* met eenen *berg*, hetwelk één geheel moet uitmaken.

F.

Plantsoen.

1.

Het plaatsen daarvan kan eenen aanleg even goed ontsieren als versieren.

2.

Nimmer plaatse men het geboomte te digt, hetwelk bijna altijd het geval is.

3.

Bij het planten van boomen dient de meestmogelijke *verscheidenheid* in acht te worden genomen.

4.

Ter dekking van het gezigt, het gebouw of den wind bezige men *woudboomen.*

5.

Bij uitgestrekte aanlagen plaatse men de *soorten* en *varieteiten* van hetzelfde *geslacht* bij elkander, hetwelk uitmuntend voldoet.

6.

Immer wissele men de perken met *groot* door die met *klein* geboomte af.

7.

Nimmer plaatse men *laag* en *langzaam* groeijend gewas op één perk bij *hooge* en *spoedig* groeijende boomen.

8.

Men vermijde de plaatsing van *regt op groeijend* plantsoen, naast dat, hetwelk *uitgebreide kroonen* vormt.

9.

Hoog gewas moet nimmer daar worden geplant, waar dit het vrije uitzigt zoude belemmeren.

10.

Pyramide-, kom- en *struikboomen*, *frambozen*, *aalbeziën* en *kruisbessen* zijn zeer geschikt, om bij afwisseling daar geplaatst te worden, waar de omstandigheden geene *groote* boomen dulden.

11.

Wanneer het *gebouw* niet gedekt behoeft te worden, plante men geen hoog geboomte vóór hetzelve, maar steeds op den noodigen afstand, wel op *zijde* en *achter* het gebouw.

12.

Enkele boomen, als *treuresch*, *treurbeuk*, *treurwilg* enz. moeten inzonderheid niet *ondoelmatig* geplaatst worden.

13.

In paden, waar groote openingen door de rigting der perken ontstaan zijn, plaatse men naar de omstandigheden eenen boom, hetzij *zwarte beuk*, *platanus*, *lijsterbes* enz.

14.

Alle *dekking* van een *gebouw* op zijde of van achteren verfraait en vergroot eenen aanleg.

15.

Nimmer bezige men *geschorene heggen* tot dekking in den aanleg zelven, doch waar eene dusdanige maskering noodig is, bezige men *spar*, *hulst*, *taxis* enz.

16.

Lage en *platte* gebouwen dulden op den voorgrond geen *hoog* plantsoen.

17.

Geen *hoog* geboomte mag in de *glooijingen* der *vijvers* en *kommen* worden geplaatst.

18.

Appelhoven, welke men met behoud der boomen heeft aangelegd, moeten ondergeplant worden, om het eentoonige te breken, zijnde daartoe de *hazelnoot*, *vlier*, *eschdoorn* enz. zeer dienstig.

G.

Bloemperken.

1.

Hierbij bezige men de meest mogelijke verscheidenheid.

2.

Geene *ongelijke* bloemen moeten, zoo de uitgestrektheid des aanlegs het eenigermate duldt op één perk worden geplaatst.

3.

Het *laagste* gewas plante men het digtst bij het gebouw.

4.

Bak- en *potgewassen* rangschikke men immer naar orde.

5.

Men overstelpe geenen aanleg met *bloemperken*.

H.

Graszoden.

1.

Deze neme men nimmer van *kweldergras*, hoe fraai dit bij den eersten oogopslag ook schijne, aangezien het zeer verbastert, en veel onoogelijker dan het gewone gras wordt.

2.

Het beste gras tot het bezigen van randen en het beleggen der perken is dat, hetwelk men van het *oudste* en *digtste* groenland krijgt.

3.

De *zoden* moeten een voet in het vierkant gestoken worden, ter dikte van 1½ of 2 duim, en aan de eene zijde schuins zijn, opdat zij over elkander gelegd kunnen worden.

4.

Alle *zoden* moeten regelmatig gelegd worden, en als het ware uit de paden opkomen.

5.

Na gelegd te zijn, diene men dezelve effen te slaan, doch dan niet terstond weder te betreden.

6.

In plaats van *gras* kan men ook het opgegevene tot *randen* bezigen.

7.

De *grasperken* dienen dikwijls gemaaid te worden, en de *runden* telkens, wanneer het noodig is, worden afgestoken.

8.

Wil men het *gras* steeds *laag* houden, zoo vege men het twee malen des weeks met grove bezems.

Aanmerkingen.

A.

Wanneer een aangelegde tuin een *verward* gezigt oplevert, is hij *slecht* ontworpen.

B.

Geen aanleg mag een *somber gevoel* opwekken, daar dit met den aard der zaak strijdig is.

C.

Het bouwen van *hooge moesgroenten*, inzonderheid van *stokgewassen*, schendt eenen kleinen aanleg.

D.

Om meer zeker van zijne zaak te zijn, diene men onder het aanleggen zich meermalen op eene hoogte te begeven, en bij gebreke van die eene *ladder* te bezigen, ten einde een geheel overzigt te kunnen hebben.

Zwitsersche aanleg.

1.

Deze kan slechts gedeeltelijk bij beknopte terreinen worden ten uitvoer gebragt, als eischende de meest mogelijke uitgebreidheid.

2.

Bij gewone uitgestrektheid legge men de paden steeds *hellend* aan.

3.

Alle *hellingen* moeten zoo flaauw mogelijk zijn.

4.

De perken hebben eene sterkere ophooging.

5.

Zwaar geboomte en veel bosch is behoefte.

6.

Bij uitgestrekte gronden werke men zoo *stout* mogelijk, en schrome de aarde niet.

7.

Bergen, *waterpartijen* en *bosch* moeten elkander steeds afwisselen.

8.

Zware bruggen uit ruw hout vervaardigd, dito *banken*, *hutten* en *grotwerk* moeten de noodige verscheidenheid daarstellen.

9.

Bij eenen diergelijken aanleg make men veel gebruik van *altijd groenblijvend plantsoen.*

Hollandsche aanleg.

1.

Hoewel op zich zelve beschouwd *trotsch* en het echt Hollandsch karakter kenmerkende, is deze wijze van aanleggen nogtans geheel in onbruik geraakt.

2.

Zij is de kostbaarste van alle.

3.

Zij laat zich het best en doelmatigst op *moestuinen* toepassen.

4.

Een dusdanige aanleg kan, om het zoo uit te drukken, met *passer* en *liniaal* gemaakt worden.

5.

Een diergelijke aanleg eischt: *effen terrein*, *regtstandige paden*, *scherpe hoeken*, *geschorene heggen*, *stoute lanen*, *overdekte allee's*, *antique beelden* en *vazen*, *hooge ijzeren hekwerken*, *vaste steenen- of ophaalbruggen*, *breede dubbele grachten*, *langwerpig vierkante vischvijvers*, *doolhoven*, *regelmatig starsgewijze* aangelegd *bosch*, en waar het noodig is *geschilderde perspectieven*.

Hertenkamp.

Behalve als publieke vermakelijkheid kan hetzelve alleen bij uitgestrekte buitens worden daargesteld. De hoegrootheid van den grond, hangt van het getal herten af, welke men houden wil, daar deze steeds overvloedige weide behoeven. Het voorste gedeelte van het kamp moet vlak open weideland zijn, terwijl het achterste gedeelte tot schutting bij guur weder boschachtig dient te wezen.

Als stalling des winters, bouwe men eenen *chineschen* of *rustieken* tempel, *zwitsersche* hut, of iets diergelijks, welke door het bosch dient gedekt te worden, om meer uit te komen, behoevende het geheel eene omheining van hoog, doch niet digt paalwerk, daar dit het vrije gezigt te veel belemmeren zoude, terwijl, waar het doenlijk is, men liever *grachten* dan *palissaden* bezige.

60.

OVER DE BRUGGEN.

A.

Valbruggen.

Deze worden tot beveiliging bij uitgestrekte buitens gebezigd, waar de heemgrond geheel door water ingesloten is. Bij oude *kasteelen*, *sloten* of *burgten* voldoen die met eene staande wip, als de deftigheid bevorderende, zeer goed, geenszins bij *moderne* gebouwen en aanlagen, als wanneer het tegenwigt dan niet boven, maar onder moet worden aangebragt, op eene wijze, dat deze van eene andere brug niet te onderscheiden is. De breedte dier bruggen moet naar de lengte

berekend worden, doch nimmer te smal zijn, daar dit én ontsiert én hinderlijk is.

Den *ouden vorm* aannemende, moet het leuninggwerk *hoog* zijn en uit *ijzeren* palen met dito *staven* bestaan, of zwaar *balkwerk* zijn. Het omgekeerde bij den *hedendaagschen* smaak, als wanneer de leuning *laag* en *los* moet wezen, uit *zware korte palen* met *kettingwerk* bestaande, terwijl men ook *laag paneelwerk* of *laag* door elkander gekruiste *balken* bezigen kan.

B.

Vaste bruggen.

Hoewel de meeste bruggen vast zijn, zoo bedoel ik hier evenwel de zware van steen gemetselde, welke en bij oude en bij nieuwe aanlagen gebezigd kunnen worden. Zij worden van onderen boogschewijze gemetseld in *ouden vorm* met *zwaar ijzeren* leuningwerk voorzien, in het midden met een *hoog hek* ter afsluiting prijkende. De *hedendaagsche smaak* eischt *lage* leuning, doch ook altijd van *ijzer*, in welken vorm het zijn moge zonder hek ter afsluiting; bij *nieuwe aanlagen* dienen deze bruggen zoo verre mogelijk van het hoofdgebouw verwijderd te zijn.

C.

Holle bruggen

zijn diegene, welke thans het meest in den smaak vallen. Zij zijn of regelmatig scheppend hol, of naar de eene zijde eene hoogere helling hebbende. Zij dienen zoo los en ligt mogelijk vervaardigd te worden en eischen het *laagste* leuningwerk, in enkele paaltjes en lange ketenen bestaande, hetwelk *regts* aangebragt dient te worden. Bij *platte gronden* zijn dusdanige bruggen eene volstrekte behoefte, en kunnen dan alléén voldoen.

D.

Bolle bruggen.

Bolle bruggen voldoen bijna nooit; wil men dezelve bezigen, dan dienen zij zoo flaauw mogelijk te zijn. Zij vorde-

ren - *digt* leuningwerk uit *paneelhout* bestaande, en moeten ook dan van onderen boogsgewijze afgetimmerd worden. Bij groote aanlagen, alwaar men vele bruggen benoodigd is, brengen zij de zoo noodige verscheidenheid aan. Hoe *kleiner* terrein en dus hoe *kleiner* brug, hoe *wanstaltiger* het wordt.

E.

Ketting bruggen.

Deze dienen meer tot *verrassing* dan tot *nut*. Zij worden uit 4, 6 of 8 digtledige dunne ijzeren kettingen, welke men over het water hangt, vervaardigd, welke hangende ketenen men met planken ter breedte van eenen halven voet dekt, dezelve van onderen aan de ketenen bevestigende.

Deze bruggen moeten *breed* zijn en van hangende ketenen, welke dezelfde bogt als de brug hebben, als leuning worden voorzien.

Deze bruggen bezige men bij *eilandjes*, zullen zij aan het doel beantwoorden, aangezien men dan genoodzaakt is, andermaal er over te gaan, hetwelk men ten tweedenmale wegens de golvende beweging der brug, schoorvoetend zal doen. Ook zoude men *touw* in plaats van fijne *ankerkettingen* kunnen bezigen; doch dit is niet van duur.

F.

Zwitsersche bruggen

moeten ter afwisseling bij groote aanlagen gebezigd worden, doch nimmer tot *hoofdbrug* dienen, of digt bij de gebouwen worden geplaatst. Zij worden uit *ruw hout* vervaardigd, en geheel in natuurlijken vorm daargesteld. Het *leuningwerk* make men van *appelboom*takken, alle in dezelfde rigting door elkanderen werkende. Er behoort veel *smaak* toe, zullen zij den noodigen vorm erlangen. Zij moeten *lang* en *breed* zijn, en van *dubbel* leuningwerk worden voorzien.

G.

Perspectief bruggen

dienen tot *gezigtbrekers*, en leveren eene aangename ver-

scheidenheid op. Het paalwerk moet geheel betimmerd zijn en *digt* leuningwerk hebben, hetwelk alles uit *effen* hout kan bestaan. Alle *kracht* en *illusie* moet door het schilderwerk aangebragt worden, snijdende men het leuningwerk daarnaar uit.

Het *onderhoud* maakt dezelve kostbaar.

H.

Leuningen.

Losse leuningen, van welken vorm ook, kan men ter afwisseling bezigen, inzonderheid, om voor het oog te verbinden, wat door eene *wezenlijke* brug niet geschieden kan of mag.

I.

Ponten

worden bij *groote* waterpartijen gebezigd, waar eene brug zoude ontsieren of de uitgestrektheid van het water het leggen daarvan moeijelijk maakt. Zij kunnen in alle vormen met en zonder tenten en op het *chineesch* worden daargesteld, doch moeten immer *klein* en *netjes* zijn, leverende dan eene aangename afwisseling op. Bij waters van *mindere* uitgestrektheid kunnen zij niet voldoen.

62.

OVER DE HEKWERKEN.

A.

Hekken tot sieraden.

Deze kunnen tot verschillende doeleinden gebezigd worden, als om *vijvers*, *fonteinen*, *tenten* enz. of ter afschutting der tuinen. Men kan dezelve in alle mogelijke vormen van *hout*

of *ijzer* daarstellen, doch zij mogen bij nieuwe aanlagen de hoogte van $1\frac{1}{2}$ *el* niet te boven gaan. *Hooge* hekwerken verkleinen de gebouwen.

B.

Hekken tot ingang

moeten steeds in vorm wijd zijn, zonder dat juist de deuren eene buitengewone breedte behoeven. Paalwerk *zwaar* en *kort*, uit 4 duims *posten* of *zerk* vervaardigd. Van boven *diamantvormige dekkers*, zonder *lijstwerk*, van voren en achteren met *verschovene vierkanten* opgelegd. Hekken met vier palen, vast middenstuk en twee ingangen voldoen het best, het zij men dezelve in eene regte, het zij in eene gebogene rigting daarstelle. Hoe *losser* regelwerk, het zij *hout* of *ijzer*, hoe smaakvoller hek, doch immer dienen dezelve met de bouworde van het huis en den smaak, waarin de tuin aangelegd is, overeen te komen.

C.

Zwitsersch hekwerk

kan alleen bij *Zwitsersche* partijen in den aanleg zelven gebezigd worden. Nimmer bezige men die soort in eenen aanleg te veelvuldig, aangezien zij dan eene verkeerde uitwerking doet. De vorm daarvan is zeer onderscheiden en hangt ten eenen male van den *smaak* van den ontwerper af. Takken van *appelboom*, als de bogtigste, zijn daartoe het best geschikt, doch hieromtrent moet ook de aanwijzing bij diergelijke *bruggen* opgegeven behartigd worden.

Men kan dezelve ook in verschillende bogten door *versche wilgen takken* daarstellen, doch deze leveren dan een geheel ander maaksel op.

D.

Drentsch hekwerk

is zeer eenvoudig en voldoet, wanneer de aanleg het mede brengt. Het bestaat in *gevlochten rijs* of *teenwerk*, hetwelk zeer sterk is, en best aan het oogmerk beantwoordt. Om-

heiningen om *plantsoen* tot dekking tegen het vee, aldus vervaardigd, voldoen bij uitnemendheid.

E.

Hekwerk ter afwering van vee.

Dit kan uit zeer eenvoudig *paalwerk* vervaardigd worden, moet de noodige hoogte hebben, doch behoeft niet zeer digt te zijn. Wil men de losheid bevorderen, dan plaatse men eenen kleinen paal naast eenen grooten, en zoo om den ander, in dier voege, dat de bovenhelft eens zoo hol, als het onderste wordt. De palen spitse men slechts van boven.

F.

Palissaden.

Deze worden het meest op *hooge* gronden gebezigd, waar men moeijelijk water houden kan. Zij bestaan uit regelmatig *paal* of *latwerk*, en worden, om het uitzigt niet te belemmeren, in eene *hellende* rigting naar buiten geplaatst; ook deze palen dienen van boven *puntig* te zijn.

G.

Slagboomen.

De eenvoudigste afschutting van alle, en nogthans niet onoogelijk. Zij worden op dezelfde wijze vervaardigd, als die, welke men bij de *gabels* vindt.

H.

Mijlpalen

zijn enkele *palen*, het-zij regtstandige, het zij in eene hellende rigting, en worden bij den ingang van zulke buitens gebezigd, waar men *binnenhekken* ter afsluiting heeft; regtstandig dienen zij bijna *vierkant* te zijn, van boven eenvoudige *dekkers*.

63.

OVER DE TUINSIERADIEN.

A.

Beelden.

Hoewel oorspronkelijk bij den *ouden* aanleg behoorende, kunnen dezelve, mits niet te veelvuldig, ook bij de nieuwe aanlagen met een goed gevolg gebezigd worden. Alsdan plaatse men dezelve op opene *grasperken* of voor de *gebouwen;* op *eilandjes* of in *bosch* voldoen zij het best. Zij dienen van *lood*, *marmer* of *pleister* te zijn, worden meestal uit de *fabelleer* genomen, doch behooren dan juist niet tot de *kieschte* tuinversierselen.

B.

Vazen, *enz.*

voldoen, aangezien zij stijver zijn, bij nieuwe aanlagen minder dan *beelden*, bij *groene* partijen geven zij evenwel eenige afwissseling.

C.

Zonnewijzers.

Deze zijn nog minder dan *beelden* en *vazen* in gebruik, kunnen enkel tot *nut*, schaars tot *sieraad* dienen.

D.

Perspectieven

zijn die *tuinversierselen*, welke men bezigt, om dáár het gezigt te doen stuiten, waar zulks op eene andere wijze moeijelijk zoude vallen. Zij kunnen in *tempels*, *naalden*, enz. bestaan.

Het *schilderwerk* moet steeds *bouwkundig* goed zijn en uit *ééne* kleur bestaan, daar *bont* missiert. Bij het vervaardigen zorge men, dat het uit één gezigtspunt genomen worde, om alle verwarring te voorkomen. Zij voldoen het best op hoogten en verren afstand.

E.

Banken.

Hoewel hiervan de vormen, het zij *Zwitsersch* of anderzins, onnoemlijk zijn, voldoen de eenvoudigste steeds het best. Zij kunnen sierlijk en eenvoudig uit *ijzeren* staven, in den vorm eener *gekronkelde* slang, met houten zitting en dito leuningen vervaardigd worden. Bij *vaste* tuinbanken is *latwerk* tot zitting het verkieslijkst. Men hoede zich ook te dezen opzigte voor *bonte* verwen.

F.

Stoelen

kunnen in *eenvoudige vouwstoeltjes* of *ijzeren* bestaan, en dienen *groen* geverwd te zijn. Hoewel éérst kostbaarder, verdienen de laatste, wegens sterkte en netheid, steeds de voorkeur.

G.

Tafels.

Hieromtrent veroorlooft de vorm niet zoo vele afwisseling. De *vaste* moeten op eene *kolom* rusten; die van *ijzer* zijn het smaakvolst.

H.

Boomwortels.

Hoe eenvoudig en ruw eene diergelijke zitting ook schijne, voldoet zij toch inzonderheid bij eenen *switserschen* of *boschrijken* aanleg.

64.

OVER DE TUINHUIZEN, ENZ.

A.

Koepels.

Hiervan zijn de vormen zeer onderscheiden. Zij kunnen rond, acht- of zes hoekig zijn. Die met scheppende kap

en breed overstek voldoen over het algemeen beter, dan die met *bolle* daken, terwijl *gothische* ramen en kolommen dezelve zeer opluisteren. Zij kunnen van steen of hout worden vervaardigd, en moeten van binnen geheel afgetimmerd zijn. Men kan dezelve met *hout*, *zeildoek*, *stroo* of *benten* dekken.

B.

Tuinhuizen

zijn gewoonlijk geheel of langwerpig vierkant, worden van *hout* of *steen* met *platte* of *staande* daken vervaardigd, doch moeten in eenen *vreemden* smaak met *pilasters*, *balustre* enz. gebouwd worden, om sierlijk te kunnen heeten. Zij voldoen over het algemeen niet zoo goed, als de

C.

Tenten.

Hieromtrent bestaat nog meer verschil, dan bij de *koepels.* Zij klimmen van eenvoudige *rieten*, tot kostbare *zomerverblijven* op, kunnen op alle wijzen worden daargesteld, enkel of dubbel zijn, geheel of half gesloten, met en zonder kolommen, een pronkstuk van bouworde of de natuur nabootsende, van glasramen zijn voorzien of slechts schermen hebben, hangende dit ten eenenmale van de standplaats en aanleg af.

D.

Hermitages

zijn óf half in den grond, óf geheel boven den grond gebouwde *hutten.* Bij het daarstellen er van dient alles, wat sieraad is, vergeten te worden, en immer de hoogst mogelijke eenvoudigheid worden in acht genomen. Men kan dezelve van *boomwortelen*, *veldsteenen*, *turf* of *riet* vervaardigen, moetende het inwendige aan het uitwendige beantwoorden. Ameublement eenvoudig, banken van *ruw hout* of *gedraaid stroo.* De standplaats der *hermitages* mag niet open zijn, als voldoende zij het best in afgelegene hoeken en onder hoog geboomte.

E.

Grotten.

Om deze te verkrijgen, dient als het ware de grond er voor aangelegd te worden, wanneer dezelve daartoe geene natuurlijke ligging heeft, aangezien zij om te voldoen een fraai uitzigt moeten hebben en nogtans voor het oog verborgen zijn. Zij vorderen eene naauwlettende daarstelling en, wegens de vochtigheid van den grond boven dezelve, veel onderhoud. Men kan de *grotten*, evenals de *hermitages*, van *boomwortelen*, *veldsteenen* en *mos* vervaardigen. Eene *vaste* zitting is het eenige, wat er in gevonden behoeft te worden.

F.

Surprises.

Deze zijn tweederlei, daar de *surprise* of in het *uitzigt* of in het *gebouw* zelf bestaat.

Wanneer de *surprise* in het *uitzigt* bestaan zal, moet het terrein door *bosch* geheel afgesloten zijn, waar zich de *tent* of *koepel* bevindt, terwijl, wanneer men deze van achteren intreedt, dat gebouw van voren het heerlijkst uitzigt op *water*- of *landpartijen* heeft. Hiernaar dient de geheele aanleg geschoeid te worden.

Minder is dit eene noodzakelijkheid, wanneer de *surprise* in het *gebouw* zelf bestaat, wanneer b. v. eene prachtige tuinkamer van buiten eene arme en vervallene hut gelijkt, of wanneer men door eene *veer* van binnen de *oude* wanden door *sierlijk* afgewerkte doet vervangen. Alle drie zijn kostbaar.

G.

Priëlen

kunnen, goed verordend, voldoen, hetwelk evenwel nimmer het geval met *stijve* en *geschorene* is. Uit *latwerk* vervaar-

digd, bezige men *klimmende heesters* en *slingerplanten*. Zoo niet, dan *groepen* van *Italiaanschen populier*, *treuresch*, *treurbeuk* of *wilg*.

H.

Volières

moeten in den smaak van *chineesche* of andere tenten vervaardigd worden, van boven voor klein gevogelte worden ingerigt, en van onderen voor hoenders, poelepetaten, kalkoenen enz. worden bestemd. Zij moeten niet te klein zijn en door *bosch* worden gedekt. Eenvoudige kunnen van *staken* en *netwerk* worden daargesteld, waarin men eenen levenden boom, als *spar*, *taxis* enz., plant.

65.

OVER DE RUINES.

Deze komen zeldzamer voor en eischen groote *boschrijke* aanlagen.

A.

Hoofdpartij.

Nimmer kan en mag eene ruïne *hoofdpartij* zijn, dan op eene hoogte liggende, terwijl de ouderdom van het *bosch* en de *bouworde* immer den tijd moet wedergeven en met elkander in verhouding staan.

B.

Surprise.

Deze dient geheel door *bosch* gedekt te zijn, en zich als

het ware plotseling te vertoonen; hier wordt eerder eene *lage*, dan eene *hooge* standplaats vereischt. Hoedanig eene *ruïne* ook zijn moge, nimmer wederspreke men den tijd door het bezigen van materialen of bouworde uit eene *latere* eeuw. Onderaardsche gangen en gewelven, poorten en geschutgaten, smalle hooge vensters, steenen borstweringen, hangende torens, mos, klimop, struikgewas, uit de muren voortkomende, dat alles is dan eene vereischte.

66.

OVER DE FONTEINEN.

Deze prachtige tuinversierselen zijn van dien aard, dat zij hier slechts aangestipt kunnen worden, zonder eene dadelijke opgave, hoe dezelve in te rigten.

Zij kunnen uiterst kostbaar en zeer eenvoudig zijn, door eene natuurlijke ligging worden daargesteld, of de *waterbouwkunde* behoevende, om haar in het aanwezen te roepen. Tot de eersten behooren de

A.

Altijd springende,

welke het in onderhoud en kostbaarheid verre van de anderen winnen, aangezien de

B.

Fonteinen met afsluiting

door *perspompen*, *drukking* van de lucht, of groote, hoogverhevene *waterbakken* moeten worden daargesteld. Hoedanig ook ingerigt, ten allen tijde leveren zij een voor het oog

verrassend gezigt op, inzonderheid wanneer zij doelmatig en niet te veelvuldig worden aangebragt, terwijl, wanneer er meerdere in éénen aanleg gevonden zullen worden, men de hoogstmogelijke verscheidenheid dient in acht te nemen.

C.

Sluikers

zijn onzigtbare *fonteinen*, welker openingen, in kleine gaatjes bestaande, in menigte bij elkander op één terras worden aangebragt. Zij worden slechts dán ontsloten, wanneer onwetenden zich te midden derzelve bevinden.

67.

OVER DE WATERVALLEN.

Deze komen nog zeldzamer dan de *fonteinen* vóor, naardien alleen de oneffene ligging van den grond dezelve op eene voldoende wijze kan daarstellen.

A.

Natuurlijke

watervallen leveren een prachtig en indrukwekkend gezigt op, inzonderheid wanneer zij door *zwaar geboomte* worden overschaduwd en door *kreupelhout* zijn gedekt. Dezelve kunnen zoodanig worden ingerigt, dat er *grotwerk* onder gevonden wordt, doch het lang vertoeven daarin is, wegens de koelheid van het water, niet aan te raden.

B.

Door kunst daargestelde

kunnen nimmer de stoutheid der natuurlijke verkrijgen, naardien al het water moet worden opgevoerd, hetwelk in schelpen bekkens of andere versierde bakken nederstort.

Zullen deze voldoen, dan dienen de *bouw-*, *beeldhouwkunde* en *waterbouw* hand aan hand te gaan, waardoor die kunstwerken noodwendig uiterst kostbaar moeten worden.

68.

OVER DE IJSKELDERS EN BADPLAATSEN.

A.

IJskelder.

Ten einde dezen daar te stellen, grave men in het *lommer* van eenige boomen, of achter een *hoog gebouw*, om tegen de zonnestralen beschut te zijn, een cirkelvormigen put van 4 ellen diameter en ter diepte van 1 el en 20 duim. De hieruit gedolvene aarde werke men regelmatig rondom den put, ten einde daarmede later den voet van het stroodak te dekken. In het midden dezes kelders delve men een rond zink putje van een el middellijn en eene el diep, ten einde het wegzakken van het gesmoltene ijs te bevorderen, leggende men op den bodem des kelders eene dubbele vloering of takkebossen.

Het ijs plaatse men tot gelijke lagen zoo digt mogelijk in den kelder ineen, de tusschenruimte met fijn ijs of sneeuw aanvullende en over elke laag twee of drie emmers water gietende.

Het ijs, aldus opgestapeld en begoten zijnde, dekke men met een stroodak, ter dikte van 30 duimen, hetwelk door spantwerk onderschraagd wordt, naardien het anders bij het uitkappen van het ijs zoude instorten.

De deuren der ijskelders moeten altijd in het noorden zijn, en wel zoo ingerigt, dat de eene zich in den kelder zelven bevindt, de andere het voorportaal afsluit.

B.

Badhuizen.

Deze worden thans schaars op buitengoederen aangetroffen, niettegenstaande zij eene aangename verscheidenheid daarstellen. Zij kunnen in verschillende vormen worden ontworpen, doch de doelmatigste zijn die, welke tevens tot eene bewaarplaats voor jagten kunnen dienen. De zoodanige zijn gevloerd, van sluisdeurtjes voorzien, en hebben eenen trap tot op den bodem van het water. Aan de drie zijden van het water is zoo veel ruimte in het badhuis, dat men er gemakkelijk rondwandelen, alsook er vischtuig en wat tot eene badinrigting noodig is bergen kan.

Zullen diergelijke inrigtingen welgelegen zijn, dan moet de standplaats afgezonderd en lommerig wezen, alsmede voor het oog weinig meer dan eene hermitage zijn.

